

**PÄIHDERIIPPUVUUTEEN JOHTANEET ELÄMÄNKULUT,
PÄIHDERIIPPUVUUDESTA TOIPUMINEN JA LAITOS-
PÄIHDEKUNTOUTUKSEN YKSILÖKOHTAISET VAIKU-
TUKSET KUNTOUTUJIIEN KERTOMUKSISSA**

Henriikka Hytönen
Maisterintutkielma
Sosiaalityö
Kokkolan yliopistokeskus
Chydenius
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Tekijä Henriikka Hytönen	
Työn nimi Päihderiippuvuuteen johtaneet elämänculut, päihderiippuvuudesta toipuminen ja laitospäihdekuntoutuksen yksilökohtaiset vaikutukset kuntoutujien kertomuksissa	
Ohjaaja Sirkka Alho YTT	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Syksy 2023	Sivumäärä 125 sivua ja liitteet 9 sivua
Tutkimuksessa tarkastellaan päihderiippuvuuteen johtaneita elämänculkuja, päihderiippuvuudesta toipumista ja laitospäihdekuntoutuksen yksilökohtaisia vaikutuksia kuntoutujien tulkitsemina. Tutkimuksen tieteenfilosofinen ja metodologinen perusta nojaa sosiaaliseen konstruktionismiin, narratiivisuuteen, inhimillisten vaikutusten tutkimiseen ja intersektionaalisuuteen. Teoreettis-käsitteellinen viitekehys ohjaa katsomaan päihderiippuvuutta, riippuvuuskäyttäytymiseen altistavaa elämänculkua, päihderiippuvuuden hoitoa ja kuntoutusta, päihderiippuvuudesta toipumista sekä aihepiiriin kytkeytyvää aiempaa tutkimusta. Tutkimus on kvalitatiivinen. Aineistona on laitospäihdekuntoutuksen osallistuneiden täysi-ikäisten kuntoutujien yksilöhaastattelut (n=9). Tutkimuksen näyte koostuu lapsettomista naisista ja miehistä sekä äideistä ja isistä. Analyysimenetelminä käytetään narratiivista analyysiä ja intersektionaalisuutta. Tulokset osoittavat, että kuntoutujien laitospäihdekuntoutuksen osallistumiseen ja päihderiippuvuudesta toipumiseen johtava elämänculku on monitahoinen ja vastoinikäymisten määrittämä. Kuntoutujien lapsuutta on sävyttänyt elämä turvattomissa, jopa traumaattisissa, kasvuolosuhteissa, joissa heidän voimavaransa ovat menneet pääosin <i>selviytymiseen</i> päivästä toiseen. Kuntoutujien aikuisuutta on hallinnut ongelmallinen monipäihdekäyttö ja rikollisuus, valtaosalla myös vankeusrangaistuksessa vietetyt ajat. Tulosten mukaan päihderiippuvuus on aiheuttanut kuntoutujille erilaisia hyvinvoinnin vajeita. He ovat kärsineet huono-osaisuudesta ja moniongelmaisuudesta sekä eläneet <i>marginaalissa</i> - päihderiippuvuudesta kärsivinä. Tulosten perusteella päihderiippuvuudesta toipuminen on pitkäkestoinen, haastava, kokonaisvaltainen ja vaiheittain etenevä yksilöllinen muutosprosessi, joka käynnistyy pohjakokemuksesta. Riippuvuusongelmasta toipumiseksi kuntoutujat tarvitsevat osallisuutensa muodostumista edistäviä ja päihdeetöntä elämänculhallaansa tukevia sosiaalisia yhteisöjä sekä paikan, jossa päihdeistä irtautuminen mahdollistuu. Tulosten mukaan laitospäihdekuntoutus on kohentanut kuntoutujien elämänculhallaansa, toimintakykyä ja hyvinvointia, edistänyt heidän integroitumista yhteiskuntaan sekä vahvistanut heidän toipumisidentiteettiä ja toipuvien vanhempien vanhemmuusidentiteettiä, ja tukenut siten riippuvuusongelmasta toipumista. Tutkimus osoittaa, että päihderiippuvuus on vahvasti ylisukupolvinen ja eriarvoisuutta tuottava ongelma, jonka ehkäisemiseksi tulisi panostaa varhaiseen monialaiseen tukeen. Tutkimus korostaa oikea-aikaisten ja tarpeenmukaisten palvelujen tärkeyttä päihderiippuvuuden hoidossa ja kuntoutuksessa. Päihdeikäyttäjän lisäksi olisi tärkeää huomioida myös hänen läheisensä, erityisesti lapset, huono-osaisuuden ja päihdekierteen ylisukupolvisen siirtymisen ehkäisemiseksi.	
Asiasanat: päihderiippuvuus, laitospäihdekuntoutus, toipuminen, inhimillinen vaikuttavuus, elämänculku, narratiivinen tutkimus, intersektionaalisuus	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

KUVIOT

KUVIO 1	Tutkimuksen kokonaisuus (Puusa & Juuti 2020, 40).....	41

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Kooste tutkimusaineistosta	32
TAULUKKO 2	Tutkittavien keskeiset lapsuusolojen elementit	87
TAULUKKO 3	Tutkittavien keskeiset aikuisuuteen kytkeytyvät elementit.....	89
TAULUKKO 4	Tutkittavien toipumista pääasiallisesti tukeneet elementit	92
TAULUKKO 5	Tutkittavien toipumista pääasiallisesti haitanneet tekijät	94
TAULUKKO 6	Laitospäihdekuntoutuksessa toipumista ensisijaisesti tukeneet tekijät	96
TAULUKKO 7	Laitospäihdekuntoutuksen ensisijaiset yksilökohtaiset vaikutukset	98

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TUTKIMUKSEN TEOREETTISET SITOUMUKSET	5
2.1	Sosiaalinen konstruktionismi	5
2.2	Narratiivisuus	7
2.3	Inhimillisten vaikutusten tutkiminen	10
2.4	Intersektionaalisuus	12
3	PÄIHDERIIPPUVUUDEN JA SIITÄ TOIPUMISEN TEOREETTISIA LÄHTÖKOHTIA	14
3.1	Päihderiippuvuus ja riippuvuuskäyttäytymiseen altistava elämäntapa	14
3.2	Päihderiippuvuuden hoito ja kuntoutus	19
3.2.1	Oikeudellinen perusta	19
3.2.2	Vieroitushoito ja päihdekuntoutus	21
3.2.3	Päihdesosiaalityö	22
3.3	Päihderiippuvuudesta toipuminen	24
3.4	Aiempaa tutkimusta laitospäihdekuntoutukseen osallistuneiden päihderiippuvuudesta toipumisesta	26
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	28
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	28
4.2	Tutkimusmenetelmä	28
4.3	Tutkimusaineisto	30
4.4	Analyysimenetelmät	33
4.5	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	36
4.6	Tutkimuksen kokonaisuus	40
5	TUTKIMUSTULOKSET	44
5.1	Toipuva lapseton nainen	44
5.1.1	Päihdekäyttö tunnesäätelyn keinona elämäntavan eri vaiheissa ...	44
5.1.1.1	Traumaattinen lapsuus	44
5.1.1.2	Mielenterveyden häiriöiden, monipäihdekäytön, rikosten ja vaihtuvien ihmissuhteiden sävyttämä aikuisuus	46
5.1.2	Toipuminen elämäntapana	48
5.1.3	Laitospäihdekuntoutus osana toipumisprosessia	49
5.1.3.1	Tuki raittiuteen	49
5.1.3.2	Laitospäihdekuntoutuksen yksilökohtaiset vaikutukset	51
5.2	Toipuva lapseton mies	52

5.2.1	Päihdekäyttö sosiaalisen mallioppimisen tuloksena ja tunnesäätelyn keinona elämänsä elämänkulun eri vaiheissa	52
5.2.1.1	Pyrkimys turvata lapsuusiän kasvu ja kehitys lastensuojelun sijaishuollon avulla	52
5.2.1.2	Monipäihdekäytön, rikosten, väkivallan ja vankeusrangaistusten sävyttämä aikuisuus	56
5.2.2	Toipuminen - <i>"Helppoo, kun ei tarvi muuttaa kun kaikki"</i>	59
5.2.3	Laitospäihdekuntoutus osana toipumisprosessia	60
5.2.3.1	Työkaluja toipumiseen	60
5.2.3.2	Laitospäihdekuntoutuksen yksilökohtaiset vaikutukset	62
5.3	Toipuva äiti	63
5.3.1	Pyrkimys pitää kulissit kunnossa elämänsä elämänkulun eri vaiheissa	63
5.3.1.1	Moninaiset lapsuusolot	63
5.3.1.2	Työnteon, haitallisten ihmissuhteiden, rikosten, väkivallan ja monipäihdekäytön sävyttämä aikuisuus	64
5.3.2	Toipuminen kokopäivätyönä	66
5.3.2.1	Pitkä ja haastava prosessi	66
5.3.2.2	Vanhemmuuden ristiriitaiset vaikutukset toipumiseen	70
5.3.3	Laitospäihdekuntoutus osana toipumisprosessia	71
5.3.3.1	Tuki päihdeistä irtautumiseen	71
5.3.3.2	Laitospäihdekuntoutuksen yksilökohtaiset vaikutukset	72
5.4	Toipuva isä	74
5.4.1	Vastoinkäymisten määrittämä elämänsä elämänkulku	74
5.4.1.1	Turvaton lapsuus	74
5.4.1.2	Monipäihdekäytön, rikosten ja vankeusrangaistusten sävyttämä aikuisuus	75
5.4.2	Toipumisprosessin monitahoisuus	77
5.4.2.1	Päihdeistä irtautumisen vaikeus	77
5.4.2.2	Vanhemmuuden ristiriitaiset vaikutukset toipumiseen	80
5.4.3	Laitospäihdekuntoutus osana toipumisprosessia	81
5.4.3.1	Tuki päihdeettömyyspyrkimyksessä	81
5.4.3.2	Laitospäihdekuntoutuksen yksilökohtaiset vaikutukset	82
6	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	84
6.1	Elämänsä elämänkulut päihderiippuvuuden taustalla	84
6.2	Riippuvuusongelmasta toipuminen ja laitospäihdekuntoutuksen merkitys osana toipumisprosessia	90
6.3	Eriarvoisuutta luova ja ylisukupolvista huono-osaisuutta ylläpitävä sirpaleinen palvelujärjestelmä	98
6.4	Vuorovaikutusorientaatio avun saannin taustalla	101

7	POHDINTA	104
7.1	Tutkimuksen arviointi.....	104
7.2	Päihderiippuvuuteen altistaviin elämäntapoihin ja päihderiippuvuudesta toipumiseen liittyviä tulevaisuuden näkymiä ja kehittämistarpeita	107
	LÄHTEET	111
	LIITTEET	126
	Liite 1. Tiedote tutkimuksesta	
	Liite 2. Tietosuojailmoitus	
	Liite 3. Suostumus tieteelliseen tutkimukseen	

1 JOHDANTO

Tämä sosiaalityön pro gradu -tutkielma koskee päihderiippuvuutta, siitä toipumista ja laitospäihdekuntoutusta osana toipumisprosessia. Tarkastelen tutkielmassa laitostuotoiseen päihdekuntoutukseen osallistuneiden kuntoutujien kertomuksia päihderiippuvuuteen johtaneista elämäntilanteista, päihderiippuvuudesta toipumisesta sekä laitospäihdekuntoutuksen yksilökohtaisista vaikutuksista. Tässä narratiivisessa tutkimuksessa jäsennän tutkimusongelmaani tutkittavien elämäntilanteita havainnollistavien tarinoiden kautta.

Tutkimuksen avulla voidaan tuottaa tietoa palvelun *inhimillisestä vaikuttavuudesta*, kun tarkastelun keskiössä on yksilöllisten tulkintojen kuvaaminen ja ymmärtäminen sekä palveluun osallistuneiden ihmisten kuulluksi ja kohdatuksi tuleminen (Pohjola ym. 2012, 350–351). Tarkoituksena on kuvata tutkimukseni kohteena olevaa ilmiötä ymmärrettävästi siten, että se antaisi mahdollisuuden ajatella toisin päihderiippuvuuteen ja siitä toipumiseen liittyvistä asenteellisista, jopa virheellisistä, käsityksistä. Tutkimukseni tarkoituksena voidaankin nähdä linkittyvän yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen; siihen, että tutkimukseni myötävaikuttaisi positiivisesti päihderiippuvuuteen ja siitä toipumiseen liittyviin yhteiskunnallisiin asioihin ja kehityskulkuihin (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 16). Tutkimustulosten tarkoituksena on puhutella tiedeyhteisön lisäksi arkitodellisuutta; päihderiippuvuudesta kärsiviä ihmisiä, heidän läheisiään ja heidän kanssaan työskenteleviä ammattilaisia sekä päihdepolitiikan parissa toimivia henkilöitä.

Päädyin valitsemaan tutkimusaiheeseen, sillä olen erityisen kiinnostunut syrjäytymisen ja marginalisaation kysymyksistä, päihderiippuvuuksista sekä sosiaalisen kuntoutumisen edellytyksistä ja niiden vahvistamisesta. Olen työskennellyt päihderiippuvuuksista kärsivien ihmisten parissa sosiaalihuollossa noin kymmenen vuoden ajan ja nähnyt, etteivät yhteiskuntamme palvelut kykene tukemaan päihderiippuvuuksista kärsiviä ihmisiä aina tarkoituksenmukaisella tavalla. Tällöin yhteiskunnan sosiaalityölle osoittamaa tehtävää joudutaan toteuttamaan päihderiippuvuuksista kärsivien ihmisten parissa osin ristiriitaisessa tilanteessa (Pehkonen ym. 2019, 14).

Ajattelen, että tutkimuksellista tietoa lisäämällä on mahdollista kehittää auttamis- ja tukijärjestelmiämme siten, että ne kykenisivät vastaamaan ihmisten tuen ja avun tarpeisiin oikea-aikaisesti ja tarkoituksenmukaisesti. Kuntoutujien kertomusten tutkimiseen päädyin, sillä elämme kokemusten merkityksellistämässä maailmassa, jonka moninaisella kentällä päihderiippuvuuksista kärsiviä ihmisiä kohdataan. Päihderiippuvuus kytkeytyy marginalisaatioon ja on sosiaalityön ydintä (Jokinen ym. 2022), mikä vahvistaa käsitystäni tutkimusaiheeni ajankohtaisuudesta sekä tarpeellisuudesta. Tutkimukseni ei kuitenkaan keskity tutkimaan ilmiöön ainoastaan sosiaalityön interventioiden kontekstissa, vaan pyrkimys on tarkastella kokonaisvaltaisesti tutkittavien päihderiippuvuuteen johtaneihin elämänkulkuihin, päihderiippuvuudesta toipumiseen ja laitospäihdekuntoutuksen yksilökohtaisiin vaikutuksiin liittyviä kertomuksia.

Ihmisten nykyinen elämänlaatu on monella tapaa mitattuna parempaa kuin koskaan aiemmin. Viime vuosikymmenten aikana erot hyvinvoinnissa ovat kuitenkin kasvaneet ja huono-osaisuus on kasautunut. (Pehkonen ym. 2019, 9; Saari 2015, 11–17; Therborn 2014, 17–20, 158.) Tutkimuksissa eriarvoisuuden on todettu kytkeytyvän muun muassa mielenterveyden häiriöihin, päihde- ja muihin riippuvuusongelmiin, toimeentulovaikeuksiin, vuorovaikutus- ja tunne-elämän haasteisiin, perhesuhteissa ilmeneviin ristiriitoihin ja väkivaltaan sekä rikollisuuteen (Bardy & Heino 2013, 15–17). Riippuvuussairaudet heikentävät monin tavoin sairastuneen elämänlaatua, lyhentävät hänen elinajanodotettaan, lisäävät kuolleisuutta ja syrjäytymistä, vähentävät tuottavuutta työelämässä sekä heikentävät yhteiskunnallista turvallisuutta (Wahlbeck ym. 2018). Päihderiippuvuudelle on tyypillistä huono-osaisuuden kasautuminen. Tällöin ihminen kärsii usein erilaisista toisiinsa kytkeytyvistä hyvinvoinnin vajeista kuten taloudellisista vaikeuksista, alhaisesta koulutuksesta, työttömyydestä, psyykkisistä ja fyysisistä sairauksista sekä asumiseen ja ihmissuhteisiin liittyvistä hankaluuksista (Järvi 2021).

Suomalainen päihdeongelma on muuttunut aiempaa haastavammaksi; päihteiden kokonaiskulutus on kasvanut ja lisääntyneet päihdehaitat kuormittavat monin tavoin päihdepalvelujärjestelmää (Pehkonen ym. 2019, 9–11; Tammi ym. 2009, 7) sekä päihdeongelmasta kärsivän ihmisen ja hänen läheistensä elämää. Alkoholi on maamme eniten käytetty päihde (Pehkonen ym. 2019, 9), vaikkakin sen kulutus on vähentynyt Suomessa 2010-luvulla (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022a, 17–24). Samaan aikaan huumausaineiden käyttö on jätevesitutkimusten mukaan kasvanut (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023a) ja suomalaisten asenteet huumausaineiden käyttöä kohtaan ovat muuttuneet sallivammaksi (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023b, 4–5). Päihdekenttä onkin muuttunut viime vuosikymmeninä; ainevalikoima on monipuolistunut ja monipäihdekäyttö on lisääntynyt (Pehkonen ym. 2019, 9). Samaan aikaan Suomessa todettujen alkoholikuolemien määrä on laskenut ja huumausainekuolemien määrä on kasvanut (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022a, 70–74; Tilastokeskus 2022). Yhteiskunnan ja sen eri toimijoiden tulee seurata jatkuvasti muuttuvia päihteidenkäyttötapoja ja päihteinä käytettäviä aineita sekä reagoida

yhteiskunnallisesti merkittäviin ongelmiin ja ongelman aiheuttajiin esimerkiksi lainsäädännön avulla.

Päihteitä ongelmallisesti käyttävän ja hänen läheistensä tulisi saada joustavasti monenlaista hoitoa, kuntoutusta ja tukea (Kuusisto & Kalliomaa-Puha 2019; Poikonen & Kekoni 2019). Päihdehuolto on mielletty Suomessa perinteisesti osaksi sosiaalihuoltoa, mutta päihdepalvelujärjestelmämme sijoittuu sosiaalipalvelujen lisäksi myös terveystalouteen. Päihdepalvelut koostuvat perus- ja erityistason palveluista, joilla päihderiippuvuudesta kärsivän henkilön ja hänen läheistensä tuen ja avun tarpeisiin pyritään vastaamaan avo- ja laitospalveluin hoitomenetelmin (emt., 50–54). Lääkkelisten hoitojen lisäksi päihderiippuvuudesta kärsivä ihminen tarvitsee toipumiseen psykososiaalista apua ja tukea, jota voidaan tarjota sosiaalityön keinoin. Sosiaalityössä päihderiippuvuutta tarkastellaan kokonaisvaltaisesti, jolloin riippuvuusproblematiikan lisäksi huomiota kiinnitetään muun muassa ihmisen asumistilanteeseen, sosiaalisiin suhteisiin, työ- ja opiskelutilanteeseen sekä toimeentuloon. Sosiaalityön interventiot ovat monesti lähellä päihderiippuvuudesta kärsivän ihmisen arkea ja mahdollistavat nähdäkseen kokonaisvaltaisen työotteen asiakkaan tukemiseksi. Uskon, että sosiaalityöllä voidaan pyrkiä puuttumaan päihderiippuvuuden aiheuttamaan eriarvoisuuden ja huono-osaisuuden kasvuun, panostamalla erityisesti ennaltaehkäisevään työhön.

Tässä tutkielmassa käsittelen alkoholiin, huumausaineisiin sekä monipäihdekäyttöön liittyvää riippuvuutta, sillä niiden hoito ja kuntoutus keskittyvät tyypillisesti samoihin päihdepalveluyksiköihin. Käytän tutkielmassa tietoisesti lääketieteen termejä, kuten *päihdehoito*, sillä sosiaalityön arjessa hyödynnetään samoja käsitteitä, vaikka kaikkea päihdetyöhön kytkeytyvää ei mielletä lääketieteelliseksi. Laitospalveluhoitoon ja -kuntoutuksen avulla autetaan vaikeista päihderiippuvuuksista kärsiviä ihmisiä, joille avohoidon palvelut ovat riittämättömiä tai sopimattomia (Ekqvist 2019, 258). Ihmiset, jotka eivät kykene irtautumaan päihteistä neuvonnan tai kevyen tuen avulla, tarvitsevat toipumiseen usein sekä sosiaali- että terveydenhuollon palveluja (Kuussaari ym. 2014). Lääketieteen termit eivät siten sisällä tässä tutkielmassa kannanottoja siihen, että päihderiippuvuuksien parissa tehtävä työ nivoutuisi vain lääketieteellisiin toimenpiteisiin.

Käsittelen tutkielmassa päihderiippuvuutta ja siitä toipumista sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta, sillä päihteet aiheuttavat inhimillistä ja yhteiskunnallista kärsimystä. Ihmisellä on perusoikeus (perustuslaki 731/1999, 19 §) saada apua päihderiippuvuuteen, johon myös eriarvoistuneen yhteiskunnan epätasa-arvoiset rakenteet voivat häntä altistaa. Valitsemaani näkökulmaan vaikuttaa myös sosiaalityön nivoutuminen yksilön ja yhteiskunnan rajapintaan; sosiaalityön keskiössä on aina asiakas läheisineen, vaikkakin se on myös yhteiskunnallista työtä. Myös päihderiippuvuudesta toipuminen nähdään sekä yksilöllisenä että sosiaalisena prosessina (Rissanen & Aalto 2002, 2).

Tutkielmani seuraavassa luvussa kuvaan tutkimukseni tieteenfilosofista ja metodologista perustaa sosiaalisen konstruktionismin, narratiivisuuden, inhimillisten vaikutusten tutkimisen sekä intersektionaalisuuden näkökulmista. Kolmannessa luvussa hahmotan päihderiippuvuuden, riippuvuuskäyttäytymiseen altistavan elämänkulun ja päihderiippuvuudesta toipumisen teoriapohjaa. Luvussa neljä esitän tutkimustehtävän, kuvaan tutkimukseni toteutusta, jäsenän tutkimukseni luotettavuuteen ja eettisyyteen kytkeytyviä tekijöitä sekä tiivistän tutkimukseni kokonaisuuden. Luvussa viisi käsittelen tutkimukseni empiirisiä tuloksia neljän eri tyyppitarinan avulla. Lopuksi etenen tulosten johtopäätöksiin ja tarkastelen niiden suhdetta aiempiin tutkimuksiin sekä päihderiippuvuuteen johtaneista elämäntilanteista ja päihderiippuvuudesta toipumisesta käytyyn teoreettiseen keskusteluun. Lisäksi arvioin tutkimusprosessin aikana tekemiäni ratkaisuja ja tutkimukseni onnistumista sekä pohdin tutkimaani ilmiöön liittyviä tulevaisuuden näkymiä ja kehittämistarpeita.

2 TUTKIMUKSEN TEOREETTISET SITOUMUKSET

2.1 Sosiaalinen konstruktionismi

Pro gradu -tutkielmani nojaa konstruktionistiseen tieteenfilosofiaan ja metodologiaan. Sosiaalinen konstruktionismi on sosiaalista todellisuutta koskeva ontologinen näkemys (Kakkuri-Knuuttila & Heinlahti 2006, 216), jossa todellisuuden nähdään rakentuvan kokemuksellisten ja kielellisten havaintojen tuloksena (Czarniawska 2004, 22–23). Tällöin yksilön todellisuuden ajatellaan muodostuvan sen sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön kautta, jossa hän elää (Kuusipalo 2008, 67). Sosiaalisen konstruktionismin tutkimusperinteen yleisenä lähtöoletuksena on kieli sekä ajatus, että sosiaalista todellisuutta tuotetaan ja uusinnetaan puheen avulla. Sosiaalisen todellisuuden nähdäänkin rakentuvan sosiaalisesti, vuorovaikutuksessa ja kielellisesti. (Kekäle & Puusa 2020, 46.) Miellänkin, että ihmisten todellisuus rakentuu heidän yksilökohtaisten kokemustensa ja tulkintojensa muovaamana. Tässä narratiivisessa tutkimuksessa todellisuus ymmärretään situationaalisenä ja joustavana, ja sitä luodaan tutkimushaastatteluiden aikana yhdessä tutkittavien kanssa (Erkkilä 2008, 199).

Sosiaalinen konstruktionismi pohjautuu saksalaisen filosofin Edmund Husserlin (1859–1938) fenomenologiaan, jossa korostuu ihmisen havaintoihin ja kokemuksiin perustuva tiedon tuottaminen (Puusa & Juuti 2020, 30). Ian Hackingin (2009, 13–57) mukaan sosiaalista konstruktionismia käytetään nykyään tutkimuksellisesti laajalti. Tämän vuoksi tutkimuksissa onkin syytä kiinnittää erityistä huomiota siihen, millaisten asioiden sanotaan olevan sosiaalisesti rakentuneita (emt.). Jaan Jouni Kekäleen ja Anu Puusan (2020, 54) näkemyksen siitä, että ontologiselta olemukseltaan sosiaalisen vuorovaikutuksen ja kielipelien seurauksena syntyneiden ilmiöiden, kuten päihderiippuvuuden, voidaan nähdä olevan olemassa. Sosiaalisten ilmiöiden ollessa olemassa, niitä voidaan myös tutkia *muuttuvina sosiaalisina faktoina* (emt.). Ymmärrän, että sosiaaliset ilmiöt, ne rakentava ihmisten välinen vuorovaikutus sekä tulkinnat ja

merkityksenannot vaihtelevat, jolloin sosiaalisten ilmiöiden voidaan nähdä olevan jatkuva muutos (Kekäle & Puusa 2020, 54). Siten myös tämän tutkimuksen todellisuus voidaan ymmärtää jatkuvasti muuttavana.

Tässä tutkimuksessa lähtökohtana on tutkittavien näkökulma päihderiippuvuuteen johtaneisiin elämäntapoihin, päihderiippuvuudesta toipumiseen ja laitospäihdekuntoutuksen yksilökohtaisiin vaikutuksiin. Pyrkimys on ymmärtää kunkin tutkitavan ainutlaatuisia näkökulmia sosiaaliseen strukturiin, aikaan ja paikkaan sijoituvassa kontekstissaan (Erkkilä 2008, 198). Tutkimukseni keskiössä on siten tutkittavalla ilmiöllä omassa asiayhteydessään oleva merkitys (Kakkuri-Knuuttila & Heinlahti 2006, 12). Näen sosiaalisen konstruktionismin soveltuvan hyvin tutkimukseeni, sen kohdistuessa tutkittavien subjektiivisten tulkintojen kartoittamiseen. Nähdäkseni ihmiset hahmottavat sosiaalista todellisuutta omien tulkintojensa ja kokemustensa avulla. Kaisa Koivisto ym. (2014, 14) kiteyttävät kokemuksen olevan mielellinen asia. ”*Koemme, koska meillä on mieli. Meillä on mieli, koska koemme.*” Kaisa Koiviston ym. (emt.) käsitystä seuraten kokemus ymmärretään tässä tutkimuksessa merkityksiä antavaksi suhteeksi tutkittavien sosiaaliseen todellisuuteen, jota lähestyn kerronnallisesti. Näen, että kokemus sisältää merkityksiä ja tulkintoja, joita tähän tutkimukseen osallistuneet päihderiippuvuudesta toipuvat kuntoutujat ovat voineet jakaa. Kokemus ulottuu sosiaali- ja ihmistieteisiin sekä niiden tutkimuskohteisiin, sillä kokevat ihmiset olettavat sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti myös toisten ihmisten kokevan jotain. (Emt.)

Ajattelen konstruktionistisen tieteenfilosofian kytkeytyvän osaltaan myös sosiaalityön perusolemuksen, jonka Jorma Sipilä (1989, 13–17) liittää yhteiskunnallisen koheesion ylläpitämiseen. Sosiaalityön olemassaolon voidaankin nähdä linkittyvän moderneihin yhteiskuntiin, joita ilman sosiaalityötä ei olisi. Miellän, että kukin ihminen rakentuu kokemustensa kautta ja rakentaa sosiaalista todellisuutta kertomuksellisesti. Sosiaalityö on vuorovaikutustyötä (Mönkkönen 2018), jossa on oleellista kyetä kohtaamaan ja ymmärtämään toisen ihmisen tarinaa ja vallitsevaa elämäntilannetta. Näen, että ihmisen tarinan ymmärtäminen ja konstruktionistinen käsitys hänen elämäntapahtumista luo tilaa myös muutoksen mahdollisuudelle, kuten päihderiippuvuudesta toipumiselle.

Tämän tutkimuksen keskiössä on sosiaalisen konstruktionismin mukainen ajatus siitä, että yksilö konstruoi eli muodostaa tietoa sosiaalisiin prosesseihin kytkeytyvien kokemustensa ja tietojensa pohjalta (Heikkinen 2018, 177–178). Tutkimuksessa painottuvat tutkittavien omakohtaisten tulkintojen merkitykset sekä ajallisuus ja historiallisuus tulkinnan kehyksenä. Tutkittavat ilmentävät ajallisuutta ja historiallisuutta peilaamalla päihderiippuvuuteen johtaneita elämäntapojensa, päihderiippuvuudesta toipumisen tulkintojaan sekä laitospäihdekuntoutuksen yksilökohtaisia vaikutuksia tutkimushetkestä taakse päin. Ajallisia tapahtumaketjuja voidaan jäsentää *narratiivisella lähestymistavalla* (Perttula 2008, 142; Puusa ym. 2020), jota käsittelen seuraavaksi.

2.2 Narratiivisuus

Narratiivisuudella viitataan tarinalliseen lähestymistapaan, jossa todellisuutta pyritään jäsentämään yksilön subjektiivisten tulkintojen kautta, tarinallisen muodon avulla (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 189; Puusa ym. 2020, 219; Riessman & Quinney 2005). Narratiivisuuden eli monitieteisen *kerronnallisen tutkimuksen* voidaan katsoa pohjautuvan fenomenologiaan (emt., 392), jossa painottuu ilmiöiden olemusten tutkiminen (Lehtomaa 2008) sekä kokemuksen käsitteen tarkastelu (Tökkäri 2018, 64–65). Tämä tutkimus ei edusta fenomenologista kokemusten tutkimista, vaan tutkimukseni kiinnittyy narratiiviseen tutkimusperinteeseen, korostaen kerronnallista sosiaalisten todellisuuksien tutkimista. Kerronnallisessa tutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan kertomuksia sekä kertomista tiedon välittäjänä ja rakentajana (Eskola & Suoranta 2014, 22–24; Heikkinen 2018, 172). Narratiivisuudella on useita ulottuvuuksia. Sillä voidaan tarkoittaa tutkimuksen kohdetta, välinettä tai lopputuotetta. Kerronnallisessa tutkimuksessa kiinnostus kohdistuu näkökulmasta riippuen joko kertomusten rakentamiseen ja niiden hyödyntämiseen eri yhteyksissä, tutkimuksen kohteena olevan aiheen selvittämiseen tarinoiden avulla tai tutkimuskontekstissa luotuihin uusiin narratiiveihin. (Emt., 180–183; Puusa ym. 2020, 216–223.)

Narratiivisen tutkimuksen keskeinen käsite on *tarina*. Tarinalla tarkoitetaan kertomuksen tapahtumarakennetta eli kuvausta tapahtumista tai tapahtumakulusta. Tarina vastaakin kysymykseen ”Mitä on tapahtunut?”. (Heikkinen 2018, 172; Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 189.) Tarinan lisäksi narratiivisessa tutkimuksessa ymmärtämisen välineenä voidaan käyttää kertomuksen tai narraation käsitettä. Narratiivit eli tarinat tai kertomukset mahdollistavat ihmisten välisen kommunikoinnin sekä ihmisten keskinäisten suhteiden ja laajemmin inhimillisen elämän järjestämisen, selittämisen ja ymmärtämisen. Ihminen pyrkii luontaisesti jäsentämään elämänsä tapahtumakulkuja tarinoiden lailla. Tällaista jäsentämisen tapaa käytetään paitsi omassa mielessä tapahtuvaan oman elämän ymmärtämiseen, myös tapahtumien kertomiseen toisille. (Eskola & Suoranta 2014, 22–24; Puusa ym. 2020, 216.)

Narratiivisessa tutkimuksessa on keskeistä ihmisten välinen vuorovaikutus suhteissa (Puusa ym. 2020, 216; Riessman & Quinney 2005, 392) sekä toisen ihmisen elämäkokemuksilleen antamien henkilökohtaisten merkitysten ymmärtäminen (Kohonen 2011, 199). Narratiivisuus onkin elimellinen tapa ihmisyyttä sekä ihmisen tapaa tulkita omaa ja toisten identiteettiä. Narratiivisuuden avulla ihminen voi ilmaista itseään ja kommunikoida toisten kanssa. (Puusa ym. 2020, 216.) Näenkin narratiivisuudessa yhtymäkohtia sosiaalityöhön; molempien avulla pyritään löytämään yhteinen ymmärrys yksilön tilanteesta ja inhimillisestä kokemuksesta vuorovaikutuksellisuutta hyödyntäen (Riessman & Quinney 2005, 392). Clive Baldwin (2013, 13) määrittelee sosiaalityön narratiiviseksi professioksi.

Narratiivista lähestymistapaa ja ajattelua on kritisoitu siitä, että se liioittelee tarinan keskeisyyttä ihmisen tavassa jäsentää elämää ja ympäröivää todellisuutta (ks. esim. Strawson 2004). Tässä tutkimuksessa pyritään tuomaan esiin tutkittavien päihderiippuvuuteen johtaneisiin elämänkulkuihin ja päihderiippuvuudesta toipumiseen liittyviä elämänjäsennyksiä, riippumatta siitä, ovatko ne selkeitä tarinoita tai ristiriitaisia ja hajanaisia kuvauksia tutkittavasta aiheesta. Aiemmissa päihdetematiikkaan keskittyvissä tutkimuksissa narratiivisuutta on hyödynnetty muun muassa tutkimusmetodin, narratiivisen kirjallisuuskatsauksen ja aiemman tutkimustiedon ohjaamana tehdyn aineistolähtöisen narratiivisen synteessin muodossa. Tällaisissa tutkimuksissa on keskitytty kuvaamaan muun muassa päihderiippuvuudesta kärsivien lasten vanhempien elämäkokemuksia (Smith & Estefan 2014) ja laitospuoliseen päihdevieroitukseen osallistuneiden kuntoutujien toipumista (Wang ym. 2023). Sosiaalityön narratiivisissa tutkimuksissa narratiivisuutta on puolestaan sovellettu elämäkerrallisen aineiston hankinnassa ja aineiston analysoinnissa. Tällaisissa tutkimuksissa on tarkasteltu muun muassa traumasta selviytyneiden elämäntarinoita (Jirek 2017) ja lastenkodissa asuneiden elämäkertomuksia (Eronen 2012).

Yhteiskuntatieteissä on tapahtunut viime vuosikymmeninä merkittävä käänne narratiivisen ajattelun suuntaan (Riessman & Quinney 2005, 392, 405). 1980-luvulta lähtien positivistista tiedekäsitystä on haastanut sosiaalis-konstruktionistinen näkökulma, joka korostaa inhimillisen todellisuuden tulkinnallisuutta, kielellisyyttä ja tarinallisuutta yksiselitteisten objektiivisten tosiasioiden sijaan. Näkökulma korostaa sosiaalisen maailman koostuvan objektiivisten tosiasioiden sijaan kielessä muodostuneista ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa välittyneistä merkityksistä. (Puusa ym. 2020, 217.) Catherine Kohler Riessman (2005, 1) jäsentää, että yhteiskuntatieteissä tapahtunutta tulkinnallista käännettä voidaan laajentaa narratiivisen tutkimuksen avulla. Narratiivisuus edustaa sosiokulttuurista näkökulmaa, jossa ihmisten tarinoiden nähdään kytkeytyvän ympäröivään yhteiskuntaan ja siellä vallitsevaan kulttuuriin (Puusa ym. 2020, 217). Narratiivisessa tutkimustavassa tutkittavien kokemusten ymmärretäänkin olevan laadultaan sosiaalisia (Perttula 2008, 142).

Tässä tutkimuksessa korostuu päihderiippuvuudesta kärsivien yksilöllisten tulkintojen kuvaaminen ja ymmärtäminen sekä tutkittavien kuulluksi ja kohdatuksi tuleminen. Näen, että tarinoiden tutkiminen on luonnollinen tapa lähestyä päihderiippuvuudesta toipuvien kuntoutujien kokemusten ja elämän välistä yhteyttä. Ymmärrän, että narratiivisessa tutkimustavassa kuvatuiksi houkuteltavat kertomukset ovat tyypillisesti useaan kertaan rakennettuja, ja niiden rakentaminen jatkuu edelleen tutkimustilanteessa (Perttula 2008, 142). Ajattelen, että tutkimukseeni osallistuneet kuntoutujat ovatkin pyrkineet luomaan tutkimustilanteessa päihderiippuvuutensa johtaneisiin elämänkulkuihin ja päihderiippuvuudesta toipumiseensa liittyville tulkinnoille eheää ja jäsentynyttä tarinallista muotoa.

Vilma Hänninen (1999) ja Hannu Heikkinen (2001) esittävät väitöskirjoissaan, että narratiivisuus, tarinallisuus ja kertomuksellisuus voidaan ymmärtää toisiaan

vastaavina käsitteinä. Miellän samoin, ja käytän näitä käsitteitä tässä tutkielmassa synonyymisesti. Tässä tutkielmassa narratiivisuus hahmotetaan metodiseksi viitekehyykseksi, jossa huomio kohdistetaan tutkittavien tarinoihin todellisuuden rakentajana sekä välittäjänä. Ajattelen, että vaikeista päihderiippuvuuksista kärsivien kuntoutujien elämänkuluista ja toipumisesta on mahdollista saada tutkimuksellista tietoa narratiivista lähestymistapaa hyödyntäen, sillä kuntoutujat ovat aktiivisia ja merkityksiä antavia toimijoita. Tutkimukseni kertomukset ovat prosessimaisia ihmiselämän ilmiöitä, joita tulkitaan kielellisesti ja jotka ovat sidottuja aikaan sekä paikkaan. Ymmärrän, että tutkittavien kerrontaan voi kietoutua heidän tulkintojen ja tunteiden lisäksi seipiteitä, joilla tutkittavat voivat pyrkiä hämärtämään tai manipuloimaan asioita tai rakentamaan sosiaalisesti suotavia kertomuksia (Tökkäri 2018, 65).

Näen Catherine Kohler Riessmanin (1997, 157) sekä Jari Eskolan ja Juha Suorannan (2014, 22–23) tavoin, että tutkittavien yksilölliset kertomukset tarjoavat yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen tekijälle keinon ymmärtää tutkittavien kokemusmaailmaa. Narratiivisen tutkimukseni pyrkimys on ymmärtää tutkittavien näkökulmaa ja kuulla heidän ääntään. Sen vuoksi tutkimuksellinen mielenkiintoni kohdentuu tutkittavien kertomiin tarinoiden sisältöihin, ei heidän narratiivisiin ajatteluprosesseihinsa sinänsä. Mielenkiintoni kohteena ovat, sosiaalitieteelliselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan, tutkittavat sosiaalisten suhteiden ja kokemusten verkostoissa (Erkkilä 2008, 196).

Raija Erkkilän (2008, 195–207) mukaan narratiivisessa kokemuksen tutkimuksessa voidaan käyttää narratiivis-elämäkerrallista viitekehystä, joka sisältää kokonaisvaltaisen ajatuksen ihmisen maailmassa olemisesta kokemuksiinsa kietoutuneena. Narratiivinen ja elämäkerrallinen kehys merkitsee tutkimuksellista asennetta, jonka avulla pyritään ymmärtämään tutkittavan ainutlaatuista ja muuttuvaakin näkökulmaa suhteessa tutkittavaan ilmiöön. Tutkimuksen tekijän mielenkiinto kohdentuu tällöin siihen, millaista tarinaa tutkittava kertoo elämänalueistaan ja miten tutkittava jäsentää kokemuksiaan. Narratiivis-elämäkerrallisen viitekehysten mukaisesti ymmärrän toteuttamani tutkimushaastattelut tarinoina (emt.). Nämä narratiivit ovat kertomuksia ja tulkintoja tutkittavien elämästä. Tässä tutkielmassa kuvatut narratiivit ovat *tutkittavien tarinoiden kohtaamista*, siten omaa tulkintaani. Miellän, että tutkimuskohteenani on päihderiippuvuudesta toipuvien kuntoutujien eläviä tulkintoja, joista minulle tutkimuksen tekijänä näyttäytyvä aihe on kunkin tutkittavan kuvaus kokemaastaan.

Tässä humanistisesti orientoituneessa (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 47–48) tutkimuksessa pyrin ymmärtämään elämäkerrallisen tutkimuksen tavoin tutkittavien kokemaan elämää, suhteessa heidän päihderiippuvuuteensa johtaneisiin elämänkulkuihin ja päihderiippuvuudesta toipumiseen (Erkkilä 2008, 197). Tavoitteeni on ymmärtää tutkittavien elämänkulkuun kytkeytyviä kertomuksia ja tutkittavien niille antamia merkityssisältöjä. Näen kokemuksen kuvaamisen narratiivis-elämäkerrallisessa viitekehyyksessä yhtymäkohtia inhimillisten vaikutusten tutkimiseen, jota tarkastelen seuraavaksi.

2.3 Inhimillisten vaikutusten tutkiminen

Inhimillisillä vaikutuksilla tarkoitetaan yksilön kokemusten ja elämäntilanteen muodostamaa kokonaisuutta jonkin tarkasteltavan asian suhteen (Pohjola ym. 2012, 350–351). Inhimilliset vaikutukset ja niiden tutkiminen kytkeytyvät vaikuttavuusajatteluun. Vaikuttavuudella tarkoitetaan tavoitteellista muutosta jonkin asian tai ilmiön suhteen. Muutos voi liittyä esimerkiksi jonkin ihmisryhmän hyvinvointiin tai elämänlaatuun, yhteisöjen toimintaan tai palvelujen parantamiseen. Vaikuttavan toiminnan avulla pyritään ratkaisemaan jokin tietty ongelma, joka rasittaa ihmisten hyvinvointia tai näkyy negatiivisesti palvelujärjestelmässä tai laajemmin yhteiskunnan tasolla. (Miettinen ym. 2020; Rajavaara 2007, 15–17.) Anneli Pohjolan (2012a, 22–23) mukaan vaikuttava toiminta on siten tärkeää muun muassa sosiaalipalveluissa. Vaikuttavuusajattelun näkökulma on nähdäkseni aina ratkaisukeskeinen, sillä tavoitteena on saada aikaan jokin positiivinen muutos.

Vaikuttavuuden käsite on tullut sosiaalityöhön pitkälti lääketieteestä. Lääketieteessä vaikuttavuuden todentaminen perustuu usein kokeelliseen tutkimusasetelmaan, joka on luonut pohjaa näyttöön perustuvalla sosiaalityölle ja sosiaalityön vaikuttavuuden mallintamiselle. (Miettinen ym. 2020; Pohjola 2012b, 11; Rajavaara 2007, 17–18.) Vaikuttavuuden vaade on puolestaan siirtynyt sosiaalityöhön politiikasta; sosiaalityöllä toteutetaan osaltaan poliittisia päämääriä (Tervonen-Gonçalves & Oinonen 2014, 521). Vaikuttavuuden tavoittelu liittyy myös sosiaalityön eettisiin periaatteisiin; asiakkaalle pyritään tarjoamaan mahdollisimman vaikuttavaa ja laadultaan hyvää sosiaalityötä (Cheetham ym. 1992, 5). Sosiaalityön vaikuttavuudella voidaankin viitata muutoksen aikaan saamisen lisäksi asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen tai asiakkaan tuen ja palvelujen tarpeisiin vastaamiseen. Anneli Pohjolan (2012a, 22–23; 2012b, 10–11) mukaan sosiaalityön vaikuttavuutta voidaan tarkastella yksilön, palvelujärjestelmän tai yhteiskunnan tasolla. Yksilötason inhimillinen vaikuttavuus rakentuu tilannekohtaisesti, kun taas palvelujärjestelmän vaikuttavuus näyttäytyy esimerkiksi palvelujen toimivuutena. Yhteiskunnallisella vaikuttavuudella viitataan laajempiin kokonaisvaikutuksiin, kuten työttömyyden vähentämiseen. Sosiaalityön vaikuttavuus muodostuu monesta eri tekijästä, joten sen määrittely on haastavaa. Lisäksi kokemus vaikuttavuudesta, esimerkiksi saadusta palvelusta, on aina subjektiivinen. (Pohjola 2012a, 22–23; 2012b, 13.) Sosiaalityön yhtenäisten vaikuttavuuskriteerien määrittely on ongelmallista myös sen vuoksi, että sosiaalityössä käytetään erilaisia metodeja tapauskohtaisesti ja sosiaalityön toimenpiteet ovat varsin moninaisia. Tällöin kaikkia muutokseen vaikuttavia tekijöitä ei välttämättä kyetä muuttamaan mitattavaan muotoon. (Cheetham ym. 1992, 13–17.) Sosiaalityön vaikuttavuuden arvioinnissa tulisi tarkastella palvelujen toimintaa sekä sitä, millaisten tekijöiden avulla tavoitellut vaikutukset saavutetaan (Kivipelto & Saikkonen 2013; Miettinen ym. 2020, 80–82).

Vaikutusten arvioinnin merkitys on kasvanut viime vuosikymmeninä. Talousnäkökulmasta yhteiskunnan voimavaroja halutaan kohdentaa todistettavasti vaikuttaviin toimiin. (Miettinen ym. 2020; Mäkitalo & Turunen 2008, 11–14.) Rajallisten resurssien vuoksi myös sosiaalityöltä vaaditaan kustannusvaikuttavuutta sekä tietoa palvelujen laadusta ja vaikutuksista poliittisen päätöksenteon tueksi.

Erilaisten kuntoutusmuotojen vaikutuksia on arvioitu Suomessa 1980-luvulta lähtien. Alan tutkimuksessa on hyödynnetty muun muassa Ray Pawsonin ja Nicholas Tilley'n 1990-luvun lopulla kehittämää realistista arviointiteoriaa, joka perustuu vaikuttavuusyhtälöön: konteksti + mekanismi = tulos. Tällöin ilmiön toimintaympäristön ja siihen kiinnittyvien toimintojen ajatellaan tuottavan toivottavia vaikutuksia. Realistista arviointiteoriaa on kritisoitu siitä, että se yksinkertaistaa ihmisten välistä vuorovaikutusta ja sen merkitystä vaikutusten realisoitumisessa. Toisaalta teorian avulla toteutettu arviointi on aina tilannekohtainen ja huomioi kunkin yksilöllisyyden. (Suikkanen 2008, 99–106.) Tältä osin teoria vastaa hyvin sosiaalityön näkemykseen ihmisten elämäntilanteiden yksilöllisyydestä ja ainutkertaisuudesta. Jäsenän Tuuli Pitkäsen (2018, 26–27; ks. myös Miettinen ym. 2020, 103) tapaan, että päihdekuntoutuksen vaikutusten arviointiin luo haastetta se, että asiakkaassa ja hänen tilanteessaan tapahtuneet muutokset eivät kytkeydy välttämättä lainkaan päihteisiin.

Sosiaalityössä kohdataan laajalti asiakkaita, joiden ongelmiin päihteet liittyvät (Kaukonen 2019, 40; Kuussaari ym. 2014, 273; Tammi ym. 2009, 7). Silti päihteisiin keskittyvää *sosiaalityön tutkimusta* on tehty Suomessa varsin vähän (emt.). Tampereen yliopistossa on tehty päihdetyöhön ja toipumiseen keskittyvää tutkimusta 1990-luvun alusta lähtien. Suomalaisen päihdetyön kehittämiseksi ja tuloksellisuuden edistämiseksi on tuotettu tietoa muun muassa vaikuttavuustutkimuksen keinoin. (Riippuvuudet ja niiden hoito -tutkimusryhmä.) Laitospäihdekuntoutuksen vaikuttavuutta arvioitaessa huomio voidaan kohdistaa kyseisen sosiaalipalvelun ja sen käyttämien menetelmien arvioimiseen (Raunio 2010), palvelun aikana tapahtuvan muutoksen kartoittamiseen tai asiakkaiden kokemaan muutokseen eli palvelun inhimilliseen vaikuttavuuteen (Ekqvist 2021, 5).

Tässä laadullisessa narratiivisessa tutkimuksessa tuon esille tutkittavien kertomia tarinoita suhteessa heidän päihderiippuvuuteensa johtaneisiin elämänkulkuihin, päihderiippuvuudesta toipumiseen ja laitospäihdekuntoutuksen yksilökohtaisiin vaikutuksiin. Tutkimuksessa kohdistetaan siten huomio inhimillisten vaikutusten tutkimiseen. Näen narratiivisuuden soveltuvan inhimillisten vaikutusten tutkimiseen, sillä ihmiset käyttävät tarinoita ymmärtääkseen omaa ja toisten elämää (Kohonen 2011, 199). Inhimillisten kokemusten ja muistin voidaankin sanoa olevan pääosin narratiivisessa muodossa (emt.; Syrjälä 2018, 268). Leena Syrjälä (emt., 272) esittää, että tarinat mahdollistavat elämäntapahtumien sekä kokemusten ymmärrettäviksi ja muistettaviksi tekemisen. Tulkintani mukaan narratiivisuus mahdollistaakin päihderiippuvuuteen liittyvien elämänkulkujen ja päihderiippuvuudesta toipumiseen liittyvien tulkintojen inhimillisen ja syvällisen jäsentämisen sekä jakamisen.

Nähdäkseni kerronnallisella sosiaalisten todellisuuksien tutkimuksella ei voida saavuttaa täysin yleistettävää tietoa tutkittavasta ilmiöstä, sillä tutkittavien tulkinnat edustavat aina yksittäistapauksia. Mikäli tutkimuksen yksittäistapausten kontekstit ovat riittävän samankaltaiset, tutkittavasta ilmiöstä saavutettujen tulosten voidaan kuitenkin katsoa olevan suuntaa antavia (Tökkäri 2018, 66). Näen, että tutkittaessa laitospäihdekuntoutukseen osallistuneiden tulkintoja elämänkuluistaan ja toipumisestaan tutkittavien kontekstit voivat poiketa toisistaan suureltakin osin, vaikkakin heidän elämäntilannettaan määrittää vaikea päihderiippuvuus ja he ovat osallistuneet laitospäihdekuntoutukseen sekä kuntoutuksen intervallijaksolle. Siten tutkimukseni keskittyy kuvaamaan yleistettävän tiedon sijaan tutkittavien yksilökohtaisia tulkintoja päihderiippuvuuteen johtaneista elämänkuluista, laitospäihdekuntoutuksen vaikutuksista sekä päihderiippuvuudesta toipumisesta. Päihderiippuvuudesta kärsivät ihmiset voivat kokea monenlaista syrjintää (ks. esim. Verissimo ym. 2023), jonka tutkimuksellisessa tarkastelussa voidaan hyödyntää intersektionaalisuuden käsitettä (Heino 2023), jota tarkastelen seuraavaksi.

2.4 Intersektionaalisuus

Intersektionaalisuudella viitataan analyttiseen pyrkimykseen tutkia yhteiskunnassa esiintyviä, toisiinsa kietoutuneita ja toisiaan vahvistavia, sortoa tuottavia sosiaalisia kategorioita kuten sukupuolta, seksuaalisuutta, yhteiskuntaluokkaa ja rotua sekä pyrkimykseen ymmärtää, miten useilla tasoilla tapahtuva sorto vaikuttaa ihmisiin (Losleben & Musubika 2023; Mattsson 2014, 9). Intersektionaalisuudessa on toisaalta kyse risteävistä tai toisensa leikkaavista eroista yksilöiden identiteettien välillä; siitä, miten ihmiset identifioituvat tai miten heidät identifioidaan (emt., 9–10; Heino 2023; Karkulehto ym. 2012, 17), mutta myös siitä, miten yhteiskunnalliset rakenteet sortavat ja etuoikeuttavat tiettyjä yksilöitä tai ihmisryhmiä (Losleben & Musubika 2023; Van Impe & Arteel 2018, 78).

Intersektionaalisuus pohjautuu tummaihoisten, aboriginaalien ja alkuperäiskansojen feminismiin, jossa moniperustaisen syrjinnän ja risteävän eriarvoisuuden on tunnustettu kytkeytyvän toisiinsa sekä vahvistavan toisiaan. Intersektionaalisuuden käsitteen luoja, yhdysvaltalainen oikeustieteilijä Kimberlé Crenshaw, on korostanut intersektionaalisuuden olevan osa elämäämme todellisuutta. Crenshawn mukaan yhteiskunnassa vallitsee jatkuvia syrjintää sallivia monimutkaisia järjestelmiä, jotka rakentuvat toisten ihmisten aseman heikentämisen, hyväksikäytön ja loukkaamisen vaaraan. (Losleben & Musubika 2023.)

Intersektionaalisuuden käsitettä käytetään tutkimuksessa silloin, kun pyritään tarkastelemaan kriittisesti yhteiskunnassa vallitsevia eriarvoisuutta tuottavia luokitte-
teluja ja identiteettejä sekä niiden välisiä kytköksiä (Heino 2023; Karkulehto ym. 2012, 17; Mattsson 2014, 9–10). Ymmärrykseni mukaan sosiaaliset ja kulttuuriset identiteetit,

kuten nainen/mies, lapseton/vanhempi ja päihderiippuvuudesta kärsivä/päihderiippuvuudesta toipuva, voivat yhdistyä ja luoda päällekkäisiä sekä rinnakkaisia syrjinnän muotoja. Kokemukseni mukaan esimerkiksi päihderiippuvuudesta kärsivä äiti voi kokea syrjintää, joka ei johdu hänen sukupuolestaan (sillä syrjintä ei koske naisia, jotka eivät kärsi päihderiippuvuudesta) eikä hänen äitiydestään (sillä syrjintä ei koske äitejä, jotka eivät kärsi päihderiippuvuudesta). Ihmisiä hierarkisoidaankin lukuisilla identiteetteihin pohjautuvilla luokittelulla sekä erotteluilla (Mattsson 2014, 9–10). Nähdäkseni konstruktionistisen luonteen omaavia sosiaalisia kategorioita tulisi tutkia samanaikaisesti, sillä ne voivat vahvistaa toisiaan tai olla konfliktissa toistensa kanssa. Intersektionaalisuutta hyödyntävissä yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa on keskitytty usein rakenteelliseen intersektionaalisuuden tutkimukseen (Karkulehto ym. 2012, 18), tosin sosiaalityön tutkimuksessa intersektionaalisuuden käyttö on ollut verrattain vähäistä (Heino 2023, 61).

Marjo Kuronen ym. (2004, 5–8) esittävät, että sosiaalityössä määritellään asiakkaiden sosiaalisia ongelmia sekä autetaan sosiaalisista ongelmista kärsiviä ihmisiä vahvasti sukupuolistuneiden käytänteiden avulla. Jonkin sosiaalisen kategorian edustajat voivat kokea marginalisointia, syrjintää tai etuoikeutuksia sukupuolistuneiden käytänteiden vuoksi (Kivipelto 2004). Intersektionaalisuuden käsitettä voidaan hyödyntää tällaisten käytänteiden näkyväksi tekemisessä (Karkulehto ym. 2012, 19). Sosiaalityön käytäntöä ja tutkimusta voidaankin pyrkiä muovaamaan intersektionaalisuuden avulla sukupuolisensitiivisempään suuntaan.

Tarkastelen tässä tutkielmassa keräämäni tutkimusaineistoa intersektionaalisuutta hyödyntäen, sillä haluan kyseenalaistaa päihderiippuvuuden hoitoon ja kuntoutukseen liittyviä valtarakenteita ja hierarkioita, joita eri sosiaalisten kategorioiden edustajat kohtaavat. Tarkoituksena on myös mahdollistaa sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäminen, tuomalla näkyviin marginalisoituneissa yhteiskunnallisissa asemassa elävien ihmisten elämäkokemuksia. Päihderiippuvuudesta kärsivien ihmisten parissa tekemäni työn perusteella näen, että sosiaalisten kategorioiden sekä niiden yhtäaikaisten vaikutusten vuoksi päihderiippuvuudesta kärsivät ihmiset joutuvat yhteiskunnassamme monesti eriarvoiseen asemaan, huono-osaisen asemansa ja syrjäytetyn identiteetin vuoksi.

Seuraavassa luvussa hahmotan päihderiippuvuuden, riippuvuuskäyttäytymiseen altistavan elämäntulon ja päihderiippuvuudesta toipumisen teoriapohjaa.

3 PÄIHDERIIPPUVUUDEN JA SIITÄ TOIPUMISEN TEOREETTISIA LÄHTÖKOHTIA

3.1 Päihderiippuvuus ja riippuvuuskäyttäytymiseen altistava elämänkulku

Päihderiippuvuudella viitataan moniulotteiseen ja -tulkintaiseen ongelmaan, jonka tarkastelussa voidaan hyödyntää eri tieteenaloja sekä ihmiskäsityksiä (Niemelä 1999, 28). Päihderiippuvuudella tarkoitetaan voimakasta tai pakonomaista halua käyttää toistuvasti päihteitä, kuten alkoholia, huumausaineita tai lääkkeitä, toiminnasta aiheutuvista fyysisistä¹, psyykkisistä tai sosiaalisista haitoista huolimatta (Donaldson ym. 2023, 426; Lappalainen-Lehto ym. 2008, 16).

Päihteiden ongelmallinen käyttö aiheuttaa fyysisistä, psyykkistä (Mattila-Aalto 2013, 384-397), sosiaalista ja henkistä riippuvuutta² (Holmberg 2010, 40). Riippuvuudesta eli addiktiosta puhutaan, kun ihmisen käyttäytymistä ohjaa pakonomainen ja haitallinen halu toteuttaa jotakin käyttäytymismallia. Addiktiossa voi olla kyse aineriippuvuudesta tai toiminnallisesta riippuvuudesta. (Lappalainen-Lehto ym. 2008, 18.) Oppimispsykologisten teorioiden mukaan ihminen oppii positiivisen vahvistamisen kautta sekä myönteistä että kielteistä riippuvuus- ja riippumattomuuskäyttäytymistä.

---

1 Alkoholin liikakulutus altistaa esimerkiksi maksakirroosille ja haimatulehdukselle sekä aiheuttaa rytmihäiriöitä (Laaksonen 2009, 91-92; Lappalainen-Lehto ym. 2008, 85-97). Suonensisäinen huumeiden käyttö voi aiheuttaa esimerkiksi verisuonitukoksia, B- tai C-hepatiitin tai HIV-tartunnan. Huumeiden polttamisesta voi aiheutua keuhkotulehduksia ja huumeiden nuuskaamisesta nenän väliseinänkuolioita. Huumausaineiden käyttö voi aiheuttaa myös välittömiä vakavia, toisinaan kuolemaan johtavia, seurauksia kuten yliannostus- ja myrkytystiloja. Päihteiden käyttö lisää myös tapaturmariskiä sekä heikentää ihmisen puolustuskykyä, jonka vuoksi päihderiippuvuuksista kärsivillä ihmisillä esiintyy muuta väestöä enemmän erilaisia infektioita. Päihtymistila vähentää usein ihmisen sukupuolista estyneisyyttä, jonka vuoksi päihderiippuvuus altistaa myös suojaamattomalle seksille ja siten sukupuoliteitse tarttuville taudeille. (Emt., 85-100.)

2 Fyysinen riippuvuus kehittyy, kun elimistö tottuu käytettyyn päihteeseen. Tällöin myös ihmisen toleranssi eli sietokyky kasvaa. Mikäli ihminen lopettaa päihdyttävän aineen käyttämisen, hänelle tulee vieroitusoireita. Psykkisellä riippuvuudella tarkoitetaan ongelmallisen päihdekäytön jatkamista haitoista huolimatta. (Mattila-Aalto 2013, 384-397.) Sosiaalinen riippuvuus kehittyy siihen ryhmään, jossa päihteitä käytetään. Henkisellä riippuvuudella viitataan puolestaan päihteiden käyttöön liittyvään ajatusmaailmaan ja elämäntapaan. Päihteiden käyttö voi edustaa ihmiselle esimerkiksi tiettyjä arvoja tai hengellisyyttä. (Holmberg 2010, 40.)

Ihmisellä onkin taipumus toistaa oppimiaan keinoja, jotka hän on kokenut toimiviksi. Tällöin päihdekäytöstä voi muodostua ihmiselle keino tyydyttää tarpeitaan (Havio ym. 2013a, 40–41) tai säädellä esimerkiksi tunteitaan (Tarek ym. 2021). Päihdekäyttö voikin toimia yksilön selviytymiskeinona vaikeita elämäntilanteita kohdatessa (White ym. 2008, 431 & 2007, 3). Kielteiseen riippuvuuskäyttäytymiseen liittyy lisäksi aina pakonomaisena esiintyvän toiminnon, kuten päihdekäytön, lopettamispäätöksen jälkeinen voimakas taipumus aloittaa toiminta uudelleen (Havio ym. 2013a, 41–42; Lappalainen-Lehto ym. 2008, 18–20).

Päihderiippuvuus on maailmanlaajuinen ongelma ja siitä kärsii lähes 30 miljoonaa ihmistä (Lappan ym. 2019, 201) ja heidän läheistään. Courtney ym. (2007, 46) ovat osoittaneet tutkimuksessaan, että miehillä päihdekäyttö ja diagnosoitu päihderiippuvuus on yleisempää kuin naisilla. Kotimaisten tutkimusten mukaan suomalaisista työikäisistä miehistä vajaan 40 % ja naisista reilut 20 % käyttää alkoholia liikaa (Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos 2022a, 47). Kannabista suomalaiset miehet ja naiset käyttävät tutkimusten mukaan varhaisaikuisuudessa yhtä paljon, mutta keski-ikäisyttä lähestyessä miesten päihdekäyttö korostuu (emt.). Päihteisiin liittyviä hoito- ja kuntoutusjaksoja miehet käyttävät reilusti naisia enemmän. Alkoholiin liittyvistä hoitojaksoista noin 80 % ja huumeusaineisiin liittyvistä hoitojaksoista noin 70 % on miesten käyttämiä. Sen sijaan lääkeainemyrkytyksiin liittyvien hoitojaksojen potilaista noin 60 % on naisia (emt., 59).

Päihderiippuvuus on monitahoinen ongelma, jonka yhteydessä esiintyy runsaasti mielenterveyden häiriöitä; noin 80 prosentilla päihderiippuvuuksista kärsivistä on oheissairauksina mielenterveyden sairauksia (Holmberg 2013, 200). Päihteiden ongelmakäyttäjillä onkin lähes kaksi kertaa enemmän mielenterveyden häiriöitä³ kuin muilla väestöryhmillä. Mielenterveyden häiriöiden diagnosointia hankaloittaa se, että sama oirekuva voi esiintyä sekä päihdekäytön aiheuttamana että erillisenä mielenterveyden häiriönä. Psykiatristen liitännäishäiriöiden todennäköisyys kasvaa sitä suuremmaksi, mitä pidemmälle ihmisen päihderiippuvuus kehittyy. (Lappalainen-Lehto ym. 2008, 105–108.) Kahden tai useamman itsenäisen sairauden, kuten päihderiippuvuuden ja vakavan mielenterveyden häiriön, samanaikaista esiintyvyyttä kutsutaan komorbiditeetiksi eli monihäiriöisyydeksi. Nykyään törmätään yhä useammin myös monidiagnoosi- tai kolmoisdiagnoosipotilaisiin, joilla on päihderiippuvuuden ja psykiatrisen häiriön lisäksi vakava somaattinen sairaus, kuten HIV-infektio. (Emt., 124.) Petra K. Staiger ym. (2011) ja Véronique Roussy ym. (2013) ovat todenneet tutkimuksissaan, että samanaikaisesta päihderiippuvuudesta ja mielenterveyden häiriöstä kärsivien on vaikeaa saada palveluja muun muassa sopivien palvelujen puutteen, palvelujärjestelmän joustamattomuuden, ammattilaisten heitä kohtaan osoittamien jyrkkien ja syrjivien asenteiden sekä stigmatisoitumisen vuoksi. Steve Matthews ym. (2017) esittävät tutkimuksessaan, että päihderiippuvuuteen liittyvä stigmatisoituminen

---

³ Yleisimpiä päihteidenkäyttäjillä ilmeneviä mielenterveysongelmia ovat unihäiriöt, ahdistuneisuus- ja paniikkihäiriöt, masentuneisuus, itsetuhoisuus sekä erilaiset psykoottiset tilat (Lappalainen-Lehto ym. 2008, 105–108).

rakentuu sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti; kanssaihmissen sosiaalinen paheksunta aiheuttaa päihderiippuvuudesta kärsivälle häpeää ja myötävaikuttaa siihen, että riippuvuuden kanssa kamppaileva ihminen sisäistää häntä kohtaan osoitetut kielteiset stereotyyptit sekä niihin liittyvät normit. Päihderiippuvuuteen liittyvän stigmati-soitumisen on todettu kytkeytyvän myös siihen, että riippuvuutta pidetään päihde-käyttäjän omana valintana ja toisaalta riippuvuus nähdään vaikeasti ratkaistavissa olevana ongelmana (Szutorisz & Hurd 2022, 1611).

Päihderiippuvuutta luonnehtiikin sen kokonaisvaltaisuus. Riippuvuus aiheut-taa usein elämän kaventumista, päihneiden saadessa yhä keskeisemmän osan yksilön elämästä. (Lappalainen-Lehto ym. 2008, 29, 98.) Päihderiippuvuus altistaa ihmistä huono-osaisuuteen ja voi johtaa moniongelmaisuuteen sekä syrjäytymiseen (Kan ym. 2023; Russell ym. 2019). Syrjäytymisellä viitataan prosessiin, jonka myötä yksilön ja yhteiskunnan väliset sidokset heikkenevät. Syrjäytyminen aiheuttaa kasautuvaa huono-osaisuutta, eli sosiaalisen osallisuuden kuten palkkatyön, sosiaalisten verkos-tojen ja yhteiskunnallisten palvelu- ja auttamisjärjestelmien ulkopuolelle jäämistä. Syrjäytyminen vaikuttaa haitallisesti myös ihmisen elämänhallintaan eli kykyyn pitää elämisen kannalta välttämättömät asiat, kuten toimeentulo, sosiaaliset suhteet, asu-misasiat ja toimiva arki, järjestyksessä. (Juhila 2006, 51–55, 61.) Nähdäkseni huono-osaisuus aiheuttaa päihderiippuvuuksista kärsiville ulkopuolisuutta, jopa osatto-muutta, mikä on omiaan toiseuttamaan heitä verrattuna ei-päihderiippuvuuksista kärsiviin ihmisiin. Juho Saari (2015, 24–25) esittää, että päihderiippuvuudesta kärsivät, erityisesti suonensisäisten huumausaineiden käyttäjät, lukeutuvat Suomessa kaikkein huono-osaisimpiin ihmisiin.

Tässä tutkimuksessa päihderiippuvuuden sävyttämät elämäkuvaukset ym-märretään *marginaalisuuden* käsitteen kautta. Syrjäytymisestä puhuttaessa painote-taan tyypillisesti yksilön ominaisuuksia kuten kykenemättömyyttä hallita omaa elä-mää. Marginaalisuus liitetään sen sijaan pikemminkin tiettyyn tilanteeseen liittyvään paikkaan, jossa yksilö on. Tässä tutkimuksessa kuntoutujien marginaalisuus on näh-däkseni symbolista; elämistä päihderiippuvuudesta kärsivänä. Tutkimuksessa lähes-tytään siten kuntoutujien marginaalisuutta heidän ehdoillaan ja heidän omien tulkin-tojen sekä merkitysten kautta. (Juhila 2006, 104–105.)

Marginaalisuuteen kytkeytyy myös se, että päihderiippuvuus altistaa ihmistä ennaikaiseen kuolemaan (Evans ym. 2021; Lintonen ym. 2014; Shirk & Wallman 2015). Suomessa huolestuttava kehityssuunta on kuluneen vuosikymmenen aikana ollut huumekuolemien lisääntyminen erityisesti lasten ja nuorten aikuisten keskuu-nessa. Tällä hetkellä Suomi onkin alle 25-vuotiaiden huumekuolemien kärkimaa Eu-roopassa. (Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskus 2022, 17.) Ennaikaisen kuolleisuuden lisäksi päihderiippuvuus altistaa ihmistä myös lait-tomaan toimintaan, kuten väkivalta- (Aboagye ym. 2022; Chalub 2006; Parkinson ym. 2018), huumausaine- ja omaisuusrikoksiin. Alkoholi liittyy valtaosaan poliisin tietoon tulleesta väkivaltarikollisuudesta kuten pahoinpitelyistä, henkirikosten yrityksistä

sekä tapoista (Håkansson & Jesionowska 2018; Siukola 2014, 20–26). Huumausaineiden käytön yhteys väkivaltaan liittyy tyypillisesti huumausainealakulttuuriin sekä huumausaineiden kauppaamiseen ja välitykseen (emt.; Shirk & Wallman 2015). 2020-luvun alussa laaditun selvityksen mukaan suurin osa suomalaisista erittäin vaarallisista vangeista on tehnyt rikoksensa päihtyneenä. Valtaosa heistä, 89 prosenttia, kärsii päihderiippuvuuden lisäksi persoonallisuushäiriöstä. (Joelsson ym. 2021.)

Päihderiippuvuus vaikuttaa käyttäjän lisäksi myös hänen lähipiiriinsä. Vanhempien päihdekäyttöön keskittyneissä tutkimuksissa on osoitettu, että reilut 4 % ruotsalaisista lapsista (Raninen ym. 2016, 14) ja vajaat 6 % yhdysvaltalaisista lapsista (Clemons-Cope ym. 2019, 208–209) elävät perheissä, joissa vähintään toisella vanhemmista on diagnosoitu päihderiippuvuus. Kotimainen tutkimus osoittaa, että Suomessa vastaava luku on 6 % (Raitasalo ym. 2016, 84). Perheissä, joissa toinen tai molemmat vanhemmista käyttävät päihteitä ongelmallisesti, saattaa esiintyä fyysistä (Hetzl-Riggin & Meads 2011, 586), psyykkistä ja seksuaalista väkivaltaa, emotionaalista kaltoinkohtelua sekä taloudellista hyväksikäyttöä (Dude ym. 2002; Forke ym. 2018). Perheväkivaltilanteista päihteet liittyvät noin kahteen kolmasosaan (Hyytinen 2013, 178–180). Vanhempien välisen väkivallan havaitseminen sekä fyysisen väkivallan kokeminen lisäävät riskiä lapsen omaan päihteiden käyttöön myöhemmin aikuisuudessa (Doroudchi ym. 2023, 4; Dude ym. 2002, 11). Myös emotionaalinen kaltoinkohtelu (Momeñe ym. 2021, 123–124) ja seksuaalinen hyväksikäyttö voivat altistaa ihmistä päihteiden ongelmakäytölle elämänsä eri vaiheissa (Saadatmand ym. 2021). Vanhemman päihteiden käytön vuoksi lapsi voidaan joutua myös sijoittamaan kiireellisesti tai huostaanottamaan (Lappalainen-Lehto ym. 2008, 103). Samoin alaikäisenä aloitettu päihteiden käyttö voi johtaa lastensuojellisiin toimenpiteisiin (Keller ym. 2010; Pösö 2016, 14).

Päihteiden ongelmallinen käyttö linkittyy olennaisesti ihmisen elämänsä historiaan, elämäntapaan sekä yleiseen elämäntilanteeseen. Päihderiippuvuuden kehittymiseen vaikuttavatkin useat eri asiat; käytetyn päihteen fysiologiset vaikutukset ihmisessä, päihteiden käyttöaika ja aloitusajankohta, yhteisölliset ja kulttuurisidonnaiset tekijät sekä ihmisen yksilölliset ominaisuudet, kuten persoonallisuuden rakenne. (Havio ym. 2013a, 40–44.)

Tyypillisesti päihdekäyttö lisääntyy nuoruudessa ja varhaisaikuisuudessa. Aiempien tutkimusten mukaan lapsuudessa koetut traumat, kaltoinkohtelu, mielen-terveysongelmat sekä vanhempien päihdekäytölle altistuminen voivat lisätä päihteiden käyttöä (Braciszewski & Stout 2012, 2337; Kohlenberg ym. 2002). Myös muut elämänsä kriisit sekä traumaattiset kokemukset voivat altistaa ihmistä päihteiden väärinkäyttöön (Havio ym. 2013a, 40–44). Geneettinen alttius lisää tutkitusti päihderiippuvuuden kehittymisen todennäköisyyttä (Blum ym. 2018; Elam ym. 2021). Toisaalta riippuvuuskäyttäytymisen kehittymiseen voi tutkimusten mukaan vaikuttaa myös ihmisen elinympäristö olosuhteineen (emt.; Kendler ym. 2008).

3.2 Päihderiippuvuuden hoito ja kuntoutus

3.2.1 Oikeudellinen perusta

Hyvinvointialueiden tulee järjestää päihderiippuvuuksien hoidon ja kuntoutuksen taakamiseksi päihde- ja riippuvuustyötä sosiaalihuoltolain (1301/2014), terveydenhuoltolain (1326/2010) sekä päihdehuoltolain (41/1986) edellyttämällä tavalla. Päihdetyön toteuttamiseen liittyvää sääntelyä on sisällytetty myös lastensuojelulakiin (417/2007) sekä lakiin ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015). Lisäksi hyvinvointialueiden tulisi toteuttaa opioidiriippuvuuden vieroitus- ja korvaushoitoa sosiaali- ja terveysministeriön opioidiriippuvuuden vieroitus- ja korvaushoidosta opioidilääkkeillä annetun asetuksen (642/2023) mukaisesti. Opioidikorvaushoidon toteuttaminen ei kuitenkaan toteudu asetuksen (emt., 4 §) edellyttämällä tavalla, sillä yhteiskuntamme opioidikorvaushoidon tarpeessa olevista ihmisistä arviolta vain alle puolet saa tarvitsemaansa lääketieteellistä hoitoa (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022b, 5).

Päihderiippuvuuden hoidon ja kuntoutuksen mahdollistamiseksi tarjottavaan päihde- ja riippuvuustyöhön sisältyy ehkäisevää päihdetyötä, terveydenhuollon päihde- ja riippuvuustyötä sekä päihteiden ongelmakäytöstä ja riippuvuuskäyttäytymisestä aiheutuvaan sosiaalihuollon tuen tarpeeseen tähtäävää työtä. Ehkäisevällä päihdetyöllä tarkoitetaan päihteiden käytön sekä päihteiden käytöstä aiheutuvien terveydellisten, sosiaalisten ja yhteiskunnallisten haittojen vähentämiseen tähtäävää toimintaa (laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 523/2015, 2 §). Terveydenhuollon päihde- ja riippuvuushoidolla tarkoitetaan puolestaan päihde- ja riippuvuushäiriöiden ehkäisemiseen, tutkimukseen, hoitoon sekä kuntoutukseen liittyviä monimuotoisia palveluja (terveydenhuoltolaki 1326/2010, 28 §). Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 11 ja 14 §:ien nojalla päihteiden ongelmakäytön ja riippuvuuskäyttäytymisen aiheuttamaan tuen tarpeeseen tulee järjestää sosiaalipalveluja, päihde- ja riippuvuustyötä sekä päihde- ja riippuvuustyön erityisiä palveluja. Sosiaalihuollon päihde- ja riippuvuustyöllä pyritään tukemaan ihmisten päihdeettömyyttä sekä vähentämään ja poistamaan päihteisiin ja niiden käyttämiseen liittyviä tekijöitä, jotka vaarantavat ihmisten hyvinvointia sekä turvallisuutta. Sosiaalihuollon päihdetyöhön sisältyy ohjausta, neuvontaa, sosiaalista kuntoutusta sekä eritasoisia asumispalveluja, joita tulee järjestää asiakkaan tuen ja avun tarpeen edellyttämällä tavalla avo- tai laitospalveluina (emt., 24 §). Päihdetyötä toteutettaessa on ensisijaisesti huomioitava päihteiden ongelmakäyttäjien ja heidän läheistensä etu (emt., 4 §). Hyvinvointialueiden tuleekin järjestää päihdeongelmasta kärsivien läheisille riittävää ja asiallista hoitoa (terveydenhuoltolaki 1326/2010, 28 §).

Tahdosta riippumattoman päihdehoidon järjestämisestä säädetään päihdehuoltolaissa (41/1986). Sekä vapaaehtoisen että tahdonvastaisen päihdehoidon aikana hoitoa järjestävän tahon tulee huomioida hoidossa olevan asiakkaan huollossa olevan lapsen tuen ja hoidon tarve (emt., 16 §; sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 44 §;

terveydenhuoltolaki 1326/2010, 70 §). Kiireellistä päihdehoitoa tulee antaa terveydenhuoltolain (emt.) 50 §:n nojalla. Lisäksi ihmisen tulee saada kiireellisessä tapauksessa yksilölliseen palvelutarpeeseensa perustuvat välttämätöntä huolenpitoa turvaavat sosiaalipalvelut viipymättä sosiaalihuoltolain (1301/2014) 12 §:n mukaisesti. Raskaana olevien subjektiivisesta oikeudesta saada päihdeettömyyttä tukevia palveluja säädetään sosiaalihuoltolain (emt.) 24 §:ssä ja terveydenhuoltolain (1326/2010) 70 §:ssä. Päihderiippuvuuksien hoidon ja kuntoutuksen takaamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollon päihde- ja riippuvuustyö tulee suunnitella ja toteuttaa ”siten, että se muodostaa toimivan kokonaisuuden muun sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa sekä hyvinvointialueella ja kunnissa tehtävään ehkäisevään päihdetyön kanssa” (emt., 28 §; sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 24 §).

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin toteaa ratkaisussaan (EOAK/4968/2022), että viranomaisten tulisi noudattaa laissa säädettyjä oikeusnormeja, taatakseen päihderiippuvuudesta kärsivien henkilöiden riittävien palvelujen saannin sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen. Päihderiippuvuuden hoitoa ja kuntoutusta koskeva oikeudellinen sääntely on kokenut hiljattain suuren muutoksen, kun päihdehuoltoon kytkeytyvää sääntelyä on sisällytetty sosiaalihuoltolakiin (1301/2014) ja terveydenhuoltolakiin (1326/2010), muun sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja koskevan sääntelyn tavoin. 1.1.2023 voimaan astuneen uudistuneen mielenterveys- ja päihdelainsäädännön avulla pyritään muun muassa vahvistamaan mielenterveys-, päihde- ja riippuvuustyön yhteensovittamista, parantamaan kyseisten palvelujen saatavuutta, laatua ja tarpeen mukaisuutta sekä vahvistamaan päihderiippuvuuksista kärsivien asiakkaiden oikeutta saada tuen ja avun tarvettaan vastaavia palveluja yhdenvertaisesti muiden kansalaisten tavoin (sosiaali- ja terveysministeriö 2023). Nähdäkseni päihdepalveluja koskevaa lainsäädäntöä uudistamalla on pyritty huomioimaan, että palvelujärjestelmämme vastaisi paremmin päihderiippuvuuksista kärsivien ihmisten yksilölliseen palvelutarpeeseen. Näen merkityksellisenä, että päihdepalveluja koskevan lainsäädännön avulla pyritään turvaamaan päihde- ja riippuvuustyön sekä -hoidon monimuotoinen toteutus, varmistaen jatkuvuus asiakkaiden hoitoketjujen osalta. Päihderiippuvuuden hoito ja kuntoutus vaativat kokemukseni mukaan tiivistä sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyötä, varmistaen, että asiakas saa tarvitsemansa lääketieteelliset sekä sosiaaliin olosuhteisiinsa liittyvät palvelut. Uskon, että katkeamattomien hoitoketjujen avulla on mahdollista vähentää yhteiskunnalle aiheutuvia kustannuksia sekä ihmisten kokemaa inhimillistä kärsimystä, myös päihderiippuvuuteen kytkeytyviä kuolemia.

Tässä tutkielmassa tutkittavien laitostenmuotoisesti toteutetussa päihdekuntoutuksessa on kyse sosiaalihuoltona annettavasta sosiaalisesta kuntoutuksesta. Lisäksi tutkittavat ovat saaneet päihderiippuvuudesta toipumisen tueksi terveydenhuollon tarjoamaa vieroitushoitoa. Näitä ammattiavun muotoja käsittelen seuraavaksi.

3.2.2 Vieroitushoito ja päihdekuntoutus

Päihdekäytöstä irtautuminen ja riippuvuudesta toipuminen voivat vaatia lääketieteellisin perustein järjestettävää riippuvuuden vieroitushoitoa, joka sisältää päihteiden käyttökierteen katkaisemisen, vieroitusoireiden ehkäisemisen ja hoitamisen sekä toipumiselle suotuisten edellytysten luomisen. Vieroitushoidon kautta on mahdollista ohjautua päihdekuntoutukseen, jolla pyritään tukemaan ihmisen toipumista päihderiippuvuudesta ja hänen selviytymistään muista mahdollisista elämäntilanteen ongelmista. (Havio ym. 2013b, 101.) Päihdekuntoutus onkin asiakkaan päihteettömän elämäntavan ja arjessa selviytymisen vahvistamiseen pyrkivää tavoitteellista toimintaa. Kuntoutuksessa tulee huomioida asiakkaan päihdekäyttöön ja siitä irtautumiseen liittyvien tuen tarpeiden lisäksi myös hänen fyysinen ja psyykkinen terveydentila sekä sosiaalinen tilanne. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 15.)

Päihdekuntoutuksen kesto voi vaihdella viikoista vuosiin (Havio ym. 2013b, 101; Lappalainen-Lehto ym. 2008, 136–137). Päihdehuollon laitoksissa järjestettyjen päihdekuntoutusjaksojen kestot ovat lyhentyneet Suomessa viime vuosikymmenen aikana. Kun 2010-luvun alussa laitospäihdekuntoutusjaksot kestivät keskimäärin reilut 40 vuorokautta, 2020-luvun alussa jaksojen keskimääräinen kesto oli lyhentynyt alle kuukauteen. Alkoholiriippuvuudesta kärsiviä hoidetaan päihdehuollon laitoksissa keskimäärin lyhyempi aika kuin huumeriippuvuudesta tai päihteiden sekakäytöstä kärsiviä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2022a, 64–66.) Tiiviin kuntoutusjakson jälkeen asiakkaalle voidaan järjestää lyhyempiä intervallijaksoja, joilla pyritään tukemaan kuntoutumista sekä vahvistamaan ja vakiinnuttamaan päihdekuntoutuksessa saavutettua tulosta. (Havio ym. 2013b, 101; Lappalainen-Lehto ym. 2008, 136–137.)

Päihdekuntoutus tulisi toteuttaa yksilöllisesti asiakkaan ja hänen läheistensä tarpeiden mukaan. Kuntoutuksen tulisikin perustua yksilölliseen kuntoutussuunnitelmaan, jonka kuntoutusyksikkö laatii yhteistyössä asiakkaan ja mahdollisen lähettävän tahon, kuten hyvinvointialueen, kanssa. Päihdekuntoutus on luonteeltaan pitkäjänteistä ja prosessinomaista toimintaa, jonka avulla pyritään luomaan tukeva ja vuorovaikutuksellinen työskentelysuhde asiakkaan ja työntekijän välille. Kuntoutuksessa asiakasta autetaan tunnistamaan päihteisiin liittyviä haitallisia ajattelutapoja ja niiden vaikutusta käyttäytymiseen. Pyrkimyksenä onkin, että asiakas pääsisi eroon riippuvuuskierteestä sekä omaksuisi retkahduksen ehkäisy- ja hallintakeinoja. Päihdekuntoutuksessa voidaan hyödyntää psyykkisten ja sosiaalisten keinojen lisäksi myös läkehoitoa. Kuntoutuksen onnistuminen edellyttää, että asiakas on motivoitunut ja sitoutunut elämäntapamuutokseen. (Lappalainen-Lehto ym. 2008, 135–137.)

Päihderiippuvuuden parissa tehtävästä kokonaisvaltaisesta laitospuotoisesta auttamistyöstä käytetään termiä *kuntoutus*, sillä päihderiippuvuudesta irtautuminen nähdään paitsi yksilöllisenä, myös sosiaalisena prosessina. Kuntoutuminen määritellään tällöin asiakkaan ja hänen ympäristönsä väliseksi muutosprosessiksi, jonka tavoitteena on asiakkaan toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen sekä hyvinvoinnin

edistäminen. Kuntoutuksen tavoitteena on auttaa asiakasta toteuttamaan omia elämäntavoitteitaan ja ylläpitämään elämänhallintaansa tilanteessa, jossa päihderiippuvuus uhkaa asiakkaan mahdollisuuksia sosiaaliseen selviytymiseen ja integraatioon. Kuntoutus-käsitettä käytettäessä kuntoutumistarpeen syyn, päihderiippuvuuden, ajatellaan muodostuvan yksilöllisten syiden sekä yhteiskunnallisen järjestelmän vuoksi. (Rissanen & Aalto 2002, 2.) Sitoudun tutkielmassani tähän ajatteluun.

Suomessa päihderiippuvuuden hoidon ja kuntoutuksen erityisosaamista on keskitetty A-klinikoille, nuorisoasemille, terveysneuvontapisteisiin, vieroitushoitoasemille, kuntoutuslaitoksiin, ensisuojaan ja asumispalveluihin (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos 2022a, 62–64). Päihdekäytöstä irtautumisen sekä riippuvuudesta toipumisen tueksi tarjottavien päihdehoidon ja -kuntoutuksen lisäksi ammattiapuna toteutetaan myös päihdesosiaalityötä, jota käsittelen seuraavaksi.

3.2.3 Päihdesosiaalityö

Päihdesosiaalityön avulla pyritään lisäämään päihderiippuvuudesta kärsivän ihmisen hyvinvointia. Työn keskiössä ovat asiakkaan aito kohtaaminen ja kuunteleminen sekä asiakkaan ja työntekijän välinen vuorovaikutus. Ulla Holmin (2002, 66, 74) mukaan vuorovaikutustaidot sekä empatia muodostavatkin sosiaalityön sosiaalisen kompetenssin, auttamistyön perusedellytyksen. Päihdesosiaalityössä on olennaista pyrkiä luomaan vastavuoroinen työskentelysuhde, joka mahdollistaa asiakkaan oman toimijuuden ja jossa työntekijä haluaa toimia asiakkaan parhaaksi.

Miellän Kirsi Juhilan (2018, 208) tavoin, että sosiaalityössä on merkityksellistä ymmärtää, kuinka päihderiippuvuus ja siihen kytkeytyvä huono-osaisuus ovat läsnä yksittäisten ihmisten elämänsä ja millaisten tulkintojen avulla päihderiippuvuudesta toipuvat kuntoutujat kuvaavat elämäänsä, sillä sosiaalityössä operoidaan usein huono-osaisuuteen ja eriarvoistumiseen liittyvien kysymysten äärellä. Yksilötason lisäksi on nähdäkseni yhtä tärkeää tunnistaa ja tunnustaa, millaisia yhteiskunnallis-rakenteellisia reunaehtoja päihderiippuvuuteen ja siihen kytkeytyvään huono-osaisuuteen liittyy. (Emt.)

Päihdesosiaalityötä tulee toteuttaa muiden päihdepalvelujen tapaan asiakaslähteisesti, asiakkaan voimavaroja vahvistaen ja tukien. Asiakasta tulee kohdella kunnioittavasti ja empaattisesti sekä pyrkiä vuorovaikutuksessa asiakasta motivoivaan lähestymistapaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002, 20.) Motivoivalla toimintatavalla tarkoitetaan kokonaisvaltaista, asiakaslähtöistä sekä asiakkaan voimavaroja, kiinnostuksia, arvoja, merkityksiä ja toimijuutta korostavaa ajattelu-, asennoitumis- ja vuorovaikutusmallia. Tällöin motivaatio nähdään muuttuvana tekijänä, johon vuorovaikutuksella voidaan vaikuttaa. Motivoivan toimintatavan edellytyksenä on asiakkaan ja työntekijän välinen hyväksyvä ilmapiiri ja yhteistyösuhde. Motivoivan lähestymistavan avulla asiakasta pyritään tukemaan omien tavoitteiden asettamisessa sekä vahvistamaan hänen uskoa omaan muutосkykyynsä. (Duodecim 2022 & 2018; Lappalainen-Lehto ym. 2008, 156–158; Suokas & Liias 2013, 127–133.) Päihdehuollon

sosiaalityössä tuleekin pyrkiä tukemaan päihteiden ongelmakäyttäjää ja hänen voimaantumistaan, vaikuttamalla asiakkaaseen, hänen toimintaansa ja toimintaympäristöönsä (Mattila-Aalto 2013, 375–376). Kokemukseni mukaan työntekijän tulee pyrkiä myös edistämään päihderiippuvuudesta kärsivän asiakkaan tietoisuutta omasta tilanteestaan.

Jaana Kirsi Juhilan (2018, 60) näkemyksen siitä, että sosiaalityöhön kytkeytyy aina asiakkaan aiempi elämäntilanne ja sen merkityksellisyys sekä tulevaisuusorientoituneisuus. Sosiaalityössä asiakkaan nykytilanteeseen pyritäänkin aikaansaamaan muutosta sekä käynnistämään hänen elämäntilannettaan koskeva muutosprosessi (emt.). Julkisrahoitteiseen sosiaalityöhön sisältyvän moraalisen viestin mukaan kaikkien ihmisten muutosprosessit ovat tärkeitä ja heistä tulee pitää huolta (Niemi 2020, 274). Kaikilla ihmisillä on siis yhtäläinen arvo saada tarvitsemaansa apua ja tukea vaikeaan elämäntilanteeseensa. Sosiaalityön keskeiset arvot kunnioitus, arvostus ja välittäminen (emt., 271) linkittyvät nähdäkseni keskeisesti ihmisten perustarpeisiin; huolenpitoon, sosiaaliseen arvostukseen, yhdenvertaisuuteen ja kunnioitukseen. Tämän mukaisesti näen, että jokaisella tähän tutkimukseen osallistuneella kuntoutujalla on tarvetta ”huolta pidetyksi” omana itsenään. Mikäli he eivät saa huolenpitoa läheisiltään, huolenpidon tulisi nähdäkseni järjestyä viime kädessä yhteiskunnan, kuten sosiaalityön, taholta.

Huolenpitoa tarjottaessa sosiaalityössä tulisi olla herkkyyttä huomioida sukupuolisensitiivisyys intersektionaalisuutta hyödyntäen. Jäsenänkin Marjo Kurosen (2004, 288) tavoin, että sosiaalityössä ja sen tutkimuksessa tulisi huomioida sukupuolierityiset palvelut ja auttamismuodot, sillä eri sukupuolien edustajat tarvitsevat sosiaalisiin ongelmiin erilaista apua ja tukea. Päihderiippuvuudesta kärsivien ihmisten parissa sukupuolierityisyys tulisi huomioida siten, että miesten parissa tehtävän päihdetyön painopisteen tulisi olla motivoinnissa, kun taas naisten vahvempi muutosvalmius tulisi hyödyntää siirtymällä nopeammin varsinaisiin hoito- ja kuntoutussisältöihin (Lappalainen-Lehto ym. 2008, 49–50).

Vaikka päihderiippuvuudesta kärsivät käyttävät laajalti sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, valtaosa heistä ei päädy päihdepalvelujen pariin (Lappalainen-Lehto ym. 2008, 151). Päihteiden ongelmakäytön tunnistaminen edellyttää, että päihdekäyttö otetaan puheeksi. Päihdesosiaalityöllä sekä muilla sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluilla onkin merkittävä rooli ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa. (Emt., 160.) Ajattelen Riitta Lappalainen-Lehdon ym. (emt., 52) tapaan, että sosiaalihuollon työntekijöiden tulisi ottaa päihteiden käyttö asiakkaiden kanssa puheeksi luonnollisena osana työskentelyä. Päihteiden käyttöä voidaan kysyä avoimilla kysymyksillä, ja mahdollisen päihderiippuvuuden vaikeusastetta voidaan arvioida erilaisten kysely- sekä haastattelulomakkeiden avulla⁵. Päihdekäytön puheeksiotto

---

⁵ Alkoholin käyttöä voidaan kartoittaa AUDIT-testillä ja alkoholiriippuvuutta SADD-testillä. Huumausaineiden ja lääkkeiden käyttöä voidaan selvittää DAST20-testillä ja huume- tai lääkeriippuvuuden vaikeusastetta DUDIT-testillä. (Päihdelinkki i.a.) SDS-testillä voidaan puolestaan kartoittaa minkä tahansa päihtymistarkoituksessa käytetyn aineen riippuvuuden tasoa (Duodecim 2022; myös Topp & Mattick 2006, De Las Cuevas ym. 2002 sekä Gossop ym. 1995).

voi käynnistää muutosprosessin ja mahdollistaa riippuvuudesta toipumisen, jota käsitellen seuraavaksi.

3.3 Päihderiippuvuudesta toipuminen

Olen kuvannut edellä, että päihderiippuvuutta ei voida määritellä yksiselitteisesti (Raisio ym. 2018). Myös päihderiippuvuudesta toipumisen määritelmä on monitulkintainen (Borkman ym. 2016; Donaldson ym. 2023, 426; White 2007). Suppean tulkinnan mukaan toipuminen voidaan määritellä tilaksi, jossa päihteitä ongelmallisesti käyttänyt henkilö pystyy pidättäytymään kokonaan päihdekäytöstä tai käyttämään päihteitä siten, ettei käytöstä aiheudu merkittäviä haittoja (emt., 231–232; Donaldson ym. 2023, 426). Laajemman määritelmän mukaan toipuminen voidaan nähdä kokonaisvaltaisena ja myönteisenä elämänmuutoksena, johon kytkeytyvät päihteettömyys, henkilökohtainen terveys, osallisuus yhteiskuntaan sekä kunnioitus kanssaihmissä kohtaan (emt.; Schwarzlose ym. 2007, 222). Tällöin toipuminen voidaan kiteyttää muutosprosessiksi, jonka myötä ihminen kykenee olemaan päihteettä ja hänen terveytensä, kokonaisvaltainen hyvinvointinsa sekä elämänlaatunsa paranee (Center for Substance Abuse Treatment 2007, 5). Sarah R. Donaldson ym. (2023, 432) esittävät, että päihderiippuvuudesta toipuminen ulottuukin laajemmalle, mihin päihdehoidolla voidaan vastata. Tässä tutkielmassa päihderiippuvuudesta toipuminen hahmotetaan holistiseksi muutosprosessiksi, jonka kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa. Jäsenän, että toipumisen myötä päihderiippuvuudesta kärsinyt ihminen kokee myönteisiä muutoksia muun muassa fyysisessä, psyykkisessä ja henkisessä olemuksessaan sekä sosiaalisessa ja materiaalisessa hyvinvoinnissaan.

Päihderiippuvuudesta toipuminen mielletään vaiheittain eteneväksi prosessiksi, jonka tarkastelussa hyödynnetään laajalti James Prochaskan ja Carlo DiClementen 1970-luvun lopulla kehittämää transteoreettista muutosvaihemallia. Mallin mukaan elämäntapamuutos on mahdollista saavuttaa *esiharkinnan, harkinnan, valmistautumisen, toiminnan, retkahduttamisen ja ylläpidon* myötä⁶. Vaiheiden ei nähdä etenevän lineaarisesti, vaan ihminen saattaa palata retkahduksen myötä mallin aiempiin vaiheisiin. (Laaksonen 2009, 92–93; Thombs & Osborn 2019, 303–310.) Retkahduksen, eli päihdekäyttöön palaamisen raittiin ajanjakson jälkeen, nähdään kuuluvan toipumiseen (Hser ym. 2007, 522), joka on usein haastava ja ajallisesti pitkä prosessi (ks. esim. Borkman ym. 2016; Kuusisto 2010; Mattila-Aalto 2009; Moos & Moos 2006; Niemelä 1999; Väyrynen 2007). Toipumisen ajallisuutta voidaan lähestyä erilaisten vaiheiden kautta, tarkastelemalla

---

⁶ Esiharkintavaiheessa ihminen ei ole vielä motivoitunut lopettamaan päihdekäyttöä. Harkintavaiheessa päihdekäytön vähentäminen tai lopettaminen alkaa motivoida yksilöä, ja valmistautumisvaiheessa alkaa esiintyä pyrkimyksiä päihdekäytön vähentämiseksi tai lopettamiseksi. Toimintavaiheessa ihminen tekee konkreettisia muutoksia päihdekäyttöön liittyvien tapojen ja ympäristön suhteen, ja saa onnistumisen kokemuksia päihteiden kohtuukäytön tai raittiiden jaksojen myötä. Ylläpitovaiheessa ihminen kykenee ylläpitämään päihteettömyyttään tai päihteiden kohtuukäyttöä. (Laaksonen 2009, 92–93.)

muun muassa päihteettömyyden kestoja. *Varhaiseksi* päihteettömyydeksi voidaan kutsua yli kuukauden, mutta alle vuoden mittaista raitista ajanjaksoa, *pitkäkestoiseksi* päihteettömyydeksi yli vuoden, mutta alle viiden vuoden mittaista päihteettömyyttä ja *vakiintuneeksi* päihteettömyydeksi vähintään viiden vuoden mittaista raittiutta. (Schwarzlose ym. 2007, 223–224.)

Päihderiippuvuudesta toipuminen on monitahoinen ilmiö, johon yksilö voi saada apua esimerkiksi professionaalista hoidosta tai vertaistuesta. Toisaalta päihdekäytön lopettaminen tai kohtuukäyttöön siirtyminen voi tapahtua niin kutsutun spontaanin toipumisen kautta. (Ks. esim. Kuusisto 2010.) Esti Laaksosen ym. (2008) tutkimuksen mukaan alkoholiriippuvuudesta toipumista on mahdollista tehostaa alkoholin käyttöä hillitsevällä lääkehoidolla⁷ ja yhdistämällä lääkehoito käyttäytymisen hallintaa lisäävään psykososiaaliseen hoitoon. Myös opioidiriippuvuudesta toipuessa kuntoutuja hyötyy tutkitusti lääkehoidosta⁸, mutta tarvitsee toipumisen tehostamiseksi myös sosiaalista tukea (Donaldson ym. 2023, 432). On kuitenkin huomionarvoista, että lukuisten huumausaineiden, kuten kannabiksen, amfetamiinin, metamfetamiinin, kokaiinin ja MDMA:n eli ekstaasin, osalta ei ole tieteellistä näyttöä, että riippuvuudesta toipumista voitaisiin tehostaa farmakologisella hoidolla (ks. esim. Rawson ym. 2002; Srisurapanont ym. 2014).

Päihderiippuvuus voi ilmetä ihmisillä eri tavoin, joten ongelman ratkaisuun ei ole yksiselitteisiä keinoja. Päihderiippuvuudesta toipuminen onkin yksilöllinen prosessi (ks. esim. Kuusisto 2010). Toipuminen edellyttää muutosvalmiutta, joka kehittyy usein negatiivisten seurannaisvaikutusten kasaututtua (emt., 170–172, 219–231). Muutosvalmiuden ja siten päihderiippuvuudesta toipumisen perusta muodostuu ihmisen omasta halusta, kyvyistä sekä valmiudesta irrottautua päihteistä. Muutosvalmiuden muodostumiseen vaikuttavat yksilöllisten tekijöiden lisäksi vuorovaikutus läheisten, vertaisten ja viranomaisien kanssa sekä ympäröivä yhteiskunta olosuhteineen. Vallitseva lainsäädäntö ja päihdepolitiikka, taloudelliset tekijät sekä yhteiskunnan palvelujärjestelmä voivat vaikuttaa estävästi tai edistävästi ihmisen muutosvalmiuden muodostumiseen ja päihderiippuvuudesta toipumiseen. (Thombs & Osborn 2019, 303–310.) Myös päihderiippuvuuteen kytkeytyvän häpeän tunteen on todettu voivan haitata toipumista (Wiechelt 2007, 399). Kokemukseni mukaan päihderiippuvuuteen liittyvä häpeä voi estää avun ja tuen hakemista etenkin tilanteessa, jossa päihderiippuvuudesta kärsivä on pikkulapsiperheen äiti. Yhteiskunnassamme vallitseva ihanteellinen käsitys *hyvästä äidistä* on nähdäkseni lähes vastakohta sille, mitä päihderiippuvuuden kanssa kamppaileva äiti edustaa. Uskonkin, että päihderiippuvuudesta kärsivien toipumista tulisi tukea tiedostaen, millaisia asenne- ja valtarakenteita päihderiippuvuuteen ja ”päihdemaailmassa” elämiseen voi kytkeytyä.

---

7 Disulfiraamilla (Antabus®), naltreksonilla (Naltreksone®) tai akamprosaatilla (Campral®) (Laaksonen 2009, 95–97).

8 Bubrenorfiinista (Subutex® ja Temgesic®), naloksoni-bubrenorfiiniyhdistelmävalmisteesta (Suboxone®) tai metadonista (esim. Dolmed®) (ks. esim. Sosiaali- ja terveysministeriön asetus opioidiriippuvuuden vieroitus- ja korvaushoidosta opioidilääkkeillä 642/2023, 3 §)

Tässä tutkielmassa päihderiippuvuudesta toipumista tarkastellaan laitospuolitoiseen päihdekuntoutukseen osallistuneiden kuntoutujien näkökulmasta. Huomio keskitetään merkityksenantoihin, joita kuntoutujat antavat toipumiselleen ja laitospäihdekuntoutukselle osana toipumisprosessia. Seuraavaksi käsitellään aiempaa tutkimusta aiheesta.

3.4 Aiempaa tutkimusta laitospäihdekuntoutukseen osallistuneiden päihderiippuvuudesta toipumisesta

Laitospuolitoiseen päihdekuntoutukseen osallistuneiden kuntoutujien päihderiippuvuudesta toipumiseen keskittyviä tai aihetta sivuavia sosiaalityön väitöskirjatutkimuksia ovat tehneet Suomessa Arja Ruisniemi (2006), Sanna Väyrynen (2007), Katja Kuusisto (2010) ja Eeva Ekqvist (2021). Samaan tematiikkaan keskittyviä väitöskirjatutkimuksia on tehty Suomessa myös sosiaalipolitiikan (Niemelä 1999; Mattila-Aalto 2009) ja sosiaalipsykologian (Kallio 2005) saralla. Ulkomaista akateemista tutkimusta aiheesta tai sitä sivuten on tehty muun muassa psykologian (Lennox & Mansfield 2001; Fletcher & Grella 2001) ja psykiatrian (Moos & Moos 2006) saralla. Seuraavaksi esitän lyhyen katsauksen edellä mainituista tutkimuksista, edeten vanhimmasta tuoreimpaan niiden julkaisuaikajankohdan mukaan.

Suomessa ensimmäisen päihderiippuvuudesta toipumiseen liittyvän väitöskirjan julkaisi Jorma Niemelä (1999). Tutkimuksessa *”Usko, hoito ja toipuminen. Tutkimus kääntymyksestä ja kristillisestä päihdehoidosta”* tarkastellaan uskonnollisen kääntymyksen kautta päihderiippuvuudesta toipuneiden ihmisten kokemuksia. Heistä osalla raitistuminen/päihdekäytön hallintaan saaminen on tapahtunut sairaalahoidon avulla ja osalla pitkän laitospäihdekuntoutuksen myötä. (Emt., 85–157.)

Richard Lennoxin ja Alyssa Mansfieldin (2001) tutkimus *”A Latent Variable Model of Evidence-Based Quality Improvement for Substance Abuse Treatment”* keskittyy puolestaan kuvaamaan, mitkä elementit vaikuttavat päihderiippuvuuden kuntoutuksessa käytettävien hoitomenetelmien laatuun. Tutkimuksen kohderyhmänä on ollut Yhdysvaltain Keskilännessä alkoholiriippuvuuden vuoksi hoitoa saaneita henkilöitä, joiden yhtäjaksoinen päihdehoito on kestänyt vähintään 60 vuorokautta (emt., 164–175). Bennett Fletcher ja Christine Grella (2001) ovat selvittäneet tutkimuksessaan *”Preface to the Jar Special Issue: The Drug Abuse Treatment Outcome Studies for Adolescents”* samansuuntaisesti murrosikäisille päihderiippuvuudesta kärsiville Yhdysvalloissa toteutettujen päihdehoito-ohjelmien hoitomenetelmiä sekä hoidon tuloksia. Tutkimuksessa on tarkasteltu lyhytaikaisia laitospäihdehoito-ohjelmia, avopäihdehoito-ohjelmia sekä pitkäaikaisia asumisyksiköissä toteutettuja päihdehoito-ohjelmia (emt., 538).

Tarja Kallio (2005) on puolestaan tutkinut päihderiippuvuuksista kärsivien pysyvyyden tunteen yhteyttä päihdehoidon jälkeiseen päihteiden käytön rajoittamistavoitteessa pysymiseen tutkimuksessaan *”Päihdeasiakkaiden haasteet ja mahdollisuudet:*

Pystyvyys, koherenssin tunne, kontrolliodotus ja hoito". Tutkimus keskittyy lisäksi kuvaamaan päihderiippuvuudesta kärsivien vankien kontrolliodotusten sekä koherenssin tunteen muuttumista päihdehoidossa (Kallio 2005). Arja Ruisniemen (2006) tutkimus *"Minäkuvan muutos päihderiippuvuudesta toipumisessa. Tutkimus yhteisöllisestä päihdekuntoutuksesta"* keskittyy päihderiippuvuudesta toipuvan minäkuvan muutoksiin toipumisprosessin aikana. Tutkimus kuvaa lisäksi yhteisöllisen laitospäihdekuntoutuksen sekä vanhemmuuden merkitystä päihderiippuvuudesta toipumiselle (emt., 12).

Rudolf Moos ja Bernice Moos (2006) ovat tarkastelleet 16 vuotta kestäneessä pitkäaikaistutkimuksessa *"Participation in Treatment and Alcoholics Anonymous: A 16-Year Follow-Up of Initially Untreated Individuals"*, millaisia pitkäaikaisia vaikutuksia päihdekuntoutuksen kestolla ja Anonyymien Alkoholistien (AA) vertaisryhmiin osallistumisen määrällä on sellaisten alkoholiriippuvuudesta kärsivien ihmisten päihdeettömyyspyrkimykseen, jotka eivät ole aiemmin saaneet tukea toipumiseen päihdehuollosta.

Sanna Väyrysen (2007) tutkimus *"Usvametsän neidot. Tutkimus nuorten naisten elämästä huume kuvioissa"* keskittyy nuorten naisten huumeiden käyttöön sekä elämään huume kuvioissa elämänsä eri vaiheissa. Tutkittavat ovat osallistuneet huumausaineiden käytön vuoksi avo- tai laitospäihdekuntoutukseen tai molempiin (emt., 57–61). Minna Mattila-Aallon (2009) tutkimus *"Kuntoutusosallisuuden diagnoosi. Tutkimus entisten rappiokäyttäjien kuntoutumisen muodoista, mekanismeista ja mahdollisuuksista"* kohdistuu päihdekuntoutukseen ja sen vuorovaikutuksessa kehittyvään osallisuuteen. Tutkimuksessa tarkastellaan, miten päihderiippuvuudesta kärsivät yksilöt hahmottavat osallisuuttaan omassa kuntoutusprosessissaan. Tutkimuksessa kartoitetaan lisäksi, miten tutkittavat määrittävät kuntoutumiseensa liittyvän vuorovaikutuksen laatua. Tutkimusjoukkona on ollut päihderiippuvuudesta toipuneita naisia ja miehiä sekä heidän auttajikseen nimeämiään ammattilaisia ja maallikkoja. (Emt., 38–50.)

Katja Kuusiston (2010) tutkimus *"Kolme reittiä alkoholismista toipumiseen. Tutkimus muutoksesta hoidon ja vertaistuen avulla sekä ilman professionaalista hoitoa"* kuvaa alkoholiriippuvuudesta kärsivien toipumisen reittejä. Tutkimusjoukkona on ollut vertaistuen, professionaalisen hoidon sekä niin kutsutun spontaanin toipumisen kautta alkoholinkäytön lopettaneita tai kohtuukäyttöön siirtyneitä henkilöitä (emt., 7). Suomessa viimeisimmän päihderiippuvuudesta toipumiseen liittyvän väitöskirjan *"Kuntoutujien hyvinvoinnin ja toivon kokemukset sekä näkemykset tulevaisuudesta laitospäihdekuntoutuksen aikana"* on julkaissut Eeva Ekqvist (2021). Tutkimus keskittyy kuvaamaan, millaisia muutoksia päihderiippuvuudesta kärsivien kuntoutujien hyvinvoinnissa sekä toiveikkuudessa tapahtuu laitospäihdekuntoutuksen aikana. Tutkimuksen keskiössä ovat tämän tutkielman tapaan kuntoutujien kokemukset sekä laitospäihdekuntoutuksen inhimillinen vaikuttavuus. (Emt., 46–55.)

Seuraavaksi esitän tutkimustehtäväni ja kuvaan tutkimukseni toteutusta.

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksella kuvataan millainen elämänkulku voi johtaa päihderiippuvuuteen sekä laajennetaan ymmärrystä päihderiippuvuudesta toipumisesta ja laitospäihdekuntoutuksen merkityksestä osana toipumisprosessia kuntoutujien tulkitsemina. Tutkimuksen kohdeilmiötä tarkastellaan tutkittavien näkökulmasta. Mielenkiintoni tutkimuksen tekijänä kohdentuu siten päihderiippuvuuksista kärsivien ihmisten tulkintoihin, ajatuksiin, tunteisiin sekä merkityssisältöihin, joita tutkittavat antavat tutkimuksen kohteena olevalle ilmiölle.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Millainen elämänkulku johtaa laitospäihdekuntoutukseen osallistumiseen ja päihderiippuvuudesta toipumiseen kuntoutujien kertomuksissa?
- 2) Millaisin kertomuksin kuntoutujat kuvaavat päihderiippuvuudesta toipumista ja millaisia yksilökohtaisia vaikutuksia laitospäihdekuntoutuksella on päihderiippuvuudesta toipumiseen kuntoutujien kertomuksissa?

4.2 Tutkimusmenetelmä

Sosiaalityön pro gradu -tutkielmani on kvalitatiivinen narratiivinen tutkimus, jonka tutkimusotteessa korostuu tutkittavien tulkinnat heidän elämäkokemuksistaan. Tutkimusaineiston keräämisessä olen hyödyntänyt haastattelua, joka on Jari Eskolan ja Juha Suorannan (2014, 86) mukaan tyypillinen aineistonkeruumenetelmä laadullisessa tutkimuksessa. Haastattelu on vuorovaikutusta, jossa tutkimuksen tekijä esittää

tutkittavalle kysymyksiä, selvittääkseen mitä tutkittava ajattelee tai millaisia tulkintoja hänellä on tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelutilanteen vuorovaikutukselle on tyyppillistä, että se on ennalta suunniteltua sekä haastattelijan alulle panemaa, ohjaamaa ja ylläpitämää. (Eskola ym. 2018, 27–29; Ruusuvuori & Tiittula 2005, 22–31.) Haastattelun vuorovaikutustilanteessa tutkimuksen tekijän täytyy usein motivoida tutkittavaa sekä tuntea oma roolinsa ja avata se tutkittavalle (Eskola & Suoranta 2014, 86). Haastattelun vuorovaikutukseen kytkeytyy myös luottamuksellisuus. Tutkittavan tulee voida luottaa siihen, että tutkimuksen tekijä käsittelee hänen kertomisiaan luottamuksellisesti. (Emt.; Ruusuvuori & Tiittula 2005, 41–44.)

Tämän tutkimuksen haastattelutyypinä on avoin haastattelu, joka muistuttaa pitkälti tavanomaista keskustelua. Tällöin tutkimuksen tekijä ja tutkittava keskustelevat ennalta tiedetystä aiheesta, mutta kaikkien tutkittavien kanssa ei välttämättä käsitellä samoja teema-alueita. (Eskola & Suoranta 2014, 87.) Nähdäkseni avoin haastattelu soveltuu narratiivisten elämäнкуvausten tutkimiseen, sillä haastattelutilanteessa tutkittavat voivat esittää laajoja yksilöllisiä tulkintoja tutkimusaiheesta, kun tutkimuksen tekijä ei jäsennä haastattelutilannetta yhtä paljon kuin vaikkapa puolistrukturoidussa haastattelussa (emt., 87–89).

Tutkimukseni konstruktionistisen tieteenfilosofian ja metodologian vuoksi olen pyrkinyt selkiyttämään käsityksiäni tutkimani ilmiön perusluonteesta. Ihmisten elämäнкуvauksia tutkittaessa tutkijan tulee tiedostaa ja tuoda esiin oma ihmiskäsityksensä (Aaltio & Puusa 2020, 182–183; Lehtomaa 2008, 163) sekä käytettävän tutkimusmenetelmän oletama ihmiskäsitys. Tutkijan ihmiskäsitys on löydettävissä hänen esiymmärryksestään; tavasta, jolla tutkija ymmärtää toisia ihmisiä, itseään sekä ihmisen ja maailman välistä suhdetta (emt., 164). Esiymmärrys voidaankin määritellä perinteen muovaamaksi käsitykseksi, josta tutkimuksen tekijä ryhtyy tulkitsemaan merkityksiä (Kakkuri-Knuutila & Heinlahti 2006, 213).

Tieteellisessä tutkimuksessa tutkijan esiymmärryksen voidaan nähdä estävän häntä ymmärtämästä aidosti tutkimuskohdettaan. Johdonmukaista tutkimusta tulisiikin pyrkiä toteuttamaan tutkijan ihmiskäsityksen suuntaisesti. Tällöin tutkija voi pyrkiä välttämään kaikissa tutkimuksen vaiheissa luontaista tapaansa ymmärtää asioita esiymmärryksensä mukaisesti ja pyrkiä korvaamaan ymmärrystään tieteellisellä asenteella. (Lehtomaa 2008, 164–166.) Ajattelun Iris Aaltion ja Anu Puusan (2020, 182) tavoin, että tutkimuksellisen tiedon kerääminen ja tulkinta perustuvat aina tutkimuksen tekijän esioletuksiin todellisuuden luonteesta, minkä vuoksi kaikkien havaintojen voidaan sanoa olevan teoriapitoisia. Näen, että tieteellistä tutkimusta tehtäessä havaintoja edeltävät teoreettiset oletukset vaikuttavatkin väistämättä tutkimuksen tekijän muodostamaan havainnon tulkintaan. Miellän, että teoreettiset käsitykset ohjaavat myös tutkimusten tekijöiden tutkimuskohteiden valintaa, havaintoaineistojen hankintaa sekä tutkimusten kysymystenasettelua.

Tiedostan, että valitsemani tutkimuskohde ja tutkimusongelma pohjautuvat pitkälti henkilökohtaiseen motivaatiooni sekä näkemyksiini (Aaltio & Puusa 2020, 181).

Näen, että esiymmärrykseni on suunnannut ajatuksiani tutkimusprosessin eri vaiheissa sekä ohjannut minua osaltaan tiedon hankinnassa. Koen, että aiemman työkokemukseni pohjalta tutkimuskontekstiin muodostunut yhteys on edesauttanut tutkimuksen toteuttamista, sillä tutkimuksen konteksti sekä päihderiippuvuuteen liittyvä ”kieli” ovat olleet itselleni tuttuja ja vaikuttaneet myönteisesti esimerkiksi tutkimusaineiston keräämiseen. Anu Puusa ja Pauli Juuti (2020, 31) esittävät, että tutkittavan ja tutkimuksen tekijän yhteinen ymmärryshorisontti onkin edellytys tutkimustilanteessa ilmenevälle laadukkaalle vuorovaikutukselle.

Seuraavaksi kuvaan tutkimusaineistoani, jonka keräsin haastattelemalla vaikeista päihderiippuvuuksista kärsiviä kuntoutujia.

4.3 Tutkimusaineisto

Keräsin tutkimukseni laadullisen aineiston haastattelemalla laitospäihdekuntoutukseen osallistuneita täysi-ikäisiä kuntoutujia. Jokainen tutkittava oli osallistunut lisäksi vähintään kerran laitospäihdekuntoutuksen intervallijaksolle. Hyödynsin tutkimuksessa harkinnanvaraista näytettä, valiten tutkittavat asettamieni kriteereiden perusteella (Eskola & Suoranta 2014, 18). Haastattelin jokaista tutkittavaa yhden kerran. Toteutin yksilöhaastattelut 29.4.2023 (n=5), 4.5.2023 (n=2) ja 8.5.2023 (n=2) kasvotusten laitospäihdekuntoutusta toteuttavassa yksikössä. Tutkimushaastatteluiden toteuttamispaikkana oli laitospäihdekuntoutusyksikön johtajan työhuone. Tutkimushaastattelut kestivät yhteensä 13 tuntia 7 minuuttia (ks. TAULUKKO 1). Lyhyin haastattelu kesti 49 minuuttia ja pisin haastattelu 1 tunti 57 minuuttia. Haastatteluiden keskimääräinen kesto oli 1 tunti 27 minuuttia.

Ennen tutkimushaastatteluiden toteuttamista kokoonnuin laitospäihdekuntoutusyksikön johtajan työhuoneeseen kaikkien kyseisenä päivänä haastateltavien tutkittavien kanssa lyhyttä alustusta varten. Tällöin kerroin tutkittaville avoimesti, mistä tutkimuksessa on kysymys. Kerroin tekeväni sosiaalityön tutkimusta ja olevani kiinnostunut laitospäihdekuntoutukseen osallistuneiden kuntoutujien päihderiippuvuuteen ja siitä toipumiseen liittyvistä elämänkuvauksista. Toin esiin, että haluan oppia ymmärtämään paremmin päihderiippuvuudesta kärsiviä, jotta voisin edesauttaa pidemmällä tähtäimellä auttamis- ja tukijärjestelmiemme kehittämistä siten, että ne vastaisivat paremmin päihderiippuvuuksista kärsivien kuntoutujien tarpeisiin. Korostin, että olen kiinnostunut juuri tutkittavien päihderiippuvuutta ja siitä toipumista koskevista tulkinnoista sekä siitä, millainen vaikutus laitospäihdekuntoutuksella on ollut tutkittavien päihderiippuvuudesta toipumiseen. Kerroin työskennelleeni päihderiippuvuuksista kärsivien ihmisten parissa sosiaalihuollossa noin kymmenen vuoden ajan, ja nähneeni, etteivät päihderiippuvuudesta toipumisen tueksi tarjottavat palvelut kykene vastaamaan aina kuntoutujien tuen ja avun tarpeisiin riittävällä tavalla tai oikeaan aikaan. Toin lisäksi esiin, että tutkimusten (ks. esim. Andersson ym. 2020; Best

ym. 2018; Holzhauser ym. 2020; Karttunen 2019; McCrady ym. 2020; Sugarman ym. 2020) mukaan päihdehuollossa tulisi huomioida sukupuolierityisyys, minkä vuoksi tarkastelen omassa tutkimuksessani myös naisten ja miesten päihderiippuvuuteen ja siitä toipumiseen liittyviä mahdollisia eroavaisuuksia. Kerroin, että olen kiinnostunut tarkastelemaan lisäksi äitien ja isien sekä lapsettomien naisten ja miesten elämäntapavauksia päihderiippuvuuteen ja siitä toipumiseen liittyen.

Kävin tutkittavien kanssa yhteisen alustuksen aikana suullisesti läpi tutkimustiedotteen (ks. Liite 1) ja tutkimuksen tietosuojailmoituksen (ks. Liite 2). Jokainen tutkittava oli saanut kyseiset materiaalit ennalta sähköpostilla laitospäihdekuntoutusyksikön johtajalta. Lisäksi tutkittavat saivat halutessaan materiaalit paperisina versioina, joita olin varannut tutkimushaastatteluihin mukaan. Ennen tutkimushaastatteluiden toteuttamista tutkittavat allekirjoittivat suostumuslomakkeen (ks. Liite 3) kahtena kappaleena, toinen jäi tutkittavalle ja toinen tutkimuksen tekijälle.

Tutkimushaastatteluita edeltävän alustuksen yhtenä tavoitteena oli keventää tunnelmaa sekä tarjota tutkittaville kollektiivinen kokemus päihderiippuvuutta ja siitä toipumista käsittelevään tutkimukseen osallistumisesta. Tutkittavat kysyivät rohkeasti alustuksen aikana lisätietoja tutkimuksesta sekä jakoivat senhetkisiä tuntejaan. Osa kuvasi tutkimushaastattelun jännittävän, kun taas toiset toivat esiin osallistuneensa samankaltaisiin haastatteluihin onnistuneesti myös ennen ja pyrkivät tulkitsemiin mukaan valamaan siten rohkaisua muihin tutkittaviin.

Olli Mäkinen (2006, 112) arvioi, että haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten tutkiminen ei ole automaattisesti moraalisesti hyväksyttävää. Tähän tutkimukseen osallistuneet kuntoutujat kertoivat arvostavansa sitä, että koen päihderiippuvuudesta kärsivien ihmisten kuulluksi ja kohdatuksi tulemisen merkityksellisenä. Useampi tutkittava kertoi alustuksen aikana olevansa halukas jakamaan toipumistarinansa, sillä he kokevat tutkimuksen tärkeäksi. Näen, että avoin keskustelu tutkimukseen ja sen toteutukseen kytkeytyvistä tekijöistä auttoi luomaan luottamuksellista ja välitöntä ilmapiiriä minun ja tutkittavien välillä ennen varsinaisia tutkimushaastatteluita. Jari Eskola ja Juha Suoranta (2014, 94) toteavat luottamuksen olevan tutkimushaastatteluiden avainkysymys; haastattelun anti riippuu siitä, saavuttaako tutkimuksen tekijä tutkittavan luottamuksen vai ei.

Tutkimusaineiston hankinnassa hyödynsin narratiivista lähestymistapaa, sillä tutkimukseni tarkoituksena on kuvata tutkittavien autenttisia kertomuksia. Tutkimuksessa kohdistetaankin huomio tutkittavien kertomuksiin todellisuuden tuottajina, rakentajina ja välittäjinä. Ajattelen, että narratiivisuuden avulla tutkittavien on mahdollista rakentaa muutostarinoita kertomusten avulla, ilman tutkimuksen tekijän tarjoamia teemoja. Tällöin tutkittavat voivat jakaa omia henkilökohtaisia eletyn kuvauksiaan omalla äänellään. Jäsenän Catherine Kohler Riessmanin (2008, 23) tapaan, että tutkimushaastattelut ovat "narratiivisia tilaisuuksia", joiden avulla tutkittava voi kertoa tarinansa omalla tavallaan, mikäli tutkimuksen tekijä hyödyntää haastattelumenetelmää, jolla tutkimuksen tekijän ja tutkittavan välinen valtasuhde jakaantuu.

Tutkimushaastatteluissa pyrin luomaan vastavuoroista ja voimaannuttavaa vuorovai-
kutusta edistävän ilmapiirin, jotta tutkittavat voisivat tuottaa rikkaita ja merkityksel-
lisiä tarinoita (Cohn & Lyons 2003, 41). Narratiiviselle tutkimukselle onkin tyypillistä
tutkimuksen tekijän ja tutkittavan välinen tasapuolinen ja aktiivinen vuorovaikutus
(Perttula 2008, 155).

Haastattelu on esiyymmärryksen mukaan paras keino saada päihderiippuvuu-
desta kärsiviä kuntoutujia kuvaamaan eletyn elämän tulkintojaan. Työskenneltyäni
vuosia päihderiippuvuudesta kärsivien ihmisten parissa näen, että heitä olisi ollut
vaikea motivoida vastaamaan esimerkiksi lomakemuotoiseen, tulkintoja elämäntapa-
muksista kartoittavaan, kyselyyn. Ilpo Koskinen ym. (2005, 145) arvioivat, että haas-
tattelu on usein ainoa keino kerätä tutkimusaineistoa ihmisten asioille ja ilmi-
öille antamista merkityksistä sekä tulkinnoista. Ajattelen, että haastattelujen avulla
kukin tutkittava välittää kerrotun tarinan muodossa subjektiivisen kuvauksen (Puusa
ym. 2020, 219) ja tulkinnan tutkittavasta ilmiöstä. Näen tutkimushaastattelujen etuna
myös sen, että pystyin tarvittaessa pyytämään tutkittavia tarkentamaan ja syventä-
mään kuvauksiaan tutkittavien elämäntapojen kronologiaa mukailevien lisäkysymys-
ten avulla. Esitin tutkittaville avoimia lisäkysymyksiä tilanteissa, joissa tutkittavien
tarinat lähtivät etenemään tutkimushaastattelun tavoitteen kannalta epäedulliseen
suuntaan. Jokaisen tutkimushaastattelun kohdalla huomasin tosin kuuntelevani kes-
kittyneenä, ja pääosin tutkittavia keskeyttämättä, tutkittavien kerrontaa päihderiip-
puuteen kytkeytyvistä elämäntapahtumista, vaikeivat kyseiset asiat suoranaisesti
liittyneet päihderiippuvuudesta toipumiseen ja palvelleet siten alkuperäistä tutki-
muksellista tarkoitustani. Uskon, että näin toimimalla kykenin pääsemään tutkimuk-
sen tekijänä syvemmin siihen rikkaaseen sosiaaliseen todellisuuteen, jonka tutkittavat
ovat omaksuneet (Juuti & Puusa 2020a, 101).

Tutkimukseni näyte (n=9) koostuu naisista (n=4) ja miehistä (n=5). Osalla tutkit-
tavista (n=4) on lapsi/lapsia (ks. TAULUKKO 1).

TAULUKKO 1 Kooste tutkimusaineistosta

Tutkittava	Lapsi / lapsia	Ikä	Haastattelun kesto
Eeva	Ei	20–29	49 min
Elina	Ei	30–39	1 h 26 min
Eetu	Ei	20–29	1 h 43 min
Eino	Ei	20–29	1 h 30 min
Esa	Ei	20–29	1 h 38 min
Liisa	Kyllä	40–49	1 h 57 min
Linda	Kyllä	40–49	1 h 12 min
Lauri	Kyllä	40–49	1 h 25 min
Leo	Kyllä	30–39	1 h 23 min

Tutkittavissa on lapsettomia naisia ja miehiä sekä äitejä ja isiä. Olen suojannut tutkit-
tavien henkilötietoja käyttämällä heistä peitenimiä. E-kirjaimella alkavat nimet

kuvaavat tutkittavia, joilla ei ole lapsia ja L-kirjaimella alkavat nimet kuvaavat tutkittavia, joilla on lapsia.

Tavoitteeni oli haastatella vähintään kahdeksaa tutkittavaa. Näen, että mahdollisimman monen tutkimushaastattelun avulla voin syventää ymmärrystäni tutkimastani ilmiöstä. Elämänkuvausten tutkimisessa ei kuitenkaan ole viime kädessä kyse tutkittavien määrästä, vaan tutkittavien esiin nostamista tulkinnallisista eroista (Lehtomaa 2008, 169). Tässä tutkimuksessa ymmärryksen kiinnittyy tutkittavien yksilökohtaisten kertomusten lisäksi *tutkittavien kertomuksia koskevaan yleiseen ymmärrykseen*, eli tutkimieni elämänkuvausten olennaisten merkitysten kuvaamiseen mielekkäällä yleisyyden tasolla (Perttula 2008, 154). Nähdäkseni en voi kuitenkaan väittää, että tutkimukseeni osallistuneiden kuntoutujien kertomusten pohjalta rakentunut yleinen ymmärrys tutkittavasta aiheesta koskisi muitakin samankaltaisessa elämäntilanteessa eläviä. Ajattelen lisäksi, että haastatteluin kerätty tutkimusaineisto on aina tilannesidonnaista, minkä vuoksi sen yleistämisessä ei pidä liioitella (ks. esim. Alasuutari 1999). Seuraavaksi kuvaan tutkimusaineistoni analyysissä käyttämiä menetelmiä.

4.4 Analyysimenetelmät

Tutkimusaineiston analysoimiseksi litteroin eli muunsin tutkimukseni aineiston ensin puheesta tekstiksi (Eskola 2018, 209; Ruusuvuori 2010, 424). Tutkimushaastatteluiden äänitallenteiden kirjoittamiseen tekstimuotoon minulta kului noin 78 tuntia. Litteroituja A4 -kokoisia tekstitiedostoja kertyi 140 sivua (fontti Times New Roman, fonttikoko 12, riviväli 1). Johanna Ruusuvuoren (emt., 424–427) mukaan litteroinnin tarkkuustaso tulee määrittää tutkimusongelman ja tutkimuksen metodisen lähestymistavan perusteella. Tässä tutkimuksessa kiinnostus kohdistuu tutkimushaastatteluissa esiin tuleviin asiasisältöihin, tutkittavien kertomuksiin päihderiippuvuuteen johtaneista elämänkuluista ja päihderiippuvuudesta toipumisesta, minkä vuoksi litterointia ei ole tarpeen tehdä kovin yksityiskohtaisesti (emt., 425). Ajattelen, että vähemmän tarkka litteraatio palvelee tutkimukseni tarkoitusta, kun pyrkimyksenä on saada käsitys siitä, *mitä* tutkittavien elämäntilanteissa ja toipumisprosesseissa on tapahtunut. Tutkimuksellinen kiinnostukseni ei siis kohdistu esimerkiksi siihen, *miten* tutkittavat kuvaavat tarinoitaan, *milloin* he kertovat jotakin tai *miten* he kuvaavat kertomaansa *suhteessa edeltäviin puheisiinsa* (emt., 424). Edellä kuvatun mukaisesti päädyin litteroimaan tutkimushaastatteluista tutkittavien puheenvuorot ja omat puheenvuoroni, mutta en tutkimushaastatteluiden vuorovaikutuksessa ilmenneitä taukoja, huokaisuja, painotuksia kerronnassa ja niin edelleen. Litteroin tutkimushaastattelut sanasta sanaan, jotta tutkittavien tarinat tulisivat mahdollisimman kattavasti esille ja voisin päätellä, miten omat kysymysten muotoilutapani vaikuttivat tutkittavien kerrontaan.

Tulosluvussa hyödynnän haastattelunäytteitä, joissa käytän tutkittavista peitenimiä (ks. TAULUKKO 1). Kuvaan haastattelunäytteissä kolmella pisteellä (...)

kesken jääneitä lauseita ja viivalla (–) sitä, että olen jättänyt haastattelunäytteistä pois tutkittavien kerrontaa. Olen pyrkinyt varmistamaan tutkimukseen osallistuneiden kuntoutujien anonymiteetin jättämällä kertomatta tai muuntelemalla tutkittavia identifioivia yksityiskohtia (Tökkäri 2018, 70). Haastattelunäytteissä käytän puhekielen pronomineja kuten ”mä” ja ”sä”, tilanteissa, joissa tutkittavat kertovat itsestään. Tutkittavat käyttivät kuvauksissaan eri murteita, joita olen muokannut yleisemmälle puhekielelle tutkittavien anonymiteetin turvaamiseksi. Olen muokannut tutkittavien kerrontaa myös siltä osin, kuin he puhuvat esimerkiksi ”sisarestaan”, ”veljestään”, ”naisystävästään”, ”miesystävästään” tai läheistensä ”alkoholin” tai ”huumeiden” käytöstä. Tällöin käytän tutkielmassa käsitteitä ”sisarus”, ”puoliso” ja ”päihteidän” käyttö. Siltä osin, kuin tutkittavat puhuvat ”tyttärestään”, ”pojastaan” tai ”lapsistaan” käytän käsitettä ”lapset”. Näin ollen tutkittavien lasten sukupuoli tai lapsiluku eivät tule tutkielman lukijan tietoon, tutkittavien anonymiteetin suojaamiseksi. Samoin olen muokannut tutkittavien kerrontaa siltä osin, kuin he puhuvat esimerkiksi paikoista niiden oikeilla nimillä, terveydentilastaan tai tekemistään rikoksista. Kuvaa tutkittavien kerrontaa tutkielmassa tällöin käyttämällä muun muassa termejä ”lastensuojeluyksikkö”, ”vankila”, ”vakava sairaus” ja ”vakava rikos”. Haastattelunäytteiden yhteydessä täsmennän sulkumerkkien sisään kirjoitetuin kuvauksin tutkittavien kerrontaa. Esimerkiksi tilanteessa, jossa tutkittava kuvaa vankeusrangautuksensa aikaisia tapahtumia käyttämällä käsitettä ”reissu” olen täsmentänyt sulkuihin ”vankila” tehdäkseen tutkittavien kerrontaa ymmärrettäväksi tutkielman lukijalle.

Tutkimusaineiston analysoinnissa olen hyödyntänyt narratiivista analyysiä, joka voidaan määritellä tutkimusaineiston käsittelytavaksi, jolla pyritään tuottamaan uusi kertomus tutkimusaineiston pohjalta, tuoden esiin aineiston kannalta keskeisiä teemoja (Heikkinen 2018, 181; Hänninen 2018, 195–203; Riessman 2005). Nähdäkseni narratiivinen analyysi mahdollistaa tutkittavien tulkintojen ja inhimillisten vaikutusten lähestymisen avoimesti, pyrkien samanaikaisesti hahmottamaan, miten kunkin tutkittavan elämänsä kuvaautuu kertomuksenkaltaisena rakenteena. Arvioni mukaan narratiivinen analyysi soveltuu tutkimukseni aineiston analysointiin, sillä kyseisessä analyysimenetelmässä korostuu tutkittavien aito kuuleminen ja heidän äänensä säilyttäminen sekä erilaisten kerronnan tapojen ja kontekstin analysoiminen, tarinan juonta etsittäessä (emt.; Erkkilä 2008, 200).

Narratiivisella analyysillä ei nimestään huolimatta tarkoiteta kokonaisuutta osiin erittelevää analyysiä, vaan *synteesiä*, jossa tutkimusaineiston osista rakennetaan kokonaisuus (Heikkinen 2018, 182). Tulkitsen Anu Puusan (2020, 154–155) tavoin, että synteesin avulla tutkimuksen tekijä voi koota tutkimukselliset pääseikat yhteen ja vastata asetettuun tutkimusongelmaan. Rakentaessani tutkimusaineistoni osista uutta kokonaisuutta, juonellista tarinaa, olen tehnyt tutkimusaineistoani koskevia tulkintapäätöksiä, voidakseni esittää perustellun idean siitä, mitä päihderiippuvuuteen johtaneista elämänsä kuluista, päihderiippuvuudesta toipumisesta ja laitospäihdekuntoutuksen merkityksestä osana toipumisprosessia voisi todeta tutkimukseni perusteella.

Olen keskittänyt tutkimukseni synteesisivaiheeseen huolellisesti, jotta voisin syventää keräämäni tutkimusaineiston avulla ymmärrystä tutkimastani ilmiöstä. Synteesiä tehdessä olen käsitellyt jokaista tutkimushaastattelua yksittäisenä kokonaisuutena ja pyrkinyt katsomaan kunkin tutkittavan kertomusta useista eri näkökulmista, minkä jälkeen olen tarkastellut tutkittavien kertomusten välillä ilmeneviä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia (Puusa 2020, 147). Tutkimusaineiston synteesiä tehdessä, olen pyrkinyt tarkastelemaan aineistoa avoimesti ilman, että jokin ennalta ajateltu teoreettinen näkökulma rajoittaisi tutkimusaineiston sisällön hahmottamistani tavalla, joka voisi olla aiemmasta teoriasta poiketen merkityksellistä tutkimukseni tavoitteen kannalta (emt., 151–152).

Tässä laadullisessa narratiivisessa tutkimuksessa tutkimusaineistoa kertyi melko runsaasti. Tutkimushaastatteluita toteuttaessa ja litteroidessa sain ensivaikutelman tutkimusaineistostani. Litteroinnin jälkeen luin aineiston useaan kertaan, ja tarkastelin tekstimuotoisia tutkimushaastatteluita sekä erikseen että kokonaisuutena, oppiakseni tuntemaan keräämäni tutkimusaineiston mahdollisimman hyvin. Aluksi luin litteroidut haastattelut kertaalleen läpi, tekemättä niihin merkintöjä. Vilma Hännisen (2018, 192–196) mukaan narratiivisen tutkimuksen aineistoon tulisi suhtautua dialogikumppanina ja antautua tutkittavien tarinoihin ensimmäisellä lukukerralla ilman analyttisiä apuvälineitä. Tutkimusaineiston toisella lukukerralla pyrin havaitsemaan tutkittavien tarinoissa esiintyviä tarkkoja vivahteita, kun tarinat ja niiden kertojat olivat jo jossain määrin tuttuja (emt., 196). Kolmannella lukukerralla aloin käydä litteroituja tutkimushaastatteluita analyttisesti läpi, tehden muistiinpanoja tutkittavien tarinoissa esiin nousseista teemoista. Teemoittelua voidaan pitää sisällönanalyysin yhtenä muotona (Tuomi & Sarajärvi 2018), jolloin pyrkimyksenä on paikantaa aineistosta tutkimuskysymyksen tai -ongelman kannalta olennaiset aiheet eli teemat (Eskola 2018, 217–225). Käsittelen tulosluvussa kaikkia tutkimushaastatteluissa esiin nousseita teemoja, vaikka jokainen tutkittava ei tuonut niitä kaikkia esiin. Nähdäkseni tutkittavien tarinoiden vertailu, mutta myös erojen etsiminen tutkittavien tarinoista on tutkimuksellisesti merkittävää ja auttaa vastaamaan asettamiini tutkimuskysymyksiin.

Olen hyödyntänyt tutkimusaineiston analysoinnissa myös intersektionaalisuutta, jolla viitataan metodisesti siihen, että tutkittavaa ilmiötä tarkastellaan samanaikaisesti monin eri tavoin ja useista eri näkökulmista. Intersektionaalisessa analyysissä voidaan käyttää erilaisia lähestymistapoja. *Interkategorisen* lähestymistavan avulla pyritään ymmärtämään, miten rakenteellinen epätasa-arvo vaikuttaa eri sosiaalisiin ryhmiin ja miten yksilön identiteetti määräytyy ja muotoutuu sosiaalisten rakenteiden kautta. *Intrakategoristen* lähestymistapojen pyrkimyksenä on valottaa sosiaalisten ryhmien sisäistä moninaisuutta sekä erilaisten sortoa tuottavien sosiaalisten kategorioiden risteyskohdissa olevien yksilöiden elettyjä kokemuksia, identiteettejä ja näkökulmia. *Antikategorisilla* lähestymistavoilla pyritään sen sijaan

kyseenalaistamaan ajatus sosiaalisista kategorioista ja problematisoimaan kategoriat todellisina, homogeenisinä ja sosiaalisten rakenteiden sitomina. (Mattsson 2014, 10; McCall 2005.)

Tämän tutkimuksen aineiston analysoinnissa intersektionaalisuus ymmärretään edellä mainittujen lähestymistapojen yhdistelmänä. Tutkimukseni analysoinnin kohteena ovat tutkittavien päihderiippuvuuteen johtaneisiin elämänkulkuihin sekä päihderiippuvuudesta toipumiseen kytkeytyvät tarinat, joiden avulla he ovat rakentaneet, tulkinneet ja välittäneet sosiaalisten kategorioiden värittämää todellisuuttaan haastattelutilanteissa. Intersektionaalisen analyysin avulla tarkastelen tutkittavien esiin tuomien eri kategorioiden ja valtasuhteiden monimutkaisuutta (Mattsson 2014, 10). Teen myös näkyväksi ja kyseenalaistan yhteiskunnassamme vallitsevia marginalisoivia ja syrjiviä käytänteitä (Karkulehto ym. 2012, 19). Nähdäkseni intersektionaalisuus antaa välineitä tarkastella kriittisesti tutkittavien elämäkuvauksiin pohjautuvia tarinoita suhteessa yhteiskuntamme palvelujärjestelmään ja tutkittavien asemoitumiseen siinä.

Uskon, että tutkimusaineiston tarkasteleminen useasta näkökulmasta, tutkittavien kertomukset keskeisesti huomioiden, on auttanut lisäämään osaltaan tutkimukseni luotettavuutta ja eettisyyttä, joihin kytkeytyviä tekijöitä jäsenmän seuraavaksi.

4.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuteen linkittyy uskottavuuden, luotettavuuden ja eettisyyden käsitteet. Uskottavuus kytkeytyy siihen, hyväksyvätkö tutkitut sekä tutkimusraporttia lukevat henkilöt tutkimustulokset tosiksi ja luottavatko he siihen, että tutkimusaineiston keräämisessä ja analysoinnissa on menetelty asianmukaisesti sekä huolellisesti. (Aaltio & Puusa 2020; Juuti & Puusa 2020b, 175.) Luotettavuus viittaa puolestaan siihen, että tutkimuksen tekijä kykenee valitsemaan ja hyödyntämään tutkimusongelman ratkaisussa perusteltuja sekä oikeanlaisia lähestymistapoja ja menetelmiä (emt.; Aaltio & Puusa 2020, 178). Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden edellytyksenä on tutkimuksen tekijän kyky reflektoida subjektiivisuuttaan suhteessa tutkimuskohteeseen, jonka kanssa ihmistieteellisen tutkimuksen tekijä on väistämättä vuorovaikutuksessa. Näen, että sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa onkin mahdotonta saavuttaa täydellistä objektiivisuutta, vaikka se määritelläänkin tieteellisyiden ihanteeksi. (Emt.)

Tässä tutkimuksessa asemani tutkimuskohteeseen on ollut narratiiviselle elämätkuvausten tutkimiselle luontaiseen tapaan interaktiivinen (Eskola & Suoranta 2014, 94; Perttula 2008, 155), sillä tutkimusaineiston kerääminen on perustunut avoimiin, keskustelunomaisiin, narratiivisiin tutkimushaastatteluihin vaikeista päihderiippuvuuksista kärsivien ihmisten kanssa. Pyrin avaamaan tässä tutkielmassa mahdollisimman läpinäkyvästi omaa rooliani tutkimuksen tekijänä tutkimuksen luotettavuuden arvioimiseksi.

Kvantitatiivisessa tutkimusperinteessä keskeiset validiteetti sekä reliabiliteetti eivät sovellu käsitteinä sellaisenaan kvalitatiivisen tutkimuksen uskottavuuden ja luotettavuuden arviointiin (Puusa & Julkunen 2020, 189–195; Ruusuvuori ym. 2010, 26–28; Aaltio & Puusa 2020, 179). Reliabiliteetilla viitataan määrällisessä tutkimuksessa siihen, onko tutkimuskohdetta tutkittu tarkasti ja luotettavasti siten, etteivät tutkimustilanne, tutkimuksen tekijä tai satunnaiset tekijät ole vaikuttaneet tutkimustuloksiin. Validiteetin avulla arvioidaan puolestaan, mitataanko määrällisessä tutkimuksessa juuri sitä operationaalistettua tutkimuskohdetta, jota on tarkoituskin tutkia. (Emt.; Vilkkä 2015, 193–194). Validiteetti jaetaan sisäisen ja ulkoisen validiteetin käsitteisiin. Sisäinen validiteetti kytkeytyy kvantitatiivisen tutkimuksen luotettavuuteen. Eli jos x:n päätellään aikaansaaneen y:n, se pitää paikkansa. Ulkoisella validiteetilla viitataan puolestaan tutkimustulosten yleistettävyyteen. (Aaltio & Puusa 2020, 179.)

Iris Aaltio ja Anu Puusa (2020, 180) näkevät, että validiteetin ja reliabiliteetin käsitteitä voidaan soveltaa kvalitatiiviseen tutkimukseen, mikäli tutkimuksen tekijä on sisäistänyt laadullisen tutkimuksen luonteen sekä käsitteiden poikkeavan merkityssisällön määrälliseen tutkimukseen verrattuna. Laadullisen tutkimuksen validiteetti kytkeytyy esimerkiksi tutkimuskohteena olevan ilmiön eheyteen. Tutkimustulosten ja niiden käsittelytavan tulee pitäytyä tutkitun ilmiön luonteessa. Toisaalta tutkimuksella voidaan pyrkiä tarkentamaan jotakin ilmiötä ja tekemään sen luonnetta näkyväksi. (Emt.) Näen, että tutkimukseni yleistettävyydestä ei ole ehdotonta käydä konventionaalista keskustelua, sillä laadullisen tutkimuksen tavoitteena on kiinnittää mielenkiinto tutkittavan ilmiön ainutkertaisuuteen ja lisätä sen avulla yleistä ymmärrystä tutkimuksen kohteesta (Vilkkä 2015, 195). Ajattelen Catherine Kohler Riessmanin (2008, 200) tapaan, että laadullisen narratiivisen tutkimuksen validiteetti perustuu lisäksi tutkimuksen kykyyn antaa tietoa tuleville tutkimuksille sekä parhaimmillaan edistää sosiaalista muutosta antamalla tutkimukseen osallistuneille voimavaroja.

Nähdäkseni toteuttamani tutkimushaastattelut ovat voineet olla tutkittaville voimauttavia kokemuksia, tutkittavien päästessä jakamaan sisäistä maailmaansa luotamuksellisesti. Toisaalta tutkimushaastattelut ovat voineet aiheuttaa tutkittaville psyykkistä tunnetaakkaa, jota heillä on ollut tarpeen purkaa. Tutkimushaastatteluiden aiheuttamien ajatusten ja tunteiden käsittelemiseksi tutkittavilla on ollut mahdollisuus keskustella haastatteluiden jälkeen kahden kesken tutkimuksen tekijän ja/tai laitospäihdekuntoutusyksikön vuorossa olleen työntekijän kanssa. Lisäksi tutkittavat ovat voineet tukeutua haastatteluiden jälkeen toisiinsa, saaden vertaisuuteen pohjautuvaa tukea mielen päällä olevien ajatusten ja tunteiden työstämiseen.

Laadullisen tutkimuksen reliabiliteetti linkittyy tutkimusprosessin avoimeen ja rehelliseen kuvaukseen, perusteluihin sekä analyysiin (Aaltio & Puusa 2020, 180; Vilkkä 2015, 196). Tutkimusprosessin luotettavuudella viitataankin siihen, että tutkimuksen tekijän tekemien tulkintojen ja tutkittavien käsitysten tulisi vastata toisiaan (Eskola & Suoranta 2014, 211–212). Näen, että ihmistieteellinen tutkimus on aina kontekstisidonnaista, joten kvalitatiivisen tutkimuksen uskottavuus ei voi perustua siihen,

että eri tutkimuksen tekijöiden havainnot tai eri tutkimusmenetelmien hyödyntäminen voisivat johtaa identtisiin tutkimustuloksiin (Eskola & Suoranta 2014, 211–220). Tutkimukseni luotettavuuden parantamiseksi olen perehtynyt tutkimuksen kohdeilmiöön huolellisesti ja pyrkinyt huomioimaan erilaisia näkökohtia kaikissa tutkimusprosessin vaiheissa. Olen pyrkinyt olemaan mahdollisimman huolellinen tutkimusaineiston keräämisessä ja käsittelyssä, jotta tutkimusaineistoni olisi laadukasta. Näin toimimalla olen pyrkinyt takaamaan, että tutkimukseni tieteellisellä tiedolla olisi parhaat mahdolliset perustat.

Edellä kuvatun lailla kvalitatiivisen tutkimuksen validiteettiin ja reliabiliteettiin kytkeytyy erityiskysymyksiä, jotka tulee huomioida tutkimusprosessin eri vaiheissa. Seuraavaksi tarkastelen tutkimuksen toteuttamiseen liitettyjä yleisiä eettisiä periaatteita sekä tutkimusetiikkaa suhteessa sosiaalityön tutkimukseen ja tähän pro gradu -tutkielmaan.

Tutkimuksen eettisyydellä tarkoitetaan tiedon hankintaan, tulkitsemiseen ja tiedon intressiin liittyviä tekijöitä sekä tutkimuksella tuotetun tiedon julkaisuun ja hyödyntämiseen sekä tiedeyhteisön kollegiaalisuuteen kytkeytyviä tekijöitä (Pohjola 2007, 11). Eettisyys viittaaakin siihen, että tutkimuksen tekijä noudattaa jokaisessa tutkimusvaiheessa eettisiä periaatteita sekä pyrkii saamaan aikaan myönteisiä asioita tutkimuksen kohteena oleville henkilöille (Eskola & Suoranta 2014, 52–56; Juuti & Puusa 2020b, 175). Ajattelen Riitta-Liisa Kinnin ja Piia Puurusen (2021, 313) tavoin, että tutkimuseettisyys on erottamaton osa tutkimusprosessia. Näen, että sosiaalityön tutkimuksessa eettisten periaatteiden huomioimisella sekä ihmisten ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamisella on keskeinen merkitys. Ajattelen, että sosiaalityön eettisillä ohjeilla (Talentia 2023) voidaan tukea osaltaan sosiaalityön tutkimuksen tiedon tuotantoa. Tutkimukseni eettisen toteuttamistavan suunnittelussa olen hyödyntänyt tutkimusetiikkaa käsitteleviä teoreettisia julkaisuja (ks. esim. Clarkeburn & Mustajoki 2007; Mäkinen 2006; Resnik 2005), työkokemustani päihderiippuvuuksista kärsivien ihmisten parissa sekä tutkielmani ohjaajalta saamiani neuvoja.

Tässä sosiaalityön pro gradu -tutkielmassa kuvaan tutkimaani ilmiötä ja tutkimusprosessini vaiheita todenmukaisesti sekä mahdollisimman elämänmakuisesti ja tarkasti. Hyödynnän tutkielmassa haastattelunäytteitä, joiden avulla elävöitän ja rikastutan laadullisen narratiivisen tutkimukseni kerrontaa sekä korostan tutkittavien tulkintoja elämäkokemuksistaan. Haastattelunäytteiden avulla havainnollistan lisäksi päättelyäni ja tulkintaani suhteessa tutkimusaineistoon. Tutkimusprosessin aikaisen päättelyni havainnollistaminen linkittyy myös laadullisen tutkimuksen sisäisen validiteetin vaatimusten huomioimiseen (Aaltio & Puusa 2020, 180). Olen huomioinut tutkimuksen eettisiä kysymyksiä kaikissa tutkimusprosessini vaiheissa. Tiedostan, että tekemäni tutkimukselliset valinnat ovat kytköksissä paitsi tutkimukseni eettisyyteen, myös sen luotettavuuteen ja laatuun (Aaltio & Juuti 2020; Pohjola 2007, 12).

Tutkimukseni kohdentuu haavoittuvassa asemassa oleviin ihmisiin. Tutkimukseni luokitellaankin sensitiiviseksi, vaikka tutkittavat ovat täysi-ikäisiä. (DuVal &

Salmon 2004, 997; Mäkinen 2006, 111–113.) Nähdäkseni tutkimukseni on sensitiivinen paitsi sen kohderyhmän, päihderiippuvuudesta kärsivien kuntoutujien, myös tutkimukseni fokuksen, päihderiippuvuuteen johtaneisiin elämäntapoihin ja päihderiippuvuudesta toipumiseen liittyvien kertomusten, suhteen.

Koen tutkimusaiheen henkilökohtaisesti tärkeäksi, mutta ymmärrän, että henkilökohtaiset merkityksenantoni sekä arvokäsitykseni eivät saa vaikuttaa tutkimustuloksiin. Tutkimusprosessin aikana olenkin keskittynyt tunnistamaan tutkimuksen toteuttamiseen ja siitä raportoimiseen liittyviä arvojani ja subjektiivisuuttani sekä nostamaan niitä refleksiivisesti esiin. Hanna Vilka (2015, 198) argumentoi, että tutkimuksen tekijän omat arvot vaikuttavat tutkimuksellisiin valintoihin. Arvovapaan tutkimuksen tekeminen mahdollistuu kuitenkin, mikäli tutkimuksen tekijä paljastaa tutkimukseen vaikuttavat arvonsa (emt.). Tutkimuksen läpinäkyvyyden lisäksi olen keskittynyt tulkitsemaan tutkimusaineistoa tiedostaen, miten, miksi ja mihin perustuen tulkintani on tehty. Näen, että tulkinnan kyseenalaistaminen ja hyvä argumentointi lisäävät tutkimuksen luotettavuutta sekä nojaavat tieteen objektiivisuuden pyrkimykseen (Aaltio & Puusa 2020, 178).

Tutkimukselleni myönnettiin tutkimuslupa 17.4.2023 päihde- ja peliriippuvuudesta kärsiville sekä monidiagnoosin omaaville kuntoutujille suunnatun yhteisöllisen laitospäihdekuntoutusyksikön toimesta. Tutkimukselleni ei ollut tarve hakea tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019, 14–21) eettistä ennakoarviointia. Tutkittavien rekrytointi tapahtui laitospäihdekuntoutusyksikön johtajan avustuksella. Olin informoinut johtajaa siitä, että toiveissani olisi löytää vähintään kahdeksan tutkittavaa; äitejä ja isiä sekä lapsettomia naisia ja miehiä. Johtaja tiedusteli aluksi tekstiviestillä mahdollisten haastateltavien halukkuutta osallistua tutkimukseen ja saada lisätietoja sähköpostilla. Heille, jotka ilmaisivat kiinnostustaan, kuntoutusyksikön johtaja lähetti sähköpostilla tutustuttavaksi laatimani tiedotteen tutkimuksesta (ks. Liite 1) sekä tietosuojailmoituksen (ks. Liite 2) ja pyysi ilmaisemaan hänelle sähköpostilla, mikäli kuntoutujilla oli edelleen kiinnostusta osallistua tutkimukseen. Tutkimusta koskevassa tiedotteessa ja tietosuojailmoituksessa kuntoutujia tiedotettiin ennalta tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012; 2019, 7–13) laatimien tutkimuksen eettisten periaatteiden mukaisesti muun muassa tutkimuksesta ja sen tarkoituksesta, tutkimushaastattelujen nauhoittamisesta, tutkittavien anonymiteetin turvaamisesta, tutkimusaineiston käytöstä ja säilyttämisestä, tutkimustulosten julkaisusta sekä tutkimusprosessiin osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Kuntoutujille toimitettiin tiedoksi myös tutkimuksen tekijän nimi ja sähköpostiosoite mahdollisten kysymysten esittämiseksi. Näen, että tutkimuksen eettisyyden kannalta on merkityksellistä, että tutkittavat ovat saaneet ennalta tietoonsa tutkimuksen tekijän nimen. Näin sosiaalihuollon työtehtävieni kautta tai muutoin minut tuntevat henkilöt ovat voineet jättää halutessaan osallistumatta tutkimukseen.

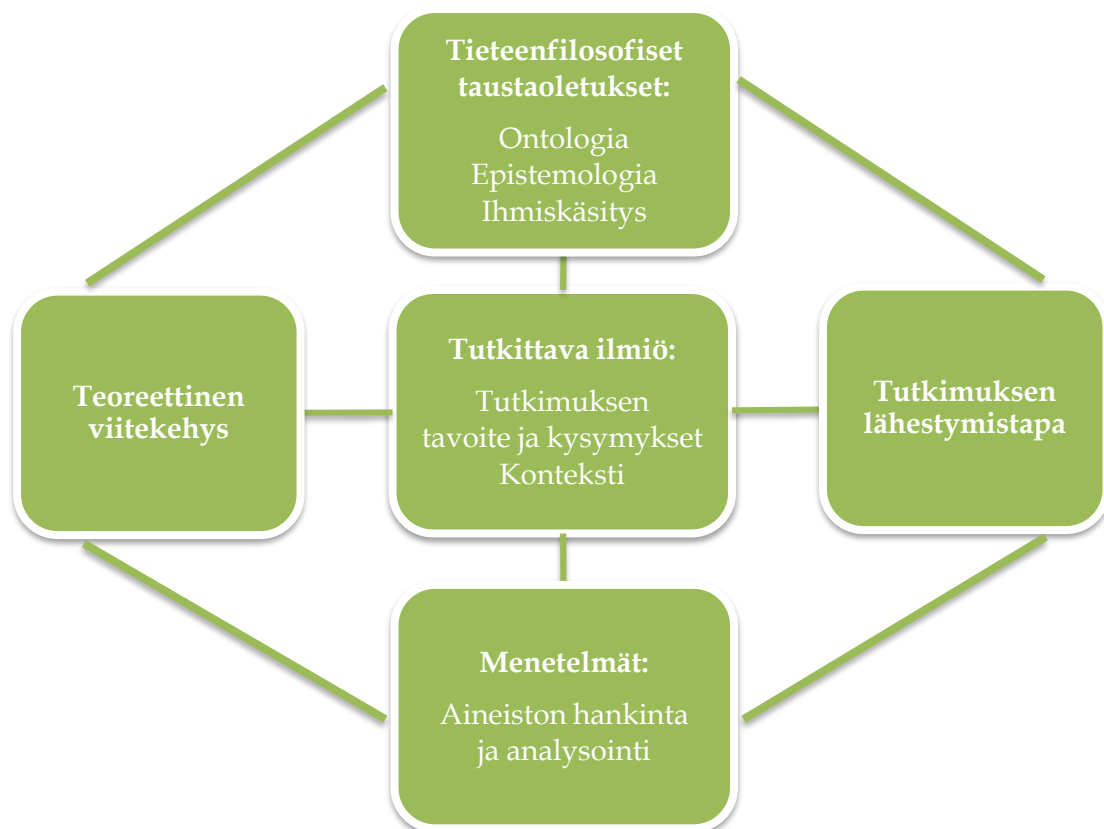
Olen kunnioittanut tutkimukseeni osallistuvien itsemääräämisoikeutta siten, että he ovat saaneet päättää itse paitsi tutkimukseen osallistumisesta, myös halustaan

jättäytyä tutkimuksesta pois missä tahansa tutkimuksen vaiheessa ilman seuraamuksia. Olen informoinut tutkittavia, että he voivat halutessaan kieltää jo kerätyn tutkimusaineiston käyttämisen ennen tutkimuksen julkaisua. Olen avannut näitä tekijöitä tutkittaville suullisesti ennen tutkimusaineiston keräämistä ja vastannut tutkittavien kysymyksiin aiheen tiimoilta ennen tutkimushaastatteluiden toteuttamista. Tutkimukseen osallistuneet kuntoutujat ovat allekirjoittaneet ennen yksilöhaastattelua suostumuslomakkeen (ks. Liite 3). Olen kunnioittanut tutkittavien tietosuojaa skannaamalla ja tallentamalla suostumuslomakkeet tietoturvalliseen Moniviestin -palveluun, josta ne poistuvat automaattisesti 180 vuorokauden jälkeen. Tutkittavien yksityisyyttä olen kunnioittanut pseudonymisoimalla tutkimusaineistoni sekä käyttämällä tutkittavista tässä tutkielmassa peitenimiä ja luokiteltuja ikiä. Lisäksi olen jättänyt tutkielman ulkopuolelle tutkittavien sellaiset terveyttä koskevat tiedot, joilla ei ole ollut arvioni mukaan tutkimuksellista merkitystä asettamiini tutkimuskysymyksiin nähden. Ne tutkittavien terveyttä koskevat tiedot, joita tutkielmassa käsitellään, olen luokitellut tutkittavien yksityisyyden kunnioittamiseksi. Nähdäkseni tutkimusaineiston tarkastelu intersektionaalisuutta hyödyntäen on edellyttänyt aineiston pseudonymisoinnista, anonymisoinnin sijaan. Tutkimustulosten kirjaamisen jälkeen tutkimusaineistostani on kuitenkin tullut anonyymi, kun olen hävittänyt pseudonymisoidun aineistoni erillään säilytettävät tunnistetiedot (Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto i.a.).

4.6 Tutkimuksen kokonaisuus

Edellisissä luvuissa olen esitellyt tutkimusasetelmaani. Ymmärrän, että tutkimuksen onnistumisen kannalta on tärkeää, että tutkimuksen osat ovat tasapainossa keskenään (Puusa & Juuti 2020, 40). Seuraavaksi tiivistän tutkimukseni kokonaisuuden.

Tutkimukseni tavoite on tuottaa tietoa päihderiippuvuuteen johtaneista elämäntapamuutoksista, päihderiippuvuudesta toipumisesta ja laitospäihdekuntoutuksen yksilökohtaisista vaikutuksista kuntoutujien tulkitsemisena. Tutkimuksella kuvataan millainen elämäntapamuutos voi johtaa päihderiippuvuuteen sekä laajennetaan ymmärrystä päihderiippuvuudesta toipumisesta ja laitospäihdekuntoutuksen merkityksestä osana toipumisprosessia. Tutkimuskysymykset ovat: "Millainen elämäntapamuutos johtaa laitospäihdekuntoutukseen osallistumiseen ja päihderiippuvuudesta toipumiseen kuntoutujien kertomuksissa?" sekä "Millaisin kertomuksin kuntoutujat kuvaavat päihderiippuvuudesta toipumista ja millaisia yksilökohtaisia vaikutuksia laitospäihdekuntoutuksella on päihderiippuvuudesta toipumiseen kuntoutujien kertomuksissa?". Tutkimus on yhteiskuntatieteellinen päihteisiin keskittyvä sosiaalityön tutkimus. Tutkimukseni teoreettis-käsitteellisessä viitekehyksessä tarkastelen päihderiippuvuutta, riippuvuuskäyttäytymiseen altistavaa elämäntapamuutosta, päihderiippuvuudesta toipumista sekä aihepiiriin kytkeytyvää aiempaa tutkimusta.

KUVIO 1 Tutkimuksen kokonaisuus (Puusa & Juuti 2020, 40)

Tutkimukseni tieteenfilosofinen ja metodologinen perusta nojaa sosiaaliseen konstruktionismiin, narratiivisuuteen, inhimillisten vaikutusten tutkimiseen sekä intersektionaalisuuteen. Tutkimani ilmiön ontologinen ratkaisu eli perusrakenteen analyysi (Puusa & Juuti 2020, 27) pohjaa käsitykseeni siitä, että ihmisten todellisuus rakentuu heidän yksilökohtaisten kokemustensa ja tulkintojensa muovaamana. Näen, että päihderiippuvuudesta toipuva kuntoutuja luo elämäkuvauksilleen tarinallista muotoa, jota on tarkoituksenmukaista lähestyä tutkimuksellisesti narratiivista tutkimustapaa hyödyntäen. Jäsenän, että päihderiippuvuudesta kärsivät kuntoutujat elävät marginalisoituneissa yhteiskunnallisissa asemassa, joita voidaan tehdä näkyväksi hyödyntämällä tutkimuksen toteuttamisessa intersektionaalisuuden käsitettä (ks. esim. Karkulehto ym. 2012).

Epistemologinen ymmärrykseni pohjaa konstruktionistiseen näkemykseen, jonka mukaan tutkimukseni kohde on tutkittavien mielen konstruoima maailma, joka rakentuu ja välittyy merkityssisältöinä (Puusa & Juuti 2020, 28). Tarkasteleman ilmiö on luonteeltaan sellainen, että se on olemassa vain ihmisten kautta. Päihderiippuvuuden ja siitä toipumiseen liittyvät subjektiiviset tulkinnat rakentuvat ja niitä ylläpidetään ihmisten vuorovaikutuksessa. Näen, että niitä voidaankin ymmärtää vain selvittämällä, millaisia merkityksiä päihderiippuvuudesta toipuvat kuntoutujat antavat elämäkuvauksilleen ja millaisia tarkoituksia elämäkuvaukset heidän mielestään

palvelevat. Sosiaalisen konstruktionismin tutkimusperinteen mukaisesti miellän olevani tutkimuksen tekijänä osa sosiaalisen konstruktionismin kautta syntyvää todellisuutta ja siten osallisena siinä syntyvässä vuorovaikutuksessa (Eskola & Suoranta 2014, 94; Kekäle & Puusa 2020, 46).

Ihmiskäsitykseni kytkeytyy esiymmärrykseeni; tapaan, jolla ymmärrän toisia ihmisiä, itseäni sekä ihmisen ja maailman välistä suhdetta (Lehtomaa 2008, 164–166). Ymmärrän, että narratiivisella sosiaalityön tutkimuksella voidaan pyrkiä löytämään yhteinen ymmärrys tutkittavien tilanteesta ja inhimillisistä tulkinnoista vuorovaikutuksellisuutta hyödyntäen (Riessman & Quinney 2005, 392). Näen, että olen tutkimuksen tekijänä vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa, pyrkien kuvailemaan ja luomaan tulkintoja tutkittavien narratiiveista. Tutkimukseni tulokset ovatkin yhdenlainen näkökulma päihderiippuvuuteen johtaneisiin elämänkulkuihin ja päihderiippuvuudesta toipumiseen, eivätkä siten kuvaa objektiivista todellisuutta. Tutkimuskohteeni onkin luonteeltaan ainutkertainen, ajassa ja paikassa erilaisia ilmenemismuotoja saava.

Tutkimukseni lähestymistapa perustuu ymmärrykseeni tutkimukseni kohteesta, eli siihen, millaisiin kysymyksiin haen tutkimuksellani vastausta. Tutkimusotteeni määrittämiseen ovat vaikuttaneet myös tutkimukseni metodologiset lähtökohdat. Tutkimukseni paradigmalähtökohta on tulkinnallinen, jolloin tutkimuksella pyritään tulkitsemaan tiettyyn tilanteeseen liittyviä merkityksenantoja ihmisten kertomuksia tutkimalla. (Puusa & Juuti 2020, 38–39.)

Hyödynnän tutkimuksessa narratiivisuutta ja narratiivis-elämäkerrallista viitekehystä, jonka mukaan ihminen on maailmassa ollessaan kietoutunut kokonaisvaltaisesti laadultaan sosiaalisiin kokemuksiin (Erkkilä 2008, 195–207; Perttula 2008, 142). Tutkimusaineiston hankinnassa olen hyödyntänyt avoimia narratiivisia tutkimushaastatteluja ja aineiston analysoinnissa narratiivista analyysia ja intersektionaalisuutta. Ajattelen, että tutkimaani ilmiöön liittyvät kertomukset ovat sosiaalisesti rakentuneita konstruktioita, joiden tarkasteleminen mahdollistuu tiettyyn kulttuuriin sosiaalistuneiden ihmisten elämänkuvauksia tutkimalla (Puusa & Juuti 2020, 39).

Nähdäkseni luon osaltaan uutta todellisuutta tulkitessani tutkimukseni tuloksia, joita tarkastelen seuraavassa luvussa. Olen tuottanut tutkimusaineistostani narratiivisen analyysin (Heikkinen 2018, 181) mukaisesti neljä uutta kertomusta, tutkittavien elämäkuvauksen perusteella. Olen nimennyt uudet kertomukset seuraavasti: *toipuva lapseton nainen*, *toipuva lapseton mies*, *toipuva äiti* ja *toipuva isä*. Nämä kertomukset ovat tutkittavien elämäkokemuksia havainnollistavia tyyppitarinoita (Tökkäri 2018, 78). Esittelen niiden avulla erilaisia polkuja, joita pitkin tutkittavien elämäkokemukset rakentuvat suhteessa tutkimaani ilmiöön. Tarkastelun kohteenani on se, miten tutkittavien tarinoissaan esittämät teemat kehittyvät ja muuntuvat aineistossa. (Emt.) Tutkittavien kertomuksiin sisältyykin muutosta ja useita merkityksiä. Narratiiviselle analyysille tyyppilliseen tapaan tutkimukseni tulosten kovin lyhyt kuvaaminen ei ole mahdollista, tulosten analyysin lukuisten mahdollisten kulkusuuntien vuoksi (emt.).

Kuvaan tutkimukseni tulokset mahdollisimman tarkasti tutkimukseni luotettavuuden parantamiseksi ja välittääkseni tutkittavien jakaman tiedon kerronnallisen luonteen sekä moniäänisyyden.

Olen toteuttanut tutkimuksen riippumattomasti ja asettanut itse sen päämäärät. Tutkimuksellani ei ole ollut rahoittajaa. Minulla ei myöskään ole sidonnaisuuksia laitospäihdekuntoutusta tarjoaviin tai tuottaviin tahoihin. Tutkimustulokset on esitetty puolueettomasti, rehellisesti ja avoimesti, eikä esimerkiksi rahoittajan tai laitospäihdekuntoutusyksikön toivomalla tavalla. Nähdäkseni kaikilta tutkittavilta saatu tieto on yhtä arvokasta. Tutkimustulokset onkin kuvattu siten, kuin ne ovat todellisuudessa ilmenneet. Tutkimusaineistosta ei siis ole jätetty joitakin tietoja tai tuloksia tutkielman ulkopuolelle.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Toipuva lapseton nainen

5.1.1 Päihdekäyttö tunnesäätelyn keinona elämänkulun eri vaiheissa

5.1.1.1 Traumaattinen lapsuus

Päihderiippuvuudesta toipuvat lapsettomat naiset (jatkossa toipuvat naiset) ovat eläneet rankan ja traumaattisen lapsuuden. Heidän perheolonsa ovat olleet turvattomat vanhempien päihdeongelmien ja väkivaltaisuuden vuoksi. Eeva kuvaa eläneensä pikkusisaruksensa kanssa perheessä, jossa *”molemmat vanhemmat käytti, tota, päihteitä ongelmallisesti ja isä oli, niiku eli, väkivoaltanen meitä kaikkii (puolisoaan ja lapsiaan) kohtaa”*. Eevan vanhemmat erosivat hänen ollessa alle kouluikäinen. Tuon jälkeen Eevan äiti ryhtyi seurustelemaan uuden puolison kanssa, joka käytti myös ongelmallisesti päihteitä ja oli väkivaltainen kaikkia perheenjäseniä kohtaan. Eeva kertoo olleensa 7-vuotias, kun lastensuojeluviranomaiset olivat ensi kertaa yhteydessä hänen perheeseensä. Tuolloin huolta oli herättänyt Eevan äidin vanhemmuus ja hänen siihen mahdollisesti tarvitsemansa tuki. Eeva kuvaa, että *”poliisit kävi meil (lapsuudenkodissa) useesti”*, mutta lastensuojeluviranomaiset eivät Eevan mukaan olleet tietoisia perheoloissa ilmeneestä väkivallasta.

Eeva kuvaa omaksuneensa lapsuudenkodistaan, että erilaisia tunteita saa näyttää. Hänen mukaansa tunteiden näyttämiseen voi kytkeytyä väkivaltaisuutta toisia kohtaan. Eeva pohtii omien vanhempiensa, ja sittemmin myös äidin uuden puolison, olleen kyvyttömiä suoriutumaan hänen ja hänen pikkusisaruksensa kasvatusvastuusta. Osasyynä tähän on Eevan mukaan ollut todennäköisesti se, että hänen vanhempansa olivat teini-ikäisiä hänen syntyessään.

Elina kuvaa samansuuntaisesti, kuinka hänen lapsuuttaan sävyttivät vanhempien ongelmallinen päihdekäyttö ja väkivaltaisuus. Elina on perheensä ainoa lapsi, ja

kuvaa jääneensä lapsuudessaan usein yksin *"vanhempien riitojen ja selvittelyjen alle"*. Elinan mukaan hänen vanhempiensa riidoissa oli usein *"mukana myös, no niinku, aseita"*. Hän kertoo vanhempiensa eronneen ja palanneen uudelleen yhteen useita kertoja hänen lapsuutensa aikana.

"Koskaa ei voinu, no niinku, luottaa siihe, et onks tää nyt lopullista (vanhempien ero) – vai palaaks ne (vanhemmat) kohta niinku taas yhtee – ja alkaa taas tapella aseitten kaa sekasin (päähtyneenä) ollessaa." Elina

Elinan mukaan hänen opettajansa tiesivät jo alakoulussa hänen vanhempiensa päihdekäytöstä, mutta eivät puuttuneet asiaan. Elina pohtii herkistyneen, miksi vaikenemisen kulttuuri oli tuolloin niin vahvaa.

"Mä, no niinku, kirjotin (alakouluikäisenä) äikän tunneilla tarinoita miten vanhemmat sillee käyttää niiku päihkeitä, lähtee baariin – ja jättää, no niinku, mut yksin kotii, tai ottaa mut niinku mukaa siks aikaa (vanhempien anniskeluravintolassa olon ajaksi) autoo istuu". Elina

Elina kuvaa olleensa lapsuudessaan *"herkkä kympin tyttö"* ja hakeneensa suorittamisen avulla arvostusta vanhemmiltaan. Hän kertoo paenneensa turvattomia kotiolojaan ja kokemaansa ahdistusta ala- ja yläkoulun taitteessa päihdekäyttöön. Alkoholia Elina kertoo käyttäneensä ensi kertaa 12-vuotiaana. Aluksi kavereiden seurassa tapahtunut alkoholinkäyttö painottui viikonloppuihin. 14-vuotiaana hän kokeili kannabista, koki *"rakastumisreaktion"* ja ryhtyi käyttämään kannabista heti päivittäin. Huumausaine aiheutti hänen mukaansa psyykkisen *"koukun"*. Elina kuvaa, että hänellä oli tuolloin *"niinku tunne-elämän turruttamisen tarve"*, jonka kannabis täytti. Elina kiteyttää vanhempiensa jättäneen hänelle *"kroonisen arvoittomuuden ja riittämättömyyden tunteen perinnöks lapsuudesta"*.

Eevan päihdekäytön aloitus ajoittuu yläkoulun alkuun. Hän kertoo olleensa 13-vuotias käyttäessään ensi kertaa alkoholia (vodkaa). Hän kuvaa rakastuneensa alkoholin aikaansaamaan tunteeseen välittömästi, ja pohtineensa, milloin ja mistä voisi hankkia lisää alkoholia. Aluksi Eeva käytti alkoholia noin kahden kuukauden välein, mutta täysi-ikäistymisen lähestyessä päihdekäyttö lisääntyi. Hän toteaa paenneensa päihdekäyttöön lapsuuden traumaan ja koulukiusaamista. Eeva pohtii nähneensä itsensä tuolloin *"henkisesti ja fyysisesti huonompana, kun niiku tota muut"*, ja saaneensa alkoholista hetkellistä helpotusta negatiivisiin tunteisiinsa.

Päihderiippuvuudesta toipuvat naiset kuvaavat suorittaneensa ennen täysi-ikäistymistään ammatillisen perustutkinnon, Elina myös lukio-opinnot, ja haaveilleensa oman alan töistä. Eeva oli 17-vuotias aloittaessaan oman alan työt ja saadessaan pankista asuntolainalupauksen. Hänen mukaansa elämä näytti tuolloin lapsuuden traumaattisista kokemuksista huolimatta valoisalta. Elinan ollessa 17-vuotias, hänen äitinsä löysi hänen huumausaineensa ja otti yhteyttä lastensuojeluviranomaisiin. Tapahtunut johti Elinan hoidon ja kasvatuksen järjestämiseen kodin ulkopuolella, sijais-
huollon avulla.

”Äiti oli silloin (löytäessään Elinan huumausaineet), no niinku, keinoton. – Sit lasu (lastensuojelu) riisti mun vapauden niinku mielivaltaisesti. – Mut sit sijoitettiin, no niinku, semmosee lastensuojeluyksikkö – ja sit mä karkasin (lastensuojeluyksiköstä) niinku mun ystävän perheen luo. – Poliisit löys mut ja, no niinku, vei mut uutee yksikkö (perhetukikeskukseen).” Elina

Elina kertoo valehdelleensa sijaishuollossa ollessaan lopettaneensa päihdekäytön. Hänen päihdekäyttöään testattiin tuolloin huumausaineseuloin, joita Elina kuvaa manipuloineensa onnistuneesti. Elinan mukaan lastensuojeluviranomaiset perustelivat kodin ulkopuolelle sijoittamista Elinan omalla päihdekäytöllä ja olisivat kotiuttaneet hänet negatiivisten huumausaineseulojen myötä lastensuojeluyksiköstä. Elina kuvaa, etteivät viranomaiset uskoneet hänen kertomaansa turvattomista kotioloista; siitä, että hänen vanhempansa käyttivät päihteitä ongelmallisesti ja olivat väkivaltaisia. Elina kertoo toivoneensa tuolloin omaa huostaanottoaan, jota lastensuojeluviranomaiset eivät suostuneet tekemään. Sen vuoksi Elinalla ei kertomansa mukaan ollut varhaisaikuisuudessaan oikeutta lastensuojelun jälkihuoltoon. Elina kuvaa lastensuojeluviranomaisten suostuneen jatkamaan kuitenkin hänen sijaishuoltoaan hänen täysikäistymiseensä saakka.

Sijaishuollon päätyttyä Elina muutti lastensuojeluyksiköstä suoraan päihteitä käyttävän puolisonsa luo. Lyhytaikainen sijaishuolto tuki hänen hyvinvointiaan, muttei tarjonnut hänelle riittävää tukea elämänsuunnan muuttamiseksi.

”Huumeet toi mulle, no niinku, vapauden, joka riistettiin aiemmin (lastensuojelullisen intervention myötä)”. – Mä olin sen (sijaishuollon päättymisen) jälkee sillee hukassa – mut kyl mä niinku sain sen (sijaishuollon) aikana luottamusta ja, no niinku, korvaavaa kokemusta sillee turvallisilta aikuisilta – lapsuus traumojen jälkee. – Mä en, no niinku, ollu silloin vielä niinku liian hukassa tai sillee syvällä päihdemaailmassa – mä niinku haaveilin normaalista elämästä – ja sillee jatko-opinnoista, no niinku, yliopistossa”. Elina

Toipuvien naisten elämänkuvauksista voi tulkita, että heidän oman päihderiippuvuutensa taustalla on rankkoja ja traumaattisia lapsuuskokemuksia, joiden aiheuttamia tunteita he ovat paenneet muun muassa päihdekäyttöön.

5.1.1.2 Mielenterveyden häiriöiden, monipäihdekäytön, rikosten ja vaihtuvien ihmissuhteiden sävyttämä aikuisuus

Eeva kuvaa olleensa varhaisaikuisuuteensa saakka huumausainevastainen ja käyttäneensä päihteistä ainoastaan alkoholia. Hän kertoo olleensa varhaisaikuisuudessaan muutamia vuosia väkivaltaisessa parisuhteessa ja paenneensa lapsuutensa traumojen sekä lähisuhdeväkivallan aiheuttamia kielteisiä tunteita ongelmalliseen päihdekäyttöön. Väkivaltaisesta parisuhteesta irtauduttuaan Eeva jatkoi ongelmallista alkoholin käyttöään, jonka seurauksena hän menetti asuntonsa. Jäätään asunnottomaksi Eeva muutti takaisin lapsuudenkotiinsa. Hän ei kuitenkaan kyennyt olemaan päihteettä, mitä hänen äitinsä edellytti vastineeksi asuinpaikasta.

"Äiti niiku sano mulle, et mun pitää tota mennä joko katkolle (vieroitushoitoon) tai sit niiku muuttaa. Mä sit, eli tota, valitsin alkoon (alkoholin käytön) - ja niiku kodittomuuden - ja nukuin niiku kavereilla." Eeva

Päihdekäyttöönsä Eeva kertoo rahoittaneensa palkkatuloilla ja lievillä rikoksilla. Hän kertoo selvinneensä tekemistään rikoksista sakkorangaistuksilla. Pian huumausaineiden käytön aloittamisen jälkeen Eeva menetti työnsä luvattomien poissaolojen vuoksi. Työpaikan menettäminen aiheutti Eevalle taloudellisia vaikeuksia ja johti jälleen asunnottomuuteen sekä lisäsi hänen monipäihdekäyttöönsä. Eeva kuvaa käyttäneensä tuolloin amfetamiinia, kokaiinia, ekstaasia ja lääkkeitä päihtymistarkoituksessa. Pari vuotta tämän jälkeen Eeva havahtui menettäneensä "*niiku ihan kaiken*"; sosiaalisen verkostonsa, työnsä ja asuntonsa sekä kärsivänsä terveydellisistä ongelmista. Tuolloin Eeva hakeutui oma-aloitteisesti vieroitushoitoon ja laitospäihdekuntoutukseen.

Elina kuvaa puolestaan täyttäneensä täysi-ikäistymisestään lähtien "*niinku lapsuuden tyhjiö*" kahden vuosikymmenen ajan monipäihdekäytöllä ja vaihtuvilla ihmis-suhteilla. Ekstaasiin, amfetamiiniin, kannabikseen, opiaatteihin ja bentsodiatsepiineihin keskittynyt monipäihdekäyttö oli Elinan mukaan päivittäistä kahden vuosikymmenen ajan, sillä "*kukaa ei sillee niinku pysäyttäny koskaa kunnolla*". Hän kuvaa seurustelleensa aikuisuudessaan useiden päihteitä ongelmallisesti käyttäneiden ja rikollista elämää viettäneiden kumppaneiden kanssa. Tyypillisesti puoliso, joita Elinalla on ollut samanaikaisesti useampiakin, ovat olleet häntä huomattavasti vanhempia ja he ovat kuuluneet rikollisorganisaatioihin. Yhden kumppanin kanssa Elina kertoo olleensa naimisissa. Elinan mukaan puolisoiden elämäntapa ajoi hänetkin rikos- ja väkivaltakierteeseen.

"Yhessä me (Elina ja puoliso) tehti sillee niinku huume- ja asekauppaa. - Mä olin, no niinku, paljo niis (rikollisorganisaation) rikoksissa niinku mukana - niinku yks jätkestä - tosi väkivaltanen. - Me (Elina ja puoliso) oltii sillee niinku ku teatterihahmoja - se (rikollisorganisaatiossa toimiminen) oli, no niinku, joka suuntaa mieletöntä kulissia. - Sillonkii (varhaisaikuisuudessa) mul oli sillee niinku nii monta roolia, et mä en, no niinku, tienny et kuka mä niinku olin. - Poliisit seuras ja niinku kuunteli meitä (rikollisorganisaatioon kuuluneita henkilöitä). - Sen jälkeen, ku se (aviopuoliso) oli niinku tuomittu - elinkautisee. - Oliha se sillee niinku pelottavaa, mut mä, no niinku, turrutin sillee sitä pelkoo (rikolliseen elämäntapaan ja monipäihdekäyttöön). - En mä luottanu niinku keneenkää. - Mä vaa sillee niinku käytin aamusta iltaan ja illasta aamuun (päihteitä)." Elina

Elina kuvaa menettäneensä rankan monipäihdekäytön ja rikollisen elämäntyylin myötä luottotietonsa ja useita asuntoja. Lisäksi hänen sosiaalinen verkostonsa kaventui vain päihteitä ongelmallisesti käyttäviin henkilöihin ja hän kärsi terveydellisistä ongelmista kuten sairaalloisesta alipainosta. Monipäihdekäyttö aiheutti haasteita myös Elinan elämänhallintaan kuten elinympäristön ja oman itsensä siistinä pitämiseen. Elina kertoo herkistyneen, kuinka "*mä niinku piikitin (käytti huumausaineita suonen-sisäisesti) itteni sillee niinku melkei hengiltä*" saatuaan tiedon vanhempansa menehtymisestä. Elinan mukaan hänen lapsuutensa "*traumat nous sillon niinku pintaan*". Tällöin Elina havahtui tilanteensa vakavuuteen ja hakeutui vieroitushoitoon ja laitospäihdekuntoutukseen.

Päihderiippuvuudesta toipuvat naiset kuvaavat, että heidän aikuisuuttaan on varjostanut lisäksi kamppailu mielenterveyden häiriöiden kanssa. Psykkisten häiriöiden hoitaminen, samanaikaisen päihderiippuvuuden kanssa, on ollut haastavaa. Terveystieteiden ammattilaisten suhtautuminen toipuvia naisia kohtaan on ollut syrjivää ja stigmatisoivaa.

”Pari kertaa oon, no niinku, koittanu saaha apuu tuolta mielenterveyspuolelta. – Ne on sillee sanonu, et niinku, et sä oo mejän asiakas. – Ku mul on tää päihdeongelma, ni onhan se sillee niinku tosi vaikeeta (saada apua mielenterveyden häiriöiden hoitamiseen). – On se kyl, no niinku, ollu tosi perseestä, et mikä on sillee ollu terveydenhuollossa se normi kohdeltu, ku sä oot niinku narkki (huumausaineiden väärinkäyttäjä). – Mullekin yks hoitaja sano sillee, et oot tommone universumin lellipentu – ja et oot niinku selvinny mustelmilla, vaik luoteja on sillee niinku menny ohi.” Elina

Yhteenvetona voidaan tulkita, että päihderiippuvuudesta toipuvien naisten aikuisuutta on sävyttänyt monipäihdekäyttö, rikokset, vaihtuvat ihmissuhteet ja kamppailu mielenterveyden häiriöiden kanssa. Pohjakokemus on saanut heidät hakeutumaan päihdehoitoon ja -kuntoutukseen.

5.1.2 Toipuminen elämäntapana

Toipuvat naiset kuvaavat, että päihderiippuvuudesta toipuminen on kokonaisvaltainen prosessi, jonka käynnistyminen edellyttää ”oman pohjan” kokemista. Eeva ja Elina kuvaavat olleensa oma-aloitteisia ja motivoituneita saamaan apua päihteistä irtautumiseen, havahduttuaan olevansa ”pohjalla”. Eeva kertoo olleensa vieroitushoidossa kerran, Elina kahdesti. Laitospäihdekuntoutuksessa molemmat ovat olleet kerran. Eeva on lisäksi osallistunut neljästi ja Elina kerran laitospäihdekuntoutuksen intervallijaksolle. Eevan ja Elinan mukaan ennen vieroitushoitoon ja laitospäihdekuntoutukseen hakeutumista he eivät olleet yrittäneet olla kertaakaan päihteettä. Elina kuvaakin kokeneensa ensimmäiset ”viekkarit (vieroitusoireet) katkolla”.

Elina kertoo retkahtaneensa toipumisprosessin aikana kerran. Tuolloin hän käytti huumausaineita muutaman päivän ajan. Retkahduksen aikaan hänellä oli elämässään henkilökohtaisia vastoinkäymisiä. Päihteettömyyden ylläpitämiseksi sosiaalitoimi myönsi Elinalle maksusitoumuksen kahteen laitospäihdekuntoutusyksikössä järjestettyyn kriisijaksoon. Toipuvien naisten motivaatiota irtautua päihteistä kuvastaa se, että heidän vieroitushoito-, laitospäihdekuntoutus-, intervalli- ja kriisijaksot ovat toteutuneet suunnitellusti.

Eevan ja Elinan ”puhtaana olo” on edistänyt oman päihdeongelman myöntäminen, läheisiltä sekä sosiaali- ja terveydenhuollosta saatu tuki ja apu. Eeva kuvaa hyötyneensä terveydenhuollon avohoidon omahoitajan kanssa käymistään keskusteluista ja siitä, että hänelle on tarjottu mahdollisuutta hakeutua psykoterapiaan. Elinan päihteettömyyttä on puolestaan edistänyt terveydenhuollosta saatu apu vakavan sairauden hoitamiseksi. Eevan ja Elinan toipumiseen ovat vaikuttaneet kielteisesti vastusosiaalityöntekijän tuen puute sekä terveydenhuollon ammattilaisten

kykenemättömyys ymmärtää, että pitkäaikaisen ja säännöllisen päihdekäytön yhtäkertainen lopettaminen ilman vieroittautumista tukevaa lääkehoitoa voi olla hengenvaarallista.

”Siellä (entisellä asuinpaikkakunnalla) mun sossu (sosiaalityöntekijä) ei tota tienny niiku musta mitää. – Eli tota kuntoutuksenki (laitospäihdekuntoutusjakson) aikana se (sosiaalityöntekijä) jutteli niiku mun kaa vaa silleen videon kautta – ei tullu niiku ees paikalle (laitospäihdekuntoutusyksikköön). – Kyl siitä tuli niiku paha mieli – et mun elämästä voi niiku päättää ihminen, joka ei niiku tunne mua ollenkaa. – Eli tota raha niiku vaa ratkasee. – Ku sit taas se toinen (nykyisen asuinpaikkakunnan sosiaalityöntekijä) välittää ja niiku tukee mun puhtaana oloa (päihteettömyyttä).” Eeva

”Mul oli niinku semmone mätäpaise kädessä ennen katkoo – ni mä jouduin niinku sillee sairaalaa sen takii. – Ne (terveydenhuollon ammattilaiset) sit vaa lopetti niinku kaikki mun lääkkeet – vaikka mä, no niinku, koitin selittää, et mun elimistö sillee romahtaa, jos se (huumausaineiden käyttö) vaa niinku loppuu ku seinään. – Mut ei ne (terveydenhuollon ammattilaiset) kuunnellu, tai niinku välittäny. – Mä sit sillee niinku hommasin niitä (huumausaineita) sinne (sairaalaan) ite ja niinku annostelin niitä kanyylin kautta.” Elina

Elinan päihteettömänä pysymistä on edistänyt lisäksi hänen päihdekuntoutuksessa tapaamansa puolison tuki ja puolison oma raittius, itsehoidolliset NA-ryhmät⁹, NA-Askeltyöskentely¹⁰, NA-kummi (päihderiippuvuudesta toipuva tukihenkilö), meditointi, rukoilu, yhteys ”*korkeimpaan voimaan*”, armollisuus itseä kohtaan, päihde- ja rikostaustaisia henkilöitä auttavan järjestön tukihenkilö sekä väkivaltaa kokeneille ja käyttäneille henkilöille apua tarjoavalta järjestöltä saatu tuki.

Eeva ja Elina kuvaavat, että päihteistä irtautuminen ja riippuvuussairaudesta toipuminen on heille elämäntapa, jota voi joutua toteuttamaan ”*hampaat irvessä*”. Elina mieltää päihderiippuvuuden tunnesairaudeksi, jonka yhtenä ”*oireena on, no niinku, huumeittein käyttäminen*”. Hänen mukaansa päihderiippuvuudesta toipuminen edellyttää, että ”*kaikki pitää niinku muuttaa*”. Elina kiteyttääkin toipumisen vaativan päivittäistä työskentelyä oman psyyken kanssa ja olevan läsnä kaikessa, mikä liittyy hänen tapaansa elää ja toimia. Elina pohtii kärsivänsä ylisukupolvisesta päihderiippuvuudesta ja pelkäävänsä tietyllä tapaa raittiina oloa. Vanhemmat ovat luoneet omalla toiminnallaan hänelle ongelmallisesta päihdekäytöstä ”*normin, jota ilman on niinku sillee vaikee olla*”.

Päihderiippuvuudesta toipuvien naisten elämäkuvauksista voi tulkita, että toipuminen on elämään kokonaisvaltaisesti vaikuttava asia ja edellyttää päivittäistä työskentelyä elämän eri osa-alueilla.

5.1.3 Laitospäihdekuntoutus osana toipumisprosessia

5.1.3.1 Tuki raittiuteen

Toipuvat naiset ovat sisäistäneet intensiivisen ympärivuorokautisen kuntoutuksen myötä, että päihderiippuvuus on hoitamista vaativa sairaus. Elina kokee, että

---

⁹ Narcotics Anonymous eli Nimettömät Narkomaanit

¹⁰ Toipumiseen ja omaan henkiseen kasvuun tähtäävä kahdentoista askeleen ohjelma

laitospäihdekuntoutuksessa hänellä on ollut aikaa itsensä *"hoidolliseen tutkimiseen"*. Oman päihderiippuvuuden ja siitä toipumisen työstämiseen he ovat saaneet *"työkaluja"* vertaisten kanssa käydyistä keskusteluista, samaistuttavuudesta toisiin kuntoutujiin, yhteisöllisyydestä ja kuntoutuksen aikaisista hoidollisista ryhmistä (AA/NA). Eeva kertoo kuulleen kuntoutuksen aikana ensimmäistä kertaa AA- ja NA-ryhmistä. Hän kokeekin myönteisenä, että laitospäihdekuntoutuksessa kuntoutujia *"työnnetää ryhmiin päin"* itsehoidollisten valmiuksien omaksumiseksi.

Toipuvien naisten mukaan eräs tärkeimmistä heidän toipumistaan edistävästä tekijöistä on ollut laitospäihdekuntoutusyksikön päihteetön ympäristö. Tämä on auttanut heitä sitoutumaan vapaaehtoiseen kuntoutukseen ja siten omaan toipumiseensa. Eeva kuvaa, että myös laitospäihdekuntoutusyksikön henkilökunnalla on ollut myönteistä vaikutusta hänen toipumiseensa. Eeva kokee tulleensa aidosti kuulluksi ja autetuksi henkilöstön taholta. Hänen mukaansa työntekijät ovat edesauttaneet yhteisössä vallitsevan välittävän ilmapiirin muodostumista.

Eeva kokee saaneensa laitospäihdekuntoutuksessa yksilöllistä kuntoutusta, kuntoutuksen yhteisöllisestä luonteesta huolimatta. Hän arvostaa sitä, että *"kuntoutuksessa vaikeista asioista, tota, keskustellaa niiku niitten oikeilla nimillä"*. Kuntoutus on auttanut häntä kohtaamaan ja käsittelemään päihderiippuvuuteen ja siitä toipumiseen liittyviä tunteitaan. Tunnettyöskentelyyn hän kuvaa saaneensa tukea henkilökunnalta ja vertaisilta. Eeva mieltää tunnettyöskentelyn kytkeytyvän oleellisesti päihderiippuvuudesta toipumiseen.

"Siellä (laitospäihdekuntoutuksessa) mä pystyin niiku tota ole avoin mun tunteista. – Eli se tota muutti silleen mun ajatusmaailmaa. – Ku käyttömaailmassa on niiku ihan toista. – Siellä (päihdemaailmassa) kaikki tunteilu on niiku heikkoutta – eli tota pelkoo käytetään niiku herkästi hyväks." Eeva

Toipuvat naiset kuvaavat laitospäihdekuntoutuksen perustuvan luottamukseen; siihen, että jokaiselle kuntoutujalle annetaan vastuuta yhteisistä keittiö-, siivous- ja kunnossapitoryhmistä. Niiden avulla kuntoutujat opettelevat päihteettömässä elämässä vaadittavia arjen taitoja sekä vastuun kantamista itsestään ja toisista. Eevan ja Elinan mukaan laitospäihdekuntoutusta tulisi tarjota päihderiippuvuudesta toipuville oikea-aikaisesti ja riittävän pitkäkestoisesti.

"Eka kuukaus (laitospäihdekuntoutuksessa) toivutaa niiku huumemaailmasta. – Eli tota se kuntoutuminen alkaa monesti vasta niiku sen ekan kuukauden jälkee. – Maksarit (maksusitoumukset) on yleensä niiku tosi lyhyitä. – Vaikka joku, tota, neljä kuukautta on niiku tosi harvinaista. – Mäkin koitin niiku saaha kolmatta kuukautta (laitospäihdekuntoutuksen), mut ei mun sossu tota niiku suostunu. – Intervallejakaa (laitospäihdekuntoutuksen intervallijaksoja) ei kans niiku myönnätä helposti. – Et onks se sit, tota niiku, parempi retkahtaa ensin ja saaha sit se maksari." Eeva

"Mun sossu oli niinku sillee, et tottakai mä saan nii pitkän maksarin – ku niinku tarviin. – Ja sama kans niiku niitten kriisijaksojen suhtee. – Ja nythän mä oon niinku... (raittiina)" Elina

Yhteenvedon voidaan esittää, että laitospäihdekuntoutus on vaikuttanut monella tapaa myönteisesti lapsettomien naisten päihderiippuvuudesta toipumiseen.

5.1.3.2 Laitospäihdekuntoutuksen yksilökohtaiset vaikutukset

Toipuvat naiset kuvaavat, että laitospäihdekuntoutuksen myötä he ovat kyenneet karsimaan sosiaalisista verkostoistaan pois päihteitä käyttävät henkilöt ja luoneet uusia sosiaalisia, omaa raittiutta tukevia, suhteita toisiin toipujiin ja *"ei-addikteihin"* henkilöihin. Lisäksi he ovat saaneet takaisin vanhoja ihmissuhteitaan tai lähentyneet sukulaisten ja lapsuudenystävien kanssa. Laitospäihdekuntoutus on auttanut toipuvia naisia muodostamaan arkeensa rakennetta ja mielekästä sisältöä. Eeva kertoo palanneensa vanhojen harrastustensa pariin. Elina kuvaa puolestaan löytäneensä uusia vapaa-ajanviettotapoja liikunnallisista harrastuksista ja ystävien tapaamisesta, suorittaneensa opintoja, aloittavansa pian opintoja vastaavat työt ja aikovansa perustaa oman yrityksen. Elinalle tärkeä arjen peruspilari on henkisyys, johon hän kuvaa *"heränneensä kuntoutuksessa"*.

Eeva ja Elina kuvaavat ymmärtäneensä laitospäihdekuntoutuksen aikana *"vertaisuuden voiman"* ja osallistuvansa elämänhallintansa ja toimintakykynsä edelleen parantamiseksi laitospäihdekuntoutusyksikössä järjestettävään kuntouttavaan työtoimintaan viikoittain. Elina ohjaa lisäksi pienryhmiä, joissa päihderiippuvuudesta kärsivät kuntoutujat voivat työstää päihderiippuvuuttaan ja siitä toipumista. Elina kertoo sisäistäneensä kuntoutuksen myötä, että hänen elämänsä *"fokus on niinku tehä parannustyötä ja auttaa muita"*. Eeva haluaa myös osaltaan tukea päihderiippuvuuden kanssa kamppailevia toipujia sekä ylläpitää omaa raittiuttaan, minkä vuoksi hän pyrkii käymään NA-ryhmissä mahdollisimman paljon.

Elinan kuvauksesta on tulkittavissa, että laitospäihdekuntoutuksen avulla hän on sisäistänyt säännöllisen ateria- ja vuorokausirytmien merkityksen hyvinvoinnilleen. Elina kertoo olevansa tyytyväinen *"normaaliin arkiseen elämään"*, jossa hän kykenee nauttimaan pienistä asioista kuten ikkunoiden pesemisestä. Erityisen mielekkääksi hän kokee *"niinku sen, et mulla on sillee terve parisuhde ja sosiaalisii suhteita"*. Laitospäihdekuntoutuksessa Elina kuvaa ymmärtäneensä, että *"elämässä voi selvitä niinku ilman mitää päihteitä"*. Hän onkin mielissään, että on päässyt eroon huumausaineiden ja alkoholin lisäksi nikotiinista sekä lääkkeistä.

Toipuvat naiset pohtivat laitospäihdekuntoutuksen aikaisen tunnettyöskentelyn muuttaneen heidän omakuvaansa myönteisempään suuntaan sekä lisänneen heidän itsetuntoaan ja itsearvostustaan. Elina kuvaa arvomaailmansa laajentuneen kuntoutuksen myötä ja omaksuneensa, että hänellä on muiden ihmisten tapaan oikeus henkilökohtaiseen vapauteen. Tämä on Elinan mukaan lisännyt myös hänen turvallisuuden tunnettaan, jonka ansiosta hän voi aidosti kokea, että *"henki on alkanu niinku kulkee"*. Elina kuvaa oppineensa laitospäihdekuntoutuksessa myös *"pysähtymisen ja keskittymisen taidon"*, joka on osaltaan mahdollistanut omien haaveiden ja toiveiden pohittamisen. Hän kertoo unelmoivansa jälkikasvusta ja tasapainoisesta perhe-elämästä.

Elina on tyytyväinen myös siihen, että hänen *"toiminta ja niinku toimeentulo on sille laillista"*.

Yhteenvetona narratiiveista on tulkittavissa, että laitospäihdekuntoutus on lisännyt toipuvien naisten kokonaisvaltaista hyvinvointia.

5.2 Toipuva lapseton mies

5.2.1 Päihdekäyttö sosiaalisen mallioppimisen tuloksena ja tunnesäätelyn keinona elämänkulun eri vaiheissa

5.2.1.1 Pyrkimys turvata lapsuusiän kasvu ja kehitys lastensuojelun sijaishuollon avulla

Päihderiippuvuudesta toipuvat lapsettomat miehet (jatkossa toipuvat miehet) kuvaavat eläneensä moninaisissa lapsuusoloissa. Einolle on osoitettu lapsuudenkodissa läheisyyttä sekä asetettu kasvua ja kehitystä tukevia rajoja. Hänen kasvatustuustaan ovat huolehtineet äiti ja isäpuoli, joilla ei ole ollut ongelmia päihteiden kanssa. Isäänsä Eino on tavannut vain muutamia kertoja elämänsä aikana. Esa ja Eetu ovat sen sijaan eläneet lapsuutensa turvattomissa olosuhteissa. Heidän lapsuuttaan ovat varjostaneet vanhempien ongelmallinen päihdekäyttö ja vanhemman/vanhempien rikollinen elämäntyyli, Eetulla myös hänen kokemansa ja todistamansa perheväkivalta.

Einon elämäntilanteissa korostuu äidin vahva auktoriteettiasema ja äidin Einoa kohtaan osoittama rakkaus. Eino kertoo olevansa kolmilapsisen perheen nuorimmainen. Hänen vanhempansa erosivat hieman ennen Einon laskettua syntymäaikaan. Eino kuvaa, että hänen isänsä on *"loistanu aina niiku poissaolollaa"*. Sosiaalisena ja psykologisena isänä Einon elämässä näyttäytyy hänen isäpuolensa, joka on ollut läsnä Einon elämässä hänen leikki-ikästään saakka. Einon mukaan hänen isäpuolensa on *"kiltti ja kova tekemää töitä"*. Äidistään Eino puhuu arvostavasti ja kuvaa äidin ajattelun aina lastensa parastaan.

"Äiti on niiku vahva henkilö, joka totatota piti kotona aina niiku kovaa kuria - vaik niiku tiukkoja kotiintuloaikoja. - Ajatteli meidän (perheen lasten) kannalta niiku. - Äiti niiku haki mut totatota monta kertaa kavereitten eestä kotii, jos mä en niiku noudattanu niitä (kotiintuloaikoja). - Sit jos mä en niiku totellu, ni tuli niitä seuraamuksia - ei saanu vaikka pelata tai jäi niiku kotiarestiin. - Onhan se totatota klisee, mut kyl ne äitin rajat oli niiku rakkautta." Eino

Eino kertoo olleensa vilkas lapsi ja suoriutuneensa koulunkäynnistä moitteetta toisen asteen opintojen ensimmäisen lukuvuoden loppuun saakka. Hän kuvaa kokeilleensa lapsuudessaan useasti rajoja, sillä *"kaikki kielletty oli hauskaa - ja pojat oli niiku poikki"*. Einon mukaan hänen vilkkauttaan tutkittiin alakouluikäisenä, mutta hänellä ei todettu aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriötä. Hän harrasti monipuolisesti eri

liikuntalajeja ja hänen kaveriporukkinsa koostui peruskouluikäisenä pitkälti liikuntaa harrastavista ikätovereista.

Esan tarinassa korostuu hänen lapsuudenperheensä turvattomat olosuhteet ja *"lapsuuden sillee rikkonainen elämä"*. Hänen vanhempansa käyttivät päihteitä ongelmallisesti, minkä vuoksi Esa ja hänen sisaruksensa sijoitettiin kodin ulkopuolelle asumaan. Esa oli tuolloin taaperoikäinen ja hänen sisaruksensa leikki-ikäinen. Kaksi vuotta kestäneen perhesijoituksen jälkeen lapset palautettiin asumaan isälleen. Esan isän päihdekäyttö ja rikollinen elämäntyyli jatkuivat kuitenkin ennallaan. Esa kertoo poliisien tehneen hänen lapsuudenkotiinsa isän rikollisen elämäntyylin vuoksi useita kotietsintöjä. Hän kuvaa kasvaneensa *"viranomaisvastaiseks ja kapinahenkiseksi jo ihan pienenä"*. Esan vanhempien erottua hänen isänsä löysi pian uuden, raittiin, kumppanin, jonka kanssa hän sai lapsen. Esan ja hänen sisaruksensa ollessa alakouluikäisiä, heidät huostaanotettiin ja sijoitettiin lastenkotiin. Esan pikkusisaruspoukko jäi asumaan äidilleen. Sijaishuollon aikaisten kotilomien ja yhteydenpidon vanhempiensa Esa kuvaa myötävaikuttaneen hänen päihdekäyttönsä alkamiseen.

"Äiti oli tavallaa aina nii sekasin (ongelmallisen päihdekäytön vuoksi), et ne tapaamiset turvakodissa ei sillee toteutunu. – Mulle ne (toteutumattomat tapaamiset äidin kanssa) anto sillee esimerkkiä. – Et päihteet tulee sillee ennen omii lapsii. – Iskän luo meillä (Esalla ja hänen sisaruksellaan) oli niitä kotilomia – mut siellä oli sillee aina jotai epämääräsiä porukoita (päihteitä ongelmallisesti käyttäviä henkilöitä). – Et mä sain iskältä sillee vaikutteita päihdemaailmasta – ja iskä ajo tavallaa sillee mua kohti päihteitä." Esa

Eetun elämäntarvauksessa hänen lapsuutensa näyttäytyy turvattomana ja traumaattisena. Hän on joutunut elämään lapsena kahden sisaruksensa kanssa vanhempien ongelmallisen päihdekäytön ja rikollisen elämäntyylin sävyttämässä arjessa. Eetu on kokenut vanhempiensa taholta emotionaalisen huolenpidon puutetta ja varsinaista kaltoinkohtelua; fyysistä väkivaltaa sekä verbaalista loukkaamista. Eetu kuvaa omakseen vanhemmiltaan mallin toimia epärehellisesti ja käyttää väkivaltaa. Hän pohdii äitinsä nuoren iän olleen osasyynä kykenemättömyyteen vastata hänen kasvatuksellisiin tarpeisiinsa. Eetu huostaanotettiin jo elämänsä varhaisvuosina, aluksi sijaishuoltoa toteutettiin sijaisperheessä, sittemmin laitoshoidon yksikössä. Hän kuvaa kokeneensa huonoa kohtelua sijaisperheessä asuessaan. Laitoshoidon yksikössä häntä yritettiin auttaa vastentahtoisesti.

"Kotona äiti sillai aina moitti – ja isä hakkas. – Isä opetti sillai, et jos mua lyödään, ni mun kuuluu lyödä takas. – Eli et miehet ei tunteile. – Äiti oli sillon (Eetun ollessa lapsi) tosi nuori (alaikäinen) ja taisteli sillai päihteitten kaa. – Eikai se (äiti) ois sillai pystynykkää parempaa, et mul ois ollu sillai kaikki hyvin. – Äiti mut sillai opetti varastamaan. – Siel (sijaisperheessä) oli semmonen vanhan liiton meininki – eli suu pestii saippualla. – Se (laitoshoidon yksikkö) oli sillai sossula, jossa kytättii ja juoksetettii terapiassa. – Mut niihän se on, et ihmistä ei voi auttaa, jos ihminen ei sillai ite sitä halua (viittausta vastentahtoisin terapiakäynteihin)." Eetu

Eetu kuvaa olleensa *"addikti"* jo leikki-ikäisenä. Hän kertoo olleensa tuolloin riippuvainen tv-ohjelmista ja tietokonepeleistä. Eetu kertoo saaneensa alle kouluikäisenä raivokohtauksia, mikäli hänen tv:n katsomistaan tai pelaamistaan yritettiin rajoittaa.

Alakoulussa Eetua kiusattiin, sillä hän oli *"erilainen sillai kun kaikki muut"*, eikä hän asunut vanhempiensa kanssa. Eetun vanhemmat erosivat hänen lapsuudessaan ja hänen äitinsä tapasi uuden kumppanin, jonka kanssa Eetulle muodostui tärkeä ja läheinen suhde.

Toipuvat miehet kuvaavat aloittaneensa päihdekäytön yläkouluikäisenä. Einon päihdekäyttö alkoi tupakoinnilla ja satunnaisella alkoholin käytöllä. Hän kuvaa saaneensa nikotiinista ja tupakan varastamisesta heti *"kiksejä (mielihyvää)"*. Alkoholia hän kertoo käyttäneensä kavereidensa kanssa *"bileissä, kun jollai oli niiku käty (kämpä tyhjänä)"*. Eino kertoo olleensa yläkoulussa *"takapulpettien oppilas"*, joka häiriköi opetusta ja teki kotitehtävänsä koulun käytävillä ennen oppitunteja. Toisen asteen opintojen ensimmäisen ja toisen lukuvuoden välisenä kesälomana Einon päihdekäyttö laajeni ja hän ryhtyi käyttämään kannabista sekä lääkkeitä päihtymistarkoituksessa. Hän kuvaa poliisiaktion, kahden sosiaalityöntekijän, äidin ja isäpuolen yrittäneen puuttua hänen päihdekäyttöön tuolloin erään kotihälytyksen ja sitä seuranneen *"juoppoputkayön"* aikana. Eino kuvaa olleensa tuolloin uhmakas ja vähätelleensä päihdekäyttönsä vakavuutta. Hän muistelee ihailleensa tuolloin itseään vanhempaa sukulaismiestä, joka käytti päihteitä ongelmallisesti ja eli rikollista elämää. Eino kertoo myös kadehtineensa ikätovereitaan, jotka pystyivät tekemään *"isä-poika juttuja"*.

Einon päihdekäytön tultua ilmi hänet sijoitettiin kiireellisesti lastensuojelulaitokseen, pyrkimyksenä turvata hänen koulunkäyntinsä ja suotuisten sosiaalisten suhteiden jatkuminen. Eino kertoo äitinsä puoltaneen sijoitusta ja todenneen, että *"sä tarvit poika pysäytyksen"*. Lastensuojelulaitos ei kyennyt asettamaan Einolle hänen tarvitsemiaan rajoja, vaan Eino karkaili sijaishuoltoyksiköstä useita kertoja. Sen vuoksi hänet siirrettiin erityisnuorisokotiin, jonka toivottiin vastaavan paremmin Einon tuen tarpeisiin. Kyseisessä sijaishuoltopaikassa Einon päihdekäyttö kuitenkin laajeni *"koviin lääkkeiden ja huumeiden"* käyttöön sekä *"hatkat (sijaishuoltopaikasta karkaamiset)"* pitenivät muutamien viikkojen – muutamien kuukausien pituisiksi. Pidempien karkaamisten myötä Eino kertoo ajautuneensa katurikollisuuteen. Sittemmin Eino sijoitettiin myös koulukotiin, lastensuojelun sijaishuollon kriisiyksikköön ja perhekotiin. Eino kuvaa, että *"vasta niiku perhekodissa löyty oikee kuri ja rajat"*. Hän toteaa muuttuneensa sijaishuollossa ollessaan *"pieneks kriminaalin aluks"*. Ongelmallisesta päihdekäytöstään huolimatta Eino sai suoritettua toisen asteen opinnot loppuun. Eino pohtii, ettei hän ymmärtänyt nuorempana tekemiensä valintojen vaikutuksia myöhempään elämäänsä.

Esan ja Eetun päihdekäytön aloitus ajoittuu Einon tapaan yläkouluikään. Esa kertoo aloittaneensa päihdekäytön 12-vuotiaana, 7.luokan alussa. Hän kertoo päihdekäytön muuttuneen hyvin nopeasti ongelmalliseksi ja ryhtyneensä tekemään rikoksia päihdekäytön rahoittamiseksi. Hän kuvaa ajattelunsa ja arvojensa muuttuneen tuolloin sekä alkaneensa syrjäytyä ikätovereistaan.

"Mä tein tavallaa sillee kaikkee pientä rikollisuutta – murtoja kioskeihin, otin sillee juoksaljoja (varasti kauppoista olutta) ja sillee pieniä rötöksiä. – Sitä väkivaltaisuutta alko olee

sillee toisii kohtaan – ja mä tavallaa rupesin sillee ihannoimaa rikollismaailmaa. – Koin tavallaa, et mul on sillee velvollisuus jatkaa isän jalan jäljissä. ” Esa

Yläkouluiässä Esan sijaishuoltopaikkaa muutettiin ja hänet siirrettiin lastenkodista teini-ikäisille suunnattuun laitoshoidon yksikköön. Esa kuvaa saaneensa valita ennen sijaishuoltopaikan muuttamista, siirtykö hän samalla paikkakunnalla laitoshoidon yksikköön vai muuttaako hän isomman sisaruksensa kanssa toiselle paikkakunnalle, pikkusisaruspouluensa ja tämän raittiin äidin luo. Esa valitsi perhesijoituksen sijaan *”oman paikkakunnan päihdeporukat”*. Esa pohtii, etteivät lastensuojelun työntekijät toimineet tuolloin hänen etunsa mukaisesti, kun sallivat hänen jäämisensä päihdeiden värittämään ympäristöön, turvallisten kasvuolosuhteiden sijaan. Esa kertoo päihdekäyttönsä *”räjähtäneen käsistä”* sijaishuoltopaikan muuttamisen jälkeen. Hän ryhtyi käyttämään 8.luokalla Subutexia, amfetamiinia ja lääkkeitä päihtymistarkoituksessa. Sijaishuoltopaikasta hän karkaili lukuisia kertoja ja vietti kerrallaan *”useita viikkoja hatkassa”*. Ongelmallisesta päihdekäytöstä huolimatta Esa sai suoritettua peruskoulun, mutta toisen asteen opinnot jäivät alkutaipaleella kesken. Toisen asteen opintojen aloitusvaiheessa Esan monipäihdekäyttö laajeni kannabikseen ja hänen päihderiippuvuutensa syveni. Esan päihdekäytön vakavuutta kuvastaa osaltaan se, että hän koki jo alaikäisenä muutamia huume yliannostuksia.

Esa kuvaa olleensa herkkä ja pelokas lapsi. Hän pohtii kärsineensä harhasta, että *”päihdeitten avulla musta vois tulla tavallaa parempi ihminen”*. Hän kertoo nähneensä sijaishuoltopaikoissaan *”normaalii elämää”*, muttei omaksuneensa *”keinoja, joilla sitä (”normaalii elämää”) vois sillee elää”*. Toisaalta hän pohtii, että sijaishuoltopaikkojen rangaistuskäytännöt, kuten viikon mittaiset eristykset, ovat lisänneet hänen kapinointiaan ja erkaantumistaan yhteiskunnasta.

Eetu kuvaa tarinassaan päihdekäyttönsä alkaneen 13-vuotiaana alkoholilla ja tupakalla. Hän kuvaa tunteneensa katkeruutta yhteiskuntaa kohtaan lapsuuden kasvuoloistaan ja kanssaihminen tavasta kohdella häntä. Eetun mukaan päihdeet auttoivat häntä pakenemaan ikäviä tunteita ja loivat illuusion omasta kaikkivoipaisuudesta.

”Kotona, koulussa ja laitoksessa (sijaishuoltopaikassa) oli sillai rankkaa. – Se tuntu niinku tosi väärältä. – Mä en jaksanu olla, eli sillai, toisten kynnyismatto. – Mä olin kun kameleontti – näytin eri ihmisille sillai eri kasvoja. – Mä sit rupesin sillai manipuloimaan toisia – ja valehtelin paljon – niinku äiti oli opettanu. – Ja halusin sillai kostaa kiusaajille. – Sillai (käyttämällä päihdeitä) mä tunsin, et olin niinku arvohierarkiassa ylempänä – ja sillai voittamaton. – Mä join (alkoholia) niin paljon, kun vaa sain. – Mä sillai varastelin ja myin sitä (alkoholia). – Se käyttö (alkoholin) oli sillai normi, kun äitikin käytti. – Mä halusin sillai pelotella muita, ettei mua niinku satutettais. – Selvin päin oli sillai tosi paljon arvottomuutta (arvottomuuden tunteita) ja niinku kateellisuutta – kun en ollu sillai samanlainen kun muut. – Mä halusin sillai vaan selvitä.” Eetu

Eetu kuvaa päihdekäyttönsä saaneen merkittävää jalansijaa hänen elämässään hyvin varhain. Yläkouluikäisenä hän kertoo esimerkiksi valinneensa päihdekäytön seurustelusuhteen jatkamisen sijaan. Tuolloin hänen päihdekäyttönsä yhdistyi myös väkivaltaisuus; hän oli sekä väkivallan tekijä että väkivallan uhri. Eetu kuvaakin eläneensä tuolloin vaarallista elämää, johon kytkeytyivät kaveripiirissä olleet *”aseet ja*

hakkaamiset". Eetu kuvaa suorittaneensa ongelmallisesta päihdekäytöstään huolimatta peruskoulun ja toisen asteen opinnot. Lastensuojelun laitoshoidon yksiköstä hän kertoo *"hatkanneensa"* useasti, intensiivisemmän päihdekäytön mahdollistamiseksi. Kurkureissujensa aikana Eetu kertoo tehneensä myös rikoksia, jotta sai rahaa päihdeiden hankkimiseksi.

Yhteenvedona voidaan todeta, että päihderiippuvuudesta toipuvat miehet ovat eläneet lapsuutensa turvattomissa olosuhteissa. He ovat suhtautuneet yläkouluiässä alkaneeseen päihdekäyttönsä vähättelevästi ja tehneet rikoksia päihdekäyttönsä rahoittamiseksi.

5.2.1.2 Monipäihdekäytön, rikosten, väkivallan ja vankeusrangaistusten sävyttämä aikuisuus

Päihderiippuvuudesta toipuvat miehet kuvaavat päihdekäyttönsä riistäytyneen lopullisesti heidän hallinnastaan heidän täysi-ikäistyttyään. Itsenäisen päätäntävällän saatuaan, ja lastensuojelullisten interventioiden päätyttyä, heidän monipäihdekäyttönsä laajeni ja riippuvuutensa syveni, kun *"kukaa ei sillee valvonu"*. Esa ja Eetu kertovat olleensa lyhyen aikaa lastensuojelun jälkihuollon asiakkaina, mutta heidän asiakkuutensa on päättynyt päihderiippuvuuden pakottamana. Jälkihuollon päättyminen on edesauttanut sosiaalisten ongelmien syntymistä.

"Mulla oli jälkihuollon tukiasunto sillee vähän aikaa, mut mä en tavallaa pystyny pitää sitä – rikokset, niiku kannabiksen kasvattamine ja käyttörikokset sillee haittas sitä (tukiasunnossa asumista)." Esa

"Mun oli eli sillai pakko ottaa ne itsenäistymisvarat, et sain sillai velat (päihdekäytöstä kertyneet) maksettuu. – Ni mun jälkihuolto sit loppu. – Sit mä jäinkii sillai asunnottomaks, kun menetin sillai sen kämpän. – Mut vuokravelkaa mul ei sillai ollu." Eetu

Eetu kuvaa käyttäneensä täysi-ikäistyttyään päivittäin alkoholia ja kannabista. Myöhemmin aikuisuudessaan hän ryhtyi käyttämään myös amfetamiinia ja lääkkeitä päihtymistarkoituksessa. Eetun päivittäisen päihdekäytön aloituksen taustalla vaikuttanut päättäneen lastensuojelullisen intervention ja asunnottomaksi jäämisen lisäksi traumaattinen kokemus; hänen isäpuolensa menehtyi perheen ulkopuolisen henkilön aiheuttaman tarkoituksellisen väkivallan seurauksena. Eetu kyynelehtii menetyksestä kertoessaan ja toteaa, että hänellä alkoi tuolloin *"musta aika ja elämän tarkotus sillai hävis"*. Eetu kuvaa rahojensa riittäneen aluksi päihdekäytön ylläpitämiseen, mutta alkaneensa pian tehdä rikoksia päihdekäyttönsä rahoittamiseksi. Hän kertoo osallistuneensa esimerkiksi huumausaineiden myymiseen ja päihdepiirien velkojen perintään, jotta sai maksettua omat päihdekäytöstä aiheutuneet velkansa. Eetu kuvaakin ajautuneensa *"oravanpyörään, jossa mä haalin sillai päihteitä, et sain maksettuu omat (päihteet)"*. Hän toteaa olleensa *"tarpeeks kusipäinen siihe hommaan (velkojen perintään)"*. Eetu kertoo tavoitelleensa päihdekäyttäjien keskuudessa sosiaalista statusta käyttämällä hienoja vaatteita, hankkimalla uutta elektroniikkaa ja käymällä ulkona syömässä. Hän kiteyttää toimintansa olleen *"oman kilven kiillottamista"*. Eetun mukaan hänen hohdokkaalta

vaikuttanut elämänsä oli tosiasiaa aivan muuta. Arjen taitojen hallinnan puutteen vuoksi hän ei kyennyt huolehtimaan esimerkiksi pyykinpesusta, vaan heitti likaiset vaatteensa aina roskiin ja osti tilalle uudet.

Eetu kuvaa eläneensä psyykkisesti raskasta elämää ja kärsineensä mielenterveydellisistä ongelmista sekä läheisriippuvuudesta. Hänen on ollut esimerkiksi vaikea lähteä parisuhteesta, jossa kumppani on odottanut toiselle miehelle lasta tai pitkäaikaisen seurustelun jälkeen on selvinnyt, että kumppanilla on toisaalla puoliso ja jälkikasvua. Eetu kuvaa olleensa myös itsetuhoinen ja yrittäneensä itsemurhaa päihteillä. Hän kertoo herkistyneen pettyneensä varhaisaikuisuudessaan itseensä, *"kun en sillai pystynyt ees tappaa itteeni"*. Eetu kertoo tunteneensa itsensä tuolloin yksinäiseksi, vaikka hänellä oli ihmisiä ympärillä. Tunnetta ei helpottanut Eetun mukaan se, että monia hänen läheisiään menehtyi ongelmallisen päihdekäytön seurauksena. Eetulle päihteet ovat olleet keino säädellä tunteitaan.

"Ahisti sillai olla elossa. – Vaan silloin oli hyvä olla, kun tuli vaahtoo suusta. – Päihteet oli sillai helppo ratkasu pahaan oloon (psyykkiseen pahoinvointiin)." Eetu

Eino kuvaa päihdekäyttönsä painottuneen koko aikuisiän stimulantteihin, eli piristäviin ja elintoimintoja kiihdyttäviin päihteisiin, kuten amfetamiiniin. Lisäksi hän on käyttänyt kasvuhormoneja sekä lääkkeitä päihtymistarkoituksessa. Rauhoittavia päihteitä hän kertoo käyttäneensä, kun hänet on *"vallannu tunne, et mieli niiku pettää"*.

Einon kuvauksessa korostuu haitallisten ihmissuhteiden vaikutus omaan päihdekäyttöön. Hän kertoo päässeensä itseään vanhemman sukulaismiehen avulla *"liivijengin piireihin (rikollisorganisaatioon)"* pian täysi-ikäistyttyään ja ryhtyneensä tekemään lapsuutensa liikuntaharrastusten myötä kehittyneen *"hyvän fysiikan avulla niiku rikoksii ammattimaisesti"*. Eino kuvaa *"alamaailman"* toimintaa häikäilemättömäksi ja pohtii päihdekäyttönsä lisääntyneen ja mielenterveytensä kärsineen rikollisorganisaation toimintaan osallistumisen myötä. Hän kertoo meinanneensa tulla *"luulosairaaks, kun en, totatota, tienny mikä on totta ja mikä ei"*. Erityisen traumatisoivina hänen kuvauksessaan näyttäytyvät vakavat väkivallanteot, joita hän sekä seurasi että toteutti itse. Pahimmillaan käytetty väkivalta johti toisen osapuolen menehtymiseen. Hän pohtiikin, että *"se on niiku riski monelle, kun sähletään päihtyneenä"*. Eino kertoo tunnistaaneensa jo tuolloin rikollisorganisaatiossa toimimiseen liittyneitä ongelmia ja vaaroja, mutta *"jengistä ei ollu niiku pois pääsyä"*. *"Hengähdyshetki"* rikollisorganisaation toiminnasta tarjosivat vankeusrangaistuksessa vietetyt ajat. Eino kuvaa olleensa vankilassa kuudesti, lievistä ja vakavista rikoksista saamiensa tuomioiden myötä.

Esa kuvaa samansuuntaisesti kuin Eetu ja Eino, että monipäihdekäyttö on määrittänyt pitkälti hänen aikuisuuttaan. Esa kertoo käyttäneensä koko aikuisikänsä alkoholia, kannabista, Subutexia, amfetamiinia ja lääkkeitä päihtymistarkoituksessa. 18-vuotiaana alkanut huumausaineiden suonensisäinen käyttö lisäsi merkittävästi hänen päihdekäyttöään. Esan mukaan päihdekäyttö on ollut hänelle tapa *"paeta omia tunteita"*. Esa kuvaa rahoittaneensa monipäihdekäyttöään rikoksilla ja ajautuneensa jo

varhaisaikuisuudessaan *"huumeitten käytön, huumevelkojen ja niiku rikosten oravanpyörään"*. Hän kertoo väkivallan kuuluneen erottamattomasti huumausaineisiin liittyvään rikollisuuteen. Esa kuvaa olleensa sekä väkivallan tekijä että uhri. Hän kertoo tehneensä pääasiassa lieviä rikoksia. Saamansa rangaistukset hän on suorittanut yhdyskuntapalvelun ja ehdollisten vankeusrangaistusten muodossa. Hän kertoo päässeensä vankilasta myös ehdonalaiseen vapauteen, joka jouduttiin sittemmin panemaan täytäntöön hänen tekemiensä uusien rikosten myötä.

Kertomansa mukaan Esa ei ymmärtänyt varhaisaikuisuudessaan omaa tilannettaan ja päihdekäyttönsä vakavuutta. Hän pohtii arvojensa muuttuneen ja periaatteidensa murentuneen monipäihdekäytön myötä yksi kerrallaan. Myöhemmin aikuisuudessaan hän havahtui pohtimaan omaa elämäntilannettaan, hänen isänsä tehtyä itsemurhan.

"Ensimmäinen mä tavallaa aattelin, et en käytä niiku kovia huumeita. – Sit mä mietin sillee, etten niiku pistä (käytä huumausaineita suonensisäisesti). – Sen jälkee sillee, et mä en tavallaa aio velkaantua. – Sillon yhen tuomion aikana (Esan ollessa vankilassa) isä teki niiku itsärin (itsemurhan). – Kyl mä sit sillee rupesin miettiä, et mitä mulla on sit eessä – kun oon tavallaa aina halunnu olla sillee ku isä." Esa

Päihderiippuvuudesta toipuvat miehet kuvaavat kärsineensä ongelmallisen päihdekäytön myötä sekä välittömistä että pitkäaikaisista terveydellisistä ongelmista. Eetulle monipäihdekäyttö on ollut toisaalta keino lääkitä omaa psyykkistä pahaa oloa, mutta toisaalta se on Eetun arvion mukaan syventänyt hänen mielenterveydellisiä häiriöitään. Lisäksi Eetu on kokenut monia huumausaineiden käytöstä aiheutuneita yliannostuksia, jotka ovat vaatineet terveydenhuollon toimenpiteitä. Eino kertoo kärsineensä vuosia päihdekäytön aiheuttamasta vakavasta sairaudesta. Lisäksi hän on kärsinyt tajunnanmenetyksistä, kouristus- ja poissaolokohtauksista sekä joutunut raajan väkivallan uhriksi. Vakava päihdemyrkytys on aiheuttanut hänelle lisäksi kerran sydämenpysähdyksen. Esa kuvaa terveytensä huonontuneen erityisesti suonensisäisen huumeikäytön aloittamisen jälkeen. Toipuvat miehet kokevat, että terveydenhuollon ammattilaiset ovat kohdelleet heitä epäasiallisesti ja ammattilaisten asenne heitä kohtaan on ollut vähättelevää.

"Mut otettiin sillai osastolle (sairaalaan), mut ei annettu ruokaa. – Eli mä olin ollu yli viikon syömättä ennen sitä. – Mulle jäi semmone olo, et ei ne (terveydenhuollon ammattilaiset) halunnu sillai oikeesti mua hoitaa." Eetu

"Mulla oli niiku tulehdus silmässä. – Sit ne (terveydenhuollon ammattilaiset) sillee kysy, et onko mut pahoinpidelty. – Ja sano sillee, et älä valehtele, te (päihderiippuvuudesta kärsivät) ette koskaa puhu totta. – Tuli tavallaa tunne, et mä en ansaitse hoitoo." Esa

Terveydellisten ongelmien lisäksi monipäihdekäyttö on aiheuttanut toipuville miehille sosiaalisia ongelmia kuten asunnottomuutta, syrjäytymistä, maksuhäiriömerkintöjä ja luottotietojen menetyksen. Toipuvien miesten elämäkuvauksista on tulkittavissa, että heidän päihderiippuvuutensa on syventynyt vuosien saatossa ja ongelmallisesta päihdekäytöstä on tullut heidän elämänsä määrittävä *"oravanpyörä"*.

5.2.2 Toipuminen - *"Helppoo, kun ei tarvii muuttaa kun kaikki"*

Toipuvat miehet kuvaavat, että päihdekäytön lopettaminen ja *"puhtaaksi tuleminen"* on ollut haastava ja ajallisesti pitkä prosessi. He ovat havahtuneet pohtimaan päihdekäyttöään ja vallitsevaa elämäntilannettaan omien pohjakokemustensa myötä.

"Katkolla mut riisuttii sillai alasti, puettii rievut, pumpattii täytee bentsoja ja piikitettii vitamiineja perseeseen. - Mä mietin sillai, et tähänkö mä oon niiku elämässä tullu. - Sillon mä olin sillai pohjalla." Eetu

"Mä en ollu niiku, totatota, valmis tekee henkirikoksii niitten (rikollisorganisaation) niimeen. - Kun sitä multa ois niiku jo edellytetty siinä vaiheessa. - Mä niiku mietin, et nyt tän touhun (ongelmallisen päihdekäytön ja rikollisen elämäntyylin) pitää loppuu." Eino

"Mä olin tavallaa psykoosin rajamailla. - Olin sillee niin monta päivää... (käyttänyt huumausaineita). - Mulla oli puukko kädessä ja mietin sillee sillo yöllä, et tapanko (läheisen ihmisen). - Soitin sit niiku ite häkeen (häätäkeskukseen). - Sillon mä tavallaa ymmärsin niiku mun tilanteen." Esa

Eetun, Einon ja Esan toipumiseen on sisältynyt useita retkahduksia. Retkahduksille heitä ovat altistaneet lomat (eli poistumisluvat) ja koevapaudet vankilasta, vankilan päihdemyönteinen ilmapiiri, päihteitä ongelmallisesti käyttävät läheiset sekä negatiiviset tunnetilat kuten pelko, ahdistus ja masennus. Myös psyykkisesti vaikeat elämäntilanteet kuten läheisen menehtyminen päihdekäyttöön, päihdemieliteot, omat *"vääristyneet ajatukset suhteessa päihteisiin"*, kuten *"miksen vois muka käyttää vähän"*, päihdekuntoutukseen siirtyminen vieroitushoidosta julkisilla kulkuneuvoilla ja toipumisprosessin aikana *"pintaan nousseet traumamuistot"* ovat koetelleet heidän päihteettömyyspyrkimyksiään. Eetun, Einon ja Esan päihdekäyttöä ovat lisänneet toipumisprosessin aikana asunnottomuus, oman velkatilanteen aiheuttama psyykinen kuorma, päihteitä ongelmallisesti käyttävistä henkilöistä muodostuva sosiaalinen verkosto, itsehoidollisten vertaisryhmien merkityksen väheksyminen sekä poliisien, vartijoiden ja terveydenhuollon ammattilaisten epäasiallinen ja ennakkoluuloinen käyttäytyminen suhteessa päihderiippuvuudesta kärsiviin.

Toipuvat miehet ovat saaneet tukea toipumiseensa itsehoidollisista vertaistukiryhmistä (AA/NA), toisilta toipujilta, omasta nöyryydestä ja aktiivisuudesta hoitaa päihderiippuvuuttaan, läheisiltä *"takasin voitetusta luottamuksesta"* ja vankeusrangaisituksen suorittamisesta laitospäihdekuntoutusyksikössä. Toipuvien miesten on ollut pakko katkaista välejä päihteitä ongelmallisesti käyttäviin läheisiin, jopa perheenjäseniin, pysyäkseen raittiina. He esittävät, että pysyäkseen päihteettä, toipujan täytyy haluta ottaa apua vastaan ja luvata itselleen joka päivä, että *"tänää en käytä"*. Toipuvat miehet kuvaavat myös nuorisotoimesta, poliisilta sekä sosiaali- ja terveydenhuollosta saamansa tuen edistäneen heidän toipumistaan. Ammattilaisten inhimillinen ja tasa-vertainen kohtelu auttaa osaltaan luomaan pohjaa toipumiselle.

"Mä en sillai päässy heti katkole. - Mut halusin niiku lopettaa (päihdekäytön). - Se (nuorisotyöntekijä) sit anto sillai rahaa, kun mul ei ollu yhtää. - Se (nuorisotyöntekijä) sano sillai,

et hae itelles jotai (huumausaineita), etten niiku kuole. – Sen avulla mä sit pääsin sillai katkolla ja sain poikki (päihdekäytön).” Eetu

”Kytät (poliisit) kysy sillee, et onks mulla niiku päihdeongelma – et tarviinko tavallaa sillee apuu. – Raha-asiat on sillee ollu yks syy niiku mun käyttöön (päihneiden). – Sossu on sillee aina auttanu niissä ja tavallaa se välitystilikin. – Se (sosiaalityöntekijä) on ottanu mut niiku vastaan ihmisenä – ja ollu tavallaa kiinnostunu mun tarpeista ja niiku huomioinu. – Senkin (avohoidon sairaanhoitajan) kans juttelut on sillee auttanu pysyy ilman (päihkeitä). – Hammaslääkäri ei sillee syyttäny, et oon narkannu niiku hampaat huonoo kuntoo, vaa tavallaa kannusti olee ilman (päihkeitä) – ja hoiti ne (hampaat) nii kuntoo, ku sillee mahdollista.” Esa

Toipuvat miehet kuvaavat osallistuneensa toipumisensa tueksi vieroitushoittoon, laitospäihdekuntoutukseen sekä laitospäihdekuntoutuksen intervalli- ja kriisijaksolle. Eetu kertoo olleensa vieroitushoidossa ja laitospäihdekuntoutuksessa kerran. Laitospäihdekuntoutuksen intervallijaksolle hän on osallistunut kahdesti. Eino kuvaa olleensa vieroitushoidossa ja laitospäihdekuntoutuksessa kolmesti, laitospäihdekuntoutuksen intervallijaksolla kahdesti ja kriisijaksolla kerran. Esa on puolestaan ollut *”muutamii kertoja katkolla”* sekä kahdesti laitospäihdekuntoutuksessa ja kuntoutuksen intervallijaksolla. Toipuvien miesten tarinoissa korostuu, että toipumisen kannalta merkityksellistä on päihdehuollon palvelujen oikea-aikaisuus ja riittävän pitkä kesto. Esa kiteyttää toipumisen olevan *”sillee helppoo, kun ei tarvi niinku muuttaa kun kaikki”*. Eetu pohtii, että *”kukaa ei oo sillai menetetty tapaus”*, vaan jokaisessa päihderiippuvuudesta kärsivässä on potentiaalia toipua.

Päihderiippuvuudesta toipuvien miesten tarinoissa korostuu päihdekäytöstä irtautumisen monitahoisuus. Päihdekäytön lopettaminen edellyttää oman elämäntavan muuttamista, psyykkistä vahvuutta sekä päivittäistä halua pysyä raittiina ja vastaanottaa apua.

5.2.3 Laitospäihdekuntoutus osana toipumisprosessia

5.2.3.1 Työkaluja toipumiseen

Päihderiippuvuudesta toipuvat miehet kuvaavat laitospäihdekuntoutuksen vaikuttaneen myönteisesti heidän päihteistä irtautumiseen. Vertaisuuteen ja yhteisöllisyyteen pohjautuva päihdekuntoutus on mahdollistanut heille *”suunnan kohti raittiutta”*, tarjoamalla sopivassa suhteessa toiminnallisuutta, asioiden syvällistä pohtimista ja ryhmiä. Laitospäihdekuntoutuksen vertais- ja pienryhmissä on toipuvien miesten mukaan *”pureuduttu elämän ongelmakohtiin”*. Ryhmät ovat auttaneet heitä työstämään omaa päihderiippuvuutta ja ohjanneet heidän ajatteluaan *”toipumista tukevalle uralle”*. Ryhmissä he ovat opetelleet keskustelemaan omista asioistaan, työstämään tunteitaan, luottamaan toisiin, olemaan rehellisiä ja rajaamaan sosiaalista verkostoaan toipumista tukevaksi. Vertaisten kanssa käydyt keskustelut sekä AA- ja NA-ryhmien kahden-toista askeleen työskentely ovat luoneet toivoa toipumiseen. Eetu, Eino ja Esa ovat saaneet mallia päihteettömänä pysymiseen toipumisessaan pidemmällä olevilta kuntoutujilta. He ovat hyötäneet myös konkreettisista neuvoista, joiden pohjalta he ovat

osanneet pyytää itselleen vertaistukiryhmästä tukihenkilöä ja kääntyneet tukihenkilönsä puoleen vaikeissa, toipumista uhkaavissa, tilanteissa.

Toipuvien miesten mukaan laitospäihdekuntoutuksen henkilökunnasta ja vertaisista koostuva yhteisö on ollut tasavertainen, osallistava ja vastuuta antava. He ovat kokeneet olonsa yhteisössä tervetulleiksi. Päätökset on tehty yhdessä ja kaikille on osoitettu luottamusta. Eino kuvaa tämän olleen hämmentävää, sillä *"käyttömaailmassa kukaa ei luota niiku keneenkää"*. Toipuvat miehet ovat halunneet olla luottamuksenarvoisia ja pyrkineet hoitamaan heille osoitetut vastuut, kuten laitospäihdekuntoutusyksikön auton avaimista huolehtimisen, kunnialla. Toipuvat miehet kuvaavat, että laitospäihdekuntoutusyksikössä on ollut myönteinen ilmapiiri toipumista kohtaan. He kokevat kiinnittyneensä vertaisilta ja henkilökunnalta saadun tuen avulla *"kuntoutujien yhteisöön, joka elää niiku tuolla (laitospäihdekuntoutusyksikön) ulkopuolella"*. Pyrkimyksessä olla päihteettä on auttanut myös kuntoutuksessa vertaisilta ja henkilökunnalta saatu kokemus hyväksynnästä ja välittämisestä. Eino ja Esa pitävät myönteisenä, että osalla päihdekuntoutusyksikön henkilökunnasta on omakohtainen *"addiktio-tausta"*. He arvelevat sen edistävän kuntoutujien ja ammattilaisten vuoropuhelua ja kuntoutujien riippuvuudesta irtautumista, kun *"työntekijät niiku ymmärtää oikeesti, miten vaikee on muuttaa kaikki"*. Eino arvostaa sitä, että työntekijät ovat kuunnelleet aidosti kuntoutujien toiveita esimerkiksi laitospäihdekuntoutusyksikön kuntosalin parantamiseen liittyen. Einon mukaan mielekäs tekeminen arjessa auttaa *"pysymään kii omassa tavoitteessa (olla päihteettä)"*. Esa kuvaa kuntoutusyksikön henkilökunnan auttavan toipujia pyyteettömästi sekä kuntoutuksen aikana että sen jälkeen. Hänen mukaansa toipujat voivat soittaa henkilökunnalle aina, kun heillä ilmenee siihen tarvetta.

Laitospäihdekuntoutuksessa toipuvat miehet ovat lisäksi opetelleet päihteettömään elämään liittyviä arjen taitoja kuten ruoanlaittoa, pyykinpesua ja siivousta. Esa kokee kuntoutuksen strukturoidun arjen tukeneen häntä raittiudessa, kun *"viekkareiden (vieroitusoireiden) ja kamahimojen (päihdemielitekojen) lisäksi oli sillee muutakin"*. Kuntoutuksen rutiinit ja päivärytmi ovat auttaneet toipuvia miehiä *"pysymää niiku aikataulussa"* ja integroitumaan siten kuntoutusyhteisöön ja sen yhteiseen pyrkimykseen; toipujien päihteettömyyden tukemiseen kuntoutuksen aikana ja sen jälkeen.

"Jokaine päihderiippuvaine tarvii niiku niitä rakenteita ympärillee. – Sehän se idea niiku, totatota, on et vietäs sitä turvallista ja niiku tervettä rakennetta kuntoutuksesta niiku koti." Eino

Toipuvat miehet kuvaavat, että heidän päihteettömyyttään on tukenut laitospäihdekuntoutukseen ja sen intervallisekä kriisijaksoille pääsy aina tarvittaessa. Heidän mukaansa kuntoutusjaksolla olisi tärkeää pystyä keskittymään toipumiseen, murehtimatta kuntoutusjakson maksusitoumukseen liittyviä kysymyksiä. Eino ja Esa korostavat, että kuntoutusjakson tulisi olla riittävän pitkä, vaikuttaakseen aidosti kuntoutujan toipumiseen.

"Yks kuukaus on niiku ihan turha kesto (kuntoutukselle). Eka kuukaus menee sillee yhteisöön ja kuntoutukseen opetellessa. – Kyl sen (kuntoutuksen) pitäis tavallaa kestää vähintään kaks tai kolme kuukautta." Esa

"Kyl kuntoutuksen pitäis niiku olla useemman kuukauden. – Oishan se ihme, jos arki ois, totatota, niiku hetkessä kunnossa." Eino

Eetu kiteyttää laitospäihdekuntoutuksen antaneen hänelle *"sillai toivoo ja alun uuteen elämään - toipumiseen"*. Esa pohtii kuntoutuksen olleen *"iso osa omaa toipumista ja sillee merkityksellinen paikka omassa toipumisessa"*. Toipuvat miehet kuvaavat, että laitospäihdekuntoutus tarjoaa työkaluja toipumiseen, mutta varsinainen toipumistyö jokaisen kuntoutujan täytyy tehdä itse.

5.2.3.2 Laitospäihdekuntoutuksen yksilökohtaiset vaikutukset

Toipuvat miehet kuvaavat laitospäihdekuntoutuksen lisänneen heidän itsearvostustaan ja itseluottamustaan. Laitospäihdekuntoutus on tarjonnut heille kokemuksen siitä, että *"oon sillai merkityksellinen, eli et mua niiku tarvita ja muhun voidaan luottaa"*. He ovat oppineet kantamaan vastuuta arjestaan ja uskaltaneet unelmoimaan. Eetu, Eino ja Esa kertovatkin edenneensä määrätietoisesti kohti omia haaveitaan. Eetu suorittaa kokemusasiantuntijakoulutusta, Esa ensimmäistä ja Eino toista ammattitutkintoaan. Eino suunnittelee lisäksi jatko-opintoja. Esa ja Eino ovat hakeutuneet myös oman alansa töihin. Eetu puolestaan pohtii, että päätoimisiin opintoihin tai palkkatyöhön hakeutuminen voisi riskeerata hänen raittiutensa, sillä *"asiat kuluttaa vielä liikaa"*. Eetu ja Esa kokevatkin tunnistavansa laitospäihdekuntoutuksen oppien avulla, milloin *"oma addiktio alkaa sillee nostaa päätään"*. Esa kiteyttää nauttivansa tämänhetkisestä elämästään, joka tuntuu merkitykselliseltä. Eino nauraa tekevänsä nykyään *"ihan outoja juttuja, niiku terveydestä huolehtimista"*.

Toipuvat miehet ovat omaksuneet laitospäihdekuntoutuksen aikaisten pien- ja vertaisryhmätyöskentelyiden myötä, että päihderiippuvuus vaatii aktiivista itsehoitoa, sillä *"addiktio seuraa lopun elämää"*. He osallistuvatkin aktiivisesti AA- ja/tai NA-ryhmiin sekä toteuttavat kahdentoista askeleen työskentelyä. Esa kuvaa tarvitsevänsä *"kosketuksen tavallaa omaan addiktioalueeseen"*, pystyäkseen elämään täysipainoista arkea. Toipuvat miehet kuvaavat omaksuneensa laitospäihdekuntoutuksessa, että vertaisten kanssa käytävät keskustelut auttavat raittiuden ylläpitämisessä. Esa pitää aktiivisesti yhteyttä NA-kumminsa kanssa ja Eino toimii itse tukihenkilönä kahdelle NA-ryhmäläiselle sekä ohjaa itsehoidollisia vertaisryhmiä. Toipuvia miehiä yhdistääkin halu auttaa päihderiippuvuudesta kärsiviä ja pyrkimys tehdä kanssaihmisille hyviä asioita. He pohtivat laitospäihdekuntoutuksen auttaneen *"pois itsekeskeisyydestä"*. Ymmärrys omasta elämäntilanteesta on auttanut heitä ymmärtämään myös muita. Esa pohtii päihdekuntoutuksessa omaksutun arjen struktuurin, tunnetyöskentelyn ja vertaisiin tukeutumisen ylläpitäneen hänen päihteettömyyttään myös psyykkisesti rankoissa elämäntilanteissa.

”Oma paketti tavallaa levis silloin, kun mun – (perheenjäsen) teki itsarin. – Mä niiku soitin tukihenkilölle – sain häneltä sillee tukea. – Mä niiku puhuin ja puhuin – tavallaa kaikesta mahdollisesta – tunteistaki. – Arjen rutiinit piti mut tavallaa sillee kii puhtaudessa. – Sillee ku kuntoutuksessa opeteltii.” Esa

Toipuvien miesten kuvauksista voi tulkita, että laitospäihdekuntoutuksen myötä heidän sosiaaliset verkostonsa ovat muuttuneet päihdeettömyyttä tukeviksi. He kertovat saaneensa verkostoihinsa takaisin lapsuudenystäviään ja sukulaisiaan. Lisäksi he pitävät tiiviisti yhteyttä toisiin toipujiin. Mielekästä sisältöä he saavat arkeensa läheistensä tapaamisten lisäksi liikuntaharrastuksista. Yhteenvetona voidaan todeta, että laitospäihdekuntoutuksella on ollut monia myönteisiä vaikutuksia toipuvien miesten elämään.

5.3 Toipuva äiti

5.3.1 Pyrkimys pitää kulissit kunnossa elämänkulun eri vaiheissa

5.3.1.1 Moninaiset lapsuusolot

Päihderiippuvuudesta toipuvien äitien lapsuusolot vaihtelevat. Liisa kuvaa eläneensä lapsuutensa ”*tavallisessa perheessä, jossa ei ollut mitään ihmeempää*”, eikä kukaan perheenjäsenistä käyttänyt päihteitä ongelmallisesti. Liisan päihteidenkäyttö alkoi yläkouluikäisenä ”*satunnaisella, mut rajulla ja humalahakuisella*”, alkoholin käytöllä. 17–18-vuotiaana Liisa käytti harvakseltaan kannabista, joka ei kuitenkaan ”*vienyt silleen mukanaan*”. Lindan lapsuutta ja nuoruutta on sen sijaan määrittänyt vanhemman päihdeongelma ja väkivaltaisuus. Linda pohtii lapsuuden perheolojensa olleen ristiriitaiset.

”Elikkä silloin (päähtyneenä) se (vanhempi) haukku meijät (perheenjäsenet) kaikki. – Sit selvin päin se (vanhempi), öö, uhos, miten omaa perhettä pitää suojella. – Kotoahan mä sen, öö, niinku opin, et jos joku lyö, ni lyö takas.” Linda

Linda kertoo alakouluikänsä sujuneen ongelmitta. Yläkouluikäisenä hän alkoi käyttää alkoholia. Linda kuvaa alkoholin käytön muuttuneen heti ongelmalliseksi. Aluksi hän käytti alkoholia joka viikonloppu, sittemmin myös arkipäivisin. Linda oli 15-vuotias, kun hänen nuorempi ja vanhempi sisaruksensa ryhtyivät käyttämään huumausaineita. Pian Linda huomasi käyttävänsä itsekin amfetamiinia ja kannabista sekä lääkkeitä päihtymistarkoituksessa. Linda kuvaa olleensa yläkouluikäinen, kun hänen vanhempansa väärensi hänelle henkilöllisyystodistuksen, jotta Linda pääsi toivomaansa ikärajavaalvottuun tapahtumaan. Linda kertoo ikärajavaalvottuun tapahtumaan osallistumisen lisänneen hänen päihdekäyttöään, hänen tutustuttuaan tapahtumassa täysi-ikäisiin huumausaineita käyttäviin henkilöihin. Linda muistelee ryhtyneensä käyttämään väkivaltaisesti aloitettuaan monipäihdekäytön. Hän kuvaa saaneensa yhteiskunnalta oikeutuksen väkivaltaiseen käyttäytymiseensä.

"16-vuotiaana mä viilsin (teräaseella) niinku, öö, sen (päihkeitä ongelmallisesti käyttävän täysi-ikäisen henkilön) kasvoihi. – Elikkä se syyttäjä ei nostanu niinku syytettä. – Se (syyttäjän toiminta) tavallaa niinku opetti mulle, et, öö, näin voi toimii. – Poliisiki sano, et tein niinku oikein, ku, öö, se (rikoksen uhri) oli tehny niinku nii paljo paskaa (toisiin ihmisiin kohdistuneita rikoksia). – Ei kukaa kertonu, et, öö, mä olin niinku väkivaltane. – Tai et se (teräaseella toisen kasvoihin viiltäminen) oli väkivaltaa." Linda

Päihderiippuvuudesta toipuvien äitien lapsuusolot poikkeavat toisistaan. Näin voidaan aineiston perusteella päätellä, sillä omaan päihderiippuvuuteen johtaneen elämänsä taustalla on ollut joko tavanomainen perhearki tai vanhemman päihdeongelman ja väkivaltaisuuden määrittämät kasvuolosuhteet.

5.3.1.2 Työnteon, haitallisten ihmissuhteiden, rikosten, väkivallan ja monipäihdekäytön sävyttämä aikuisuus

Linda kuvaa olleensa noin 18-vuotias käyttäessään ensi kerran huumausainetta suomenlaisesti. Tuolloin hän opiskeli toisen asteen oppilaitoksessa, josta häntä yritettiin erottaa päihdekäytön vuoksi tuloksetta. Heti täysi-ikäistymisensä jälkeen Lindan monipäihdekäyttö laajeni Subutexiin ja hän muutti toiselle paikkakunnalle, pyrkimyksensä käydä töissä ja ottaa etäisyyttä lapsuuden kotikaupunkinsa päihkeitä ongelmallisesti käyttäviin henkilöihin. Paikkakunnan vaihtamisen myötä Lindan sosiaalinen verkosto muuttui, muttei hänen toivomallaan tavalla. Linda kuvaa, kuinka hänen lähipiirinsä koostui muuton jälkeen pääosin uudella paikkakunnalla asuvista päihkeitä ongelmallisesti käyttävistä henkilöistä. Lindan mukaan *"tämän jälkeen mun käyttö (päihneiden) niinku lähti lopullisesti, öö, käsistä"*. Linda kuvaa olleensa aikuisuutensa aikana lyhyissä työsuhteissa, jotka eivät ole vastanneet hänen ammatillista koulutustaan.

Liisan elämässä tapahtui käänne hänen ollessaan 20-vuotias. Hän meni naimisiin päihkeitä ongelmallisesti käyttävän miehen kanssa ja muutti lapsuuden kotikaupungistaan toisaalle Suomeen. Liisa kuvaa, että pian tämän jälkeen *"mä kokeilin piriä (amfetamiinia) – iv (suomenlaisena) käyttö tulikin sit kuvioon silleen heti tokana päivänä"*. Liisan mukaan *"kama (huumausaineet) vei mut sillon silleen kokonaan"* ja hän lopetti alkoholin käytön. Liisan elämässä tapahtui tuolloin suuria muutoksia lyhyen ajan sisään. Hän menetti työpaikkansa sekä kotinsa ja hänen puolisonsa menehtyi huumausaineiden yliannostukseen. Tämän jälkeen Liisa oli kodittomana noin kahden vuoden ajan ja käytti reilusti huumausaineita. Liisan mukaan *"vva:na (vailla vakinaista asuntoa olevana) tuli silleen oma pohja sit vastaan"*. Hän hakeutui vieroitushoitoon ja laitospäihdekuntoutukseen. Niiden päätteeksi hän sai päihderiippuvuuksista kärsiville kuntoutujille suunnatun tukiasunnon. Liisa kuvaa saaneensa *"elämästä otetta"* reilun vuoden kestäneen ajanjakson aikana, jolloin hän oli laitospäihdekuntoutuksessa ja asui tukiasumisessa. Saamansa tuen myötä Liisa pysyi päihdetöntä 13 vuoden ajan. Tuona aikana hän opiskeli ammattitutkinnon ja ammatilliset erikoistumisopinnot sekä työskenteli koulutustaan vastaavissa työtehtävissä yli 10 vuoden ajan. Reilun vuosikymmenen kestäneen raittiuden aikana Liisa kärsi somaattiseen terveyteensä liittyvistä vaivoista ja

joutui useisiin operaatioihin, joilla hänen kokonaisterveydentilaansa koetettiin kohentaa. Raittiutensa aikana Liisasta tuli äiti, mutta hänen parisuhteensa päättyi eron ollessa pieniä. Eron jälkeen Liisa jäi lastensa yksinhuoltajaksi. Hän kuvaa eläneensä lastensa alakouluikään saakka tavanomaista lapsiperhearkea, käyden päätoimisesti töissä.

Päihderiippuvuudesta toipuvat äidit kuvaavat samansuuntaisesti, kuinka ihmissuhteet päihteitä ongelmallisesti käyttäneiden henkilöiden kanssa ovat lisänneet heidän omaa päihdekäyttöään ja sosiaalisia ongelmiaan. Linda ajautui varhaisaikuisuudessaan, lapsuuden kotikaupungistaan pois muutettuaan, uuden sosiaalisen verkostonsa myötä noin 10 vuotta kestäneeseen rikosten ja väkivallan hallitsemaan elämäntilanteeseen. Linda kuvaa tehneensä tuolloin paljon rikoksia päihdekäyttönsä rahoittamiseksi. Hän kertoo olleensa tutkintavankeudessa ja saaneensa ehdottomia tuomioita.

Linda kuvaa muuttaneensa rikosten ja väkivallan hallitseman elämänvaiheensa aikana usein, sekä pakon sanelemana että vapaasta tahdostaan. Rungas monipäihdekäyttö johti useita kertoja siihen, että Linda menetti asuntonsa. Toisaalta hän pyrki *"asuntoo vaihtamalla pakenee niinku sitä, öö, paskaa (väkivaltaista elämäntilannettaan)"*. Muuttamisesta huolimatta haitallisista ihmissuhteista koostunut sosiaalinen verkosto pysyi, sillä *"kylhän käyttäjä (päihteiden) aina niinku toisensa löytää, vaik yrittäis kadota"*. Lindan mukaan hänen kaveripiirissään oli tuolloin paljon rajua väkivaltaa, joka johti useiden henkilöiden menehtymisiin. Linda joutui sekä todistamaan että kokemaan väkivaltaa. Lisäksi hän käyttäytyi itse väkivaltaisesti toisia kohtaan. Linda muistelee esimerkiksi yrittäneensä vahingoittaa päihtyneenä ollessaan toisia henkilöitä ampuma-aseella. Lindaan fyysistä, seksuaalista ja taloudellista väkivaltaa kohdistivat hänen sosiaaliseen verkostoonsa kuuluvat toiset päihteidenkäyttäjät; kaverit ja Lindan puoliso. Lindan mukaan hän ei tunnistanut tuolloin, että hänen lähisuhteissaan tapahtunut väkivalta olisi ollut mitenkään *"normaalista poikkeavaa"*. Hän kuvaa omaksuneensa lapsuudenkodistaan sen, mitä väkivallalla tarkoitetaan ja miten siihen tulee suhtautua.

"Älä itke, älä välitä... Sitä (väkivaltaa) pitää niinku vaa, öö, sietää. – Väkivaltaahan on niinku se, elikkä jos joutuu sairaalaa. – Mä en oo elikkä niinku, öö, koskaa soittanu vaik niinku häkeen. – Ku yksin pitää niinku pärjätä." Linda

Rikosten ja väkivallan hallitseman elämäntilanteensa aikana Linda tuli äidiksi. Esikoisensa raskausaikana hänelle tarjottiin korvaushoitoa, johon Linda ei ollut halukas. Lindan mukaan viranomaiset pelottelivat häntä *"lasun (lastensuojelun) toimenpiteillä, jos lähen niinku siihen (korvaushoitoon)"*. Linda kuvaa muuttaneensa yksin ja lastensa kanssa useita kertoja eri paikkakunnille, paetakseen viranomaisia sekä päihteiden ongelmakäyttäjii ja päihdekäyttäjien Lindaan kohdistamaa väkivaltaa. Linda kuvaa, että hänen *"elämä niinku pysähty"*, kun varhaiskasvatuksesta soitettiin lastensuojeluun ja poliisille hänen akuutin päihdekäyttönsä vuoksi. Tällöin hänen lapsensa sijoitettiin

kiireellisesti. Linda kuvaa, että tämän jälkeen hänen runsas monipäihdekäyttönsä jatkui. Myös eri muodoissa ilmennyt väkivalta pysyi osana hänen lähisuhteitaan. Linda kertoo avioituneensa tuolloin uuden puolisonsa kanssa, joka käyttäytyi häntä kohtaan väkivaltaisesti suhteen alusta asti. Sittemmin kyseinen liitto päättyi eroon.

Liisa kertoo elämänsä muuttuneen ja 13 vuotta kestäneen raittiuden päättyneen, kun hänen lapsensa olivat alakouluikäisiä. Tuolloin Liisa ryhtyi seurustelemaan rikollisorganisaatiossa vaikuttaneen henkilön kanssa, joka käytti aktiivisesti päihteitä. Liisan mukaan hän alkoi käyttää heti seurustelun alettua alkoholia ja huumausaineita, myös suonensisäisesti. Liisa kävi päihdekäytöstä huolimatta yhä töissä ja vastasi lastensa kasvatuksesta. Hänen mukaansa päihdekäyttö rupesi saamaan enemmän jalansijaa, kun *"viikonloput alko silleen aiemmi... ja loppu myöhemmi"*. Liisan erottua puolisostaan, hänen huumausaineiden käyttönsä laajeni uusiin aineisiin ja lisääntyi määrällisesti entisestään. Tästä huolimatta Liisa kykeni pitämään arjen raamit näennäisesti kassassa.

"Emmä saanu koskaa töistä silleen niinku varotusta tai mitää semmosta. – Sillonki mä valvoin sit viikon ja kävin niinku töissä. – Mä vedin opiaatteja, Subua, kannabista ja psykedeelejä... Eli kaikkee kamaa (huumausaineita) mitä silleen kiinni sai." Liisa

Liisa ei pystynyt kattamaan lisääntyneestä päihdekäytöstään aiheutuneita kuluja pelkillä palkkatuloilla, joten hän ryhtyi myymään huumausaineita monipäihdekäyttönsä rahoittamiseksi.

Päihderiippuvuudesta toipuvien äitien elämäntilanteissa korostuu, että heidän aikuisuuttaan ovat sävyttäneet työnteko, haitalliset ihmissuhteet, rikokset, väkivalta ja monipäihdekäyttö. Elämäntilanteissaan ilmenneitä ongelmia he ovat pyrkineet käsittelemään pakenemalla tilannetta muuttamalla tai ajautumalla syvemmälle monipäihdekäytön ja rikollisuuden syövereihin.

5.3.2 Toipuminen kokopäivätyönä

5.3.2.1 Pitkä ja haastava prosessi

Päihderiippuvuudesta toipuvien äitien kuvauksista on tulkittavissa, kuinka päihdekäyttö on sotkenut heidän harkintakykyään ja vaikuttanut kielteisesti heidän kokonaiselämäntilanteeseensa. Liisa ja Linda tuovat esiin, että heidän päihteistä irtautuminen on kestänyt ajallisesti pitkään ja toipumisprosessiin on sisältynyt monenlaisia vaiheita. Liisa kertoo olleensa sekä vieroitushoidossa että laitospäihdekuntoutuksessa kahdesti. Ensi kertaa hän hakeutui vieroitushoitoon ja laitospäihdekuntoutukseen varhaisaikuisuudessaan *"muovipussin kanssa ilman elämää"*. Tuolloin Liisa sai kuntoutusjakson jälkeen päihderiippuvuuksista kärsiville kuntoutujille suunnatun tukiasunnon. Saamansa tuen avulla Liisan raittius kantoi tuolloin 13 vuotta. Raittius päättyi, kun Liisa ryhtyi seurustelemaan päihteitä aktiivisesti käyttävän henkilön kanssa. (Ks. luku 5.3.1.2) Toisen kerran Liisa hakeutui vieroitushoitoon ja laitospäihdekuntoutukseen noin 20 vuoden kuluttua siitä, kun hän oli hakeutunut päihdehoitoon ja -

kuntoutukseen ensimmäistä kertaa. Tuolloin Liisan somaattinen terveydentila oli erittäin huono ja hän ymmärsi, että hänen on pakko lopettaa päihdekäyttö.

”Ennen lähtöä (vieroitushoitoon ja laitospäihdekuntoutukseen) mä olin niinku ihmisraunio. – Mun sukat oli silleen niinku kuivuneet kiinni jalkoihi. – Mä aattelin, et en niinku silleen selviä hengissä, jos en niinku hakeudu hoitoon.” Liisa

Liisa kuvaa olleensa molemmilla päihdevieroitukseen ja -kuntoutukseen hakeutumiltaan kerroilla motivoitunut saamaan apua ja tukea riippuvuusongelmansa selättämiseen. Jälkimmäisen päihdekuntoutusjakson jälkeen Liisa kertoo retkahtaneensa ja käyttäneensä päihteitä lyhyen aikaa. Liisa pohtii, että retkahduksen taustalla oli todennäköisesti hänen psykiatriseen sairauteensa liittyvä psyykkisen hyvinvoinnin heikkeneminen. Tuolloin Liisa kääntyi päihdesosiaalityöntekijänsä puoleen ja sai maksusitoumuksen kahden viikon mittaiselle kriisijaksolle laitospäihdekuntoutusyksikköön. Liisa kuvaa saaneensa kriisijakson myötä taas otteen raittiudesta. Päihteettömyytensä tueksi hän pääsi jonkin ajan kuluttua kriisijakson päättymisestä ennalta suunnitellulle, viikon mittaiselle, intervallijaksolle laitospäihdekuntoutusyksikköön. Liisa pohtii, että hänen aiemmat raittiutensa tukevat tällä hetkellä osaltaan hänen toipumistaan. *”Jos oon pystynyt ole raittiina niinku kaksikymppisenä, ni miksen sit nytki?”*. Liisa kuvaa tarinassaan, ettei hänen kanssaan ole koskaan keskusteltu lasten mukaan ottamisesta päihdekuntoutukseen. Liisa pohtii, ettei olisi vastustanut perhekuntoutukseen lähtöä, jos hänelle olisi tarjottu kyseistä palvelua.

Linda kuvaa kertomuksessaan, että esikoista odottaessaan hänelle tarjottiin opioidiriippuvuuden hoitamiseksi korvaushoitoa, johon hän ei ollut halukas. Linda pelkäsi tuolloin lastensuojeluviranomaisten mahdollisia toimenpiteitä, mikäli hän olisi suostunut korvaushoitoon. (Ks. luku 5.3.1.2) Lastensa kiireellisen sijoittamisen jälkeen Linda yritti aloittaa korvaushoidon, muttei kyennyt sitoutumaan siihen. Tämän jälkeen Lindan monipäihdekäyttö jatkui rikosten ja väkivallan siivittämänä. Sittemmin Lindalle ja hänen lapsilleen tarjottiin päihde- ja perhekuntoutusta. Linda kertoo kieläytyneensä tuolloin perhekuntoutuksesta ja aloittaneensa haittoja vähentävän korvaushoidon, jonka ajatteli olevan *”ratkasu niinku kaikkeen paskaan (monipäihdekäyttöön ja sen mukanaan tuomiin ongelmiin)”*.

Linda kuvaa olleensa muutamia kertoja vieroitushoidossa ja kaksi kertaa laitospäihdekuntoutuksessa. Päihdehoitoon ja -kuntoutukseen hän kertoo hakeutuneensa aina oma-aloitteisesti. Ensimmäisen laitospäihdekuntoutusjaksonsa aikana Lindan päihteettömyys oli *”hataralla pohjalla”* ja hän retkahti kuntoutusjakson aikana, toisen kuntoutujan tarjotessa hänelle päihteitä. Linda kuvaa kokeilleensa tuolloin ensi kertaa *”happoo (LSD:tä) ja lakkaa (verenkierrossa gammahydroksivoihapoksi eli gammaksi muuttuvaa psykoaktiivista ainetta)”*. Retkahduksen vuoksi Lindan päihdekuntoutusjakso päättyi ja hän jatkoi opiaatteihin (bubrenorfiiniin, morfiiniin, heroiniin ja petidiiniin) sekä stimulantteihin (amfetamiiniin, metamfetamiiniin ja MDMA:han eli ekstaasiin)

painottuvaa monipäihdekäyttöään. Liisa kiteyttää toipumisen olevan haastavaa ja retkahdusten kuuluvan osana toipumisprosessiin.

”Eihän se niinku ihme oo, et narkomaani käyttää silleen huumeita – tai retkahtaa. – Ihmeempää se raitistumine niinku on.” Liisa

Linda kuvaa rahoittaneensa päihdekäyttöään muun muassa rikoksilla ja olleensa vankeudessa useita kertoja. Erään tutkintavankeuden aikana hän olisi toivonut pääsevänsä päihdekuntoutukseen, mutta sosiaalityöntekijä ei ollut kirjoittanut hänelle maksusitoumusta. Linda muistelee myös tilannetta, jossa sosiaalityöntekijä ei ollut yhtä mieltä Lindan päihdehuollon palvelujen tarpeesta ja suhtautui häneen ”*niinku ihmisroskaan*”.

”Se (sosiaalityöntekijä) sano niinku et, öö, se ois elikkä rahojen hukkaan heittämistä, jos mut laittas niinku kuntoutukseen. – Mä sit aattelin, niinku et järjestetää sit lisää rikoksii – ja vedetää kamaa (huumausaineita) – ni katotaa elikkä sit, onko perusteita laittaa niinku kuntoutukseen.” Linda

Toisen laitospäihdekuntoutusjaksonsa aikana Linda kuvaa saaneensa ”*toipumisesta kii*”. Kuntoutusjakson jälkeen Lindan raittius on kantanut vajaan kahden vuoden ajan.

Liisan ja Lindan kertomuksista voi tulkita samansuuntaisesti, että heidän päihdekäyttöään ovat lisänneet ja toipumisprosessiaan pitkittäneet haitalliset ihmissuhteet päihteitä ongelmallisesti käyttävien henkilöiden kanssa. Toipuvien äitien mukaan juhlapyhät ja niihin kulminoituva yksinäisyys voivat myös haitata toipumista ja olla laukaiseva tekijä retkahtamiselle. Äitien kuvauksissa tällaisia pyhiä ovat erityisesti perhejuhliksi mielletyt pyhät kuten joulu ja pääsiäinen. Liisa pohtii, että päihderiippuvuudesta toipuvan kuntoutujan täytyy kuitenkin oppia sietämään yksin oloa. Hän miettii, korreloiko yksin olon taito sen kanssa, että kuntoutuja on toipumisprosessissaan pidemmällä. Toipuvat äidit arvioivat, että heidän päihderiippuvuudesta toipumiseen on vaikuttanut kielteisesti myös poliisien tyypillisesti negatiivinen suhtautuminen heihin esimerkiksi pidätystilanteissa.

”Sillonki (pidätystilanteessa) ne (poliisit) puhu silleen, et tuokin (Liisa) on silleen varmaa vetäny jotai vitun sienii, ku on niinku tollasessa kunnossa. – Eli tommone on ollu niitten (poliisien) niinku normaali kohteluu.” Liisa

”Jotainha mä olin niinku öö, sekoillu sillo kamapäissää (päihtyneenä) – ni ne (poliisit) sano mua taas nistiks (huumausaineiden käyttäjä) – ja sillon niinku narckariiks (huumausaineiden käyttäjä). – Mä niinku, öö, aattelin, et miks mä yrittäsin niinku raitistuu, jos mä elikkä niinku kerta kuulun päihdemaailmaa.” Linda

Toipuvat äidit ovat saaneet tukea päihdekäyttönsä vähentämiseen vieroitushoitojen ja laitospäihdekuntoutusten lisäksi armollisuudesta itseä kohtaan, läheisiltään, vastuu sosiaalityöntekijältään sekä itsehoidosta NA-ryhmien muodossa. Liisa ja Linda esittävät, että NA-vertaisryhmästä saatu NA-kummi ja NA:n kahdentoista askeleen työskentely on ollut heille suuri tuki päihteettömänä pysymisessä.

”Se (kahdentoista askeleen työskentely) on silleen uuden opettelua ja niinku vanhan taakse jättämistä niinku parhaalla mahdollisella tavalla.” Liisa

Liisa kuvaa päihderiippuvuudesta toipumisen olevan kokopäivätyötä, johon saa tukea myös arjen velvoitteista kuten kotitöiden hoitamisesta. Toipuvat äidit arvioivat saaneensa tukea toipumiseensa myös paikkakunnan ja sosiaalisen verkoston vaihtamisesta ja aloittamisesta ”puhtaalta pöydältä”. Molemmat kuvaavat ”oman pohjan” kokemisen vaikuttaneen myönteisesti päihdekäytön vähentämiseen. Pohjakokemus on voinut tulla vastaan useamminkin kuin kerran. Liisa kuvaa käyneensä varhaisaikuisuuden pohjakokemuksen (ks. luku 5.3.1.2) lisäksi pohjalla myös myöhemmin aikuisuudessaan, jolloin hän oli osallisena silloisen kumppaninsa tekemässä vakavassa rikoksessa. Liisa kuvaa tapahtuneen varjostavan hänen elämäänsä ja toipumistaan vielä tänäkin päivänä, sillä rikosasiaa koskeva oikeusprosessi on yhä vaiheessa. Liisa pohtii, että vireillä oleva oikeusprosessi on kuitenkin tukenut häntä osaltaan olemaan päiheteettä. Liisa kertoo saaneensa keskusrikospoliisissa (jatkossa KRP) työskenteleviltä henkilöiltä tukea päihdekäyttönsä vähentämiseen ja raittiina pysymiseen. Liisa kuvaa KRP:n henkilöstön olleen empaattisia hänelle ja osoittaneen kiinnostusta hänen toipumistaan kohtaan.

”Ne (KRP:ssä työskentelevät henkilöt) on niinku sanoneet, et maailma ei silleen niinku lopu rikokseen. – Eli et mä oon niinku tavalline ihmine, sit ku se asia (rikosprosessi) on niinku ohi. – Ne on silleen kysyneet, et miten ne vois niinku auttaa mua ohjautuu hoidon (päihdehoidon) piiriin. – Ja on ne kyselleet niinku NA-ryhmistäki. – Ja pyytäny silleen niinku viestittää – et mitä kuuluu ja onko niinku ollu kuntoutuksessa (päihdekuntoutuksessa).” Liisa

Linda kuvaa samansuuntaisesti, että poliisien empaattinen toimintatapa on vaikuttanut myönteisesti hänen toipumiseensa. Linda kertoo rikostutkijan puhuneen hänelle taannoin ”järkeä, ettei tätä (rikosasiaa) kannata niinku, öö, mokata”. Linda kertoo suorittavansa lähivuodet viimeisimpien ehdottomien vankeusrangaistustensa loppuosia ehdonalaisessa vapaudessa, mikä ”jarruttaa kans niinku päihhteitten käyttöö”.

Liisa kiteyttää toipumisen alkavan päihdekäytön lopettamisesta ja omasta halusta olla raittiina. Hän pohtii, että päihderiippuvuudesta kärsivän kuntoutujan on tärkeää ymmärtää oma vastuunsa toipumisprosessissa.

”Ei se mee nii, et joku toinen hoitaa niinku sun päihderiippuvuutta. – Kyl motivaation toipumiseen pitää silleen lähtee niinku omasta halusta. – Muitten toiveet ei niinku kannu pitkälle. – Ja se työ pitää silleen tehdä ite. – Mä oon niinku tajunnu, et on normaali mä – ja sit käyttöaikainen (aktiivisen päihdekäytön aikainen) mä. – Kyl vastuu pitää silleen niinku ottaa (omasta toipumisestaan).” Liisa

Päihderiippuvuudesta toipuvien äitien elämäkuvauksissa näkyy korostuneesti se, että päihderiippuvuudesta toipuminen on vaikea ja ajallisesti pitkä prosessi, johon sisältyy monenlaisia vaiheita. Päihdekäytöstä irtautuminen vaatii oman motivaation lisäksi ulkopuolista apua ja tukea.

5.3.2.2 Vanhemmuuden ristiriitaiset vaikutukset toipumiseen

Toipuvien äitien mukaan vanhemmuus on vaikuttanut ristiriitaisesti heidän pyrkimyksiinsä olla päihteettä. Liisan ja Lindan elämäkuvauksista on tulkittavissa, kuinka äitiys on osaltaan tukenut heidän pyrkimyksiään vähentää päihdekäyttöä ja/tai olla raittiina. Liisa kertoo saaneensa toipumiseensa *"silleen myönteistä buustia"*, kun hänen lapsensa ovat vierailleet hänen luonaan vieroitushoito- ja laitospäihdekuntoutusyksiköissä. Toisaalta päihderiippuvuudesta toipuvat äidit kuvaavat, että omaan jälkikasvuun kohdistetut lastensuojelulliset interventiot tai lastensa huoltajuuden menettäminen ovat lisänneet heidän päihdekäyttöään ja saaneet heidät manipuloimaan huumausaineseuloja, jotta he olisivat saaneet uskoteltua viranomaisille lopettaneensa päihdekäytön.

Liisa kertoo herkistyen, ettei ole pystynyt olemaan lapsilleen sellainen äiti, kuin olisi halunnut olla. Hän kuvaa pyrkineensä toimimaan päihdekäytöstään huolimatta lastensa edun mukaisesti.

"Lapset löysi sit silloin (yläkouluikaisinä) mun käyttövälineitä (huumausaineiden) – ja niinku aseita. – Eihän ne (lapset) halunnu silleen uskoo, et äiti niinku käyttää (huumausaineita). – Ku mähän kävin niinku koko ajan töissäki. – Ne sit soitti isälleen... Jota ne ei ollu silleen tavannu vuoskausiin. – Ku mähän niitä niinku kasvatin, ja olin silleen ainoo huoltaja. – Ne sit kerto silleen koko jutun (äidin päihdekäytöstä isälleen)... – Ja sit ne muutti silleen isänsä luo. – Mä sit niinku luovuin lasten huoltajuudesta. – Ku aattelin, et se oli silleen lasten kannalta oikein." Liisa

Liisa kuvaa päihdekäyttönsä lisääntyneen rajusti sen jälkeen, kun hänen lapsensa muuttivat isälleen ja Liisa luopui lastensa huoltajuudesta. Tuolloin *"mikää ei rajottanu niinku käyttöä (päihteiden)"*, eikä *"tarvinnu enää pinnistellä"*. Lindan tarinasta voi tulkita hänen pyrkimyksensä toimia lastensa edun mukaisesti, lasten kiireellisen sijoittamisen jälkeen.

"Sillo, ku mun elämä pysähty (lapset sijoitettiin kiireellisesti), mä yritin, öö, niinku alottaa korvaushoidon. – Ku oisihan mä niinku halunnu lopettaa kokonaa (päihteidenkäytön). – Mut eihä siitä mitää tullu, öö, ku heroiinilla sai tajun pois... Ja kaikki oli niinku vaa sumeeta. – Ei siinä paskassa (monipäihdekäytön sävyttämässä elämäntilanteessa) lapset pysyne niinku mielessä." Linda

Toipuvat äidit kertovat olevansa nykyään lastensa kanssa hyvissä väleissä ja käyneensä jälkikasvunsa kanssa avoimia ja rehellisiä keskusteluja omaan päihdekäyttöönsä liittyen. Linda tapaa lapsiaan säännöllisesti ja kuvaa nykyistä yhteistyötä lastensuojeluviranomaisten kanssa toimivaksi. Hänen mukaansa lastensuojelun työnteekijät alkavat vihdoinkin luottaa Lindan päihteettömyyteen ja tukevat aidosti hänen vanhemmuuttaan. Linda kertoo iloisena, että hänen ja lasten välit ovat nykyään *"nii hyvät, ku ne vaa, öö, voi olla"*. Liisan mukaan hänen lapsensa ovat päihdekielteisiä ja ilmaisevat säännöllisesti olevansa huolissaan äidistään. Liisa kuvaa, kuinka hänen lapsensa tutkivat Liisan luona ollessaan yhä ajoittain hänen kaappejaan ja tavaroitaan, etsiesään mahdollisia huumausaineiden käyttövälineitä. Liisa on kertomansa mukaan tästä hyvillään. Hänelle lasten toimintatapa osoittaa, että lapset todella välittävät

hänestä. Liisa ilmaisee olevansa kiitollinen lastensa isän nykyiselle puolisolle siitä, että tämä on ollut lasten ja Liisan tukena Liisan toipumisprosessin aikana. Liisan mukaan lasten isän puoliso haluaa aidosti ymmärtää ja auttaa häntä sekä hänen lapsiaan.

Yhteenvetona voidaan todeta, että vanhemmuus on vaikuttanut sekä myönteisesti että kielteisesti toipuvien äitien pyrkimyksiin olla päihteettä. Toipuvat äidit ovat halunneet olla lapsilleen mahdollisimman hyviä äitejä, mutta monipäihdekäyttö ei ole aina mahdollistanut sitä.

5.3.3 Laitospäihdekuntoutus osana toipumisprosessia

5.3.3.1 Tuki päihteistä irtautumiseen

Päihderiippuvuudesta toipuvat äidit ovat saaneet laitospäihdekuntoutuksesta monenlaista tukea päihteettömyyspyrkimyksiinsä. Yhteisöllisyys, hoidolliset vertaistukiryhmät, luennot päihderiippuvuudesta ja siitä toipumisesta sekä pienryhmätyöskentely päihdetematiikan äärellä ovat auttaneet äitejä olemaan päihteettä. He ovat opetelleet puhumaan muun muassa päihderiippuvuudestaan, tunteistaan ja luottamuksesta. Liisa ja Linda kuvaavat luottamuksesta puhumisen tuntuneen aluksi vieraalta ja vaikealta.

”Päihdemaailmassa ei voi luottaa silleen keneenkään. – Ei niinku ees itteensä. – Ja sit siitä (luottamuksesta) pitäis silleen pystyy puhuu niinku täällä (kuntoutuksessa).” Liisa

”Mä niinku aattelin, et, öö, eihän keneenkään voi niinku luottaa. – Kylhä se (luottamuksesta puhuminen) niinku aluks raivostutti – ku mä en elikkä niinku ymmärtäny, et, öö, mitä siel (laitospäihdekuntoutuksen yhteisössä) puhuttii.” Linda

Toipuvat äidit kuvaavat, että päihteistä irtautumista on tukenut myönteinen tapa, jolla heidät on otettu päihdekuntoutuksessa vastaan henkilökunnan ja toisten kuntoutujien tahoilta. Liisa ja Linda korostavat, että toisten kuntoutujien esimerkillä on ollut suuri vaikutus heidän päihteettömyyteensä. Toisten kuntoutujien toipumisprosessien kuuleminen on tukenut äitien raittiutta. Vertaisuus on mahdollistanut samaistumisen tunnetasolla ja tarjonnut heille toivon näkökulmaa toipumiseen. Äidit kokevat saaneensa lisäksi laitospäihdekuntoutusyksikön henkilökunnalta merkityksellistä tukea toipumiseensa ja vanhemmuuteensa. Henkilökunta on auttanut heitä muun muassa avohoidon kartoittamiseen ja rikosoikeudellisiin prosesseihin liittyvissä tuen tarpeissa. Äidit kertovat, että kuntoutusyksikön henkilökunta tukee kuntoutujia myös varsinaisten kuntoutusjaksojen päätyttyä.

”Nää työntekijät ja johtaja laittaa niinku viestii aina silleen välillä, et miten mulla niinku menee. – Kyl mä tiän, et ne on laittanu (viestiä) niinku muillekin (kuntoutujille). – On niinku silleen sellane olo, et tänne voi aina tulla.” Liisa

Liisa pohtii, että kuntoutujien toipumisen tukemisessa tarvitaan sekä ammatillista osaamista että omakohtaista kokemusta päihderiippuvuudesta ja siitä toipumisesta. Hän arvioikin, että osalla laitospäihdekuntoutusyksikön henkilökunnasta tulisi olla

omakohtainen toipumistausta. Liisa kertoo, että hänen toipumisprosessiaan on tukenut lisäksi kuntoutusjakson aikaiset säännölliset lääkäritapaamiset päihdekuntoutusyksikössä. Liisan mukaan lääkäri on tarjonnut hänelle psyykkistä tukea psykiatrisen sairauden kanssa elämiseen ja määrännyt *”just oikeenlaisen lääkehoidon”*.

Toipuvat äidit kuvaavat kertomuksissaan, että laitospäihdekuntoutusta tulisi tarjota oikea-aikaisesti ja riittävän pitkään, jotta se tukisi aidosti päihderiippuvuudesta toipumista. Äidit pohtivat, että kuntoutusjakson tulisi kestää vähintään muutama kuukauden ollakseen vaikuttavaa. Liisa esittää laitospäihdekuntoutusjaksojen kestojen lyhentyneen vuosikymmenten saatossa.

”Kyl sitä pitäs päästä (laitospäihdekuntoutukseen) niinku sillon, ku, öö, tarvii sitä. – Halu voi olla niinku menny, öö, jos niinku se (kuntoutukseen pääseminen) pitkittyy. – Viien kuukauden maksari ois niinku, öö, hyvä. – Yks tai kaks kuukautta ei niinku, öö, hetkauta yhtää. – Mulkii meni niinku, öö, eka kuukaus, et ymmärsin, et mis mä niinku, öö, ees olin. – Se yks (kuntoutuja) kuoli niinku, öö, melkei heti kahen kuukauden, öö, kuntoutuksen jälkee. – Se ois elikkä niinku, öö, halunnu jatkaa tääl (kuntoutuksessa), mut se ei niinku, öö, saanu jatkoo maksarille. – Mun sossu oli niinku, öö, just hyvä, elikkä ku se sano, öö, et niinku saan nii pitkän kuntoutuksen, ku, öö, vaa tarviin. – Ja täs mä niinku nyt, öö, oon. Raittiina.” Linda

”Kylhän se pakkomielle esim. silleen niinku huumeisiin kestää yleensä joku niinku kolme kuukautta. – Jos se (maksusitoumus) on vaa joku yks tai kaks kuukautta, ni ei siin ihmeemmin mitää... – Sillo on aika kovat niinku vaateet pärjätä (pysyä päihteettä). – Lyhyitten jaksojen (laitospäihdekuntoutusten) jälkee käyttö (päihteiden) voi silleen jatkuu niinku siitä, mihin se niinku jäi enne kuntoutusta. – Nykysinhä kuntoutukset on silleen niinku vaa lyhentyny. – Jos niinku vertaa vaikka siihe, ku mä olin silleen ekaa kertaa tääl (laitospäihdekuntoutuksessa). – Ei siin oikee oo niinku järkee, et päästää tänne (laitospäihdekuntoutukseen) vasta silleen siinä vaiheessa, ku kaikki on jo niinku menetetty.” Liisa

Liisa ja Linda kuvaavat, että heidän toipumistaan on tukenut lisäksi mahdollisuus laitospäihdekuntoutuksen intervalli- ja kriisijaksoille. Kestoltaan lyhyempien kuntoutusten aikana he ovat saaneet tarvitsemaansa akuuttia tukea päihteettömyyteen, esimerkiksi avioeron ja läheisen menehtymisen vuoksi. Intervalli- ja kriisijaksoilla kohtaamiset *”vanhojen tuttujen”* kanssa ovat olleet toipuville äideille hyviä muistutuksia siitä, etteivät he halua palata takaisin *”käyttömaailmaan”*. Linda kiteyttää päihdekuntoutuksen pelastaneen hänen henkensä ja laitospäihdekuntoutusyksikön olevan kuin *”toinen koti – sellane paikka, jossa on niinku turvassa”*.

Yhteenvetona voidaan todeta, että laitospäihdekuntoutuksella on ollut myönteisiä vaikutuksia päihderiippuvuudesta toipuvien äitien päihteettömyyden ylläpitämiseen.

5.3.3.2 Laitospäihdekuntoutuksen yksilökohtaiset vaikutukset

Päihderiippuvuudesta toipuvat äidit kuvaavat laitospäihdekuntoutuksen tuoneen toivottua struktuuria heidän arkeensa ja auttaneen heitä normalisoimaan vuorokausi-rytmiään. Kuntoutuksen ansiosta äidit kokevat päässeensä *”kii elämänsyrjään”* ja omaksuneensa *”elämän vaatimia valmiuksia”*. Toipuvien äitien mukaan

laitospäihdekuntoutusjaksolla itsensä ja toisten hyväksi hoidetut arjen velvoitteet, kuten ruoanlaitto ja siivous, ovat vaikuttaneet myönteisesti heidän elämänhallintaan.

”Siellä (laitospäihdekuntoutuksessa) ei silleen niinku vaa makoilla huoneessa ja niinku ootella toipumista. – Vastuualueet (arjen velvoitteista) opettaa niinku ottaa ja kantaa vastuuta nyt ja silleen myöhemmi. – Ne (arjen velvoitteet) pitää niinku hoitaa silleen sovittuna aikana. – Ei semmosta tuu harjoteltu avohoidossa.” Liisa

Äitien mukaan arjen velvoitteiden hoitamisella on ollut lisäksi myönteinen vaikutus heidän suhtautumisessaan omaan itseensä. He kuvaavat, että esimerkiksi vastuu lukita laitospäihdekuntoutusyksikön ovet illalla ja avata ne aamulla on opettanut olemaan luottamuksen arvoinen. Liisa ja Linda kertovat toisilta saadun myönteisen palautteen vahvistaneen heidän itsetuntoaan ja tuoneen hyvää mieltä. Kohentuneen elämänhallinnan ansiosta Linda kuvaa pystyneensä käymään noin puolen vuoden ajan kuntouttavassa työtoiminnassa muutamana päivänä viikossa.

Laitospäihdekuntoutuksen vertais- ja pienryhmätyöskentelyjen ansiosta äidit kokevat omaksuneensa *”normaaleita käytöstapoja”* sekä sen, kuinka *”ihmisten kans ollaa niinku selvinpäin”*. Linda kuvaa, että hänellä on nyt ensi kertaa elämässään *”oikeita ystäviä”*, joiden kanssa hän viettää vapaa-aikaansa esimerkiksi yhteisten harrastusten parissa. Linda pohtii, että kuntoutuksessa omaksuttujen taitojen ansiosta hän kykenee ystävyyyteen, joka ei perustu päihdekäytölle tai rikolliselle toiminnalle.

Äidit kuvaavat kuntoutuksen aikaisen tunnettyöskentelyn eheyttäneen heitä henkisesti ja vaikuttaneen myönteisesti heidän käsityksiin itsestään. Äidit kokevat laitospäihdekuntoutuksen voimauttaneen heitä ja tuoneen heille uskallusta edetä elämässään toivomaansa suuntaan. Linda kuvaa esimerkiksi rohjenneensa hakea avioeroa väkivaltaisesta liitostaan vasta kuntoutuksessa omaksuttujen valmiuksien ja saamansa tuen myötä. Äidit kokevat olevansa nyt rohkeampia omassa toipumisessaan ja pystyvänsä asettamaan paremmin rajoja sille, keiden kanssa ovat tekemisissä. Liisan mukaan hän on kyennyt laitospäihdekuntoutuksessa omaksuttujen taitojen ansiosta karsimaan sosiaalista verkostoaan päihteitä käyttävistä henkilöistä *”sitä mukaa, ku käyttävät (päihderiippuvuudesta kärsivät) ihmiset on niinku ottanu yhteyttä”*. Linda kuvaa samansuuntaisesti pystyneensä *”rajaamaa niinku niitä ihmissuhteita”* laitospäihdekuntoutuksen jälkeen. Lindan mukaan hänen ei *”tarvii enää niinku paeta omaa elämää, öö, paikkakuntaa vaihtamalla”*, kohdatessaan päihteitä ongelmallisesti käyttäviä henkilöitä.

Yhteenvedona voidaan esittää, että laitospäihdekuntoutuksella on ollut myönteisiä vaikutuksia toipuvien äitien elämään.

5.4 Toipuva isä

5.4.1 Vastoinkäymisten määrittämä elämänkulku

5.4.1.1 Turvaton lapsuus

Päihderiippuvuudesta toipuvien isien lapsuuden perheolot vaihtelevat. Lauri kuvaa kasvaneensa tasapainoista kehittymistä tukevassa ydinperheessä pikkusisaruksensa kanssa. Leon lapsuuden perheolot ovat sen sijaan olleet epäsuotuisat. Hänen mukaansa *”kulissit piti olla tavallaa kunnossa”* ja *”ulospäin kaiken piti näyttää sillai hyvältä”* ydinperheen arjessa, jota määritti vanhempien runsas päihdeiden käyttö. Leo kuvaa viettäneensä paljon esimerkiksi viikonloppuja kahdestaan pikkusisaruksensa kanssa, kun he olivat alle kouluikäisiä. Leon vanhemmat olivat tuolloin päihdekäytön vuoksi pois kotoa. Leo pohtii, että pikkusisaruksen kanssa kaksin vietetyllä ajalla on ollut myös myönteisiä puolia.

”Mä oon ite ollu tavallaa ain nopee oppimaan kaikesta – jotenki oppi vastuuta (pikkusisaruksesta). – Tavallaa mä tykkäsin ajatuksesta (olla pikkusisaruksen kanssa kaksin kotoa) – tuli semmone aikuisempi fiilis. – Mul on ehkä ollu aina sillai lapsesta asti kiire niinku aikuisuutee, et saa päättää ite omista asioista.” Leo

Riippumatta omista lapsuuden perheoloista, toipuvat isät ovat kokeneet lapsuudessaan turvattomuutta. Laurilla on taustalla perhetutun taholta tapahtunut seksuaalinen hyväksikäyttö, hänen ollessaan alakouluikäinen. Hän kuvaa paenneensa seksuaalisen hyväksikäytön aiheuttamia tunteita koulunkäyntiin ja harrastuksiin. Leo puolestaan kokee, että *”vanhemmat kasvatti tavallaa rikolliseksi – ku olin seittemän”*, äidin opettaessa Leon valehtelemaan lapsuutensa kotioloista ja vanhempiensa päihdekäytöstä viranomaisille ja kavereiden vanhemmille. Leo kuvaa tuntevansa kaunaa äitiään kohtaan, äidin opetettua häntä olemaan epärehellinen. Leon mukaan hänen äitinsä vaati häntä lisäksi pitämään *”sukulaisille, perhetutuille ja sillai muille tommosille – niitä erilaisia rooleja”*.

Leo pohtii paenneensa vanhempiensa päihdekäytön aiheuttamaa turvattomuutta varastamiseen ja päihdekokeiluihin. Hän kuvaa aloittaneensa tupakoinnin 9–10-vuotiaana, varastettuaan tupakkaa vanhemmiltaan. Alkoholin käytön Leo aloitti 12-vuotiaana, saatuaan alkoholia vanhemmilta kavereiltaan, jotka olivat varastaneet sitä omilta vanhemmiltaan. Leo kuvaa alkoholin käytön aikaansaaneen hänessä välittömän positiivisen tunteen ja raamittaneen tuolloin hänen elämäänsä.

”Mä tavallaa rakastuin siihe (alkoholin aikaansaamaan) fiilikseen sillo (12-vuotiaana) heti. – Päivät ja viikot meni tavallaa miettiessä, et mistä sais juomia – ja viikonloput sit juolessa.” Leo

Yläkouluikäisenä Leo kuvaa käyttäneensä alkoholin ja tupakan lisäksi kannabista ja amfetamiinia. Kannabiksen käytön hän aloitti 14-vuotiaana ja amfetamiinin käytön 15-vuotiaana. Huumausaineen ensimmäinen suonensisäinen käyttökerta ajoittuu

aikaan, jolloin Leo oli 16-vuotias. Hän pohtii päihdekäyttönsä lisääntyneen kaveripiirin vaikutuksesta.

”Pääsääntöisesti mul oli silloin (yläkouluikäisenä) vanhempia kavereita – niiden kanssa mä rupesin pyörimään kämpillä, joissa käytettiin huumeita ihan suonensisäsestikin ja lääkkeitä. – Et se oli tavallaa varmaa yks syy siihen, et mäkin rupesin siltä käyttämään (päihdeitä) enemmän.” Leo

Laurin ja Leon elämänsä aikana tapahtui käänne yläkoulun ja toisen asteen opintojen välisenä aikana. Laurilla vaihtui äkisti kaveripiiri ja hän alkoi tehdä ensimmäisiä rikoksia alkoholin saamiseksi. Noin 16-vuotiaana hän alkoi käyttää alkoholia, kannabista ja tupakkaa, koulunkäynnin jäädessä taka-alalle. Lauri arvelee, etteivät hänen vanhempansa ymmärtäneet tuolloin hänen tilanteensa vakavuutta. 16-vuotiaana Lauri huostaanotettiin päihdenuorille suunnattuun lastensuojeluyksikköön. Huostaanoton aikana hän tutustui lastensuojeluyksikössä päihdemyönteisiin ikätovereihin, jotka olivat ”siellä niinku kovien huumeitten takia” ja ryhtyi käyttämään amfetamiinia.

”Et ei niinku heti osannu odottaa (vanhemmat), et on niinku alkanut käyttää huumeita ja vaikka niinku röökkin polttoa. – En niinku piilotellu mitenkään ku sen jälkeen sitä niinku varmaan arvas (vanhemmat), mut ei varmaan arvannu et tilanne on nii paha mitä se olikaa. – Tuli ne tota kovat huumeet siellä (lastensuojeluyksikössä) sit niinku ekan kerran. – Mul oli niinku tosi paljon niitä positiivisia seuloja sinä aikana. – Menin vaan niinku syvemmälle sinä (huostaanoton) aikana.” Lauri

Myös Leon kaveripiirissä tapahtui äkillisiä muutoksia teini-ikäisenä. Hän kuvaa kaveripiirinsä muuttuneen osittain toisen asteen opintojen alussa. Tämän seurauksena Leo ryhtyi käyttämään päivittäin alkoholia, amfetamiinia ja Subutexia sekä lääkkeitä päihtymistarkoituksessa. Leon mukaan hänen vanhempansa eivät olleet kiinnostuneita siitä, missä ja millaisessa seurassa Leo vietti aikaansa. Leo pohtii, että hänen päihdekäyttönsä paljastuikin hänen vanhemmilleen vasta hänen täysi-ikäistyttyään.

Yhteenvetona voidaan todeta, että päihderiippuvuudesta toipuvat isät ovat kokeneet omassa lapsuudessaan turvattomuutta. He ovat pyrkineet käsittelemään turvattomuuden aiheuttamia tunteita itsenäisesti ja ryhtyneet käyttämään päihdeitä ongelmallisesti yläkouluikäisinä.

5.4.1.2 Monipäihdekäytön, rikosten ja vankeusrangaistusten sävyttämä aikuisuus

Laurilla suonensisäinen huumeidenkäyttö astui kuvioihin hänen ollessaan 18-vuotias. Täysi-ikäistymiseen mennessä hän oli ryhtynyt käyttämään tupakan, alkoholin, kannabiksen ja amfetamiinin lisäksi myös heroïinia, ekstaasia ja muuntohuumeita sekä erilaisia lääkkeitä päihtymistarkoituksessa. Laurin mukaan päihdemyönteinen kaveripiiri, johon hän oli tutustunut huostaanottonsa aikana, säilyi osana hänen elämänsä myös lastensuojelullisen intervention päätyttyä. Lauri ja Leo tuovat samansuuntaisesti esiin, etteivät he kokeneet omaa päihdekäyttöään varhaisaikuisuudessaan ongelmaksi.

”Se oli niinku joo semmosta sekoilua ... mut mä aattelin, et se (päihteidenkäyttö) tota nyt vaan kuuluu elämään.” Lauri

”En myöntäny tavallaa et se (päihteidenkäyttö) olis ollu sillai ongelma. – Mä vaa aattelin, et otan aamulla amfetamiinia, et päivä lähtee sillai käyntii – ja illalla sit Subua, et rauho-
tun.” Leo

Toipuvat isät kertovat päihteidenkäyttöön liittyvien negatiivisten vaikutusten alkaneen näkyä heidän elämässään enenevässä määrin heidän täysi-ikäistyttyään. Lauri ja Leo kuvaavat myyneensä huumausaineita ja tehneensä omaisuusrikoksia oman päihdekäyttönsä rahoittamiseksi. Leolla rikosten tekemisen yhtenä motiivina on ollut myös saada rahaa ulosotossa olevien satojen tuhansien eurojen velkojen pois maksamiseksi. Lauri kertoo aloittaneensa huumausaineiden myynnin 18-vuotiaana ja Leo 24-vuotiaana. Sekä Laurin että Leon huumausaineiden myynti on ollut laajamittaista ja pitkäkestoista. Leo kuvaa myyneensä huumausaineita Suomessa, Lauri myös ulkomailla ja ulkomaille. Lauri ja Leo pohtivat, että huumausaineiden myynti on lisännyt heidän omaa päihdekäyttöään.

Molempien aikuisuutta on sävyttänyt rikosten tekeminen ja rikoksista seuraneiden vankeusrangaistusten suorittaminen. Toipuvat isät ovat olleet useita kertoja tutkintavankeudessa sekä saaneet ehdollisia ja ehdottomia tuomioita. Lauri kuvaa suorittaneensa vankeusrangaistuksiaan sekä Suomessa että ulkomailla ja olleensa myös koevapaudessa. Leo kertoo suorittaneensa kaikki vankeusrangaistuksensa Suomessa. Toipuvien isien tarinoista voi tulkita, kuinka rikosten värittävä elämä on saanut heidät toivomaan, että elämä olisi seesteisempää, päihdekäyttöä kuitenkin lopettamatta.

”Myyminen (huumausaineiden) ku tuli siihen kuvioon, sitte tuli niinku poliisitki ja tuli ensimmäisiä jotai ehdollisia tuomioita ja niitä tutkintavankeuksia. – Varmaa silloin niinku ensimmäistä kertaa kun alko kyllästyttää niinku ne huumeet, mut ei kuitenkaa tota nii paljoo, et olis niinku ollu valmis luopumaa niistä. – Ainoostaan niistä huonoista puolista oli niinku valmis luopumaa.” Lauri

”Viiennen reissun (vankila) aikana mä sanoin sille erityisohjaajalle sillai, et mä haluun lopettaa kaman (huumausaineiden) käytön. – Oikeesti mä halusin asunnon.” Leo

Leo näkee vankilassa vietetyn ajan rajoittaneen hänen päihdekäyttöään, kun *”kaman saamine oli tavallaa hankalampaa”*. Lauri sen sijaan kokee vankilan tarjonnan yhtä hyvän paikan *”diilata”* huumausaineita kuin vankeusrangaistuksen ulkopuolella vietetty aika, vaikka hän olikin *”ite usein puhtaana”* vankeusrangaistusten aikaan. Lauri pohtii samoissa selleissä tapahtuneen päihdekäytön kuitenkin ylläpitäneen osaltaan hänen vankeusrangaistustensa jälkeistä päihteidenkäyttöään.

Ongelmallinen päihdekäyttö on johtanut Laurin ja Leon aikuisuudessa rikosten tekemisen ohella moniin muihinkin ongelmiin kuten luottotietojen, ajokortin, työpaikan ja asunnon menettämiseen, ihmissuhdeongelmiin sekä omaan jälkikasvuun kohdistettuihin lastensuojelullisiin interventioihin. Ongelmallisesta päihdekäytöstä

aiheutuneet ongelmat ovat toipuvien isien mukaan lisänneet heidän päihdekäyttöään entisestään.

Lauri ja Leo kuvaavat tehneensä aikuisuudessaan pätkätöitä ilman ammatillista koulutusta. Leo tuo esiin, kuinka *"16 tunnin työpäiviä sai tehtyä ihan hyvi amfetamiinin voimalla"*. Lauri ja Leo kertovat olleensa pitkiäkin aikoja parisuhteessa, pääosin lastensa äidin/äitien kanssa. Laurin mukaan *"pidemmät suhteet on niinku rauhottaneet tilannetta (päihdekäyttöä)"*. Toipuvat isät kuvaavat pyrkineensä ajattelemaan lastensa parasta, ongelmallisesta päihdekäytöstään huolimatta. Omiin lapsiin kohdistetuista lastensuojelullisista toimenpiteistä ja jälkikasvuun koskevista ratkaisuista Lauri ja Leo puhuvat vakavina ja paikoin herkistyen.

"Ennakoiva ilmoitus (lastensuojeluilmoitus) tehti silloin, ku puoliso oli raskaana. – Tavallaa mä mietin tietosesti, et siirrän kirjat poste restanteen – ihan ku omalla isällä aikanaa. – Muute me oltais tavallaa menetetty mejän lapset. – Oli (lapset) sillai pieniä, ku jouduin sinne (tutkintavankeuteen) – ja muutin pois siitä mejän kämpästä. – Muute ne (lapset) ois sillai huostaanotettu." Leo

"Kylhän mejän kohalla tota yritettii niitä (lastensuojelullisia) toimii. – Niinku siel ensikodissa oltii tota koko perhe – joku kuus kuukautta. – Ja sit lasu (lastensuojelu) ohjas mejät niinku kans perhekuntoutukseen. – Mut sithän ne lapset tota kuitenkin vietiin (sijoitettiin kiireellisesti), kun meillä (itsellä ja puolisollla) oli niinku akuuttii käyttöö (päihdeiden). – Silloin aiemmi mä olin ollu, tai niinku asunu, kuitenkin tota kahestaa – mejän lasten kans – sen puol vuotta. – Mä vein aina aamusin ne (lapset) sinne tarhaan (varhaiskasvatukseen), ettei ne nähny kun mä niinku vedin (käytin päihdeitä) päivisin." Lauri

Päihderiippuvuudesta toipuvien isien tarinoista on tulkittavissa, että heidän aikuisuuttaan on sävyttänyt monipäihdekäyttö, rikosten tekeminen ja vankeusrangaistusten suorittaminen. Ongelmallinen päihdekäyttö on vaikuttanut merkittävästi toipuvien isien elämään ja elämänhallintaan, aiheuttaen muun muassa asumiseen, taloudelliseen tilanteeseen, ihmissuhteisiin ja vanhemmuuteen liittyviä ongelmia.

5.4.2 Toipumisprosessin monitahoisuus

5.4.2.1 Päihdeistä irtautumisen vaikeus

Laurin ja Leon mukaan heidän päihderiippuvuudesta toipuminen on kestänyt ajallisesti pitkään ja toipumisprosessiin on sisältynyt monenlaisia vaiheita. Lauri kertoo olleensa varhaisaikuisuudessaan noin puoli vuotta ilman *"kovia huumeita"*, myöhemmin aikuisuudessaan hän on ollut pisimmillään raittiina noin viisi vuotta. Leolla päihdeettömää aikaa on ollut kokonaisuudessaan melko vähän. Varhaisaikuisuudessaan hän on kertomansa mukaan ollut raittiina pisimmillään pari viikkoa. Tällä hetkellä hän on ollut päihdeettä reilun vuoden.

Toipuvat isät ovat olleet alle 20-vuotiaita hakeutuessaan ensimmäistä kertaa vieroitushoitoon. Lauri kertoo pohtineensa jo 18-vuotiaana olleensa valmis luopumaan päihdekäyttöön liittyvistä huonoista puolista, olematta kuitenkaan valmis lopettamaan päihdeidenkäyttöä (ks. haastattelunäyte luvussa 5.4.1.2). Leon mukaan hänen ensimmäinen vieroitushoitonsa tarjosi lähinnä *"paikan ladata akkuja – et jaksaa sit taas*

vetää (huumausaineita)". Leon tarinassa korostuu välinpitämättömyys ja ajatus omasta kuolemattomuudesta ongelmallisen päihdekäytön suhteen hänen varhaisaikuisuudessaan. Leo kertoo ottaneensa monia vaarallisia yliannostuksia ja selvinneensä niistä aina kuin ihmeen kaupalla. Edes usean läheisen kaverin menehtyminen huumausaineisiin ei havahduttanut Leoa pohtimaan tuolloin oman tilanteensa vakavuutta.

"Sillo kerra mun toinen käsi sit mustu – ja sairaalassa pulssi oli ollu vaa 12. – Lääkäri sit sano, et tavallaa mun ois pitäny kuolla. – Sillo sit mun sydän pysähty, ku olin vetäny (käyttänyt suonensisäisesti) lääkkeitä, Subua ja opiaatteja. – Sairaalassa mä aattelin sit tavallaa vaa, et nyt pitää saaha lisää kamaa (huumausaineita)." Leo

Toipuvat isät kuvaavat, että pyrkimys vähentää ja hallita omaa päihdekäyttöään on ollut todella vaikeaa. Lauri ja Leo tuovat samansuuntaisesti esiin, kuinka päihdekäyttö ja sen vaikutuksista toipuminen ovat täyttäneet suuren osan heidän tähänastisesta elämästään. Molempien sosiaalinen verkosto on koostunut pitkälti päihteitä ongelmallisesti käyttävistä henkilöistä, mikä on edesauttanut toipuvien isien päihdekäytön jatkumista. Laurin tarinassa korostuu, että päihteitä ongelmallisesti käyttävän puolison päihdekäyttö ja retkahdukset sekä parisuhteen päätyminen ovat vaikuttaneet haitallisesti hänen omaan toipumiseen.

Leo kuvaa, kuinka vankilassa vietetyt ajat ovat rauhoittaneet hänen päihdekäyttöään, jopa pelastaneet hänen henkensä. Laurin mukaan hänen toipumisensa on vaahtunut konkreettisen paikan, jossa päihteistä voi pyrkiä irtautumaan.

"Ennen sitä tuomioo olin käytön (päihteiden) takia sillai niiku elävä kuollu. – Siel (sairaalassa) mun suonii etittii kolme tuntii. – Anestesiaalääkäri sit löys ne (suonet) sillai ultralla lopulta." Leo

"Kyl mä oon tota niinku tarvinnu jonku paikan, jossa olla niinku puhtaana. – Et niinku vankila tai laitokset (vieroitushoito- ja laitospäihdekuntoutusyksiköt) on ollu." Lauri

Lauri muistelee olleensa noin kymmenen kertaa vieroitushoidossa ja noin viisi kertaa laitospäihdekuntoutuksessa. Leo ei kuvaa vieroitushoitojensa ja laitospäihdekuntoutustensa lukumääriä. Hän kertoo kuitenkin olleensa sekä vieroitushoidossa että laitospäihdekuntoutuksessa useilla eri paikkakunnilla, joten hoito- ja kuntoutusjaksoja on vähintään muutamia. Toipuvia isiä yhdistää kokemus siitä, etteivät he ole päässeet päihdevieroitukseen ja/ tai laitospäihdekuntoutukseen aina tilanteissa, joissa ovat sitä itse toivoneet ja kokeneet olevansa avun tarpeessa. Syynä tähän on ollut isien mukaan se, ettei hoito- tai kuntoutuslaitoksessa ole ollut vapaita paikkoja tai heille ei ole myönnetty sosiaali- tai terveydenhuollosta maksusitoumusta. Lauri kuvaa, ettei hänelle ole myöskään aina myönnetty maksusitoumukselle jatkoa tilanteissa, joissa hän on itse arvioinut tarvitsevansa pidempää hoitoa tai kuntoutusta. Leolla on kokemusta myös päinvastaisesta tilanteesta, jossa hän olisi itse halunnut lopettaa laitospäihdekuntoutusjakson, mutta myöntyi jäämään kuntoutukseen lähettävän tahon vaatimuksesta vielä 1,5 viikoksi. Leo kertoo olleensa tuolloin aikeissa lähteä *"käyttämään kaverin kans*

kamaa (huumausaineita)". Leon mukaan voimakas päihdemieliteko tasaantui kuntoutukseen jäädessä, eikä hän retkahtanut tuolloin.

Lauri kertoo olleensa laitospäihdekuntoutuksen intervallijaksolla kahdesti ja Leo kerran. Molempien elämänkuvauksista voi tulkita, että he olisivat olleet halukkaita ja motivoituneita osallistumaan laitospäihdekuntoutuksen yhden – kahden viikon mittaisille intervalli- tai kriisijaksoille useamminkin. Leo ei ole voinut osallistua jaksolle kuin yhdesti, sillä hänelle ei ole pyynnöistä huolimatta myönnetty maksusitoumusta sosiaali- tai terveydenhuollosta. Lauri sen sijaan arvioi, että intervalli- ja/tai kriisijaksoille hakeutuminen on jäänyt toteutumatta, sillä hänellä ei ole aina ollut tietoa omasta vastuu työntekijästään. Lauri kuvaa, ettei hänellä ole ollut voimavaroja tehdä *"päiväkausien mittasta seloitusta siitä, kuka mun oma työntekijä niinku on"*. Tuolloin hänen on kertomansa mukaan ollut *"helpompi jatkaa käyttöä (päihteiden)"*.

Pääosin toipuvat isät ovat kertomansa mukaan hakeutuneet alkoholi- ja huumevieroituksiin sekä laitospäihdekuntoutuksiin oma-aloitteisesti. Lauri kuvaa lastensuojeluviranomaisten ohjanneen hänet yhdesti päihdehoitoon ja -kuntoutukseen päihteiden käyttökierteen katkaisemiseksi sekä päihderiippuvuudesta toipumiseksi. Lauri on osallistunut lisäksi kerran laitospäihdekuntoutukseen. Leo kertoo kysyttäessä, ettei hänelle ole *"koskaa ees kerrottu, et päihde- ja perhekuntoutusta vois sillai yhistää"*. Leo haluaa tarkentaa, viittaanko kysymykselläni perhekuntoutuksesta todella kuntoutukseen, jossa voi olla *"lapsiakin mukana"*. Kerron Leolle, että laitospäihdekuntoutukseen voivat osallistua perheet, vanhemmat lapsineen sekä raskaana olevat äidit. Leo pohtii ääneen, minkä vuoksi hänelle ei ole kerrottu kyseisestä palvelusta päihdevieroituksia ja -kuntoutuksia suunniteltaessa. Leo kertoo, että päihdekuntoutuksessa oleminen on kuitenkin vähentänyt *"joka kerta mun käyttöä (päihteiden)"*.

Lauri ja Leo kuvaavat saaneensa tukea päihdeettömyyspyrkimyksiinsä vieroitus- ja laitospäihdekuntoutusjaksojen lisäksi NA-ryhmistä, terveydenhuollon mielenterveys- ja päihdepalvelujen avohoidosta ja sieltä kautta järjestyneistä tarpeellisista lääkityksistä. Heidän toipumistaan ovat tukeneet myös avohoidossa järjestetyt viikoittaiset huumausaineseulat ja lastensuojelun koordinoimat yllätysseulat, päihdeettömistä henkilöistä/toipujista koostuva sosiaalinen verkosto sekä jatkokouluttautumiseen liittyvät tulevaisuuden haaveet ja hiljattain alkaneet ammatilliset opinnot. Molemmat arvioivat, että sosiaalisen ympäristön vaihtamisella, muuttamalla toiselle paikkakunnalle, on ollut suuri merkitys päihdekäytön vähentämiseen. Laurin kuvauksesta voi tulkita, että muutto toiselle paikkakunnalle ei olisi ollut mahdollista ilman sosiaalihuollosta saatua taloudellista tukea sekä käytännön apua muuttoasioiden järjestelyyn. Myös Leo kertoo yhteiskunnan taloudellisen tuen auttaneen häntä pyrkimyksessään olla päihdeettä.

"Tavallaa Kelakin (kansaneläkelaitos) on auttanu, ku ne on maksanu sillai mun vuokrii. – Ni en oo sit joutunu asunnottomaks." Leo

Lauri kuvaa paikoin huonon terveydellisen tilanteensa edistäneen myös toipumista osaltaan, hänen joutuessa viettämään vakavan sairauden vuoksi aikaa sairaalassa, jolloin *"käyttö (päihteiden) ei ollu tota mahollista"*. Lauri kokee lisäksi saaneensa päihdetömyyspyrkimyksensä tukea taannoin päättyneestä korvaushoidosta. Toipuvien isien tarinoissa korostuu lisäksi mielekkään arjen sisällön merkitys toipumiselle.

"Kaikki tollaset kun opiskelu, töissä käynti, harrastukset - ja sit kokemusasiatuntijakoulutus on auttanut mua oleen tota puhtaana." Lauri

"Kyl se kokemusasiatuntijakoulutus - ja opinnot - ja tieto siit alkavasta keikkatyöstä on sillai auttanu vähentää käyttöä (päihteiden). - Nyt suunta on sillai oikee." Leo

Toipuvien isien elämäkuvauksissa korostuu päihteistä irtautumisen vaikeus. Monenlaiset tekijät ovat lisänneet ja vähentäneet heidän päihdekäyttöään ajallisesti pitkän toipumisprosessin aikana.

5.4.2.2 Vanhemmuuden ristiriitaiset vaikutukset toipumiseen

Toipuvien isien mukaan vanhemmuus on vaikuttanut ristiriitaisesti heidän pyrki- myksiinsä olla päihteettä. Lauri ja Leo kuvaavat vähentäneensä päihdekäyttöään, kun heidän puolisonsa ovat tulleet raskaaksi. Leon varhaisaikuisuuden ainoa raittius, noin parin viikon mittainen, sijoittuu aikaan, jolloin hänen entinen puolisonsa oli raskaana. Leo kuvaa yrittäneensä raitistua tuolloin *"oikeesti, ku menin kaks kertaa katkasuunki (vieroitushoitoon)"*. Lauri kertoo päihdekäyttönsä vähentyneen myös lastensa syntymien aikaan. Hän sanoittaaakin isyyden ja oman jälkikasvun olleen merkittävä tuki päihdetömyyspyrkimykselle.

"En mä oo niinku osannu lopettaa käyttöä (päihteiden) itteni vuoks. - Mulla on ollu semmonen ajatus, et jos tuun vanhemmaks (isäksi), ni lopetan sit tota... (päihdekäytön)" Lauri

Laurin ja Leon tarinoista on tulkittavissa myös vanhemmuuteen liittyvien tekijöiden kielteinen vaikutus heidän toipumiseensa. Molemmat kuvaavat omaan jälkikasvuun kohdistettujen lastensuojelullisten toimenpiteiden lisänneen heidän päihdekäyttöään. Leon mukaan oman lapsen huostaanoton uhka aiheutti sen, ettei *"omaa käyttöä (päih- teiden) ollu tavallaa enää mitää syytä kontrolloida"*.

Isät kuvaavat hyötynneensä toipumisprosessiansa eri vaiheissa tuesta, jota yhteis- kunta on tarjonnut vanhemmuuden toteuttamiseen. Lauri kertoo arvostavansa yhdis- tettyyn päihde- ja perhekuntoutukseen pääsyä koko perheenä. Lisäksi hän kuvaa las- ten säännöllisten valvottujen tapaamisten mahdollistaneen sen, etteivät hän ja hänen lapsensa ole erkaantuneet toisistaan vuosina, joita on määrittänyt Laurin runsas päih- dekäyttö. Leon kiitollisuus kohdentuu päihdesosiaalityöhön, josta hänelle on mak- settu matkakuluja omien lasten tapaamisten mahdollistamiseksi.

Lauri ja Leo pohtivat isyyden havahduttaneen heitä pohtimaan ajoittain omaa päihdekäyttöään. Merkityksellisinä he kuvaavat tilanteita, joissa ovat keskustelleet jälkikasvunsa kanssa päihdekäytöstään.

"Nyt kun - (lapset) on jo niinku (iältään vanhempia)... oon voinu tota puhuu (lasten kanssa) mun käytöstä (päihneiden), ottaen huomioon iän (lasten). - Kysymykset (lasten esittämät) on kyl aika pahoja. - Niitä (kysymyksiä) joutuu tota oikein tosissaa miettimää." Lauri

"Aiemmi puoliso kerto - (lapsille), et iskä on tavallaa kipee. - Sillon mä olin siis niinku vankilassa. - Nykysin voijaan jo puhuu (lasten) kans, et iskä on parantunu. - Ja onhan - (lapset) sanonukkin, et halua tavallaa olla ku iskä... Ku en käytä enää (päihkeitä)." Leo

Keskeisimmät huomiot tämän alaluvun osalta kohdistuvat toipuvien isien arvostavaan ja kauniiseen tapaan puhua lapsistaan tutkimushaastatteluissa. Vanhemmuuteen liittyvät pohdinnat saivat isät herkistymään, heidän kuvatessaan vanhemmuuttaan ja sen vaikutuksia omaan päihdekäyttöön.

5.4.3 Laitospäihdekuntoutus osana toipumisprosessia

5.4.3.1 Tuki päihteettömyyspyrkimyksessä

Toipuvien isien tarinoista voi tulkita, että laitospäihdekuntoutus on tukenut monilta osin heidän pyrkimyksiään olla päihteettä. Vertaisuuteen ja vertaisryhmiin perustuva päihdekuntoutus on tarjonnut heille mahdollisuuden hoitaa itseään ja päihderiippuvuuttaan. Lauri kertoo, että päihdekuntoutuksen ansiosta hän on *"nähty niinku aiemmin tekemiä virheitä"*. Leo sanoittaa ymmärtäneensä kuntoutukseen sisältyneiden vertais- ja pienryhmien sekä kahdentoista askeleen ohjelman myötä, että *"päihderiippuvuus on sairaus"* ja että *"mulla on ongelma päihteitten suhtee"*. Lauri kuvaa kuulleen laitospäihdekuntoutuksen ja sen aikaisten vertaisryhmien aikana toisten kuntoutujien ajatuksia ja kokemuksia päihderiippuvuudesta toipumiseen liittyen. Hän kokee niiden vahvistaneen omaa haluaan pysyä päihteettä. Laurin mukaan kuntoutusyksikössä olevilla kuntoutujilla on lähes poikkeuksetta *"oikeenlainen asenne, kun tota melkei kaikki halua olla puhtaana"*. Hänen mukaansa kuntoutuksessa opetetaankin elämäntyyliä, johon ei kuulu päihdekäyttö.

"Tääl (laitospäihdekuntoutuksessa) on silleen, et pyrkimys on niinku täysraittiutee. -Et ei olis korvaushoitoo tai tota lääkkeitä." Lauri

Toipuvat isät kokevat saaneensa tukea päihteettömyyspyrkimyksiinsä, kun laitospäihdekuntoutuksessa on ohjeistettu uusimaan omat sosiaalisen median alustat useaan kertaan. Tällä on Laurin ja Leon mukaan pyritty tukemaan sosiaalisen verkoston vaihtamista siten, ettei lähipiirissä olisi päihkeitä ongelmallisesti käytäviä henkilöitä. Kuntoutusjaksolla on isien mukaan työstyetty myös omaa vanhemmuutta ja suhdetta omaan jälkikasvuun. Lauri kuvaakin tehneensä kuntoutuksen aikana *"töitä - (lasten) tapaamisten suhteen"*. Leo kertoo lähentyneensä lastensa kanssa laitospäihdekuntoutuksen ansiosta ja voivansa nyt soittaa jälkikasvulleen esimerkiksi kysyäkseen kuulumisia.

Isät kokevat, että laitospäihdekuntoutuksen säännöllinen päiväohjelma ja rutiinit ovat tukeneet heidän päihteettömyyttään. Leon mukaan pienillä arkisilla asioilla voi olla suuri merkitys päihderiippuvuudesta toipuvalle kuntoutujalle.

”Tavallaa ne (rutiinit) on tosi tärkeitä. – Jonku pitää sillai sanoo, et kiroilu on kielletty ja et kengät pitää laittaa telineeseen. – Niihä se on, et jos mikää ei muutu, ni mikää ei muutu.”
Leo

Laurin ja Leon mukaan myös laitospäihdekuntoutusyksikön henkilökunta on tukenut heidän toipumistaan. Leo kuvaa henkilöstön olevan ammattitaitoista ja osaavan kertoa ymmärrettävästi päihderiippuvuuteen ja siitä toipumiseen kytkeytyvistä asioista kuntoutujille. Laurin mukaan työntekijät suhtautuvat kuntoutujiin myönteisesti ja kannustavasti sekä ovat aina valmiita auttamaan kuntoutujia, jopa varsinaisen kuntoutus- tai intervallijakson päätyttyä. Lauri kertoo, että monen kuntoutujan ja laitospäihdekuntoutusyksikön työntekijän yhteydenpito onkin säilynyt pitkään varsinaisen kuntoutusjakson jälkeen. Lauri pohtii tämän selittyvän yhteisohoidolla, jossa työntekijät ovat lähellä kuntoutujia.

Toipuvat isät kokevat, että heidän päihteettömyyttään on tukenut ajallisesti riittävän pitkäkestoinen laitospäihdekuntoutus.

”Kuntoutukset (laitospäihdekuntoutukset) on vaan tota yleensä niinku ihan liian lyhyitä. – Kyl niitten (laitospäihdekuntoutusten) pitäis olla niinku enemmänä kun muutama kuukaus.”
Lauri

”Yks – kaks kuukautta ei vaa millää riitä. – Eka kuukaus menee tavallaa talon tavoille opetellessa ja toinen kuukaus sillai kohtuukäyttöä pohtiessa. – Et kyl se kolme kuukautta ois niinku hyvä vähintää olla. – Tarvittaessa sit lisää (kuntoutuskuukausia).” Leo

Lauri ja Leo pohtivat olevansa nyt raittiina pitkälti sen ansiosta, että lähettävä taho, sosiaalitoimi, on kuunnellut aidosti heidän omaa näkemystään laitospäihdekuntoutuksen tarpeesta ja kestosta. Leon mukaan hänen päihteettömyyttään on tukenut lisäksi se, että hänen viimeisin vankeusrangaistuksensa on voitu yhdistää laitospäihdekuntoutukseen ja hän on voinut suorittaa alle kuuden kuukauden mittaista tuomioita vankilan ulkopuolella, samalla yhteiskuntaan integroituen.

Yhteenvetona voidaan esittää, että laitospäihdekuntoutus on vaikuttanut monella tapaa myönteisesti toipuvien isien pyrkimyksiin olla päihteettä.

5.4.3.2 Laitospäihdekuntoutuksen yksilökohtaiset vaikutukset

Toipuvat isät kuvaavat, että laitospäihdekuntoutuksen ansiosta heidän vuorokausirytmensä on normalisoitunut, he ovat fyysisesti paremmassa kunnossa kuin koskaan aiemmin ja kykenevät harrastamaan fyysistä liikuntaa sekä ruokailevat päivittäin ja kiinnittävät huomiota ravitsemukseensa. Lauri ja Leo kuvaavat samansuuntaisesti, että laitospäihdekuntoutuksen mahdollistaman oman ajattelutavan muuttumisen myötä he ovat päässeet eroon rikollisesta elämäntavasta. Leo kertoo iloisena, ettei ole tehnyt aikoihin enää uusia rikoksia. Hänelle on kertomansa mukaan tulossa

vielä *”yhdet käräjät”*, jossa Leolle haetaan ehdotonta vankeusrangaistusta. Leo arvelee joutuvansa viettämään tulevan tuomion vuoksi todennäköisesti joitakin kuukausia avovankilassa, jonka jälkeen loppu tuomion voisi suorittaa kenties pantarangaistuksena.

Laurin ja Leon mukaan heidän taloudellinen tilanteensa on kohentunut aiempaan nähden. Kummallekaan ei tule enää rahaa huumausaineiden myynnistä tai muiden rikosten myötä. Leo kuvaa olevansa helpottunut, kun päihdekäytön lopettamisen myötä ei kerry enää jatkuvasti uutta velkaa. Hän kertoo oivaltaneensa, että elämiseen ei *”oikeestaan ees tarvii tavallaa nii paljoo rahaa – ku ei tarvii ostaa kamaa”*.

”En ois joskus aikaa sit uskonu, et ihmine voi olla niinku näin onnelline, kun saa työmarkkinatukee ja palkkaa. – Et se raha ei oookkaan tota laitonta.” Lauri

Lauri kuvaa elämän tuntuvan nyt monella tapaa hyvältä. Hän toteaa pystyvänsä otamaan laitospäihdekuntoutuksessa viettämänsä ajan ansiosta elämästään nykyisin vastuuta sekä kykenevänsä sitoutumaan opiskeluun ja työntekoon. Lauri kertoo pystyvänsä olemaan päihdekuntoutuksen myötä rehellinen itselleen ja muille sekä ajattelemaan nykyisin myös muita kuin itseään. Lauri pohtii, että sen ansiosta hänen välinsä omiin lapsiin ovat myös lähentyneet. Leon mukaan hänen kohdallaan laitospäihdekuntoutuksen kenties suurin anti on ollut omissa ajatuksissa, arvoissa ja asenteissa tapahtunut myönteinen muutos.

Päihderiippuvuudesta toipuvien isien elämänkuvauksista voi tulkita, että laitospäihdekuntoutuksella on ollut monia yksilökohtaisia vaikutuksia, jotka ovat lisänneet heidän kokonaisvaltaista hyvinvointiaan.

Tutkimustulosten perusteella voidaan esittää, että tutkittavien tarinat ilmaisevat heidän kokemuksiaan päihderiippuvuuteen johtaneista elämänkuluista, päihderiippuvuudesta toipumisesta ja laitospäihdekuntoutuksen merkityksestä osana toipumisprosessia. Tutkittavien kertomuksiin kytkeytyy heidän henkilökohtaisten tarinoiden lisäksi se historiallis-yhteiskunnallinen konteksti, jossa he ovat eläneet. Tutkittavien elämänkuvaukset ja kokemusmaailmat ovat ainutlaatuisia sekä alati muuntuvia, minkä vuoksi tutkielmani tulokset ovat yksilöllisiä ja muuttuvia (Tökkäri 2018, 65–66). Tutkimukseni tulokset kuvaavatkin yleistettävän tiedon sijaan tutkittavien yksilökohtaisia tulkintoja. Tutkittavien tarinat ovat luoneet heidän elämäkokemuksilleen mielekkyyttä, kuntoutujien rakentaessa yksittäisten elämäntapahtumiensa välille syy-yhteyksiä.

Seuraavassa luvussa kuvaan tutkimustulosteni yhteenvedon sekä johtopäätöksiä, suhteuttaen niitä aiempaan tutkimukseen sekä päihderiippuvuuteen johtaneista elämänkuluista ja päihderiippuvuudesta toipumisesta käytyyn teoreettiseen keskusteluun. Aluksi vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni *”Millainen elämänkulku johtaa laitospäihdekuntoutukseen osallistumiseen ja päihderiippuvuudesta toipumiseen kuntoutujien kertomuksissa?”*.

6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Elämänkulut päihderiippuvuuden taustalla

Kuntoutujien kertomuksissa laitospäihdekuntoutukseen osallistumiseen ja päihderiippuvuudesta toipumiseen johtava elämänkulku näyttäytyy monitahoisena ja haastavana. Vähemmistö tutkittavista (n=2) on elänyt lapsuudessaan tasapainoista kasvua ja kehittymistä tukevissa turvallisissa olosuhteissa (ks. TAULUKKO 2). Valtaosalla tutkittavista (n=7) lapsuusolot ovat olleet turvattomia, jopa traumaattisia (ks. TAULUKKO 2). Turvattomissa lapsuusoloissa eläneiden kuntoutujien kasvuolosuhteita ovat määrittäneet vanhemman/vanhempien ongelmallinen päihdekäyttö ja rikollinen elämäntyyli, perheväkivalta, kielteiset vuorovaikutussuhteet omiin vanhempiin, fyysisesti ja/tai emotionaalisesti poissaolevat vanhemmat sekä kaltoinkohtelu muun muassa puutteellisen huolenpidon ja/tai seksuaalisen hyväksikäytön muodossa. Lisäksi turvattomissa lapsuusoloissa eläneiden kuntoutujien kiintymyssuhde heidän pääasiallisesta kasvatusvastuusta huolehtineisiin henkilöihin näyttäytyy turvattomana. Janire Momeñe ym. (2021, 123–124) ovat osoittaneet tutkimuksellaan, että lapsuuden turvaton kiintymyssuhdemalli ja kasvatusvastuusta huolehtivan vanhemman fyysinen ja/tai emotionaalinen poissaolo lapsuusaikana ovat tilastollisesti merkitsevissä yhteydessä siihen, että ihminen kärsii myöhemmin elämässään päihderiippuvuudesta.

Kuntoutujien lapsuutta koskevista elämänkuvauksista voi tulkita, etteivät heidän lapsuusolonsa ole tukeneet terveen minuuden ja kyvykkäiden tunteenhallintakeinojen kehittymistä. Turvattomissa oloissa lapsuuttaan eläneet kuntoutujat näyttävät tulosten perusteella eläneen jatkuvassa stressissä vanhempiensa ongelmallisen elämäntyylin ja päihdekäytön varjossa. Tulokset osoittavat kuntoutujien joutuneen olemaan jatkuvasti varuillaan. He eivät ole pystyneet luottamaan vanhempiinsa tai tunteneet oloaan hyväksi kotonaan. Tulosten perusteella heidän voimavaransa

näyttävät menneen lapsuudessa pääosin siihen, että he ovat *selviytyneet* päivästä toiseen. Kuntoutujat ovat kokeneet arvottomuutta, häpeää, kateellisuutta ja erilaisuutta, jopa eristäytyneisyyttä. Tulosten mukaan osasy s siihen, etteivät kaikkien kuntoutujien (n=2) vanhemmat ole kyenneet vastaamaan lastensa kasvatuksellisiin tarpeisiin, on ollut vanhempien hyvin nuori ikä (alaikäisyys). Tulokset osoittavat, että erityisesti toipuvat äidit ovat pyrkineet pitämään epäsuotuisia lapsuuden perheolojaan raamittavia kulsseja kunnossa.

Tämän tutkimuksen tapaan myös aiemmissa tutkimuksissa on tullut ilmi, että turvattomat lapsuusolot, kuten perheväkivallan todistaminen, emotionaalinen kaltoinkohtelu, fyysinen väkivalta ja seksuaalinen hyväksikäyttö, voivat altistaa ihmistä päihdeiden ongelmakäytölle elämänsä eri vaiheissa (ks. esim. Doroudchi ym. 2023, 4; Dude ym. 2002, 11; Momeñe ym. 2021, 124; Saadatmand ym. 2021). Tutkimuksen tulosten perusteella tuleekin käsitys, että eriarvoisuus tuottaa eriarvoisuutta.

Kuntoutujien lapsuudenaikaista suotuisaa kasvua ja kehitystä on pyritty tukemaan yksilö- ja perhekohtaisten lastensuojelullisten interventioiden avulla. Osan tutkittavista (n=5) hoito ja kasvatusta on järjestetty lyhyt- tai pidempiaikaisesti kodin ulkopuolella, sijaishuollon avulla (ks. TAULUKKO 2). Sijaishuollossa vietetty aika on osaltaan mahdollistanut täysipainoisen elämän lapsena, ilman vastuunkantajan roolia omasta elämästään. Sijaishuollossa kuntoutujien perustarpeet ovat tulleet tyydytyksi; he ovat saaneet riittävästi lepoa, ravintoa ja pystyneet elämään ilman pelon tunnetta. Sijaishuollossa vietetty aika on toisaalta tarjonnut kuntoutujille heidän tarvitsemaansa apua ja tukea, mutta myös lisännyt heidän syrjäytymistä ja päihdekäyttöä. Kuntoutujat ovat tutustuneet päihdemyönteisiin ikätovereihin lastensuojeluyksiköissä ja sijaishuollon aikaisten karkaamisten aikana, minkä seurauksena heidän oma päihdekäyttönsä on laajentunut ja he ovat ajautuneet muun muassa katurikollisuuteen. Tuloksista välittyy, että haitallisten seurausten lisäksi sijaishuoltopaikoista karkaamisiin yhdistyy myös tutkittavien kokemaa välittämistä ja hyväksyntää, joita he eivät ole kokeneet saaneensa sijaishuoltopaikoissa (ks. myös Donaldson ym. 2023, 431). Sijaishuollossa toteutetut rangaistukset, kuten viikon mittaiset eristykset, ovat lisänneet kuntoutujien kapinointia ja siten erkaantumista yhteiskunnasta. Sijaishuollon aikana kuntoutujien yhteydenpitoa ja tapaamisia heidän vanhempiensa kanssa ei ole tulosten mukaan rajoitettu, vaikka se olisi toisinaan ollut heidän etunsa mukaista. Yhteydenpito ja tapaamiset ovat myötävaikuttaneet kuntoutujien päihdekäytön alkamiseen tai lisänneet jo alkanutta päihdekäyttöä. Tulosten perusteella tulee käsitys, ettei sijaishuolto ole kyennyt tarjoamaan tutkittaville riittävästi tukea elämänsuunnan muuttamiseksi.

Aiemmissa tutkimuksissa on osoitettu, että sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten alkoholin ja kannabiksen käyttö on määrältään samansuuntaista kuin muun samanikäisen väestön. Sijaishuollossa olevat tosin aloittavat päihdekäyttönsä ikätoveriaan varhaisemmin, jopa 1,5 vuotta aiemmin. Muita huumausaineita kuin kannabista sijaishuollossa olevat lapset ja nuoret käyttävät yleensä muuta samanikäistä

väestöä enemmän (Braciszewski & Stout 2012, 2338; Kohlenberg ym. 2002, 8–14). Myös diagnosoitujen päihdehäiriöiden esiintyvyys sijaishuollossa olevilla on merkittävästi suurempi, jopa viisinkertainen, muuhun samanikäiseen väestöön verrattuna (Braciszewski & Stout 2012, 2338; White ym. 2007, 14). Thomas E. Keller ym. (2010) toteavat tutkimuksessaan, että lapsuudessa ja nuoruudessa päihdehäiriöiden lukumääräinen esiintyminen on suurempaa sijaishuoltoon sijoittamisen jälkeen verrattuna aikaan ennen sijaishuoltoa. Tämä korostuu erityisesti pojilla (emt., 632). Catherine Roller White ym. (2008) ovat osoittaneet tutkimuksellaan samansuuntaisesti, että sijaishuollossa vietetty aika on yhteydessä päihdekäytön lisääntymiseen ja diagnosoituun päihderiippuvuuteen. Tämä tukee tutkimukseni tuloksia siltä osin, että tutkittavien päihdekäyttö on laajentunut sijaishuollossa olemisen aikana ja he ovat kärsineet elämänsä aikana päihderiippuvuudesta.

Valtaosa tutkittavista (n=7) on aloittanut päihdekäytön yläkouluikäisenä. Päihdeidenkäytön aloittamisesta riippumatta kuntoutujien päihdekäyttö on muuttunut hyvin nopeasti ongelmalliseksi. Iso osa tutkittavista (n=6) on aloittanut monipäihdekäytön jo alaikäisenä, sen sijaan huumausaineiden suonensisäisen käytön on aloittanut alaikäisenä vain yksi kuntoutuja (ks. TAULUKKO 2). Osalla tutkittavista (n=3) päihderiippuvuus on ollut jo alaikäisenä niin vakava, että he ovat ajautuneet tekemään rikoksia päihdekäyttönsä rahoittamiseksi (ks. TAULUKKO 2). Tulosten perusteella tulee käsitys, että kuntoutujien ongelmallinen päihdekäyttö on pitkälti sosiaalisen mallioppimisen tulosta. Päihdekäytön taustalla voi vaikuttaa myös geneettinen alttius, sillä valtaosan tutkittavista (n=6) vanhemmalla/vanhemmilla on tulosten mukaan ollut ongelmallista päihdekäyttöä. Aiemmissä tutkimuksissa on osoitettu, että geneettinen alttius lisää ongelmallisen päihdekäytön ja päihderiippuvuuden todennäköisyyden riskiä (ks. esim. Blum ym. 2018; Elam ym. 2021). Toisaalta päihderiippuvuuden kehittymisen taustalla voi aiempien tutkimusten mukaan vaikuttaa geneettisen alttiuden ja sosiaalisen ympäristön vuorovaikutus (ks. esim. emt.; Kendler ym. 2008). Tulosten perusteella osa tutkittavista (n=5) on saanut suoritettua ongelmallisesta päihdekäytöstä huolimatta nuoruudessaan peruskoulun lisäksi myös toisen asteen opinnot (ks. TAULUKKO 2).

Tutkimustulokset osoittavat kuntoutujien hakeneen lievitystä lapsuutensa turvattomuuden aiheuttamiin tunteisiin ja traumoihin sekä kokemaansa psyykkiseen ahdistukseen koulunkäynnistä, harrastuksista, varastamisesta ja päihdekokeiluista. Catherine Roller White ym. (2008, 431; 2007, 3) ovat osoittaneet tutkimuksillaan, että yksilö voi turvautua päihdekäyttöön vaikeita elämäntilanteita kohdatessa. Kuntoutujille, erityisesti lapsettomille miehille ja naisille, päihdekäyttö on ollut keino säädellä tunteitaan ja psyykkistä kestokykyään. Ongelmallinen päihdekäyttö on kuitenkin vaikeuttanut omien tunteiden tunnistamista ja käsittelyä. Tulos on yhtenevä aiempien tutkimusten kanssa, joissa on osoitettu, että päihderiippuvuudesta kärsivät käyttävät päihteitä tunnesäätelyn keinona (ks. esim. Momeñe ym. 2021; Tarek ym. 2021).

TAULUKKO 2 Tutkittavien keskeiset lapsuusolojen elementit¹¹

Kuntoutuja	Turvatomat lapsuusolot	Päihdekäyttöä alakouluikäisenä	Monipäihdekäyttöä alaikäisenä	IV-käyttöä ¹² alaikäisenä	Rikoksia alaikäisenä	Ollut sijaishuollossa	Toisen asteen opinnot nuoruudessa
Eeva	Kyllä	Ei	Ei	Ei	-	-	Kyllä
Elina	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei	-	Kyllä	Kyllä
Eetu	Kyllä	Ei	Ei	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Eino	Ei	Ei	Kyllä	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Esa	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	-	Kyllä	Ei
Liisa	Ei	Ei	Ei	Ei	-	-	Ei
Linda	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	-	-	Kyllä
Lauri	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Kyllä	-
Leo	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	-	Ei

Kuntoutujien kertomuksissa heidän aikuisuutensa näyttäytyy lapsuusolojen tapaan moninaisena ja vastoinkäymisten määrittämänä. Kaikkien aikuisuutta on hallinnut ongelmallinen monipäihdekäyttö ja rikollisuus. Rikoksilla on pyritty rahoittamaan pääasiassa omaa päihdekäyttöä, mutta myös maksamaan ulosotossa olevia velkoja. Tulosten mukaan kuntoutajat ovat suorittaneet rikoksista saamiaan rangaistuksia yhdyskuntapalvelun sekä ehdollisten ja ehdottomien vankeusrangaistusten muodossa. Ehdottomien vankeusrangaistusten loppuosia on suoritettu ehdonalaisessa vapaudessa ja lyhyempiä vankeusrangaistuksia laitospäihdekuntoutusyksikössä, samalla yhteiskuntaan integroituen. Yksi kuntoutuja on ollut myös valvotussa koevapaudessa, ja osa kuntoutujista on saanut pelkkiä sakkorangaistuksia. Tulosten mukaan toipuvat lapsettomat miehet ja toipuvat isät ovat viettäneet ison osan aikuisuudestaan vankeusrangaistuksessa.

Tulosten perusteella huumausaineisiin liittyvään rikollisuuteen on kytkeytynyt erottamattomasti väkivalta. Tulos on yhtenevä aiempien kotimaisten ja kansainvälisten huumausaineiden käyttöä tarkastelevien tutkimusten kanssa (ks. esim. Chalub 2006; Evans ym. 2021; Lintonen ym. 2014; Shirk & Wallman 2015). Tutkimuksen tulokset osoittavat, että väkivalta, johon kuntoutajat ovat olleet suoraan tai välillisesti kytköksissä, on ollut paikoin todella raakaa ja johtanut väkivallan kokijan menehtymiseen. Rajua väkivaltaa on tulosten mukaan todistettu ja/ tai harjoitettu ”tavanomaisissa” päihdepiireissä sekä rikollisorganisaatioissa. Tulosten mukaan yksi kuntoutuja on toiminut itse rikollisorganisaatiossa ja kahden kuntoutujan aikuisuudessa rikollisorganisaatiot ovat olleet välillisesti läsnä heidän puolisoidensa myötä.

Kuntoutujien väkivaltainen käyttäytyminen juontuu tulosten perusteella sosiaalisesta mallioppimisesta. Malli käyttää väkivaltaa on omaksuttu joko omilta vanhemmilta tai muilta päihteitä ongelmallisesti käyttäviltä henkilöiltä. Aiempien

¹¹ Taulukossa oleva viiva tarkoittaa, että tutkittava ei ole kuvannut kertomuksessaan kyseistä asiaa.

¹² Intravenoosinen eli suonensisäinen

tutkimusten perusteella on esitetty, että vanhempien väliselle väkivallalle altistuminen lapsuudessa lisää riskiä väkivallan ylisukupolviseen siirtymiseen (ks. esim. Forke ym. 2018; Hetzel-Riggin & Meads 2011). Aiempien tutkimusten mukaan lapsena kokenut väkivallan vakavuus ja monimuotoisuus voimistavat sen ylisukupolvista siirtymistä (emt.).

Tulokset osoittavat, että väkivaltaiseen käyttäytymiseen ei ole puututtu yhteiskunnan, esimerkiksi sosiaalihuollon, poliisin tai oikeusjärjestelmän, taholta riittävän tehokkaasti, mikä on edesauttanut väkivallan normalisoitumista kuntoutujien elämässä. Tulosten mukaan osalla kuntoutujista (n=5) on ilmennyt väkivaltaista käyttäytymistä monipäihdekäytön aloittamisen jälkeen (ks. TAULUKKO 3). Tuloksissa korostuu monipäihdekäyttöön liittyvän väkivallan moninaisuus. Väkivaltaisesti käyttäytyneet kuntoutujat kuvaavat kohdistaneensa toisiin fyysistä ja henkistä väkivaltaa. Väkivallan uhreiksi joutuneet kuntoutujat ovat puolestaan kokeneet fyysisen ja henkisen väkivallan lisäksi myös seksuaalista ja taloudellista väkivaltaa. Myös aiempien tutkimusten perusteella tiedetään, että ongelmallinen päihdekäyttö ja väkivaltainen käyttäytyminen ovat yhteydessä toisiinsa (ks. esim. Aboagye ym. 2022; Parkinson ym. 2018).

Tutkimuksen tuloksissa kuntoutujien saama apu kokemansa väkivallan käsitteilyyn näyttää olevan olemattomana. Koettu väkivalta on ollut usein pitkäkestoista ja normalisoitunut arjessa, minkä vuoksi kuntoutujat eivät ole tunnistaneeet omaa hätäänsä. Tulosten perusteella syntyy käsitys, että väkivaltaa kokeneiden kuntoutujien avun hakemista ja saantia on heikentänyt päihderiippuvuuteen, erityisesti päihderiippuvuuteen ja samanaikaiseen vanhemmuuteen, kytketty häpeä, syyllisyys sekä riittämättömyyden ja pelon tunteet. Väkivaltaa kokeneiden ja käyttäneiden kuntoutujien kertomuksista muodostuu kuva lähisuhdeväkivallasta, jonka on mielletty olevan ihmis-suhteeseen kuuluva ja siellä sisäisesti ratkottava vuorovaikutusongelma, ei rikos, josta väkivallan tekijän tulisi kantaa oikeudellinen vastuu.

Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että väkivaltaa kokeneiden henkilöiden olisi tärkeää saada tarvitsemaansa apua ja tukea, käsitelläkseen väkivaltakokemuksia ja niiden aiheuttamia tunteita (ks. esim. Doroudchi ym. 2023; Hetzel-Riggin & Meads 2011). Väkivaltaa kokeneet tarvitsevat usein pitkäaikaista tukea väkivaltakokemuksista toipumiseksi ja eheämmän tulevaisuuden rakentamiseksi (emt.). Myös väkivaltaa käyttäneille henkilöille tulisi tarjota apua väkivaltaisen käyttäytymisen taustalla olevien, usein monimutkaisten, syiden käsittelemiseen ja työstämiseen. Tuella voidaan edistää väkivaltaa käyttäneiden henkilökohtaista hyvinvointia ja kanssaihmissen turvallisuutta, ehkäisemällä esimerkiksi väkivallan ylisukupolvista siirtymistä. (Emt.; Forke ym. 2018.)

Tutkimuksen tuloksista voi tulkita, että lapsuuden tapaan kuntoutujien päihdekäyttö on laajentunut ja syventynyt aikuisuudessa sosiaalisen mallioppimisen tuloksena. Läheiset ihmissuhteet päihteitä ongelmallisesti käyttävien henkilöiden kanssa ovat lisänneet kuntoutujien päihdekäyttöä. Valtaosa kuntoutujista (n=7) on käyttänyt

aikuisuudessaan huumausaineita suonensisäisesti (ks. TAULUKKO 3), mikä on myös lisännyt heidän päihdekäyttöään. Päihdekäyttö on ollut kuntoutujille muun muassa keino säädellä tunteita ja sietää omaa psyykkistä pahaa oloa. Ongelmallinen moni-päihdekäyttö on vaikuttanut merkittävästi kuntoutujien elämään ja elämänhallintaan, aiheuttaen heille muun muassa asumiseen, taloudelliseen tilanteeseen, ihmissuhteisiin, fyysiseen ja psyykkiseen terveydentilaan sekä vanhemmuuteen liittyviä ongelmia. Tuloksista ilmenee, että sosiaalisista ongelmista huolimatta kuntoutujien päihdekäyttö on jatkunut, jopa lisääntynyt entisestään. Aiempien tutkimusten perusteella tiedetään, että ongelmallinen päihdekäyttö aiheuttaa laajalti erilaisia hyvinvoinnin vajeita (ks. esim. Kan ym. 2023; Russell ym. 2019).

Tulosten perusteella toipuvat äidit ja isät ovat pyrkineet ajattelemaan jälkikasvunsa parasta, ongelmallisesta päihdekäytöstään huolimatta. Toipuvat äidit ovat pyrkineet aikuisuudessaan, lapsuutensa tapaan, pitämään elämänsä raamittavia kulis-seja kunnossa, jottei heidän ongelmallinen päihdekäyttö paljastuisi viranomaisille ja johtaisi muun muassa heidän jälkikasvuunsa kohdistettuihin lastensuojellisiin toimenpiteisiin.

Valtaosa kuntoutujista (n=6) on kamppailut päihderiippuvuuden ohella mielenterveyden häiriöistä (ks. TAULUKKO 3). Tulosten perusteella voidaan todeta, että tarpeellisten palvelujen saaminen samanaikaisten mielenterveys- ja päihdeongelmien hoitamiseksi on ollut kuntoutujille vaikeaa, jopa mahdotonta. Terveystuon ammattilaisten suhtautuminen kuntoutujia kohtaan on ollut syrjivää ja stigmatisoivaa. Myös aiemmissa tutkimuksissa on osoitettu, että samanaikaisesta päihderiippuvuudesta ja mielenterveyden häiriöstä kärsivien ihmisten on vaikeaa saada palveluja (ks. esim. Roussy ym. 2013; Staiger ym. 2011).

TAULUKKO 3 Tutkittavien keskeiset aikuisuuteen kytkeytyvät elementit¹³

Kuntoutuja	Moni-päihdekäyttöä	IV-käyttöä ¹⁴	Rikoksia	Vankeusrangauksia	Ollut asunnottomana	Väkivallan kokija	Väkivallan tekijä	Mielenterveyden häiriöitä
Eeva	Kyllä	-	Kyllä	Ei	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä
Elina	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Eetu	Kyllä	-	Kyllä	-	Kyllä	-	Kyllä	Kyllä
Eino	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Esa	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä	Kyllä	-
Liisa	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei	Kyllä	-	-	Kyllä
Linda	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-
Lauri	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	-	Kyllä
Leo	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei	-	-	-

¹³ Taulukossa oleva viiva tarkoittaa, että tutkittava ei ole kuvannut kertomuksessaan kyseistä asiaa.

¹⁴ Intravenoosinen eli suonensisäinen

Seuraavaksi vastaan toiseen tutkimuskysymykseeni ”Millaisin kertomuksin kuntoutajat kuvaavat päihderiippuvuudesta toipumista ja millaisia yksilökohtaisia vaikutuksia laitospäihdekuntoutuksella on päihderiippuvuudesta toipumiseen kuntoutujien kertomuksissa?” sekä tarkastelen tutkimustulosteni suhdetta aiempiin tutkimuksiin ja aihepiiristä käytyyn teoreettiseen keskusteluun.

6.2 Riippuvuusongelmasta toipuminen ja laitospäihdekuntoutuksen merkitys osana toipumisprosessia

Kuntoutujien kertomuksissa päihderiippuvuudesta toipuminen näyttäytyy pitkäkestoisena, haastavana ja monitahoisena prosessina. Tulos on yhtenevä aiempien tutkimusten kanssa (ks. esim. Borkman ym. 2016; Kuusisto 2010; Mattila-Aalto 2009; Moos & Moos 2006; Niemelä 1999; Väyrynen 2007). Kuntoutajat kuvaavat toipumisen olevan jatkuva prosessi, *elämäntapa*, joka vaatii kaiken muuttamista ja päivittäistä työskentelyä elämän eri osa-alueilla. Thomasina Jo Borkman ym. (2016, 1123) ovat päätyneet tutkimuksessaan samaan. Toipuvien naisten elämänkuvauksissa korostuu, että riippuvuusongelmasta toipuminen jäsentää kuntoutujan tunteita, asenteita ja käyttäytymistäipumuksia.

Tulosten mukaan kuntoutujien toipuminen on käynnistynyt pohjakokemuksesta, joka on saanut heidät haluamaan muutosta elämäänsä ja antanut henkistä voimaa päihdekäytön lopettamiseen. Tulosten perusteella pohjakokemus on voinut tulla vastaan useamminkin kuin kerran. Aiempien tutkimusten mukaan pohjakokemuksen myötä ihminen havahtuu oman päihdekäyttönsä ongelmallisuuteen ja ymmärtää, että päihdekäytön tulee loppua (ks. esim. Donaldson ym. 2023, 429; Teruya & Hser 2010, 193). Tulokset osoittavat, että päihdekäytön lopettaminen ja päihteettömän elämäntavan omaksuminen vaativat ”oman pohjan” kokemisen lisäksi oman riippuvuuden myöntämistä, elämäntavan muuttamista, psyykkistä vahvuutta, motivaatiota hakea ja vastaanottaa apua päihteistä irtautumiseen sekä päivittäistä halua pysyä raittiina.

Tulosten mukaan päihdekäytöstä irtautumiseen sisältyy monenlaisia vaiheita. Kuntoutujien kertomuksissa näyttäytyy, että he ovat edenneet kohti päihteetöntä elämää James Prochaskan ja Carlo DiClementen muutosvaihemallissa kuvailtujen vaiheiden myötä (ks. esim. Thombs & Osborn 2019, 303–310). Esiharkintavaiheessa kuntoutajat ovat ymmärtäneet riippuvuutensa vakavuuden ja tarpeen muuttaa elämäänsä, olematta kuitenkaan vielä valmiita irtautumaan päihdekäytöstä. Harkintavaiheessa kuntoutajat ovat tiedostaneet päihdekäyttönsä aiheuttamia haittoja tilanteessa, jossa he ovat harkinneet päihteistä irtautumista, haluten samalla jatkaa aktiivista päihdekäyttöä. Valmistautumisvaiheessa kuntoutajat ovat väsyneet päihdekäyttöönsä ja kokeneet päihdekäyttönsä tuomat edut vähempi arvoiseksi suhteessa päihdekäyttönsä jatkamiseen ja päihdekäytön aiheuttamiin kielteisiin seurauksiin. Toimintavaiheessa kuntoutajat ovat alkaneet toteuttaa aktiivisesti päätöstään olla

päihdeettä. Tällöin he ovat rajoittaneet päihdekäyttöään henkeä uhkaavasta käytöstä toimintakykyään ylläpitävään käyttöön tai pystyneet olemaan jo täysin päihdeettä. Ylläpitovaiheessa kuntoutujat ovat pyrkineet aktiivisesti estämään päihdekäyttöön palaamisen ja ongelmien uusiutumisen, hoitamalla omaa raittiuttaan ja ennaltaehkäisemällä retkahtamisen riskiä. Ongelman uusiutumsvaiheessa kuntoutujat ovat retkahtaneet käyttämään päihdeitä ja palanneet muutosvaihemallin aiempiin vaiheisiin. (Thombs & Osborn 2019, 303–310.) Tulosten mukaan päihdekäyttöön palaaminen on vahvistanut kuntoutujien halua ja motivaatiota pysyä päihdeettä ja työskennellä aktiivisesti oman toipumisen hyväksi. Tutkimuksen tulosten perusteella tuleekin käsitys, että retkahtaminen on osa riippuvuusongelmaa, minkä vuoksi toipumisprosessin aikana olisi tärkeää työstää retkahduksen ehkäisykeinoja. Vaikeina hetkinä, päihdekäyttöön retkahtaessaan, muun muassa aiemmat omakohtaiset raittiudet ovat tukevat kuntoutujia pysymään päihdeettä ja pitäytymään elämäntapamuutoksessaan.

Kuntoutujat kuvaavat kertomuksissaan monenlaisten tekijöiden vaikuttaneen estävästi tai edistävästi heidän päihderiippuvuudesta toipumiseen. Kaikki kuntoutujat ovat pyrkineet irtautumaan päihdeistä vieroitushoidon ja laitospäihdekuntoutuksen avulla. Osa kuntoutujista (n=2) on saanut päihdeettömyyspyrkimyksensä tukea myös korvaushoidosta (ks. TAULUKKO 4). Päihdekäytön vähentämisessä kuntoutujia on auttanut tarpeenmukaisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen saaminen oikea-aikaisesti ja yksilöllisen tarpeen määrittämässä laajuudessa. Tulosten mukaan ammattilaisten empaattinen toimintatapa, päihderiippuvuudesta kärsivän aito kohtaaminen sekä inhimillinen ja tasavertainen kohtelu, *kohtelu ihmisenä*, ovat auttaneet osaltaan luomaan pohjaa toipumiselle. Tuloksista ilmenee, että kaikki kuntoutujat kokevat saaneensa tukea päihdeettömyyteensä läheisiltä, vertaisilta, sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisilta sekä itsehoidollisista vertaisryhmistä (AA/NA). Valtaosalle kuntoutujista (n=8) myös mielekäs arki on ollut toipumista tukeva elementti (ks. TAULUKKO 4). Lähes yhtä monen kuntoutujan (n=7) kertomuksessa heidän toipumista on edistänyt sosiaalisen ympäristön vaihtaminen (ks. TAULUKKO 4). Yksittäisten kuntoutujien elämäkuvauksista voi tulkita, että heidän toipumistaan ovat tukevat lisäksi armollisuus itseä kohtaan, arjen velvoitteiden kuten kotitöiden hoitaminen, poliiseilta saatu tuki, vireillä olevat oikeusprosessit tai vankeusrangaistusten ehdonlaiset vapaudet, vankilassa vietetyt ajat, asuinympäristön vaihtaminen päihdeettömyyttä tukevaksi sekä tuki päihde- ja rikostaustaisia henkilöitä auttavalta järjestöltä sekä väkivaltaa kokeneille ja käyttäneille henkilöille apua tarjoavalta järjestöltä. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että toipuminen on vaatinut konkreettisen paikan, kuten vankilan, sairaalan, vieroitushoito- tai laitospäihdekuntoutusyksikön, jossa kuntoutujat ovat voineet pyrkiä irtautumaan päihdeistä.

Tulosten perusteella tulee vaikutelma, että toipuminen on moninainen prosessi, jonka aikana *mikä tahansa* interventio voi edesauttaa ongelmallisen päihdekäytön lopettamiseen ja päihderiippuvuudesta toipumiseen kytkeytyvän muutostyön käynnistymistä. Katja Kuusisto (2010, 170–179, 219–231) arvioi omassa tutkimuksessaan

samansuuntaisesti, että erilaiset toipujat tarvitsevat erilaisia asioita toipumisen tueksi sekä päihdeettömyyden tai kohtuukäytön ylläpitämiseksi. Ulkopuolisella tuella on kuitenkin tutkitusti merkitystä päihderiippuvuudesta toipumisessa, sillä pitkäkestoisessa päihdekuntoutuksessa olleet ja AA:n vertaistukiryhmiin osallistuneet kuntoutujat ovat todennäköisemmin raittiina vielä 16 vuotta kuntoutuksen päättymisen jälkeen ja heillä on vähemmän päihdeongelmia kuin päihderiippuvuuksista kärsivillä, jotka eivät ole olleet päihdekuntoutuksessa (Moos & Moos 2006, 740–744). Tutkimukseni osoittaa (ks. myös Ruisniemi 2006), että toipumisprosessin keskiössä on aina yksilö; elämästään ja muutostyöstään vastuun kantava aktiivinen toimija. Kuntoutuja, joka pyrkii toipumaan ongelmasta – tai ongelman kanssa.

TAULUKKO 4 Tutkittavien toipumista pääasiallisesti tukeneet elementit¹⁵

Kuntoutujat	Vieroitushoito	Laitospäihde-kuntoutus	Korvaushoito	Läheiset	Veritaiset	Sotemattilaiset	Itsehoito	Sosiaalisen ympäristön vaihtaminen	Mielekäsi arki	Vanhemmuus
Eeva	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä	Ei lapsia
Elina	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä	Ei lapsia
Eetu	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei lapsia
Eino	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei lapsia
Esa	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Ei lapsia
Liisa	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä
Linda	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Lauri	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Leo	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä

Tulosten mukaan vanhemmuus on vaikuttanut ristiriitaisesti toipuvien äitien ja isien pyrkimykseen olla päihdeettä (ks. TAULUKKO 4 ja TAULUKKO 5). Toisaalta vanhemmuus on toiminut voimavarana ja toipumista tukevana elementtinä, kuten aiemmissakin tutkimuksissa on osoitettu (ks. esim. Kuusisto 2010, 180, 189–190; Ruisniemi 2006, 175–181, 192), vaikkakin omaan jälkikasvuun kohdistetut lastensuojelulliset toimenpiteet ja lasten huoltajuuden menettäminen ovat lisänneet kuntoutujien päihdekäyttöä. Toipuvat äidit ja isät ovat halunneet olla lapsilleen mahdollisimman hyviä vanhempia, mutta päihderiippuvuus ei ole aina mahdollistanut sitä. Tuloksista välittyy toipuvien äitien ja isien tapa kuvata päihderiippuvuuteen ja siitä toipumiseen kytkeytyvää vanhemmuusidentiteettiään avoimesti sekä tapa puhua lapsistaan arvostavasti. Tulosten mukaan he ovat pyrkineet toimimaan päihdekäytöstään huolimatta lastensa edun mukaisesti, vanhemmuusidentiteetin eheytyessä toipumisprosessin aikana. Tulokset osoittavat toipuvien vanhempien arvostavan tukea, jota yhteiskunta on tarjonnut heille vanhemmuuden toteuttamiseen, vanhemmuusidentiteetin

¹⁵ Taulukossa oleva viiva tarkoittaa, että tutkittava ei ole kuvannut kertomuksessaan kyseistä asiaa.

eheytymiseen sekä päihde- ja perhekuntoutuksen yhdistämiseen, vanhemman päihderiippuvuudesta toipumiseksi ja koko perheen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Vanhemmuuden huomioon ottaminen päihdetyössä on merkityksellistä, sillä vanhemmuus voi toimia tärkeänä toipumisen elementtinä ja mahdollistaa siten paitsi vanhemman myös lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin lisääntymisen (ks. esim. Ruisniemi 2006, 175–176, 192). Lisäksi vanhemmuutta tukemalla voidaan parhaimmillaan estää päihdekierteen ylisukupolvinen siirtyminen (emt).

Tulosten mukaan omiin lapsiin kohdistettujen lastensuojelullisten interventioiden lisäksi kuntoutujien (n=7) toipumiseen ovat vaikuttaneet kielteisesti myös päihdemyönteinen sosiaalinen verkosto ja psyykkisesti vaikeat elämäntilanteet kuten läheisen menehtyminen, parisuhteen päättyminen tai vireillä olevat oikeudelliset prosessit (ks. TAULUKKO 5). Tutkimuksen tulokset osoittavat, että riippuvuusongelmasta toipumiseen voivat vaikuttaa estävästi myös palvelujärjestelmään kytkeytyvät tekijät (ks. myös Thombs & Osborn 2019). Yli puolet kuntoutujista (n=5) kokee viranomaisten, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten ja poliisien, epäasiallisen asenteen haitanneen toipumista (ks. TAULUKKO 5). Lähes yhtä moni kuntoutuja (n=4) tuo esiin, että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten osoittaman tuen puute tai suoranainen osaamattomuus, epäammattitaito, on vaikuttanut kielteisesti toipumisprosessiin (ks. TAULUKKO 5). Tuloksista voi tulkita, että riippuvuudesta toipumista estää, mikäli palvelujärjestelmän piiriin ei pääse oikea-aikaisesti tai palvelujärjestelmän taholta tarjottu apu ja tuki on riittämätöntä. Toipuvien vanhempien kertomuksissa korostuu vaikeus päästä päihdevieroitukseen ja/tai laitospäihdekuntoutukseen tilanteessa, jossa kuntoutuja osoittaa motivaatiota interventiota kohtaan ja kokee olevansa avun tarpeessa. Tulosten mukaan syynä tähän on ollut se, ettei päihdehoito-/kuntoutuslaitoksessa ole ollut vapaita paikkoja sekä se, ettei sosiaali- tai terveydenhuollosta ole myönnetty maksusitoumusta tai sen jatkoa kyseiseen palveluun. Tulokset osoittavat, että päihderiippuvuudesta kärsivä ihminen voi jättää hakeutumatta päihdepalveluihin myös sen vuoksi, ettei hänellä ole tietoa tai voimavaroja selvittää, keneen tulisi olla yhteydessä palvelutarpeen kartoittamiseksi ja palvelujen saamiseksi. Aiemmissä tutkimuksissa on osoitettu samansuuntaisesti, että päihderiippuvuudesta kärsivien on vaikeaa saada palveluja muun muassa palvelujärjestelmän joustamattomuuden vuoksi (ks. esim. Staiger ym. 2011; Roussy ym. 2013).

Vähemmistö kuntoutujista (n=3) kuvaa, että toipumisprosessiin ovat vaikuttaneet negatiivisesti myös velkaantuminen, asunnottomuus sekä erilaiset tunnetilat kuten pelko, ahdistus, epätoivo, häpeä, masennus, intohimo ja rakkaus (ks. TAULUKKO 5). Yksittäisten kuntoutujien kertomuksissa toipumista haitanneina tekijöinä näyttävät myös elämänkulkuun kytkeytyvät traumamuistot, juhlapyhät ja niihin kulminoituva yksinäisyys, vankilan päihdemyönteinen ilmapiiri sekä koepapaudet ja lomat (poistumisluvat) vankilasta. Tulokset osoittavat, että riippuvuusongelmasta toipumiseen haitallisesti vaikuttavat tekijät ovat lisänneet kuntoutujien päihdekäyttöön

retkahtamisen riskiä sekä hidastaneet toipumisprosessia ajallisesti. Tulos on yhtenevä aiempien tutkimusten kanssa (ks. esim. Ekqvist 2021; Kuusisto 2010; Ruisniemi 2006).

TAULUKKO 5 Tutkittavien toipumista pääasiallisesti haitanneet tekijät¹⁶

Kuntoutuja	Läheisten päihdekäyttö	Psyykkisesti vaikeat elämäntilanteet	Vanhemmuus	Sote-ammattilaisten toiminta	Viranomaisten epäasiallinen asenne	Erilaiset tunnetilat	Asunnottoisuus	Velkaantuminen
Eeva	-	-	Ei lapsia	Kyllä	-	-	-	-
Elina	-	-	Ei lapsia	Kyllä	-	-	-	-
Eetu	Kyllä	Kyllä	Ei lapsia	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Eino	Kyllä	Kyllä	Ei lapsia	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Esa	Kyllä	Kyllä	Ei lapsia	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Liisa	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä	-	-	-
Linda	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä	-	-	-
Lauri	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	-	-	-
Leo	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	-	-	-

Tuloksista välittyy, että toipuminen on elämäntapamuutoksen lisäksi henkisen kasvun ja kehityksen prosessi, johon kuntoutujat ovat saaneet tukea muun muassa laitospäihdekuntoutuksesta. Tulokset osoittavat, että vertaisuuteen ja yhteisöhoitoon perustuvan laitospäihdekuntoutuksen aikana kuntoutujat ovat opetelleet työstämään päihderiippuvuuttaan sekä riippuvuuteen ja siitä toipumiseen liittyviä tunteitaan itsehoidollisissa vertais- ja pienryhmissä. Ryhmätyöskentelyiden myötä he ovat omaksuneet, että päihderiippuvuus vaatii aktiivista itsehoitoa ja saaneet tietoa itsehoidollisista keinoista tulevaa ajatellen. Tulosten perusteella kuntoutujat ovat hyötäneet myös toiminnallisista ryhmistä, saaden vastuuta yhteisten arjen askareiden hoitamisesta ja opetellen päihdeettömässä elämässä vaadittavia arjen taitoja. Myös Sarah R. Donaldson ym. (2023, 432) ovat todenneet tutkimuksessaan samansuuntaisesti, että kuntoutusyhteisön toimintaan osallistuminen ja vastuun ottaminen vahvistavat kuntoutujan toipumisidentiteettiä. Toipuvien äitien ja isien elämäntapamuutoksista on lisäksi tulkittavissa, että laitospäihdekuntoutuksessa annettu tuki vanhemmuuteen kytkeytyvien kysymysten työstämiselle on vaikuttanut myönteisesti heidän riippuvuusongelmasta toipumiseen. Arja Ruisniemi (2006) on päätenyt tutkimuksessaan samaan.

Tutkimuksen tulosten perusteella toisilta kuntoutujilta ja laitospäihdekuntoutusyksikön henkilöstöltä saatu tuki on edistänyt kuntoutujien toipumista. Lapsettomien kuntoutujien (n=5) kuvauksissa merkityksellisenä toipumista edistävänä tekijänä näyttäytyy myös laitospäihdekuntoutuksessa kuntoutujille osoitettu luottamus. Lapsettomien miesten ja toipuvien äitien kertomuksissa (n=5) korostuu puolestaan, että kuntoutuksessa koettu hyväksyntä ja välittäminen heijastuvat myönteisesti

¹⁶ Taulukossa oleva viiva tarkoittaa, että tutkittava ei ole kuvannut kertomuksessaan kyseistä asiaa.

päihderiippuvuudesta toipumiseen. Tulosten perusteella kaikki kuntoutujat ovat saaneet tukea päihdeettömyyteensä kuntoutuksessa samanaikaisesti olleilta ja hoidollisissa ryhmissä (AA/NA) kohtaamiltaan vertaisilta. Vertaisuus on mahdollistanut samaistumisen tunnetasolla ja tarjonnut toivon näkökulmaa toipumiseen. Lisäksi valtaosa kuntoutujista (n=8) kokee, että heihin myönteisesti ja kannustavasti suhtautuvalla laitospäihdekuntoutusyksikön ammattitaitoisella henkilöstöllä on ollut myönteistä vaikutusta riippuvuusongelmasta toipumiseen (ks. TAULUKKO 6). Vertaisilta ja kuntoutusyksikön henkilöstöltä saadun tuen lisäksi valtaosan kuntoutujista (n=6) toipumisen kannalta merkityksellistä on ollut kuntoutusyksikössä vallinnut myönteinen ilmapiiri toipumista kohtaan (ks. TAULUKKO 6).

Jorma Niemelä (1999, 63–78, 153) on esittänyt tutkimuksessaan, että päihderiippuvuudesta toipuminen voi virittyä ja vahvistua *hoitoavaruudessa* eli kuntoutustilanteen kokonaisuudessa, jossa päihderiippuvuudesta kärsivän ja kuntoutusyhteisön todellisuudet kohtaavat. Lisäksi aiempien tutkimusten perusteella tiedetään, että päihderiippuvuudesta toipumista edistävät laitospäihdekuntoutuksen vuorovaikutuksellisuus, yksilön kokemus osallisuus (emt.; Donaldson ym. 2023, 431–432; Ruisniemi 2006, 67–68) ja työntekijöiden ammatillinen pätevyys (Lennox & Mansfield 2001, 169–172). Minna Mattila-Aallon (2009, 171–198) tutkimus osoittaa samansuuntaisesti, että riippuvuusongelmasta toipuminen voi mahdollistua, kun yksilö löytää keinoja luottaa päihdehuollossa tarjottavaan apuun, avun tarjoajiin sekä perusteluja luottamukselle. Tutkimuksen tulosten perusteella tuleekin käsitys, että päihderiippuvuudesta toipuminen on prosessi sosiaalisessa yhteisössä (ks. myös Ruisniemi 2006).

Tulokset osoittavat, että laitospäihdekuntoutuksen strukturoitu arki on edistänyt kuntoutujien toipumista, heidän opetellessa kantamaan vastuuta itsestään ja toisista. Kuntoutus on tarjonnut heille tukea päihdeettömän elämäntyylin omaksumiseen ja sosiaalisen verkoston tietoiseen rajaamiseen toipumista tukeväksi. Sarah R. Donaldson ym. (2023, 432) esittävät tutkimuksessaan, että päihdekäyttöä suosivien sosiaalisten yhteyksien vähentäminen kuuluu keskeisesti toipumista tukeviin elämäntapamuutoksiin. Tulosten mukaan laitospäihdekuntoutus on tarjonnut kuntoutujille ”työkaluja” toipumisen tueksi ja auttanut heitä sisäistämään, että jokainen on vastuussa omasta toipumisestaan.

Yksittäisten kuntoutujien kertomuksissa näyttäytyy, että toipumista ovat tukeet myös kuntoutuksenaikainen päihdeetön ympäristö, laitospäihdekuntoutuksen yksilöllisyys ja kuntoutuksessa omaksuttu ymmärrys omasta päihdesairaudesta. Myös kuntoutujien psyykkiseen vointiin ja vireillä oleviin oikeudellisiin asioihin saama tuki sekä palveluohjaus näyttävät toipumista tukevinä tekijöinä. Aiemmissa tutkimuksissa on osoitettu samansuuntaisesti, että laitospäihdekuntoutuksen aikana asiakkaalle tarjotut tarpeelliset lisäpalvelut kuten apu mielenterveyden häiriöihin (Kuusisto 2010, 214–215; Lennox & Mansfield 2001, 169–172; Fletcher & Grella 2001, 540–542) tai käytöshäiriöihin edistävät riippuvuusongelmasta toipumista (emt.). On myös esitetty, että laitososuhteissa päihderiippuvuudesta toipuvat kuntoutujat

tarvitsivat toipumisensa tueksi laajalti neuvontaa, mutta sitä ei tarjota heille säännömukaisesti (Lennox & Mansfield 2001, 169–172).

Tuloksissa korostuu, että laitospäihdekuntoutusta tulisi tarjota oikea-aikaisesti ja riittävän pitkään, jotta palvelu tukisi aidosti kuntoutujien toipumista ja tuottaisi toivottuja tuloksia. Aiemmissa tutkimuksissa on päädytty samaan (ks. esim. Fletcher & Grella 2001, 540; Moos & Moos 2006; Lennox & Mansfield 2001, 167–169). Kuntoutujien kertomuksissa päihdeittämättömyyden ylläpitämisessä merkityksellisenä näyttäytyy myös laitospäihdekuntoutuksen intervalli- ja kriisijaksoille pääsy aina tarvittaessa. Aiempien tutkimusten mukaan päihdekuntoutuksen aikana tulisi varmistaa, että kuntoutujan jatkohoito toteutuu tarvittaessa esimerkiksi päihdekuntoutuslaitosten tarjoamien intervallijaksojen muodossa tai vertaistuellisissa hoitoryhmissä (AA/NA) (ks. esim. Kuusisto 2010, 218; Moos & Moos 2006, 744).

TAULUKKO 6 Laitospäihdekuntoutuksessa toipumista ensisijaisesti tukeneet tekijät¹⁷

Kuntoutuja	Vertais-tuki	Yhteisöllisyys	Itsehoitodolliset ryhmät	Toiminnalliset ryhmät	Strukturoitu arki	Myönteinen ilmapiiiri toipumista kohtaan	Henkilöstö	Tunne-työskentely	Oikea-aikaisuus	Riittävän pitkä kesto
Eeva	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Elina	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	-	-	Kyllä	Kyllä
Eetu	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-
Eino	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Esa	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Liisa	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Linda	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Lauri	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä	Kyllä
Leo	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä	-	Kyllä	Kyllä

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että laitospäihdekuntoutuksella on ollut monia yksilökohtaisia vaikutuksia, jotka ovat edistäneet kuntoutujien riippuvuusongelmasta toipumista. Tulosten perusteella kaikkien kuntoutujien elämänhallinta on kohentunut, heidän voimavaransa ovat vahvistuneet, he ovat alkaneet löytää paikkansa yhteiskunnassa, ja oppineet kantamaan vastuuta omasta elämästään. Tuloksista välittyy, että päihdekuntoutus on vaikuttanut myönteisesti kaikkien kuntoutujien psykososiaaliseen toimintakykyyn ja siten heidän kokonaistilanteeseen. Kaikki kuntoutujat kokevat arjen struktuurinsa kohentuneen laitospäihdekuntoutukseen osallistumisen ja toipumisen myötä. Valtaosa kuntoutujista kokee lisäksi, että laitospäihdekuntoutuksen ansiosta heidän psyykinen ja fyysinen hyvinvointi sekä elämän mielekkyys ovat lisääntyneet (ks. TAULUKKO 7). Kuntoutujilla (n=7) on myös rohkeutta elää

¹⁷ Taulukossa oleva viiva tarkoittaa, että tutkittava ei ole kuvannut kertomuksessaan kyseistä asiaa.

omannäköistään elämää ja pyrkiä toteuttamaan omia haaveita ja unelmia (ks. TAULUKKO 7). Eeva Ekqvist (2021, 46–55) on osoittanut tutkimuksellaan samansuuntaisesti, että laitospäihdekuntoutuksen aikana kuntoutujien hyvinvoinnissa ja toiveikkuudessa tapahtuu positiivista muutosta, ja laitospäihdekuntoutus luo osaltaan pohjaa toivotun tulevaisuuden tavoittelulle.

Kuntoutujien kertomuksissa näyttäytyy, että laitospäihdekuntoutus on mahdollistanut omien ajatusten, arvojen ja asenteiden muuttumisen sekä uudenlaisten toimintatapojen omaksumisen. Katja Kuusisto (2010, 73) arvioi tutkimuksessaan, että laitospäihdekuntoutuksen myötä kuntoutujan ymmärrys päihderiippuvuudesta ja omasta tilanteesta laajenee. Kuntoutuja omaksuu uudenlaisia arvoja ja kokee tarvetta irtautua päihdealakulttuurista sekä siihen nivoutuvasta sosiaalisesta ympäristöstä (emt., 183). Tulosten mukaan kuntoutujien elämänlaatu on kohentunut muun muassa sen vuoksi, että he kykenevät olemaan laitospäihdekuntoutuksen ansiosta aiempaa rehellisempiä ja ovat päässeet irti itsekeskeisyydestä. Thomasina Jo Borkman ym. (2016, 1123) ovat päätyneet tutkimuksessaan samaan.

Tuloksista ilmenee, että päihdekuntoutus on vahvistanut kuntoutujien integroitumista yhteiskuntaan, eheyttänyt heidän tunne-elämää, vahvistanut heidän itsetuntoa ja auttanut rakentamaan uudenlaista, päihteetöntä, identiteettiä. Lähes puolet kuntoutujista (n=4) kuvaa laitospäihdekuntoutuksen edesauttaneen myös rikoksettoman elämäntyylin omaksumisessa. Aiempien tutkimusten perusteella tiedetään, että päihteistä irtautuminen ja yksilön eheytyminen edellyttää uudenlaisten toiminta- ja ajatusmallien sisäistämistä, kuntoutuksen jälkeisen elämän suunnittelua (Ruisniemi 2006, 67–68, 243–248), rikollisesta käyttäytymisestä irtautumista sekä uudenlaiseen, päihteettömään, elämäntapaan integroitumista (emt.; Fletcher & Grella 2001, 540–542). Sanna Väyrysen (2007, 197–203) tutkimus osoittaa, että päihdekäyttö aiheuttaa syyllisyyttä ja häpeää sekä kokemuksen erilaisuudesta, ulkopuolisuudesta ja toiseudesta. Päihderiippuvuuteen kytkeytyvät negatiiviset kokemukset, kuten väkivalta ja seksuaalinen hyväksikäyttö, siirtyvätkin osaksi päihderiippuvuudesta kärsivän identiteettiä liaten sitä. Sanna Väyrysen (emt.) tutkimus esittää, että päihderiippuvuudesta toipumisen tueksi tulisi kehittää sukupuolierityisiä kuntoutusmuotoja sekä -paikkoja, joissa huomioitaisi päihderiippuvuuden irtautumispyrkimyksen lisäksi yksilön identiteettiä säröilyttäneiden kipupisteiden työstäminen sekä mahdollisuus eheyttää suhdetta itseän.

Tutkimuksen tulosten mukaan lähes kaikki kuntoutajat (n=7) ovat sisäistäneet päihderiippuvuuden itsehoidollisen tärkeyden ja kyenneet muuttamaan sosiaalisen verkostonsa päihteettömyyttä tukevaksi (ks. TAULUKKO 7). Tulos on yhtenevä aiempien tutkimusten kanssa (ks. esim. Borkman ym. 2016). Toipuvien vanhempien välit omiin lapsiin ovat lähentyneet. Tulosten perusteella laitospäihdekuntoutus on lisännyt lapsettomien kuntoutujien (n=5) itsearvostusta ja kohentanut toipuvien äitien (n=2) itsetuntoa. Lisäksi päihdekuntoutus on vaikuttanut myönteisesti valtaosan kuntoutujista (n=6) itseluottamukseen. Yksittäisten kuntoutujien elämäkuvauksista on

lisäksi tulkittavissa, että laitospäihdekuntoutuksen ja toipumisen myötä heidän taloudellinen tilanteensa on kohentunut, eikä heille kerry enää jatkuvasti uutta velkaa, heidän turvallisuuden tunteensa on lisääntynyt ja he ovat löytäneet voimavaroja oman toipumisprosessin ylläpitämisen lisäksi myös vertaisten auttamiseen ja tukemiseen. Myös Thomasina Jo Borkman ym. (2016, 1123) kuvaavat tutkimuksessaan, että päihderiippuvuudesta toipumiseen voi kytkeytyä kuntoutujan halu auttaa toisia toipujia.

TAULUKKO 7 Laitospäihdekuntoutuksen ensisijaiset yksilökohtaiset vaikutukset¹⁸

Kuntoutuja	Psyykinen hyvinvointi	Fyysinen hyvinvointi	Raittiutta tukeva sosiaalinen verkosto	Mielekäs arki	Arjen struktuuri	Elämänhallinta	Toiminnta-kyky	Elämänarvojen muutos	Kyky haa-veilla	Ymmärrys itsehoiton tärkeydestä
Eeva	Kyllä	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä
Elina	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Eetu	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Eino	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Esa	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Liisa	Kyllä	-	Kyllä	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä
Linda	Kyllä	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä
Lauri	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä	-
Leo	Kyllä	Kyllä	-	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	Kyllä	-

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että riippuvuusongelmasta toipumiseksi kuntoutuja tarvitsee sosiaalisia yhteisöjä, jotka edistävät hänen osallisuutensa muodostumista ja tukevat kuntoutujan päihteetöntä elämänhallintaa tukevia valintoja (ks. myös Mattila-Aalto 2009). Laitospäihdekuntoutuksella voi olla myös kumuloituvaa vaikutusta, jolloin toipuminen voi tapahtua varsinaisen kuntoutusjakson jälkeen (ks. myös Kuusisto 2010, 73). Tulosten perusteella syntyykin käsitys, että laitospäihdekuntoutuksen vaikutusten arviointi kuntoutujien riippuvuusongelmasta toipumiseen on haastavaa, sillä kuntoutujissa tapahtuneet muutokset eivät liity välttämättä päihdekäyttöön ja siitä irtautumiseen (ks. myös Pitkänen 2018, 26–27).

6.3 Eriarvoisuutta luova ja ylisukupolvista huono-osaisuutta ylläpitävä sirpaleinen palvelujärjestelmä

Tulosten perusteella tutkittavien ja heidän lapsuudenperheidensä saama tuki näyttyy riittämättömänä. Palvelujärjestelmä ei ole kyennyt vastaamaan tutkittavien ja

¹⁸ Taulukossa oleva viiva tarkoittaa, että tutkittava ei ole kuvannut kertomuksessaan kyseistä asiaa.

heidän läheistensä tuen tarpeisiin oikea-aikaisesti ja riittävällä laajuudella. Palvelujärjestelmä näyttäytyy tutkimuksessa sirpaleisena, lapsi-, asiakas- ja perhelähtöisyyden jäädessä huomiotta palvelujen kokonaisuudessa. Palvelujärjestelmän vaikuttavuus näyttäytyykin tuloksissa heikkona palvelujen toimimattomuuden vuoksi (Pohjola 2012b, 13). Tulosten perusteella tulee käsitys, ettei palvelujärjestelmä ole toiminut vaikuttavasti myöskään siitä syystä, että päihdepalvelut eivät ole olleet helposti kuntoutujien saatavilla ja saavutettavissa. Tulokset osoittavat, että kuntoutujien laitospäihdekuntoutukseen pääsy on voinut toteutua vasta *”siinä vaiheessa, ku kaikki on jo menehtetty”*. Tulosten perusteella palvelujärjestelmä epäonnistuu päihderiippuvuudesta kärsivien auttamisessa tilanteissa, joissa ihmisiä käännytetään pois palvelujen piiristä, eivätkä he saa avun ja tuen tarpeidensa mukaisia palveluja oikea-aikaisesti. Tulosten mukaan riippuvuusongelmasta toipuminen edellyttää usein useampaa kuin yhtä vieroitus- ja laitospäihdekuntoutusjaksoa ja vaatii laitosmuotoisia intervalli- ja kriisijaksoja päihdetömyyden ylläpitämiseksi. Osaltaan tämä selittyy riippuvuusongelman luonteella, mutta liittyy myös palvelujärjestelmään ja sen toimivuuteen. Tutkimuksen tulokset herättävätkin kysymyksen, onnistuvatko päihderiippuvuudesta kärsiville suunnatut hoidon ja kuntoutuksen palvelut saavuttamaan niille asetetut tavoitteet, mikäli kuntoutujat palaavat niihin kerta toisensa jälkeen uudelleen.

Tulosten perusteella tulee vaikutelma, ettei palvelujärjestelmä kykene huomioimaan riittävällä tavalla ihmisten moninaisuutta sekä heidän yksilöllisiä tuen ja avun tarpeita. Palvelujärjestelmän sirpaleisuutta ja yhteiskunnan turvaverkon haurautta voidaan nähdäkseni pyrkiä ehkäisemään koordinoitun monialaisen työn avulla. Yih-Ing Hser ym. (2007, 516) toteavat tutkimuksessaan, että päihderiippuvuus ja sen optimaalinen hoito edellyttävät integroitua ja kokonaisvaltaista lähestymistapaa eri toimijoiden, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon sekä oikeusjärjestelmän, välillä.

Tutkimukseni tulokset osoittavat, että kuntoutujien yksittäisten palvelujen puutteita on pyritty paikkaamaan toisaalla palvelujärjestelmässä. Tulosten mukaan kuntoutujat eivät ole esimerkiksi saaneet alaikäisenä päihdehoitoa tai -kuntoutusta, mikä on lisännyt heidän lastensuojelullisten interventioiden tarvetta. Nähdäkseni lastensuojelun sijaishuollolla onkin pyritty korvaamaan sitä erityistason osaamista, jota kuntoutujat olisivat tarvinneet päihderiippuvuuden sekä turvattomien/traumaattisten lapsuusolojensa aiheuttamien tuen ja avun tarpeiden käsittelyyn esimerkiksi päihdehuollosta tai lasten- ja nuorisopsykiatrian palveluista. Kuntoutujien palveluihin pääsyä ei ole tulosten perusteella ohjannut voimassa oleva lainsäädäntö sekä heidän yksilöllinen *etu* ja tarve, joiden tulisi nähdäkseni olla palvelujen myöntämisen peruslähtökohtana.

Kit K. Elam ym. (2021) ovat osoittaneet tutkimuksessaan, että päihderiippuvuudesta kärsiville ja heidän perheilleen tulisi tarjota apua ja tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tutkimukseni tulosten mukaan valtaosa kuntoutujista (n=7) kärsii ylisukupolvisesta huono-osaisuudesta, jolta ihmisiä voitaisiin pyrkiä suojaamaan oikea-aikaisilla ja riittävillä palveluilla. Ajattelen, että ylisukupolvisen huono-

osaisuuteen ja syrjäytymiseen tulisi puuttua panostamalla eri toimijoiden monialaisessa yhteistyössä toteuttamaan varhaiseen tukeen. Uskon, että varhaisessa vaiheessa tarjottu tuki voi suojata ihmistä päihdehaittoihin liittyvältä riskikäyttäytymiseltä sekä päihdekäytön aiheuttamalta ongelmien kasaantumiselta elämänkulun eri vaiheissa.

Tutkimukseni tulokset osoittavat, että päihderiippuvuudesta kärsivillä on vaikeuksia päästä tarvitsemiinsa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Erityisiä haasteita palveluihin pääsyssä on tulosten mukaan kuntoutujilla, joilla on samanaikaisesti päihderiippuvuus ja mielenterveyden häiriö. Tulosten perusteella näyttää, että heidän palveluihin pääsyä ei toteudu yhdenvertaisesti muiden kansalaisten kanssa. Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin on päätenyt samaan ratkaisussaan (EOAK/4968/2022), joka koskee kaksoisdiagnoosipotilaiden mahdollisuuksia saada tarvitsemiaan päihde- ja mielenterveyspalveluja. Mikäli kaksoisdiagnoosipotilas ei saa tarvitsemiaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, toinen tai molemmat ongelmista voivat jäädä hoitamatta. Uskon, että päihdeongelmien ja mielenterveyden häiriöiden samanaikainen hoitaminen vaikuttaisi myönteisesti haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten toipumiseen. Nähdäkseni palvelujärjestelmässämme tulisi pyrkiä paitsi tarjoamaan ihmisille oikeita palveluja oikea-aikaisesti, auttaa heitä myös kiinnittymään palveluihin ja toipumisprosessiin.

Tulosten perusteella tulkitsem, että kuntoutajat ovat kohdanneet palvelujärjestelmässämme monenlaista risteävää rakenteellista syrjintää (Karkulehto ym. 2012, 20; Mattsson 2014, 11). Yhteiskuntamme toimijoilla ei ole ollut nähdäkseni tarvittavaa osaamista, resursseja ja/tai tahtoa kuntoutujien kokeman välittämisen ja hyväksynnän puutteen sekä turvattomuuden kohtaamiseen. Myös kuntoutujien kokemien mielenterveyden häiriöiden, väkivallan ja vanhemmuuden tuen tarpeiden kohtaaminen yhteiskunnan toimijoiden taholta näyttää pääosin syrjivänä. Tulosten perusteella syntyy käsitys, että yhteiskuntamme toimijat rinnastavat päihderiippuvuuksista kärsivien kuntoutujien kokeman sosiaalisen hädän samanlaiseksi kuin muiden kansalaisten hyvinvoinnin vajeet ja pyrkivät kohtelemaan kaikkia samalla tavalla, jolloin intersektionaalisista eroista puhuminen ja niiden huomioiminen vaikeutuu tai jopa estyy (emt.). Tällöin sivuutetaan ihmisten väliset risteävät erot, kuten päihderiippuvuus ja samanaikainen lastensuojelun asiakkuus/mielenterveyden häiriö/väkivallan kokeminen/vanhemmuus, joiden huomioiminen olisi merkityksellistä kuntoutujien kokemusten ymmärtämiseksi ja heidän auttamiseksi (emt.). Nähdäkseni onkin oleellista ymmärtää, että ihmisten tasa-arvoinen kohtelu ei ole sama asia kuin se, että kaikkia ihmisiä kohdeltaisiin samalla tavalla tai että kaikille tarjottaisiin esimerkiksi saman verran apua elämänhaasteiden tai sosiaalisten ongelmien hoitamiseen. Väitän, että esimerkiksi vanhemmuuteensa tukea kaipaava äiti, joka ei kärsi päihderiippuvuudesta, pärjää vähemmällä tuella kuin äiti, joka kärsii päihderiippuvuudesta. Uskon, että yhteiskuntamme eriarvoisuutta ja ylisukupolvista huono-osaisuutta olisi mahdollista vähentää, mikäli tukea ja apua kohdennettaisiin niistä eniten hyötyville. Tämä vaatisi nähdäkseni asenteellista muutosta ja rohkeita poliittisia päätöksiä.

Jäsenän, että päihderiippuvuudesta kärsivien ihmisten auttamisessa ja sosiaalityön käytännöissä tulisi hyödyntää intersektionaalisuutta, kun tarkastellaan ihmisten etuoikeuksien ja syrjimyksen monimutkaista kytkeytymistä toisiinsa yksittäisissä tilanteissa sekä laajemmin valtasuhteiden rakenteellisissa mekanismeissa. Sosiaalityössä intersektionaalisuus on hyödyllinen keino syrjivien asenteiden analysoimiseen, kun työtä tehdään ihmisten elämäntarinoiden parissa (Heino 2023, 60–62; Mattsson 2014; Van Impe & Arteel 2018, 78). Toimiakseen sortoa ja epäoikeudenmukaisuutta vastaan, sosiaalityöntekijöiden tulee hyödyntää kriittistä reflektiota. Ilman kriittistä pohdintaa sosiaalityöntekijä saattaa ylläpitää ja uusintaa sortavia sosiaalisia rakenteita, vaikka hänen tarkoituksensa olisivat vilpittömät ja hyvät. (Heino 2023, 62; Mattsson 2014, 9.) Nähdäkseni kriittisen reflektion ja intersektionaalisuuden yhdistäminen voisi hyödyttää päihderiippuvuuksista kärsivien ihmisten parissa tehtävää työtä sekä aihepiiriä koskevaa tutkimusta ihmisten sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumista puolustavana ja sortoa vastustavana käytäntönä.

6.4 Vuorovaikutusorientaatio avun saannin taustalla

Olen tuonut edellä esiin, että tutkittavien palvelutarpeeseen ei ole vastattu aina oikea-aikaisesti ja riittävän kattavasti. Näen, että tämän taustalla voi vaikuttaa osaltaan päihderiippuvuudesta toipuvan kuntoutujan ja häntä auttavan ammattilaisen välillä vallitseva vuorovaikutusorientaatio. Mikäli päihderiippuvuudesta toipuva kuntoutuja ja häntä auttava ammattilainen elävät eri kokemusmaailmoissa, he eivät voi ymmärtää toisiaan. Näin ollen ammattilainen ei nähdäkseni voi tavoittaa aidosti kuntoutujan avun ja tuen tarvetta. Ammattilaisen tutustuesssa kuntoutujan arkitodellisuuteen, hän voi ymmärtää, että kuntoutujan riippuvuussairauteen, elämäntilanteeseen ja sosiaaliin ongelmiin ovat vaikuttaneet moninaiset tekijät ja että kuntoutujan elämäntilanne on harvoin, jos koskaan, puhtaasti kuntoutujan oma valinta.

Kaarina Mönkkönen (2018, 59–79) esittää, että *asiantuntijakeskeistä* auttamistapaa toteuttava työntekijä ei juurikaan huomioi asiakkaan omaa tulkintaa tilanteestaan, vaan pyrkii määrittämään asiakkaan tilanteen yksin. Tutkimustulosten mukaan päihderiippuvuudesta toipumista ei edistä kuntoutujan ja ammattilaisen välinen yhteistyösuhde, jossa kuntoutujan omia tulkintoja tilanteestaan ei huomioida. Toisaalta asiakkaan palvelutarpeeseen vastaamista ei välttämättä edistä parhaimmalla mahdollisella tavalla myöskään *asiakaskeskeinen* auttamistapa, jossa asiakkaan omat näkökulmat nousevat tarkastelun keskiöön, mutta työntekijän vastuunkantajan sekä vaikuttajan rooli hämärtyy (emt., 81–105).

Ajattelen, että päihderiippuvuudesta ja sen lieveilmiöistä kärsivät ihmiset tarvitsevat heitä auttavilta ammattilaisilta *ihmisyyttä* huomioivaa vuorovaikutusta. Sitä, että työntekijä tunnistaa ja tunnustaa asiakkaan yksilöllisenä persoonana omine toiveineen sekä huolenpidon tarpeineen ja kohtelee häntä itsemääräämiseen kykenevänä

persoonana. Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että päihderiippuvuudesta kärsivää kuntoutujaa auttaakseen ammattilaisten ei tulisi mennä asiakas-työntekijä vuorovaikutukseen täysin toisen ehdoilla, sillä tällöin vuorovaikutus ei aikaansaa kummallekaan osapuolelle uutta ymmärrystä eikä edistä kuntoutujan päihderiippuvuudesta toipumista.

Tuloksista välittyy, kuinka päihderiippuvuuden kanssa kamppailevia ihmisiä autettaessa itse auttamisen ongelmat voivat jäädä huomaamatta. Tällöin negatiiviseksi, jopa pahoiksi, koetut asiat saatetaan ohittaa, tai niitä voidaan piilotella ja selittää pois. Nähdäkseni asiakas ja hänen palvelutarpeensa jäävät kohtaamatta, mikäli ammattilainen ei uskalla lähestyä asiakkaan elämässä ilmeneviä ikäviä asioita ja puhua niistä asioiden oikeilla nimillä. Ajattelen Martti Lindqvistin (1999, 80–82) tapaan, että kohtaamisessa ja vuorovaikutuksessa on pohjimmiltaan kyse inhimillisyydestä ja ihmisarvosta. Ihmisarvomme edellyttää, että tulemme nähdyksi ja kuulluksi omana itsenämme, ja että elämänkulkuamme kytkeytyvistä teoistamme ja niiden seurauksista puhutaan niiden oikeilla nimillä (emt.). Ajattelen, että päihderiippuvuuden kanssa kamppailevilla ihmisillä on muiden ihmisten tapaan tarve tulla kohdatuiksi kokonaisina, elämän iloineen ja suruineen sekä onnistumisineen ja ongelmineen. Nähdäkseni päihderiippuvuudesta kärsivän kuntoutujan auttaminen edellyttää, että työntekijä uskaltaa kohdata asiakkaan elämänsä kytkeytyvät vaikeatkin, työntekijälle kenties vieraat kokemukset. Tällaisten *haavoittavien narratiivien* purkaminen, ja toisaalta uusien tulevaisuusorientoituneiden narratiivien rakentaminen, kytkeytyy sosiaaliryöpylän perusolemuksen (Baldwin 2013).

Ajattelen, että päihderiippuvuuden värittämää elämää kohdattaessa, ammattilaisten tulisi pyrkiä olemaan samanaikaisesti asiakkaan luottamuksen arvoisia ja toisaalta puuttua asiakkaan tahdon vastaisesti häntä koskeviin asioihin. Tutkimukseni kuntoutujien elämänsä kulkua rakentaa tulkintani mukaan ymmärrystä siitä, että asiakas voi toivoa työntekijän puuttuvan elämäntilanteestaan ilmenneisiin ongelmiin, vaikka asiakas pelkäisi samanaikaisesti työntekijän mahdollista interventiota, eikä rohkenisi tai osaisi ilmaista toivettaan ääneen. Ymmärrykseni mukaan sosiaalisia ongelmia kohtaavia ihmisiä autettaessa tuen ja kontrollin tulisikin olla läsnä samanaikaisesti, jolloin ammattilaisen pyrkimyksenä on luoda vuorovaikutussuhde asiakkaaseen, toimien samanaikaisesti julkisen vallan edustajana (Mönkkönen 2018, 136).

Nähdäkseni päihderiippuvuudesta kärsiviä ihmisiä tukee parhaiten *dialoginen* ammatillisen työn tulkintakehys, jossa asiakas ja työntekijä ovat vuorovaikutussuhteen tasavertaisia osapuolia, määrittäen asiakkaan vallitsevaa tilannetta vastavuoroisesti ja etsien siihen ratkaisua yhdessä (Mönkkönen 2018, 107–155). Tutkimukseeni osallistuneet kuntoutujat toivat esiin tulkintojaan siitä, kuinka yhteiskuntamme palveluissa suhtaudutaan päihderiippuvuudesta kärsivään ihmiseen ja hänen pyrkimyksiensä elää päihteettä. Tutkittavien kertomuksista välittyi päihderiippuvuuden luoman stigman vaikutus avun tarvitsijan ja ammattilaisen väliseen kohtaamiseen. Osalla tutkittavista oli kokemusta myös vastavuoroisesta kohtaamisesta, jossa

ammattilainen suhtautui toipujaan ennakkoluulottomasti, sensitiivisesti, välittävästi ja apua tarjoten, haastaen toipujaa kantamaan kuitenkin oman vastuunsa omasta toipumisestaan.

Nähdäkseni päihderiippuvuudesta kärsivän ihmisen muutosvalmiutta on mahdollista tukea kuntoutujan ja ammattilaisen riittävän ja oikea-aikaisen yhteisymmärryksen sekä yhteisasiantuntijuuden avulla. Vaikka asiakkaan tilanteesta lienee mahdollonta saavuttaa täydellistä yhteisymmärrystä (Mönkkönen 2018, 116), ammattilainen voi tukea dialogisen yhteistyön avulla asiakasta hänen päihitteettömyyspyrkimyksessään. Tutkimukseni tulosten pohjalta tulkitsem, että päihitteettömyyttä tukevan motivaation syntyemisessä on tärkeää, että kuntoutuja saa määrittää itse omaa elämänsä kukaan ja vallitsevaa elämäntilannettaan koskevat huolenaiheet. Mikäli ammattilainen sanoittaa oman huolensa liian varhain ääneen, tilanne saattaa johtaa asiakkaan ja työntekijän vastakkainasetteluun, myönteisistä pyrkimyksistä huolimatta (emt., 114–115). Näenkin ratkaisevana, että ammattilaiset rohkenisivat tunnistaa ja tunnustaa, että päihderiippuvuudesta kärsivät kuntoutujat ovat jatkuvasti muuntuvia, oman elämänsä tietoisia toimijoita (Heikkinen 2018). Kuntoutujan toipumista tukeakseen ammattilaisen tulisikin arvioni mukaan asettua kuntoutujan kanssa vuorovaikutussuhteeseen, joka mahdollistaisi kuntoutujan ja ammattilaisen yhteisten, päihderiippuvuudesta toipumista tukevien, oivallusten kehittymisen. Nähdäkseni tällaiset oivallukset edustavat kuntoutujan ja ammattilaisen välisen vuorovaikutuksen yhteistä tarinavarantoa, jossa omaa elämänsä määrittämää tarinaa jaetaan vuorovaikutuksessa toiselle, rakentaen ja muokaten samanaikaisesti omaa identiteettiä (Hänninen 1999).

Seuraavassa luvussa arvioin tutkimusprosessin aikana tekemiäni valintoja sekä tutkimukseni onnistumista.

7 POHDINTA

7.1 Tutkimuksen arviointi

Päihderiippuvuuteen johtaneiden elämänkulkujen ja päihderiippuvuuden toipumisprosessien tutkiminen on ollut mielenkiintoista ja henkilökohtaisesti palkitsevaa. Olen kiitollinen tutkimukseeni osallistuneille kuntoutujille, jotka kuvasivat avoimesti ja rehellisesti elettyä elämäänsä kipukohtineen ja matkaansa kohti valoisampaa huomista. Tutkittavien jakamat muutos- ja kasvutarinat ovat vahvistaneet haluani työkennellä oikeudenmukaisen ja ihmisarvoisen sosiaalihuollon hyväksi. Koen tutkimusprosessin vahvistaneen myös yhteiskuntatieteilijän identiteettiäni.

Päihderiippuvuuteen johtaneiden elämänkulkujen tutkiminen ei kuulunut alkuperäiseen suunnitelmaani. Alun perin tarkoitukseni oli tutkia ainoastaan päihderiippuvuudesta toipumista; sitä, mitkä eri tekijät vaikuttavat päihdekäytöstä irtautumiseen, millainen merkitys laitospäihdekuntoutuksella on toipumisprosessissa ja millaisena kuntoutujat näkevät päihderiippuvuudesta toipumisen tulevaisuutta koskevissa kertomuksissaan. Olin suunnitellut kerääväni tutkimukseni laadullisen aineiston haastattelemalla päihderiippuvuudesta kärsiviä kuntoutujia ennen laitospäihdekuntoutusta, sen aikana ja laitospäihdekuntoutuksen jälkeen. Päädyin haastattelemaan jokaista tutkittavaa vain yhden kerran, sillä vaikeista päihderiippuvuudesta kärsivät kuntoutujat eivät olisi välttämättä pystyneet sitoutumaan kolmeen tutkimushaastatteluun, jotka olisivat voineet toteutua, tutkittavien kuntoutuksen kestosta riippuen, pitkäköllä aikavälillä.

Tutkimushaastatteluissa kuntoutujat tuottivat hyvin vähän tulevaisuuden inhimillisen tason muisteluja päihderiippuvuudesta toipumiseen liittyen. Sen sijaan he tuottivat odottamattoman paljon narratiivista kerrontaa heidän lapsuusolojen ja yleisesti elämänkulun vaikutuksista päihdekäytön aloittamiseen ja päihderiippuvuuden kehittymiseen. Tutkimushaastatteluiden toteuttamisen aikaan ryhdyinkin pohtimaan,

muokkaisinko tutkimuskysymyksiäni siten, että jättäisin kuntoutujien toipumisen tu-
levaisuutta koskevat näkymät pois tutkimuksestani ja syventyisin aineiston tulkin-
nassa päihderiippuvuudesta toipumisen lisäksi tutkittavien päihderiippuvuuteen
johtaneisiin elämänkulkuihin. Lopullisen valinnan tutkimuskysymyksistä tein tutki-
musaineiston keräämisen jälkeen, keskusteltuani asiasta tutkielmani ohjaajan kanssa.
Nähdäkseni ratkaisu muokata tutkimuskysymyksiäni mahdollisti paremmin tutkitta-
vien äänen esiin tuomisen ja heillä olevan tiedon arvostamisen sekä vahvasti aiem-
missä tutkimuksissa (ks. esim. Blum ym. 2018; Elam ym. 2021; Kan ym. 2023; Kendler
ym. 2008; Russell ym. 2019) saatuja tuloksia siitä, että päihderiippuvuus on vahvasti
ylisukupolvinen ja syrjäytymistä tuottava ongelma, jonka ehkäisemiseksi tulisi panos-
taa varhaiseen monialaiseen tukeen.

Tutkimusaineistoa kerätessä yllätyin tutkittavien narratiivisen kerronnan sisäl-
lön lisäksi tutkimushaastatteluiden ajallisesta kestosta. Olin arvioinut ennalta, että ku-
kin tutkimushaastattelu kestäisi noin 60 minuuttia. Haastatteluiden keskimääräinen
kesto oli kuitenkin noin 1,5 tuntia. Tutkimushaastatteluiden pidempi kesto osoittaa
nähdäkseni, että tutkittavilla oli tarve puhua päihderiippuvuuteen ja siitä toipumi-
seen kytkeytyvistä asioistaan ja jakaa tuntojaan marginaalissa elämisestä.

Valtaosa tutkittavista liikuttui tutkimushaastatteluiden toteuttamisen aikana.
Näen, että avoin haastattelu mahdollisti osaltaan aiheen syvällisen käsittelyn tutkitta-
vien ehdoilla. Uskon, että tutkimushaastatteluita edeltänyt alustus auttoi rakenta-
maan myös luottamusta minun ja tutkittavien välillä. Lisäksi aiempi työkokemukseni
päihderiippuvuuksista kärsivien ihmisten parissa ja muutoin sosiaalihuollossa edes-
auttoivat varmasti omaa tapaan kuunnella tutkittavien tarinoita ja osoittaa heille
myötätuntoa ihmiseltä ihmiselle -mentaaliteetillä. Tutkimushaastatteluiden aikana ku-
kin tutkittava oli tärkeysjärjestyksessäni ensimmäinen. Pyrin luomaan kasvokkaisissa
kohtaamisissa kiireettömän sekä luottamuksellisen ilmapiirin ja osoittamaan tutkitta-
ville, että haluan rakentaa ymmärrystä heidän päihderiippuvuuteen kytkeytyvistä te-
kijöistä, päihderiippuvuudesta toipumisesta ja laitospäihdekuntoutuksen yksilöko-
htaisista vaikutuksista yhdessä kunkin tutkittavan kanssa. Tutkimushaastatteluita to-
teuttaessa pyrin kohtaamaan ja kohteilemaan tutkittavia kunnioittavasti, myötätuntoi-
sesti sekä välittävästi. Osoitin olevani kiinnostunut tutkittavien tarinoista kuuntele-
malla heitä levollisesti sekä kysymällä tarkennuksia ja rohkaisemalla heitä jatkamaan
kerrontaa. Näen, että tutkimushaastatteluiden toteuttamisessa oli elementtejä päihde-
riippuvuuksista kärsivien Käypä hoito -suositukseen hyväksytystä *motivoivasta haas-
tattelusta* (Duodecim 2022; Duodecim 2018; ks. myös luku 3.2.3).

Tämän tutkimuksen näyte (n=9) on pieni eikä se edusta kattavasti vaikeista päih-
deriippuvuuksista toipuvia äitejä ja isiä sekä lapsettomia naisia ja miehiä. Tutkimus-
tulosten ja niiden tulkintojen tarkastelussa ja tutkimustulosten yleistettävyyttä ajatel-
len onkin syytä huomioida tämä rajoitus. Tutkittaviksi päätyi kuntoutujia, jotka halu-
sivat jakaa päihderiippuvuuteen ja siitä toipumiseen liittyviä kertomuksiaan. Tutki-
mustulokset ja tulosten tulkinta voisivat siten poiketa tutkielmassa esitetystä, mikäli

tutkimuksen näytteen hankinnassa olisi menetelty toisin. Ymmärrän, että tutkittavat ovat huomioineet kerronnassaan odotukseni tutkimuksen tekijänä, ja tutkimushaastatteluisa toteutunut tarinankerronta on ollut tutkittavien ja minun välisen vuorovaikutuksen tulosta (Puusa ym. 2020, 222; Riessman 1997, 157). Tiedostan, että tutkittavien päihderiippuvuuteen johtaneisiin elämäntilanteisiin ja päihderiippuvuudesta toipumiseen liittyvät menneisyyttä koskevat kertomukset ovat nykyhetken näkökulmasta tehty tulkinta, jonka muodostumiseen erilaiset muistamisen oikut ja menneisyyden jäsentämisen motiivit vaikuttavat (Puusa ym. 2020, 227).

Epistemologisesti tutkimukseni tuottaman tiedon voidaan sanoa olevan subjektiivista ja kokemuksellista. Ihmistieteellisen tutkimuksen lainalaisuuksien tavoin tutkimani ilmiö sijoittuu kontekstiinsa (Erkkilä 2008, 198), eivätkä tutkimustulokset edusta siten ehdotonta totuutta tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimukseni kohde on ajan ja paikan mukaan muuntuva, minkä vuoksi tutkimukseni tulosten yleistäminen on suhteellista ja rajallista. Näen, että tutkimusaineistoni mahdollistaa kuitenkin pätevien päätelmien tuottamisen tutkimusaineistoa ympäröivästä todellisuudesta tutkimuskysymysteni näkökulmasta. Arvioni mukaan tutkimukseni on lisännyt tutkimukseni aihepiiriä koskevaa teoreettista ymmärrystä, palvelen potentiaalisesti aihepiiriin keskittyviä tulevia tutkimuksia.

Tämän tutkimuksen avulla olen pyrkinyt kuvaamaan, selittämään, tulkitsemaan ja ymmärtämään tutkittavien päihderiippuvuuteen johtaneiden elämäntilanteiden sekä päihderiippuvuudesta toipumisen todellisuutta. Ajattelen Juha Perttulan (2008, 143–148) tavoin, että ihmisten elämäntilanteiden tulkintoja tutkittaessa tutkimustyö on subjektiivista, eli tutkimuksellinen ymmärrys rakentuu tutkimuksen tekijän tajunnallisessa suhteessa tutkimusaineistoon. Tutkimuksellinen ymmärtäminen onkin tapahtunut tässä tutkimuksessa omasta toimestani ja siten subjektiivisesti (emt.). Nähdäkseni olen ollut tutkimuksen tekijänä tutkimukseni keskeinen tutkimusväline (Eskola & Suoranta 2014, 211).

Narratiiviselle tutkimukselle ominaiseen tapaan tutkimukseni keskiössä on ollut tutkittavien näkökulma, heidän kertoessaan elämästään mahdollisimman vapaamuotoisesti (Puusa ym. 2020). Tutkimukseni ansiona voidaankin pitää sitä, että se keskittyy tutkittavan ilmiön ainutkertaisuuteen ja pyrkii lisäämään yleistä ymmärrystä tutkimuksen kohteesta (Vilkkä 2015, 195). Tutkimukseni on tuottanut tulkintoja siitä, millaisten elämäntilanteiden kautta kuntoutujat voivat päätyä tilanteeseen, jossa he ovat osallistuneet laitospäihdekuntoutukseen ja ovat toipumassa päihderiippuvuudesta. Tutkimukseni onkin arvioni mukaan luonut ymmärrystä päihderiippuvuudesta kärsivien kuntoutujien elämäntilanteuksista.

Nähdäkseni olen pystynyt vastaamaan tutkimusasetelmällani tutkimukseni tavoitteisiin, sillä sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti tässä tutkimuksessa tutkittavien elämäntilanteiden nähdään olevan subjektiivisten merkityksiantojen ja tulkintojen määrittämiä (Heikkinen 2018). Tällöin olen tutkimuksen tekijänä tulkinnut tutkittavien jakamia elämäntilanteuksia vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa.

Tutkittavien ja minun välinen ymmärryshorisontti (Puusa & Juuti 2020, 31) on nähdäkseni mahdollistanut vuorovaikutuksemme tutkimusaineiston keräämiseksi. Olen arvostanut tutkittavien kerrontaa ja pyrkinyt kuulemaan heidän kerronnassaan ilmeviä vivahteita, päästen samalle aaltopituudelle tutkittavien kanssa. Koen, että tällöin ymmärryshorisonttimme on ikään kuin hitsautunut yhteen. Tutkimuksen tekijänä en ole voinut asettua ulos tutkimastani todellisuudesta, sillä nähdäkseni kaikki ihmistieteellinen tieto on kulttuurisidonnaista ja siten kytköksissä myös tutkimuksen tekijään.

Tutkimukseni vahvuutena on nähdäkseni ollut päihderiippuvuudesta kärsivien kuntoutujien erilaisuutta arvostava ja kunnioittava ihmiskäsitykseni. Ymmärrykseni mukaan ihmiskäsitykseni esiin tuominen on ollut laadullista tutkimusotetta hyödynnettäessä merkityksellistä, sillä kvalitatiivinen tutkimukseni on suosinut ihmisiä tiedonkeruun instrumentteina, ja tutkimukseni kohteena ovat olleet päihderiippuvuudesta toipuvat kuntoutujat ja heidän inhimilliset tulkintansa heidän elämänsä kuluistaan.

Lopuksi pohdin tutkimaani ilmiöön liittyviä tulevaisuuden näkymiä ja kehittämistarpeita, painottaen sosiaalityön ja laajemmin yhteiskunnan kontribuutiota.

7.2 Päihderiippuvuuteen altistaviin elämäntilanteisiin ja päihderiippuvuudesta toipumiseen liittyviä tulevaisuuden näkymiä ja kehittämistarpeita

Näen Janissa Miettisen ym. (2020, 120–122) tavoin, että sosiaalipalvelujen käytännön toiminnassa ja sosiaalipalveluja koskevassa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa tulisi huomioida nykyistä enemmän tutkittuun vaikuttavuus- ja kustannusvaikuttavuustietoon pohjautuvat keinot aikaansaada myönteisiä muutoksia asiakkaiden hyvinvointiin. Sosiaalipalvelujen käytännössä ja päätöksenteossa arvotetaan usein päätöksentekijöiden maksuhalukkuuteen linkittyviä eri vaihtoehtoja (emt.). Mikäli päihderiippuvuudesta kärsivien ihmisten vaikuttavan auttamisen (kuten kestoltaan pitkien laitospäihdekuntoutusjaksojen) on esimerkiksi todettu maksavan enemmän kuin vähemmän vaikuttavan auttamisen (kuten kestoltaan lyhyempien laitospäihdekuntoutusjaksojen), mutta päätöksentekijät kohdentavat auttamistoimet vähemmän vaikuttaviin toimiin, he hyväksyvät sen, että käytettävät toimet tuottavat asiakkaille vähemmän hyvinvointia kuin käytettävissä olevat muut vaihtoehtoiset toimet (emt., 118). Laitospäihdekuntoutuksen maksajatahoina ovat tyypillisesti hyvinvointialueet, joiden tulee arvioida maksusitoumusten kestoa määrittäviä kriteereitä ja sitä, millaisia muutoksia laitospäihdekuntoutuksella tavoitellaan asiakkaiden hyvinvointiin ja elämäntilanteisiin (ks. esim. Kaukonen 2019).

Jäsenän, että päihderiippuvuuksista kärsivien ihmisten auttamiseksi valittavissa toimissa on pohjimmiltaan kyse arvoista; siitä, millainen ihmisarvo päihderiippuvuuksista kärsivillä ihmisillä nähdään olevan. Pahimmillaan

päihderiippuvuudesta kärsivän ihmisen elämäntilanteen kohenemisen todennäköisyys on pieni ja häneen yhteiskunnan taholta kohdistetut taloudelliset satsaukset menevät hukkaan (Niemi 2020, 279). Eettisestä näkökulmasta katsottuna tällaiset satsaukset voivat kuitenkin olla välttämättömiä, sillä viime kädessä kyse on jokaisen ihmisarvon kunnioittamisesta. Miellän, että palvelujärjestelmässämme toimivien tahojen tulisi kunnioittaa yhtäläisesti jokaisen ihmisarvoa ja perusoikeuksia.

Sosiaalityöhön ja sosiaalityön tutkimukseen ihmisarvoon kytkeytyvä arvokeskustelu kuuluu nähdäkseni erottamattomasti. Sosiaalityö on ihmisoikeustyötä, jolle arvot luovat perustan – auttamistyön ideologisen kivijalan. Sosiaalityön keskeisiin arvoihin lukeutuvat sosiaalinen oikeudenmukaisuus, asiakkaan itsemääräämisoikeus, yhteinen vastuu yhteiskuntamme jäsenistä sekä jokaisen ihmisarvon kunnioittaminen (Talentia 2023, 10–23). Myös voimassa oleva lainsäädäntömme (sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 30 §) velvoittaa sosiaalihuollon toteuttajia kohtelemaan kaikkia sosiaalihuollon palvelujen tarpeessa olevia ihmisiä syrjimättömästi ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen.

Sosiaalityössä yhteiskunnalliset, yhteisölliset sekä yksilölliset tekijät kietoutuvat toisiinsa. Sosiaalityön arjessa kohdataan ja käsitellään monimuotoisia ongelmatilanteita, joihin liittyy kasautuvaa heikompiosaisuutta sekä ihmisten pahoinvointia. Jäsenän, että marginalisoitumista sekä syrjäytymistä aiheuttavien teemojen ympärillä työskentely vaatii sosiaalityön ammattilaisilta eettisesti kestävästä toimintakulttuurista. Eettisiä näkökulmia tulisi tarkastella yksilöiden, yhteisöjen, organisaatioiden sekä yhteiskunnan kannalta. Uskon, että yhteiskunnalliset muutokset muovaavat heikompiosaisuuden ja marginalisaation ilmiöitä yhä moninaisemmiksi, mikä tekee päihderiippuvuuksista kärsivien ihmisten parissa tehtävästä sosiaalityöstä entistä haastavampaa. Nähdäkseni yksilöihin kohdistettava apu ja tuki ovat sosiaalityön keskiössä. Ajattelen, että sosiaalityön keinoin tulisi pyrkiä vaikuttamaan myös ihmisten olosuhteisiin, niitä ylläpitäviin rakenteisiin sekä vallitsevaan politiikkaan. Tulkintani mukaan heikompiosaisuuteen liittyvä auttaminen edellyttääkin usein ongelmien juurisyiden etsintää ja ratkaisua.

Nähdäkseni vallitseva yhteiskunnallinen tilanteemme korostaa päihderiippuvuuteen liitettyä leimaa sekä rikosoikeudellista kontrollia ja estää siten osaltaan päihderiippuvuuksista kärsivien ihmisten palvelujen saantia. Päihderiippuvuus saatetaan nähdä ainoastaan yksilön ongelmana (Szutorisz & Hurd 2022, 1611), jolloin riippuvuuskäyttäytymisen taustalla vaikuttavat moninaiset tekijät voivat jäädä huomiotta. Päihderiippuvuuteen liittyvä stigma (Staiger ym. 2011; Roussy ym. 2013) voi nähdäkseni haitata päihdepalveluihin hakeutumista, apua tarvitsevan ihmisen pelätessä viranomaisia ja mahdollisia rikosoikeudellisia toimenpiteitä. Ajattelenkin, että yhteiskunnassamme tarvittaisiin asennemuutosta sen suhteen, ettei päihteitä ongelmallisesti käyttäviä ihmisiä nähtäisi esimerkiksi vain rikoksia tekevinä henkilöinä, vaan myös kokonaisvaltaisen avun ja tuen tarpeessa olevina tasavertaisina yhteiskunnan jäseninä. Päihdepalveluihin hakeutumista ja palvelujen saantia ei nähdäkseni edistä

se, että esimerkiksi huumausaineiden käyttö on verhoiltu rikollisuusmuurin taa. Huumausaineiden käyttörangaistukset johtavat arvioni mukaan päihdekäytön piilotte- luun, hoitoon hakeutumisen sijaan. Uskon, että päihderiippuvuuksista kärsivien ihmisten toipumista voitaisiin tukea rangaistusten sijaan tehokkaammin poistamalla huumausaineiden käytön rangaistavuus. Mikäli kova kontrolli tukisi tehokkaasti päihderiippuvuudesta toipumista, tulkintani mukaan ongelmalliseen päihdekäyttöön ja huumausainekuolemiin liittyvät kehitystrendit olisivat erisuuntaisia (ks. esim. Terve- yden ja hyvinvoinnin laitos 2023a & 2022a, 70–74; Tilastokeskus 2022). Ajattelenkin, että päihderiippuvuutta ja siitä aiheutuvia haittoja tulisi lähestyä kriminaalipolitiikan sijaan sosiaali- ja terveystalitiikan avulla.

Päihderiippuvuuksista kärsivillä ihmisillä on lähtökohtaisesti perusoikeus (pe- rustuslaki 731/1999, 19 §) saada apua päihderiippuvuudesta toipumiseen. Yhteiskun- tamme valtiosääntöoikeusajatteluun kuitenkin kuuluu, että ihmisten perusoikeudet ovat alisteisia suhteessa lainsäätäjän valitsemiin päämääriin, joiden edistämistä perus- tellaan poliittisilla tai muilla syillä. Tällöin ihmisen oikeuksia voidaan rajoittaa, kun pyrkimyksenä on edistää jotakin tarpeelliseksi arvioitua päämäärää. Päihderiippu- vuuksista kärsivien avun ja tuen saanti ei nähdäkseni toteudu yhteiskunnassamme tällä hetkellä parhaalla mahdollisella tavalla. Tutkimukseni tulokset osoittavat, että kuntoutuja voi joutua esimerkiksi perustelemaan päihdehoitoa tai -kuntoutusta koh- taan ilmenevää motivaatiotaan – ja jäädä silti vaille tarvitsemaansa apua. Uskon, että päihderiippuvuuksista kärsivien ihmisten auttamisessa tulisi hyödyntää nykyistä rohkeammin tieteelliseen näyttöön pohjautuvia vaikuttavia menetelmiä kuten opioi- dikorvaushoitoa ja huumausaineiden käyttötilakokeilua, jotka Terveiden ja hyvin- voinnin laitos (2022b, 5–7) on nostanut eräiksi tärkeimmistä keinoista huumausaine- kuolemien ehkäisyssä.

Näen, että kaikkien sosiaalityön ammattilaisten tulisi korostaa asiakkaiden oi- keutta laadultaan hyvään, oikea-aikaiseen ja saavutettavaan palveluun sekä nostaa esiin havaitsemiaan epäkohtia asiakkaiden edun toteutumisessa. Sosiaaliseen autta- mistyöhön juurtuneet taloudellisen tehokkuuden vaatimukset (Mönkkönen 2018, 10) tai poliittiset syyt eivät saisi syrjäyttää päihderiippuvuuksista kärsivien ihmisten avun ja tuen tarpeisiin vastaamista. Laadultaan ja kustannuksiltaan tehokkaiden interven- tiostrategioiden suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi kiinnostava jatkotutkimusaihe voisikin olla syvällisempi perehtyminen esimerkiksi niihin tekijöihin ja prosesseihin, jotka vaikuttavat ongelmallisesti päihdeitä käyttävien ihmisten päätökseen lopettaa päihdekäyttö tai hakeutua päihdehoitoon/-kuntoutukseen. Merkityksellistä olisi sel- vittää tarkemmin myös palvelujärjestelmämme roolia päihderiippuvuuteen johtaneiden elämäntilakujen ja päihderiippuvuudesta toipumisen kannalta; kuten sitä, millai- set järjestelmälähtöiset seikat myötävaikuttavat päihderiippuvuuden kehittymiseen tai miten palvelujärjestelmämme estää ja edistää päihderiippuvuudesta toipumista. Käsitelmäni mukaan päihderiippuvuuteen ja siitä toipumiseen liittyvän tutkimustie- don tuottaminen on merkityksellistä, jotta päihderiippuvuuksista kärsivät ihmiset

eivät ajautuisi puutteelliseen tutkimusnäyttöön perustuvan yhteiskunnallisen päätöksenteon vuoksi entistä haavoittuvaisempaan asemaan.

Tämä tutkimus on vahvistanut käsitystäni siitä, että päihderiippuvuuteen ja sen lieveilmiöihin törmätään laajalti yhteiskunnassa. Ajattelen, että päihteisiin ja riippuvuuskäyttäytymiseen kytkeytyviä ongelmia tulisi pyrkiä tunnistamaan ja ottamaan puheeksi laajalti eri palveluissa. Nähdäkseni olisikin tärkeää pyrkiä varmistamaan, että ihmisiä työssään kohtaavilla ammattilaisilla, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoilla, olisi tarvittava osaaminen ja valmius ottaa päihdekäyttö ja sen herättämä huoli puheeksi. Lisäksi tarvitaan monialaista ja kynnyksetöntä *tutkitusti vaikuttavien* palvelujen järjestämistä sekä yhteen sovittamista. Näen merkityksellisenä myös lakiperustan, joka raamittaa yhteiskuntamme palvelujen käytännön toteutusta. Tutkimukseni tulosten pohjalta tulkitsen, että ihmisten syrjäytymisuhkaan tulisi puuttua tehokkaasti varhaisen puuttumisen keinoin ihmisten elämänkulun eri vaiheissa sekä tarjota ihmisille yhdenvertaisesti oikea-aikaista ja riittävää korjaavaa työtä päihderiippuvuudesta toipumiseksi sekä ongelmien ylisukupolvisen siirtymisen ehkäisemiseksi.

LÄHTEET

- Aaltio, Iris & Puusa, Anu (2020) Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus Oy, 177–188.
- Aboagye, Richard Gyan & Ahinkorah, Bright Opoku & Tengan, Charles Lwanga & Salifu, Iddrisu & Acheampong, Henry Yaw & Seidu, Abdul-Aziz (2022) Partner alcohol consumption and intimate partner violence against women in sexual unions in sub-Saharan Africa. *Plos One* 17 (12): e0278196. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0278196>. Haettu 16.9.2023.
- Alasuutari, Pertti (1999) Laadullinen tutkimus. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- Andersson, Catrin & Wincup, Emma & Best, David & Irving, Jamie (2020) Gender and recovery pathways in the UK. *Drugs: Education, Prevention and Policy*. Sheffield Hallam University. <http://shura.shu.ac.uk/27823/3/Andersson-GenderRecoveryPathways%28AM%29.pdf>. Haettu 1.9.2023.
- Baldwin, Clive (2013) Narrative social work: Theory and application. Bristol: Policy Press.
- Bardy, Marjatta & Heino, Tarja (2013) Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin: paniikista toivon ja näköalat auki. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 13–42.
- Best, David & Vanderplasschen, Wouter & Van de Mheen, Dike & De Maeyer, Jessica & Colman, Charlotte & Laenen, Freya Vander & Irving, Jamie & Andersson, Catrin & Edwards, Michael & Bellaert, Lore & Martinelli, Thomas & Graham, Simon & Hamer, Rebecca & Nagelhout, Gera E. (2018) REC-PATH (Recovery Pathways): Overview of a Four-Country Study of Pathways to Recovery from Problematic Drug Use. *Alcoholism Treatment Quarterly* 36 (4): 517–529. <https://doi.org/10.1080/07347324.2018.1488550>. Haettu 1.9.2023.
- Blum, Kenneth & Lott, Lisa & Siwicki, David & Fried, Lyle & Hauser, Mary & Simpatico, Thomas & Baron, David & Howedy, Ahmed & Badgaiyan, Rajendra D. (2018) Genetic Addiction Risk Score (GARS™) as a Predictor of Substance Use Disorder: Identifying Predisposition Not Diagnosis. *Current Trends in Medical Diagnostic Methods* 1 (1): 1–5. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6604806/>. Haettu 30.9.2023.
- Borkman, Thomasina Jo & Stunz, Aina & Kaskutas, Lee Ann (2016) Developing an Experiential Definition of Recovery: Participatory Research With Recovering Substance Abusers From Multiple Pathways. *Substance Use & Misuse* 51 (9): 1116–1129. <https://doi.org/10.3109/10826084.2016.1160119>. Haettu 9.10.2023.
- Braciszewski, Jordan M. & Stout, Robert L. (2012) Substance use among current and former foster youth: A systematic review. *Children and Youth Services Review* 34 (12): 2337–2344. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.08.011>. Haettu 23.9.2023.
- Center for Substance Abuse Treatment (2007) National Summit on Recovery: Conference report. Substance Abuse and Mental Health Services Administration. U.S. Department of Health and Human Services. <https://webcitation.org/6IML7OyMP>. Haettu 9.10.2023.

- Chalub, Miguel (2006) Alcohol, drugs and crime. *Revista Brasileira de Psiquiatria* 28 (2): 69–73. <https://doi.org/10.1590/S1516-44462006000600004>. Haettu 18.9.2023.
- Cheetham, Juliet & Fuller, Roger & McIvor, Gill & Petch, Alison (1992) *Evaluating social work effectiveness*. Buckingham: Open University press.
- Clarkeburn, Henriikka & Mustajoki, Arto (2007) *Tutkijan arkipäivän etiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Clemans-Cope, Lisa & Lynch, Victoria & Epstein, Marni & Kenney, Genevieve (2019) Opioid and Substance Use Disorder and Receipt of Treatment Among Parents Living With Children in the United States, 2015–2017. *The Annals of Family Medicine* 17 (3): 207–211. <https://doi.org/10.1370/afm.2389>. Haettu 27.9.2023.
- Cohn, Ellen S. & Lyons, Kathleen Doyle (2003) The Perils of Power in Interpretive Research. *American Journal of Occupational Therapy* 57 (1): 40–48. <https://doi.org/10.5014/ajot.57.1.40>. Haettu 8.8.2023.
- Courtney, Mark E. & Dworsky, Amy Lynn & Cusick, Gretchen Ruth & Havlicek, Judy & Perez, Alfred & Keller, Tom (2007) *Midwest Evaluation of the Adult Functioning of Former Foster Youth: Outcomes at Age 21*. Chicago, IL: Chapin Hall Center for Children at the University of Chicago. https://pdxscholar.library.pdx.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1059&context=socwork_fac. Haettu 27.9.2023.
- Czarniawska, Barbara (2004) *Narratives in social science research*. London: Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- De Las Cuevas, Carlos & Sanz, Emilio J. & De La Fuente, Juan A. & Padilla, Jonathan & Berenguer, Juan C. (2002) The Severity of Dependence Scale (SDS) as screening test for benzodiazepine dependence: SDS validation study. *Addiction* 95 (2): 245–250. <https://doi.org/10.1046/j.1360-0443.2000.95224511.x>. Haettu 14.1.2023.
- Donaldson, Sarah R. & Radley, Andrew & Dillon, John F. (2023) Transformation of identity in substance use as a pathway to recovery and the potential of treatment for hepatitis C: a systematic review. *Addiction* 118 (3): 425–437. <https://doi.org/10.1111/add.16031>. Haettu 10.10.2023.
- Doroudchi, Alireza & Zarenezhad, Mohammed & Hosseininezhad, Homayoun & Malekpour, Abdorrasoul & Ehsaei, Zahra & Kaboodkhani, Reza & Valiei, Maryam (2023) Psychological complications of the children exposed to domestic violence: a systematic review. *Egyptian Journal of Forensic Sciences* 13 (26): 1–8. <https://doi.org/10.1186/s41935-023-00343-4>. Haettu 18.9.2023.
- Dude, Shanta R. & Anda, Robert F. & Felitti, Vincent J. & Edwards, Valerie J. & Williamson, David F. (2002) Exposure to Abuse, Neglect, and Household Dysfunction Among Adults Who Witnessed Intimate Partner Violence as Children: Implications for Health and Social Services. *Violence and Victims* 17 (1): 3–17. <https://doi.org/10.1891/vivi.17.1.3.33635>. Haettu 14.1.2023.
- Duodecim (2022) Huumeongelmat: Käypä hoito -suositus. *Kaypahoito.fi*, 28.9.2022. <https://www.kaypahoito.fi/hoi50041>. Haettu 14.1.2023.
- Duodecim (2018) Alkoholiongelmat: Käypä hoito -suositus. *Kaypahoito.fi*, 21.8.2018. <https://www.kaypahoito.fi/hoi50028>. Haettu 14.1.2023.
- DuVal, Gordon & Salmon, Christina (2004) Research Note: Ethics of Drug Treatment Research with Court-Supervised Subjects. *Journal of Drug Issues* 34 (4): 991–1005. <https://doi.org/10.1177/002204260403400414>. Haettu 5.7.2023.

- Ekqvist, Eeva (2021) Kuntoutujien hyvinvoinnin ja toivon kokemukset sekä näkemykset tulevaisuudesta laitospäihdekuntoutuksen aikana. Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/124286/978-952-03-1821-5.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Haettu 25.9.2022.
- Ekqvist, Eeva (2019) Päihderiippuvuudesta kuntoutuvien tulevaisuuden toiveet. Yhteiskuntapolitiikka 84 (3): 258–269. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019061220153>. Haettu 25.9.2022.
- Elam, Kit K. & Mun, Chung Jung & Kutzner, Jodi & Ha, Thao (2021) Polygenic Risk for Aggression Predicts Adult Substance Use Disorder Diagnoses via Substance Use Offending in Emerging Adulthood and is Moderated by a Family-Centered Intervention. Behavior Genetics 51: 607–618. <https://doi.org.ezproxy.jyu.fi/10.1007/s10519-021-10070-y>. Haettu 30.9.2023.
- EOAK/4968/2022. Kaksoisdiagnoosipotilaiden mahdollisuudet saada tarvitsemiaan päihde- ja mielenterveyspalveluja. Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu 11.7.2023. <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/4968/2022>. Haettu 19.9.2023.
- Erkkilä, Raija (2008) Narratiivinen kokemuksen tutkimus: Koettu paikka, tarina ja kuvaus. Teoksessa Juha Perttula & Timo Lomama (toim.) Kokemuksen tutkimus: merkitys, tulkinta, ymmärtäminen. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 195–226.
- Eronen, Tuija (2012) Lastenkoti osana elämäntarinaa – narratiivinen tutkimus lastenkodissa asuneiden kertomuksista. Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/66881>. Haettu 25.9.2023.
- Eskola, Jari (2018) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 5. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 209–231.
- Eskola, Jari & Lätti, Johanna & Vastamäki, Jaana (2018) Teemahaastattelu: Lyhyt selviytymisopas. Teoksessa Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 5. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 27–51.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2014) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 10. painos. Tampere: Vastapaino.
- Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskus (2022) Euroopan huumeraportti – Suuntauksia ja muutoksia. <https://doi.org/10.2810/705731>. Haettu 30.9.2023.
- Evans, Caroline B.R. & Stalker, Katie Cotter & Brown, Mary Ellen (2021) A systematic review of crime/violence and substance use prevention programs. Aggression and Violent Behavior (56): 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2020.101513>. Haettu 17.9.2023.
- Fletcher, Bennett W. & Grella, Christine E. (2001) Preface to the Jar Special Issue: The Drug Abuse Treatment Outcome Studies for Adolescents. Journal of Adolescent Research 16 (6): 537–544. <https://doi.org/10.1177/07435584011166001>. Haettu 2.1.2023.

- Forke, Christine M. & Myers, Rachel K. & Fein, Joel A. & Catalozzi, Marina & Localio, A. Russell & Wiebe, Douglas J. & Grisso, Jeane Ann (2018) Witnessing intimate partner violence as a child: How boys and girls model their parent's behaviors in adolescence. *Child Abuse & Neglect* (84): 241–252. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.07.031>. Haettu 18.9.2023.
- Gossop, Michael & Darke, Shane & Griffiths, Paul & Hando, Julie & Powis, Beverly & Hall, Wayne & Strang, John (1995) The Severity of Dependence Scale (SDS): psychometric properties of the SDS in English and Australian samples of heroin, cocaine and amphetamine users. *Addiction* 90 (5), 607–614. <https://doi.org/10.1046/j.1360-0443.1995.9056072.x>. Haettu 14.1.2023.
- Hacking, Ian (2009) *Mitä sosiaalinen konstruktionismi on?* Tampere: Vastapaino.
- Havio, Marjaliisa & Inkinen, Maria & Partanen, Airi (2013a) Ihmisen riippuvuuskäyttäytyminen. Teoksessa Marjaliisa Havio & Maria Inkinen & Airi Partanen (toim.) *Päihdehoitotyö*. Helsinki: Sanoma Pro Oy, 40–49.
- Havio, Marjaliisa & Inkinen, Maria & Partanen, Airi (2013b) *Päihteet ja päihdepalvelujärjestelmä Suomessa*. Teoksessa Marjaliisa Havio & Maria Inkinen & Airi Partanen (toim.) *Päihdehoitotyö*. Helsinki: Sanoma Pro Oy, 93–103.
- Heikkinen, Hannu L. T. (2018) Kerronnallinen tutkimus. Teoksessa Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. 5. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 170–187.
- Heikkinen, Hannu L. T. (2001) *Toimintatutkimus, tarinat ja opettajaksi tuleminen taito. Narratiivisen identiteettityön kehittäminen opettajankoulutuksessa toimintatutkimuksen avulla*. Akateeminen väitöskirja, Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4354-7>. Haettu 6.8.2023.
- Heino, Eveliina (2023) *Intersektionaalisuus sosiaalityössä – Systemaattinen kirjallisuuskatsaus*. *Janus Sosiaalipolitiikan Ja Sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti* 31 (1): 60–79. <https://doi.org/10.30668/janus.115587>. Haettu 3.9.2023.
- Hetzel-Riggin, Melanie D. & Meads, Christina L. (2011) Childhood Violence and Adult Partner Maltreatment: The Roles of Coping Style and Psychological Distress. *Journal of Family Violence* 26 (8): 585–593. <https://doi.org/10.1007/s10896-011-9395-z>. Haettu 18.9.2023.
- Holm, Ulla (2002) Empathy and professional attitude in social workers and non-trained aides. *International Journal of Social Welfare* 11 (1): 66–75. <https://doi.org/10.1111/1468-2397.00197>. Haettu 10.1.2023.
- Holmberg, Jan (2013) *Päihdehoitotyön erityisosaamista vaativia tilanteita*. Teoksessa Marjaliisa Havio & Maria Inkinen & Airi Partanen (toim.) *Päihdehoitotyö*. Helsinki: Sanoma Pro Oy, 200–216.
- Holmberg, Jan (2010) *Päihderiippuvuudesta elämänhallintaan*. Helsinki: Edita.
- Holzauer, Cathryn Glaton & Cucciare, Michael & Epstein, Elizabeth E. (2020) Sex and Gender Effects in Recovery from Alcohol Use Disorder. *Alcohol Research: Current Reviews* 40 (3): 1–19. <https://doi.org/10.35946/arcr.v40.3.03>. Haettu 1.9.2023.
- Hser, Yih-Ing & Longshore, Douglas & Anglin, M. Douglas (2007) *The Life Course Perspective on Drug Use: A Conceptual Framework for Understanding Drug*

- Use Trajectories. *Evaluation Review* 31 (6): 515–547. <https://doi.org/10.1177/0193841X07307316>. Haettu 18.9.2023.
- Hyvärinen, Matti & Löyttyniemi, Varpu (2005) Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa Johanna Ruusuvauro & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 189–222.
- Hyytinen, Riitta (2013) Päihdehoitotyö ja ihmisen elämänkaari. Teoksessa Marjaliisa Havio & Maria Inkinen & Airi Partanen (toim.) *Päihdehoitotyö*. Helsinki: Sanoma Pro Oy, 171–185.
- Håkansson, Anders & Jesionowska, Virginia (2018) Associations between substance use and type of crime in prisoners with substance use problems – a focus on violence and fatal violence. *Substance Abuse and Rehabilitation* (9): 1–9. <https://doi.org/10.2147/SAR.S143251>. Haettu 17.9.2023.
- Hänninen, Vilma (2018) Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. 5. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 188–208.
- Hänninen, Vilma (1999) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/urn:isbn:951-44-5597-5>. Haettu 6.8.2023.
- Jirek, Sarah L. (2017) Narrative reconstruction and post-traumatic growth among trauma survivors: The importance of narrative in social work research and practice. *Qualitative Social Work* 16 (2): 166–188. <https://doi.org/10.1177/1473325016656046>. Haettu 25.9.2023.
- Joelsson, Petteri & Repo, Katja & Ahlgrén-Rimpiläinen, Aulikki (2021) Particularly dangerous offenders in Finland – need for substance use rehabilitation?. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology* 32 (5): 752–758. <https://doi.org/10.1080/14789949.2021.1883095>. Haettu 14.1.2023.
- Jokinen, Arja & Raitakari, Suvi & Ranta, Johanna (2022) Konstruktionistisia tulkintoja marginalisaatiosta ja aikuisten parissa tehtävästä sosiaalityöstä. Teoksessa Arja Jokinen & Suvi Raitakari & Johanna Ranta (toim.) *Sosiaalityö yhteiskunnan marginaaleissa: Konstruktionistisia jäsenyksiä*. Tampere: Vastapaino, 7–17.
- Juhila, Kirsi (2018) *Aika, paikka ja sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi (2006) *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina: sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Tampere: Vastapaino.
- Juuti, Pauli & Puusa, Anu (2020a) Laadullisen tutkimuksen aineiston hankintamenetelmiä. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus Oy, 99–102.
- Juuti, Pauli & Puusa, Anu (2020b) Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus Oy, 173–176.
- Järvi, Elina (2021) *Tuho ja toivo. Suomalaisen huumetodellisuuden vuosikymmeniä*. Helsinki: Bazar Kustannus Oy.
- Kakkuri-Knuutila, Marja-Liisa & Heinlahti, Kaisa (2006) *Mitä on tutkimus? Argumentaatio ja tieteenfilosofia*. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Kallio, Tarja (2005) *Päihdeasiakkaiden haasteet ja mahdollisuudet: Pystyvyys, koherenssin tunne, kontrolliodotus ja hoito*. Akateeminen väitöskirja, Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/11904>. Haettu 2.1.2023.

- Kan, Emily & Beardslee, Jordan & Frick, Paul J. & Steinberg, Laurence & Cauffman, Elizabeth (2023) Impulse control moderates the association between substance use and substance use-related consequences among justice-system-involved youth. *Applied Developmental Science*, 1–19. <https://doi.org/10.1080/10888691.2023.2254692>. Haettu 25.9.2023.
- Karkulehto, Sanna & Saresma, Tuija & Harjunen, Hannele & Kantola, Johanna (2012) Intersektionaalisuus metodologiana ja performatiivisen intersektionaalisuuden haaste. *Naistutkimus* 25 (4): 17–28. https://www.researchgate.net/publication/315657801_Intersektionaalisuus_metodina_sukupuolentutkimuksessa. Haettu 22.1.2023.
- Karttunen, Teija (2019) Naisirityistä päihdehoitoa. Etnografinen tutkimus päihdehoitolaitoksen naistenyhteisöstä. Akateeminen väitöskirja, Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7839-6>. Haettu 1.9.2023.
- Kaukonen, Olavi (2019) Päihdehuollon kehitys ja sosiaaliset oikeudet. Teoksessa Aini Pehkonen & Taru Kekoni & Katja Kuusisto (toim.) Oikeus päihdehuoltoon. Tampere: Vastapaino, 23–47.
- Kekäle, Jouni & Puusa, Anu (2020) Tiedesodat: Realistinen ja konstruktionistinen maailmankäsitys. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus Oy, 41–55.
- Keller, Thomas E. & Salazar, Amy M. & Courtney, Mark E. (2010) Prevalence and Timing of Diagnosable Mental Health, Alcohol and Substance Use Problems among Older Adolescents in the Child Welfare System. *Children and Youth Services Review* 32 (4): 626–634. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2009.12.010>. Haettu 23.9.2023.
- Kendler, Kenneth S. & Schmitt, Eric & Aggren, Steven H. & Prescott, Carol A. (2008) Genetic and Environmental Influences on Alcohol, Caffeine, Cannabis and Nicotine Use From Early Adolescence to Middle Adulthood. *Archives of General Psychiatry* 65 (6): 674–682. <https://doi.org/10.1001/archpsyc.65.6.674>. Haettu 30.9.2023.
- Kinni, Riitta-Liisa & Puurunen, Piia (2021) Tutkimusetiikka tieteellisen tutkimuksen erottamattomana osana. *Janus Sosiaalipolitiikan Ja Sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti* 29 (4): 313–314. <https://doi.org/10.30668/janus.112654>. Haettu 4.7.2023.
- Kivipelto, Minna (2004) Sosiaalityön kriittinen arviointi sukupuolistavien merkitysten ja käytäntöjen purkajana. Teoksessa Marjo Kuronen & Riitta Granfelt & Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-kustannus, 249–276.
- Kivipelto, Minna & Saikkonen, Paula (2013) Tiedon tuotanto ja vaikuttavuustieto sosiaalityössä. *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (3): 313–321. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201310216780>. Haettu 7.1.2023.
- Kohlenberg, Elizabeth & Nordlund, Dan & Lowin, Aaron & Treichler, Bruce (2002) Alcohol and Substance Use Among Adolescents in Foster Care in Washington State: Results From the 1998–1999 Adolescent Foster Care Survey. Washington State Department of Social and Health Services, Management Services Administration, Research and Data Analysis Division, Olympia, Washington 98504–5204, Report Number 4.38.

<https://www.dshs.wa.gov/sites/default/files/rda/reports/research-4-38.pdf>.

Haettu 23.9.2023.

- Kohonen, Eeva (2011) Narratiivisuus – vähän hyödynnetty lähestymistapa kauppatieteellisessä tutkimuksessa. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat – perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: Johtamistaidon opisto, 196–205.
- Koivisto, Kaisa & Kukkola, Jani & Latomaa, Timo & Sandelin, Pirkko (2014) Kokemuksen mahdollisuudet. Teoksessa Kaisa Koivisto & Jani Kukkola & Timo Latomaa & Pirkko Sandelin (toim.) Kokemuksen tutkimus IV: Annan kokemukselle mahdollisuuden. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 7–27.
- Koskinen, Ilpo & Alasuutari, Pertti & Peltonen, Tuomo (2005) Laadulliset menetelmät kauppatieteissä. Tampere: Vastapaino.
- Kuronen, Marjo (2004) Valtaistumista vai voimavaraistumista – Feministisiä näkökulmia empowermentiin sosiaalityön käsitteenä ja käytäntönä. Teoksessa Marjo Kuronen & Riitta Granfelt & Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-kustannus, 277–296.
- Kuronen, Marjo & Granfelt, Riitta & Nyqvist, Leo & Petrelius, Päivi (2004) Sukupuolistunut ja sukupuoli sosiaalityö. Teoksessa Marjo Kuronen & Riitta Granfelt & Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.) Sukupuoli ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-kustannus, 5–18.
- Kuusipalo, Jaana T. (2008) Identities at work – narratives from a post-bureaucratic ict organization. Acta Universitatis Ouluensis G Oeconomica 35. Oulu: Oulu university press. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514289453.pdf>. Haettu 29.1.2023.
- Kuusisto, Katja & Kalliomaa-Puha, Laura (2019) Päihdeongelmaisen asiakkaan asema ja oikeudet – mitä sosiaalihuoltolain uudet välineet tarkoittavat päihdehuollossa? Teoksessa Aini Pehkonen & Taru Kekoni & Katja Kuusisto (toim.) Oikeus päihdehuoltoon. Tampere: Vastapaino, 83–113.
- Kuusisto, Katja (2010) Kolme reittiä alkoholismista toipumiseen. Tutkimus muutoksesta hoidon ja vertaistuen avulla sekä ilman professionaalista hoitoa. Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66569/978-951-44-7957-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Haettu 24.9.2022.
- Kuussaari, Kristiina & Kaukonen, Olavi & Partanen, Airi & Vormaa, Helena & Ronkainen, Jenni-Emilia (2014) Päihdeasiakkaat sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Yhteiskuntapolitiikka 79 (3): 264–277. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014061126416>. Haettu 8.1.2023.
- Laaksonen, Esti (2009) Alkoholiriippuvuuden hoidon tehostaminen. Teoksessa Tuukka Tammi & Mauri Aalto & Anja Koski-Jännes (toim.) Irti päihdeongelmista: tutkimuksia hoidon ja ehkäisyn menetelmistä. Helsinki: Edita, 90–108.
- Laaksonen, Esti & Koski-Jännes, Anja & Salaspuro, Mikko & Ahtinen, H. & Alho, Hannu (2008) A randomized, multicentre, open-label, comparative trial of disulfiram, naltrexone and acamprosate in the treatment of alcohol dependence. Alcohol and Alcoholism 43 (1): 53–61. <https://doi.org/10.1093/alcalc/agm136>. Haettu 9.10.2023.
- Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015)

- Lappalainen-Lehto, Riitta & Romu, Maija-Liisa & Taskinen, Mailis (2008) Haasteena päihteet. Ammatillisen päihdetyön perusteita. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Lappan, Sara N. & Brown, Andrew W. & Hendricks, Peter S. (2019) Dropout rates of in-person psychosocial substance use disorder treatments: a systematic review and meta-analysis. *Addiction* 115 (2): 201–217. <https://doi.org/10.1111/add.14793>. Haettu 27.9.2023.
- Lastensuojelulaki (417/2007)
- Lee, Jonathan C. (2018) The opioid crisis is a wicked problem. *The American Journal on Addictions* 27 (1): 51–51. <https://doi.org/10.1111/ajad.12662>. Haettu 3.1.2023.
- Lehtomaa, Merja (2008) Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) *Kokemuksen tutkimus: merkitys, tulkinta, ymmärtäminen*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 163–194.
- Lennox, Richard D. & Mansfield, Alyssa J. (2001) A Latent Variable Model of Evidence-Based Quality Improvement for Substance Abuse Treatment. *The Journal of Behavioral Health Services & Research* 28 (2): 164–176. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/latent-variable-model-evidence-based-quality/docview/205220545/se-2>. Haettu 24.9.2022.
- Lindqvist, Martti (1999) *Keskeneräisyyden puolustus*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Lintonen, Tomi & Lehti, Martti & Kääriäinen, Juha (2014) Suomalainen henkirikos ja päihteet. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (5): 537–542. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014102345595>. Haettu 18.9.2023.
- Losleben, Katrin & Musubika, Sarah (2023) Intersectionality. Teoksessa Melina Duarte & Katrin Losleben & Kjersti Fjørtoft (toim.) *Gender Diversity, Equity and Inclusion in Academia – A Conceptual Framework for Sustainable Transformation*. New York: Routledge, 72–84.
- Mathews, Steve & Dwyer, Robyn & Snoek, Anke (2017) Stigma and Self-Stigma in Addiction. *Journal of Bioethical Inquiry* 14 (2): 275–286. <https://doi.org/10.1007/s11673-017-9784-y>. Haettu 30.9.2023.
- Mattila-Aalto, Minna (2013) Päihdekuntoutuksen asiakkaan toimijuuden ja sitoutumisen perusteet. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 375–404.
- Mattila-Aalto, Minna (2009) Kuntoutusosallisuuden diagnoosi. Tutkimus entisten rappiokäyttäjien kuntoutumisen muodoista, mekanismeista ja mahdollisuuksista. Akateeminen väitöskirja, Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/23386/kuntoutu.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Haettu 25.9.2022.
- Mattsson, Tina (2014) Intersectionality as a Useful Tool: Anti-Oppressive Social Work and Critical Reflection. *Affilia: Journal of Women and Social Work* 29 (1): 8–17. <https://doi.org/10.1177/0886109913510659>. Haettu 3.9.2023.
- McCall, Leslie (2005) The Complexity of Intersectionality. *Signs* 30 (3): 1771–1800. <https://doi.org/10.1086/426800>. Haettu 4.9.2023.

- McCrary, Barbara S. & Epstein, Elizabeth E. & Fokas, Kathryn F. (2020) Treatment Interventions for Women With Alcohol Use Disorder. *Alcohol Research: Current Reviews* 40 (2): 1–18. <https://doi.org/10.35946/arcv.v40.2.08>. Haettu 1.9.2023.
- Miettinen, Janissa & Selander, Kirsikka & Linnosmaa, Ismo (2020) Sosiaali- ja terveyspalvelujen vaikuttavuuden ja kustannusvaikuttavuuden tutkiminen. Teoksessa Anneli Hujala & Helena Taskinen (toim.) *Uudistuva sosiaali- ja terveysala*. Tampere: Tampere University Press, 77–128.
- Momeñe, Janire & Estévez, Ana & Pérez-García, Ana María & Jiménez, Javier & Chávez-Vera, María Dolores & Olave, Leticia & Iruarrizaga, Itziar (2021) Substance abuse and its relationship to emotional dependence, attachment and emotional regulation in adolescents. *Annals of Psychology* 37 (1): 121–132. <https://doi.org/10.6018/analesps.404671>. Haettu 30.9.2023.
- Moos, Rudolf & Moos, Bernice (2006) Participation in Treatment and Alcoholics Anonymous: A 16-Year Follow-Up of Initially Untreated Individuals. *Journal of Clinical Psychology* 62 (6): 735–750. <https://doi.org/10.1002/jclp.20259>. Haettu 24.9.2022.
- Mäkinen, Olli (2006) *Tutkimusetiikan ABC*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Mäkitalo, Jorma & Turunen, Jari (2008) Johdanto. Teoksessa Jorma Mäkitalo & Jari Turunen & Ilpo Vilkkumaa (toim.) *Vaikuttavuus muutoksessa*. Oulu: Verve, 11–15.
- Mönkkönen, Kaarina (2018) *Vuorovaikutus asiakastyössä: Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla*. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Niemelä, Jorma (1999) *Usko, hoito ja toipuminen. Tutkimus kääntymyksestä ja kristillisestä päihdehoidosta*. Stakes tutkimuksia 96. Helsinki: Stakes.
- Niemi, Petteri (2020) *Tunnustussuhdeteoria sosiaalityössä*. Teoksessa Onni Hirvonen (toim.) *Tunnustuksen filosofia ja politiikka – Hegelistä nykypäivään*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1458. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 271–287.
- Parkinson, Jane & Minton, Jon & Lewsey, James & Bouttell, Janet & McCartney, Gerry (2018) Drug-related deaths in Scotland 1979–2013: evidence of a vulnerable cohort of young men living in deprived areas. *BMC Public Health* 18 (1): 357–365. <https://doi.org/10.1186/s12889-018-5267-2>. Haettu 16.9.2023.
- Pehkonen, Aini & Kekoni, Taru & Kuusisto, Katja (2019) On aika puhua päihdeongelmaisten asiakkaiden oikeudesta päihdehuoltoon. Teoksessa Aini Pehkonen & Taru Kekoni & Katja Kuusisto (toim.) *Oikeus päihdehuoltoon*. Tampere: Vastapaino, 7–20.
- Perttula, Juha (2008) *Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria*. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) *Kokemuksen tutkimus: merkitys, tulkinta, ymmärtäminen*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 115–162.
- Perustuslaki (731/1999)
- Pitkänen, Tuuli (2018) Päihdehoito vaikuttaa kokonaisvaltaisesti. *Tiimi – päihdetyön erikoislehti* 2/2018: 26–27. Helsinki: A-Klinikkasäätiö. <https://a-klinikkasaatio.fi/ammattilaiselle/tiimi-lehti/lehtiarkisto/tiimi-2-2018>. Haettu 15.1.2023.

- Pohjola, Anneli (2007) Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa Leena Viinamäki & Erkki Saari (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus, 11–31.
- Pohjola, Anneli (2012a) Tutkimukseen perustuva vaikuttavuus. Teoksessa Anneli Pohjola & Tarja Kemppainen & Sanna Väyrynen (toim.) Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 19–42.
- Pohjola, Anneli (2012b) Moniulotteinen vaikuttavuus. Teoksessa Anneli Pohjola & Tarja Kemppainen & Sanna Väyrynen (toim.) Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 9–15.
- Pohjola, Anneli & Kemppainen, Tarja & Väyrynen, Sanna (2012) Vaikuttavuus on monta. Teoksessa Anneli Pohjola & Tarja Kemppainen & Sanna Väyrynen (toim.) Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 347–352.
- Poikonen, Heidi & Kekoni, Taru (2019) Asiakkaan oikeudet ja niihin vaikuttavat tekijät päihdepalveluissa. Teoksessa Aini Pehkonen & Taru Kekoni & Katja Kuusisto (toim.) Oikeus päihdehuoltoon. Tampere: Vastapaino, 49–82.
- Puusa, Anu (2020) Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus Oy, 145–156.
- Puusa, Anu & Hänninen, Vilma & Mönkkönen, Kaarina (2020) Narratiivinen lähestymistapa organisaatiotutkimuksessa. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus Oy, 216–227.
- Puusa, Anu & Julkunen, Saara (2020) Uskottavuuden arviointi laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus Oy, 189–201.
- Puusa, Anu & Juuti, Pauli (2020) Laadullisen tutkimuksen tieteenfilosofinen tausta. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus Oy, 25–40.
- Päihdehuoltolaki (41/1986)
- Päihdelinkki i.a. Testit ja laskurit. <https://paihdelinkki.fi/fi/testit-ja-laskurit>. Haettu 13.1.2023.
- Pösö, Tarja (2016) Johdanto – Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta?. Teoksessa Rosi Enroos & Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) Huostaanotto: lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 7–30.
- Raisio, Harri & Jalonen, Harri & Uusikylä, Petri (2018) Kesä, sotkuinen vai pirullinen ongelma? Tiedon käyttö yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Sitran selvityksiä 139. <https://www.sitra.fi/app/uploads/2018/11/kesy-sotkuinen-vai-pirullinen-ongelma.pdf>. Haettu 26.9.2023.
- Raitasalo, Kirsimarja & Holmila, Marja & Jääskeläinen, Marke (2016) Vanhempien päihdeongelmista aiheutuvat haitat lapselle. Teoksessa Marja Holmila & Kirsimarja Raitasalo & Christoffer Tigerstedt (toim.) Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikat – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Teema 25. Helsinki: Suomen Yliopistopaino Oy, 83–96.
- Rajavaara, Marketta (2007) Vaikuttavuusyhteiskunta. Sosiaalisten olojen arvostelusta vaikutusten todentamiseen. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 84. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

- <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10250/3290/RajavaaraVaikuttavuusnetti.pdf>. Haettu 8.1.2023.
- Raninen, Jonas & Elgán, Tobias H. & Sundin, Erica & Ramstedt, Mats (2016) Prevalence of children whose parents have a substance use disorder: Findings from a Swedish general population survey. *Scandinavian Journal of Public Health* 44 (1): 14–17. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1177/1403494815601525>. Haettu 27.9.2023.
- Raunio, Kyösti (2010) Onko näyttöön perustuvalla käytännöllä tulevaisuutta sosiaalipalveluissa?. *Janus Sosiaalipolitiikan Ja Sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti* 18 (4): 387–395. <https://journal.fi/janus/article/view/50587>. Haettu 2.1.2023.
- Rawson, Richard A. & Gonzales, Rachel & Brethen, Paul (2002) Treatment of metamphetamine use disorders: an update. *Journal of Substance Abuse Treatment* 23 (2): 145–150. [https://doi.org/10.1016/S0740-5472\(02\)00256-8](https://doi.org/10.1016/S0740-5472(02)00256-8). Haettu 10.10.2023.
- Resnik, David B. (2005) *The Ethics of Science: An Introduction*. [https://library.mibckerala.org/lms_frame/eBook/Resnik%20-%20The%20Ethics%20of%20Science%20\(Routledge\).pdf](https://library.mibckerala.org/lms_frame/eBook/Resnik%20-%20The%20Ethics%20of%20Science%20(Routledge).pdf). Haettu 10.1.2023.
- Riessman, Catherine Kohler (2008) *Narrative Methods for the Human Sciences*. Thousand Oaks, CA, USA: Sage Publications.
- Riessman, Catherine Kohler (2005) *Narrative Analysis*. Teoksessa Nancy Kelly & Christine Horrocks & Kate Milnes & Brian Roberts & David Robinson (toim.) *Narrative, Memory & Everyday Life*. Huddersfield: University of Huddersfield, 1–7.
- Riessman, Catherine Kohler (1997) A Short Story About Long Stories. *Journal of Narrative and Life History* 7 (1–4): 155–158. <https://doi.org/10.1075/jnlh.7.18ash>. Haettu 4.1.2023.
- Riessman, Catherine Kohler & Quinney, Lee (2005) Narrative in Social Work: A Critical Review. *Qualitative Social Work* 4 (4): 391–412. <https://doi.org/10.1177/1473325005058643>. Haettu 4.1.2023.
- Riippuvuudet ja niiden hoito -tutkimusryhmä. Riippuvuudet ja niiden hoito (TreAdd). <https://www.tuni.fi/fi/tutkimus/riippuvuudet-ja-niiden-hoito-treadd>. Haettu 12.1.2023.
- Rissanen, Pekka & Aalto, Anna-Mari (2002) Yhteenveto kuntoutuksen vaikuttavuuden arvioinnista. Teoksessa Anna-Mari Aalto & Heikki Hurri & Aila Järviskoski & Jorma Järvisalo & Vappu Karjalainen & Heidi Paatero & Timo Pohjolainen & Pekka Rissanen (toim.) *Kannattaako kuntoutus? Asiantuntijakatsaus eräiden kuntoutusmuotojen vaikuttavuudesta*. Stakes raportteja 267. Helsinki: Stakes, 1–26.
- Roussy, Véronique & Thomacos, Nikos & Rudd, Annette & Crockett, Belinda (2013) Enhancing health-care workers' understanding and thinking about people living with co-occurring mental health and substance use issues through consumer-led training. *Health Expectations* 18 (5): 1567–1581. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1111/hex.12146>. Haettu 25.9.2023.
- Ruisniemi, Arja (2006) *Minäkuvan muutos päihderiippuvuudesta toipumisessa. Tutkimus yhteisöllisestä päihdekuntoutuksesta*. Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto.

- <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67597/951-44-6619-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Haettu 23.9.2022.
- Russell, Beth S. & Simpson, Emily & Flannery, Kaitlin M. & Ohannessian, Christine M. (2019) The Impact of Adolescent Substance Use on Family Functioning: The Mediating Role of Internalizing Symptoms. *Youth & Society* 51 (4): 504–528. <https://doi.org/10.1177/0044118X16688708>. Haettu 25.9.2023.
- Ruusuvuori, Johanna (2010) Litteroijan muistilista. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 424–431.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 9–36.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005) Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 22–56.
- Saadatmand, Forough & Bronson, Jennifer & Dearfield, Craig & Russ, Ebony & Harrison, Roderick (2021) Effects of Different Types of Childhood Victimization on Health Outcomes: A Study of African American Young Adults in Washington, D.C. *Journal of Health Care for Poor and Underserved* 32 (4): 1764–1777. <https://doi.org/10.1353/hpu.2021.0165>. Haettu 16.9.2023.
- Saari, Juho (2015) Huono-osaiset: Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Schwarzlose, John & Belleau, Charlene & DuPont, Robert L. & Erickson, Carlton K. & Flaherty, Michael T. & Galanter, Marc & Gold, Mark & Kaskutas, Lee Ann & Laudet, Alexandre & McDaid, Carol & McLellan, A. Thomas & Morgenstern, Jon & Rubin, Eugene & White, William (2007) What is recovery? A working definition from the Betty Ford Institute. *Journal of Substance Abuse Treatment* 33 (3): 221–228. <https://doi.org/10.1016/j.jsat.2007.06.001>. Haettu 9.10.2023.
- Shirk, David & Wallman, Joel (2015) Understanding Mexico's Drug Violence. *Journal of Conflict Resolution* 59 (8): 1348–1376. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1177/0022002715587049>. Haettu 16.9.2023.
- Sipilä, Jorma (1989) Sosiaalityön jäljillä. Helsinki: Tammi.
- Siukola, Reetta (2014) Miten puutun lähisuhdeväkivaltaan? Esimerkkinä päihde- ja mielenterveystyö. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Smith, Jackie M. & Estefan, Andrew (2014) Families Parenting Adolescents With Substance Abuse – Recovering the Mother's Voice: A Narrative Literature Review. *Journal of Family Nursing* 20 (4): 415–441. <https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1177/1074840714554397>. Haettu 25.9.2023.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2023) Mielenterveys- ja päihdelainsäädännön uudistus. <https://stm.fi/mielenterveys-ja-paihdelainsaadannon-uudistus>. Haettu 27.9.2023.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2002) Päihdepalvelujen laatusuosituksien. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2002:3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Suomen kuntaliitto. https://stm.fi/documents/1271139/1406271/P%C3%A4ihdepalvelujen_laatusuosituksien.pdf/f9a3a5fe-4f5d-41b6-94fc-

[94201fcb4e8/P%C3%A4ihdepalvelujen_laatusuositukset.pdf?t=1431344679000](https://doi.org/10.1002/14651858.CD003022).
Haettu 5.1.2023.

- Sosiaali- ja terveysministeriön asetus opioidiriippuvuuden vieroitus- ja korvaushoidosta opioidilääkkeillä (642/2023)
- Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)
- Srisurapanont, Manit & Jarusuraisin, Ngamwong & Kittirattanapaiboon, Phunnapa & Kao, Uyen (2014) Treatment for amphetamine dependence and abuse. *Cochrane Database of Systematic Reviews* 15 (4): CD003022. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD003022.pub2>. Haettu 10.10.2023.
- Staiger, Petra K. & Thomas, Anna C. & Ricciardelli, Lina A. & McCabe, Marita P. & Cross, Wendy & Young, Greg (2011) Improving services for individuals with a dual diagnosis: A qualitative study reporting on the views of service users. *Addiction Research & Theory* 19 (1): 47–55. <https://doi.org/10.3109/16066351003637278>. Haettu 25.9.2023.
- Strawson, Galen (2004) Against Narrativity. *Ratio* 17 (4): 428–452. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9329.2004.00264.x>. Haettu 2.9.2023.
- Sugarman, Dawn E. & Meyer, Laurel E. & Reilly, Meghan E. & Greenfield, Shelly F. (2020) Feasibility and Acceptability of a Web-Based, Gender-Specific Intervention for Women with Substance Use Disorders. *Journal of Women's Health* 29 (5): 636–646. <https://doi.org/10.1089/jwh.2018.7519>. Haettu 1.9.2023.
- Suikkanen, Asko (2008) Arvioinnin avaimia kuntoutuksen lukkoihin. Teoksessa Jorma Mäkitalo & Jari Turunen & Ilpo Vilkkumaa (toim.) *Vaikuttavuus muutoksessa*. Oulu: Verve, 99–109.
- Suokas, Mia & Liias, Tomi-Pekka (2013) Päihdehoitotyön menetelmiä. Teoksessa Marjaliisa Havio & Maria Inkinen & Airi Partanen (toim.) *Päihdehoitotyö*. Helsinki: Sanoma Pro Oy, 126–135.
- Syrjälä, Leena (2018) Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. 5. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 267–280.
- Szutorisz, Henrietta & Hurd, Yasmin L. (2022) Overcoming addiction stigma: Epigenetic contributions to substance use disorders and opportunities for intervention. *Neuron* 110 (10): 1611–1614. <https://doi.org/10.1016/j.neuron.2022.03.018>. Haettu 27.9.2023.
- Talentia (2023) Arki, arvot ja etiikka: Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/4fb08bf6-d9e1-11ed-bdad-00155d64030a>. Haettu 4.7.2023.
- Tammi, Tuukka & Aalto, Mauri & Koski-Jännes, Anja (2009) Johdanto. Teoksessa Tuukka Tammi & Mauri Aalto & Anja Koski-Jännes (toim.) *Irti päihdeongelmista: tutkimuksia hoidon ja ehkäisyn menetelmistä*. Helsinki: Edita, 7–13.
- Tarek, Okasha & Afaf, Abd Elsamie & Hanan, Azzam & Doha, Elserafi & Mahmoud, Morsy & Eman, Shorub (2021) Emotional Regulation as a Mediating Factor in Substance Use Disorders. *Addictive Disorders & Their Treatment* 20 (3): 202–210. <https://doi.org/10.1097/ADT.0000000000000241>. Haettu 30.9.2023.
- Teruya, Cheryl & Hser, Yih-Ing (2010) Turning Points in the Life Course: Current Findings and Future Directions in Drug Use Research. *Current Drug Abuse*

- Reviews 3 (3): 189–195. <https://doi.org/10.2174/1874473711003030189>. Haettu 18.9.2023.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2023a) Jätevesitutkimus: väestötason huumeiden käyttö. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/jatevesitutkimus>. Haettu 10.10.2023.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2023b) Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2022: Suomalaisten huumeekokeilut yleistyvät, asenteissa ja mielipiteissä isoja muutoksia. Tilastoraportti 15/2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023041236168>. Haettu 30.8.2023.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2022a) Päihdetilastollinen vuosikirja 2022: Alkoholi ja huumeet. Suomen virallinen tilasto. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146004/URN_ISBN_978-952-408-009-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Haettu 15.9.2023.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2022b) Huumekuolemien ehkäisyn Suomen malli – Suosituksia huumekuolemien ehkäisemiseksi. Työpaperi 6/2022. Sanna Kailanto & Inari Viskari (toim.). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-819-4>. Haettu 10.10.2023.
- Terveydenhuoltolaki (1326/2010)
- Tervonen-Gonçalves, Leena & Oinonen, Eriikka (2014) Vaikuttavuuden vaade ja vaikutelmien politiikka. Tapausesimerkinä terveyden edistäminen. Yhteiskuntapolitiikka 79 (5): 521–536. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014102145467>. Haettu 14.1.2023.
- Tilastokeskus (2022) Kuolemansyyt 2021: Huumausainekuolemat lisääntyivät vuonna 2021. <https://www.stat.fi/julkaisu/cl8slomfgpjyk0bw7wivrbxpa>. Haettu 12.1.2023.
- Therborn, Göran (2014) Eriarvoisuus tappaa. Tampere: Vastapaino.
- Thombs, Dennis L. & Osborn, Cynthia J. (2019) Introduction to Addictive Behaviors. 5. painos. New York: The Guilford Press.
- Topp, Libby & Mattick, Richard P. (2006) Choosing a cut-off on the Severity of Dependence Scale (SDS) for amphetamine users. *Addiction* 92 (7): 839–845. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.1997.tb02953.x>. Haettu 14.1.2023.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019) Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakkoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3, 2019. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2020.pdf. Haettu 4.9.2023.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. Haettu 11.1.2023.
- Tökkäri, Virpi (2018) Fenomenologisen, hermeneuttis-fenomenologisen ja narratiivisen kokemuksen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa Jarkko Toikkanen & Ira A. Virtanen (toim.) Kokemuksen tutkimus VI: Kokemuksen käsite ja käyttö. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 64–84.

- Van Impe, Anja & Arteel, Inge (2018) Intersectionality in social work – A correction of the hype about superdiversity. *Tijdschrift voor Genderstudies* 21 (1): 75–79. <https://doi.org/10.5117/TVGN2018.1.IMPE>. Haettu 3.9.2023.
- Verissimo, Angie Denisse Otiniano & Gee, Gilbert C. & Grella, Christine (2023) Examining the Relationship Between Intersectional Discrimination and Substance Use Disorders by Race/Ethnicity and Gender. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*. Ennakkojulkaisu verkossa 18.5.2023. <https://doi.org/10.1037/cdp0000599>. Haettu 27.9.2023.
- Vilkka, Hanna (2015) *Tutki ja kehitä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Väyrynen, Sanna (2007) *Usvametsän neidot*. Tutkimus nuorten naisten elämästä huume kuvioissa. Akateeminen väitöskirja, Lapin yliopisto. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62366/V%c3%a4yrynen_Sanna_ActaE_197pdfA.pdf?sequence=2&isAllowed=y. Haettu 2.1.2023.
- Wahlbeck, Kristian & Hietala, Outi & Kuosmanen, Lauri & McDaid, David & Mikkonen, Juha & Parkkonen, Johannes & Reini, Kaarina & Salovuori, Samuel & Tourunen, Jouni (2018) *Toimivat mielenterveys- ja päihdepalvelut*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 89/2017. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160554/89-2017-YhdessaMielin_valmis.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Haettu 12.1.2023.
- Wang, Jing & Deane, Frank P. & Kelly, Peter J. & Robinson, Laura (2023) A narrative review of outcome measures used in drug and alcohol inpatient withdrawal treatment research. *Drug and Alcohol Review* 42 (2): 415–426. <https://doi.org.ezproxy.jyu.fi/10.1111/dar.13591>. Haettu 25.9.2023.
- White, Catherine Roller & O'Brien, Kirk & White, James & Pecora, Peter J. & Phillips, Chereese M. (2008) Alcohol and Drug Use among Alumni of Foster Care: Decreasing Dependency Through Improvement of Foster Care Experiences. *The Journal of Behavioral Health Services & Research* 35 (4): 419–434. <https://doi.org.ezproxy.jyu.fi/10.1007/s11414-007-9075-1>. Haettu 23.9.2023.
- White, Catherine Roller & Havalchak, Anne & Jackson, Lovie & O'Brien, Kirk & Pecora, Peter J. (2007) Mental Health, Ethnicity, Sexuality and Spirituality Among Youth in Foster Care. Findings from the Casey Field Office Mental Health Study. Casey family programs – Fostering Families, fostering change. https://www.casey.org/media/MentalHealthEthnicitySexuality_FR.pdf. Haettu 23.9.2023.
- White, William L. (2007) Addiction recovery: Its definition and conceptual boundaries. *Journal of Substance Abuse Treatment* 33 (3): 229–241. <https://doi.org/10.1016/j.jsat.2007.04.015>. Haettu 9.10.2023.
- Wiechelt, Shelly A. (2007) The Specter of Shame in Substance Misuse. *Substance Use & Misuse* 42 (2–3): 399–409. <https://doi.org/10.1080/10826080601142196>. Haettu 10.10.2023.
- Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto (i.a.) *Tunnisteellisuus ja anonymisointi*. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/aineistonhallinta/tunnisteellisuus-ja-anonymisointi/>. Haettu 3.9.2023.

LIITTEET

LIITE 1

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

KOKKOLAN YLIOPISTOKESKUS
CHYDENIUS

27.03.2023

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

Tutkimuksen nimi ja rekisterinpitäjä

Pro gradu -tutkielma: ***Päihderiippuvuudesta toipuminen ja laitospäihdekuntoutuksen yksilökohtaiset vaikutukset kuntoutujien kokemuksissa***

Rekisterinpitäjä: **Henriikka Hytönen**

Käsiteltäessä tutkittavien henkilötietoja rekisterinpitäjä on taho, joka on vastuussa tutkittavien henkilötietojen asiallisesta ja lainmukaisesta käsittelystä.

Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja siihen osallistumista.

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Sinua pyydetään mukaan tutkimukseen, jonka tavoitteena on tuottaa tietoa päihderiippuvuudesta toipumisesta sekä laitospäihdekuntoutuksen yksilökohtaisista vaikutuksista kuntoutujien kokemana. Tutkimuksella pyritään laajentamaan ymmärrystä päihderiippuvuudesta toipumisesta ja laitospäihdekuntoutuksen merkityksestä osana toipumisprosessia.

Tutkimuskysymykset ovat:

- **Mitkä tekijät edistävät laitospäihdekuntoutuksessa olevan päihderiippuvuudesta toipumista?**
- **Millaisia yksilökohtaisia vaikutuksia laitospäihdekuntoutuksella on päihderiippuvuudesta toipumiseen?**

Tutkimuksen kohteena ovat laitospäihdekuntoutuksen osallistuneiden kuntoutujien kokemukset. Kerättyä aineistoa tullaan käyttämään Henriikka Hytösen pro gradu -

tutkielmassa *Päihderiippuvuudesta toipuminen ja laitospäihdekuntoutuksen yksilökohtaiset vaikutukset kuntoutujien kokemuksissa*.

Sinua pyydetään tutkimukseen, sillä kärsit päihderiippuvuudesta ja olet osallistunut laitospäihdekuntoutuksen intervallijaksolle. Tutkimukseen osallistuminen edellyttää, että olet täysi-ikäinen. Tutkimukseen osallistuu arviolta 8 tutkittavaa (naisia ja miehiä), jotka haastatellaan yksilöhaastatteluin.

Tutkimukseen osallistuvista henkilöistä ei kerätä tietoja muista lähteistä.

Tämä on yksittäinen tutkimus, eikä sinuun oteta myöhemmin uudestaan yhteyttä.

Vapaaehtoisuus

Tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Voit kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen, keskeyttää osallistumisen tai peruuttaa jo antamasi suostumuksen syytä ilmoittamatta milloin tahansa tutkimuksen aikana. Tästä ei aiheudu sinulle kielteisiä seurauksia.

Tutkimuksen kulku

Yksilöhaastatteluissa tutkitaan kuntoutujien kokemuksia siitä, mitkä tekijät ovat edistäneet heidän päihderiippuvuudesta toipumista sekä millaisia vaikutuksia laitospäihdekuntoutuksella on ollut heidän päihderiippuvuudesta toipumiseen.

Jokaista tutkittavaa haastatellaan yhden kerran. Haastattelut toteutetaan maaliskuu 2023 – toukokuu 2023 välisenä aikana kasvotusten laitospäihdekuntoutuksen intervallijaksoa toteuttavassa yksikössä. Jokainen haastattelu kestää arviolta noin 60 minuuttia. Haastattelut tallennetaan ääninauhurilla. Äänitallenteet tallennetaan tietoturvalliseen Moniviestin -palveluun. Tutkija litteroi haastattelut kirjalliseen muotoon, jonka jälkeen äänitallenteet tuhotaan.

Haastatteluun osallistuminen ei vaadi valmistautumista etukäteen.

Tutkimuksesta mahdollisesti aiheutuvat hyödyt

Tutkimus antaa tutkittaville mahdollisuuden tuoda omaa ääntään kuuluville.

Tutkimuksella voidaan parhaimmillaan laajentaa ymmärrystä päihderiippuvuudesta toipumisesta sekä tuottaa uudenlaista tietoa laitospäihdekuntoutuksen merkityksestä osana toipumisprosessia. Tällaisella tiedolla voi olla merkitystä päihderiippuvuudesta toipumisen tueksi tarjottavien palvelujen kehittämisessä sekä siinä, että auttamis- ja tukijärjestelmämme vastaisivat paremmin päihderiippuvuudesta kärsivien ihmisten tarpeisiin.

Tutkimuksesta mahdollisesti aiheutuvat riskit, haitat ja epämukavuudet sekä niihin varautuminen

Tutkimukseen osallistumisesta ei odoteta aiheutuvan sinulle riskejä tai haittoja. Omien kokemusten pohtiminen ja jakaminen voi aiheuttaa kuitenkin epämukavuutta. Tutkija pyrkii tarjoamaan tutkittaville psyykkistä tukea, mikäli haastattelut aiheuttavat tutkittavissa epämukavuuden tunteita.

Tutkimuksen kustannukset ja korvaukset tutkittavalle

Tutkimukseen osallistumisesta ei aiheudu kuluja, eikä tutkimuksesta makseta palkkiota.

Tutkimustuloksista tiedottaminen ja tutkimustulokset

Tutkimuksesta valmistuu pro gradu -tutkielma, joka julkaistaan Jyväskylän yliopiston julkaisuarkistossa: <https://jyx.jyu.fi/>.

Tutkimustulokset kirjoitetaan tutkimuksen pohjalta laadittavaan julkaisuun siten, että tutkittavien anonymiteetti turvataan, eikä yksittäistä tutkittavaa ole mahdollista tunnistaa tuloksista / julkaisusta.

Tutkittavien vakuutusturva

Jyväskylän yliopiston toiminta ja tutkittavat on vakuutettu. Vakuutus sisältää potilasvakuutuksen, toiminnanvastuuvakuutuksen ja vapaaehtoisen tapaturmavakuutuksen.

Lisätietojen antajan yhteystiedot

Tutkimuksen tekijä **Henriikka Hytönen** (henriikka.a.hytonen@student.jyu.fi)

27.03.2023

TIETOSUOJAILMOITUS

Olet osallistumassa tieteelliseen tutkimukseen. Tässä tietosuojailmoituksessa sinulle kerrotaan henkilötietojesi käsittelystä osana tutkimusta. Sinulla on lain mukaan oikeus saada nämä tiedot.

1. Rekisterinpitäjä

Tutkimuksen tekijä **Henriikka Hytönen** (henriikka.a.hytonen@student.jyu.fi)

Rekisterinpitäjä vastaa henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuudesta tutkimuksessa.

Työnohjaaja **Sirkka Alho**, yliopistonopettaja (sirkka.s.alho@jyu.fi)

2. Henkilötietojen käsittelijä

Henkilötietojen käsittelijällä tarkoitetaan tahoja, jotka käsittelee henkilötietoja rekisterinpitäjän lukuun ja sen antamien ohjeiden mukaisesti. Henkilötietojen käsittelijän kanssa on laadittava tietojenkäsittelysopimus. Tässä tutkimuksessa henkilötietojen käsittelijänä on tutkimuksen tekijä **Henriikka Hytönen**.

Tutkimuksen toteutuksen aikana rekisterinpitäjä voi käyttää myös muita henkilötietojen käsittelijöitä, joita ei pystytä nimeämään etukäteen. Käsittelijöiden kanssa tehdään aina tarvittavat sopimukset ja niiden soveltuvuus henkilötietojen tietoturvalliseen käsittelyyn arvioidaan ennen sopimuksen tekoa. Rekisteröityä informoidaan käsittelijän käyttämisestä erikseen, jos muutos on merkittävä rekisteröidyn näkökulmasta.

Tutkimustiedon oikeellisuuden varmistamiseksi rekisterinpitäjä voi antaa tietoja käsiteltäväksi (ensisijaisesti ilman suoria tunnistetietoja) ns. tutkimuksen monitoroijalle tai verifioijalle määräajalle, mikäli tämä on välttämätöntä. Nämä toimivat tutkimushenkilöstön valvonnassa ja heidän kanssaan tehdään tietojenkäsittelysopimukset.

3. Henkilötietojen muu luovuttaminen tutkimuksen aikana

Tietojasi käsitellään luottamuksellisesti eikä niitä luovuteta sivullisille.

4. Tutkimuksessa *Päihderiippuvuudesta toipuminen ja laitospäihdekuntoutuksen yksilökohtaiset vaikutukset kuntoutujien kokemuksissa* käsiteltävät henkilötiedot

Henkilötietojasi käsitellään tiedotteessa kuvattua tutkimustarkoitusta varten.

Tutkimuksessa Sinusta kerätään seuraavia henkilötietoja: ikä, sukupuoli, lasten lukumäärä, kyselyvastaukset, äänitallenne ja haastattelumuistiinpanot. Tietojen kerääminen perustuu tutkimussuunnitelmaan.

Tutkimuksessa käsitellään seuraavia erityisiä henkilötietoryhmiä sekä rikkomuksia ja rikostuomioita:

- Terveys
- Rikkomukset ja rikostuomiot

Tämä tietosuojailmoitus on toimitettu tutkittavalle ennen tutkimuksen toteuttamista laitospäihdekuntoutuksen intervallijaksoa tarjoavaan yksikköön. Tutkittavalle tarjotaan mahdollisuus esittää tietosuojailmoitusta koskevia kysymyksiä ennen tutkimushaastattelua.

Kaikki tutkittavat ovat täysi-ikäisiä.

5. Henkilötietojen käsittelyn oikeudellinen peruste tieteellisessä tutkimuksessa

- Tutkittavan suostumus (tietosuoja-asetuksen artikla 6.1.a, erityiset henkilötietoryhmät 9.2.a)

6. Henkilötietojen siirto EU/ETA ulkopuolelle

Tutkimuksessa tietojasi ei siirretä EU/ETA-alueen ulkopuolelle.

7. Henkilötietojen suojaaminen

Henkilötietojen käsittely tässä tutkimuksessa perustuu asianmukaiseen tutkimussuunnitelmaan ja tutkimuksella on vastuuhenkilö. Tutkimuksen rekisteriin tallennetaan vain tutkimuksen tarkoituksen kannalta välttämättömiä tietoja.

Tunnistettavuuden poistaminen

- Suorat tunnistetiedot poistetaan suojatoimena aineiston perustamisvaiheessa (pseudonymisoitu aineisto, jolloin tunnistettavuuteen voidaan palata koodin tai vastaavan tiedon avulla ja aineistoon voidaan yhdistää uusia tietoja).

Tutkimuksessa käsiteltävät henkilötiedot suojataan

historiallisen tutkimustarkoituksen tai tilastollisen tarkoituksen saavuttamisen tai vaikeuttavat sitä suuresti. Tarvetta poiketa oikeuksista arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Oikeuksista voidaan poiketa myös, jos rekisteröityä ei pystytä tai ei enää pystytä tunnistamaan.

Profilointi ja automatisoitu päätöksenteko

Tutkimuksessa henkilötietojasi ei käytetä automaattiseen päätöksentekoon. Tutkimuksessa henkilötietojen käsittelyn tarkoituksena ei ole henkilökohtaisten ominaisuuksiesi arviointi, ts. profilointi vaan henkilötietojasi ja ominaisuuksia arvioidaan laajemman tieteellisen tutkimuksen näkökulmasta.

Rekisteröidyn oikeuksien toteuttaminen

Jos sinulla on kysyttävää rekisteröidyn oikeuksista, voit olla yhteydessä tutkimuksen tekijään Henriikka Hytöseen (henriikka.a.hytonen@student.jyu.fi).

Tietoturvaloukkauksesta tai sen epäilystä ilmoittaminen Jyväskylän yliopistolle

<https://www.jyu.fi/fi/yliopisto/tietosuojailmoitus/ilmoita-tietoturvaloukkauksesta>

Sinulla on oikeus tehdä valitus erityisesti vakinaisen asuin- tai työpaikkasi sijainnin mukaiselle valvontaviranomaiselle, mikäli katsot, että henkilötietojen käsittelyssä rikotaan EU:n yleistä tietosuoja-asetusta (EU) 2016/679. Suomessa valvontaviranomainen on tietosuojavaltuutettu.

Tietosuojavaltuutetun toimiston ajantasaiset yhteystiedot: <https://tietosuoja.fi/etusivu>.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

KOKKOLAN YLIOPISTOKESKUS
CHYDENIUS

27.03.2023

SUOSTUMUS TIETEELLISEEN TUTKIMUKSEEN

Minua on pyydetty osallistumaan tutkimukseen *Päihderiippuvuudesta toipuminen ja laitospäihdekuntoutuksen yksilökohtaiset vaikutukset kuntoutujien kokemuksissa*.

Olen perehtynyt tutkimusta koskevaan tiedotteeseen (tietosuojailmoitus) ennen tutkimushaastattelua ja saanut riittävästi tietoa tutkimuksesta ja sen toteuttamisesta. Tutkimuksen sisältö on kerrottu minulle ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiini.

Ymmärrän, että tähän tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Minulla on oikeus, milloin tahansa tutkimuksen aikana ja syytä ilmoittamatta keskeyttää tutkimukseen osallistuminen tai peruuttaa suostumukseni tutkimukseen. Tutkimuksen keskeyttämisestä tai suostumuksen peruuttamisesta ei aiheudu minulle kielteisiä seuraamuksia.

Suostun siihen, että tutkimuksessa käsitellään erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja [terveyttä koskevat tiedot] sekä rikkomuksiin ja rikostuomioihin liittyviä tietoja.

Allekirjoittamalla suostumuslomakkeen hyväksyn tietojeni käytön tietosuojailmoituksessa kuvattuun tutkimukseen.

Allekirjoituksellani vahvistan, että osallistun tutkimukseen ja suostun vapaaehtoisesti tutkittavaksi sekä annan luvan edellä kerrottuihin asioihin.

_____
Allekirjoitus

_____
Päiväys

_____
Nimen selvennys

Suostumus vastaanotettu

_____
Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus

_____
Päiväys

Nimen selvennys

Alkuperäinen allekirjoitettu asiakirja jää tutkimuksen vastuullisen johtajan arkistoon ja kopio annetaan tutkittavalle. Suostumusta säilytetään tietoturvalisesti niin kauan kuin aineisto on tunnistellisessa muodossa. Jos aineisto anonymisoidaan tai hävitetään, suostumusta ei tarvitse enää säilyttää.